

การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ "ฮิวเม็นไรด์จักรยานบันดาลใจ"

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE CYCLISTS' CONSTRUCTION OF MEANING IN "HUMAN RIDE" TV PROGRAM

Miss Chutakan Thongthangsai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts (Communication Arts) Program in Communication
Arts

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2015

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ "ฮิวเมนิไรต์จักรยานบันดลใจ"
โดย	นางสาวจุฑากานต์ ทองทั้งสาย
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	อาจารย์ ดร.เจษฎา ศาลาทอง

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจบัณฑิต

.....คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ชาติประเสริฐ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.พรรษาสิริ กุหลาบ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร.เจษฎา ศาลาทอง)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ)

จุฑากานต์ ทองหั่งสาย : การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ "ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลใจ" (THE CYCLISTS' CONSTRUCTION OF MEANING IN "HUMAN RIDE" TV PROGRGAM) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ. ดร.เจษฎา ศาลาทอง, 243 หน้า.

การศึกษาเรื่องการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ “ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลใจ” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ตัวบทในรายการจำนวน 2 ซีซั่น จำนวนรวมทั้งสิ้น 27 ตอน รวมถึงศึกษาการรับรู้และการถอดรหัสความหมายที่ถูกลงรหัสไว้ในตัวบทของผู้รับสารซึ่งจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มผู้รับสารที่เป็นผู้ใช้จักรยานและผู้ที่ไม่ได้ใช้จักรยาน

ผลจากการวิเคราะห์ตัวบทผ่านโครงเรื่อง ตัวละคร จุดยืนของผู้เล่าเรื่อง การสื่อสารความหมายด้วยภาพ และการสื่อความหมายด้วยเสียง ผู้วิจัยพบว่า ผู้ผลิตรายการมีการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏรายการมีทั้งหมด 9 ประเด็น ได้แก่ 1) ผู้ใช้จักรยานมีลักษณะที่หลากหลายในสังคมทั้งในมิติด้านเพศ วัย สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ และพื้นที่ของผู้ใช้จักรยาน 2) ผู้ที่แข่งขันกับตัวเอง 3) ผู้ที่ต้องการการยอมรับทางสังคม 4) ผู้ที่มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง 5) ผู้ที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม 6) ผู้ที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน 7) ผู้ที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม 8) ผู้ที่มีวิถีในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสามารถพึ่งพาตนเองได้ และ9) ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน

ในส่วนการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร พบว่า ผู้รับสารมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานแบบจุดยืนเดียวกับที่ได้ลงรหัสไว้มากที่สุดเป็นจำนวนทั้งหมด 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเด็นเรื่องผู้ใช้จักรยานมีลักษณะที่หลากหลายในสังคม 2) ผู้ใช้จักรยานคือผู้ที่แข่งขันกับตัวเอง 3) ผู้ใช้จักรยานคือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน และ4) ผู้ใช้จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน ซึ่งชี้ให้เห็นอิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ที่สามารถประกอบสร้างภาพของผู้ใช้จักรยานขึ้นมาด้วยการถ่ายทอดเรื่องราวจากความเป็นจริงไปยังผู้รับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ปฏิกิริยาของผู้รับสารจะแตกต่างกันออกไปโดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยานจะถอดรหัสความหมายด้วยประสบการณ์ตรงของตนเองในขณะที่ผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยานจะใช้ประสบการณ์ผ่านสื่อในการถอดรหัสความหมาย

สาขาวิชา นิเทศศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5684658828 : MAJOR COMMUNICATION ARTS

KEYWORDS: CONSTRUCTION OF MEANING / DOCUMENTARY TELEVISION PROGRAM / CYCLISTS

CHUTAKAN THONGTHANGSAI: THE CYCLISTS' CONSTRUCTION OF MEANING IN "HUMAN RIDE" TV PROGRAM. ADVISOR: JESSADA SALATHONG, Ph.D., 243 pp.

The research about The Cyclists' Construction of Meaning in "Human Ride" TV Program is qualitative research. This research aims to analyze the cyclists's construction of meaning in tv program by using textual analysis to analyze both seasons of "Human Ride" which had 27 episodes in total. This study also focuses on the perception and decoding of audiences in tv program by using in-depth interview audiences who are cyclists and non-cyclists.

The findings, which composed of plot, characters, narrator standpoint, communication through visual and communication through sound, show that the producers construct 9 aspects including the types of people who: 1) have variety in 4 dimensions in consist of different genders, ages, social status, and cycling areas 2) challenge themselves 3) need social acceptance 4) aware of homeland 5) consider others' benefit 6) build good relationship 7) concern with environment 8) live sufficiency lives and depend on themselves and 9) live in area that have facilitate cycling

As in perception and decoding of audiences, the research finds that most of audiences are able to decode message as prefer coding for 4 aspects as follow: 1) have variety in 4 dimensions in consist of different genders, ages, social status, and cycling areas 2) challenge themselves 3) build good relationship and 4) live in area that have facilitate cycling which indicates influence of broadcasting that can construct image of cyclists by conveying fact to audiences efficiently. In addition, reaction of audiences are different. Cyclists group mostly uses directed-experience to decode meaning while most of non-cyclists group decodes meaning by mass-media experience.

Field of Study: Communication Arts

Student's Signature

Academic Year: 2015

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีเพราะความกรุณาของ อาจารย์ ดร.เจษฎา ศาลาทอง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้ความรู้ ข้อคิดเห็น คำแนะนำตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนสำเร็จเป็นรูปเล่มที่เห็นอยู่นี้ อาจารย์ ดร.พรรษาสิริ กุหลาบ ที่กรุณาให้เกียรติรับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์พร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษา รวมถึงรองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ ซึ่งได้กรุณามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้ชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความสมบูรณ์ถูกต้องมากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอขอบคุณทีมผู้ผลิตรายการประกอบไปด้วย คุณวินัย สัตตะรุจาวงษ์ คุณพรนภา อนุหันธ์ลิไขบูลย์ และคุณทรงกลด บางยี่ขัน ที่สละเวลาในการให้สัมภาษณ์ข้อมูลต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับงานวิจัย รวมถึงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ชมรายการทุกคนที่ให้ความร่วมมือและเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญให้ข้าพเจ้าได้สัมภาษณ์

ผู้วิจัยขอขอบคุณกลุ่มเพื่อนสนิทมิตรสหาย ทั้งเพื่อนมัธยม เพื่อนนิเทศศิลป์ เพื่อนกลุ่มการสื่อสารเชิงสังคมและวัฒนธรรม เพื่อนปริญญาโทนิเทศศาสตร์รุ่น 4 ที่คอยติดตามความเคลื่อนไหว และให้กำลังใจซึ่งกันและกันเสมอมา รวมถึงขอบคุณเจ้าหน้าที่ให้บริการการศึกษาทุกคนที่คอยช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการศึกษาของผู้วิจัย

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา และพี่สาว ผู้อยู่เบื้องหลังแห่งความสำเร็จ ผู้เป็นกำลังใจสำคัญ ผู้เป็นที่พึ่งซึ่งคอยให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนทางด้านการศึกษาเสมอมาตั้งแต่เล็กจนโต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	18
1.3 ปัญหาคำวิจัย.....	18
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	18
1.5 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ.....	19
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	20
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	21
2.1 แนวคิดเรื่องการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality)	21
2.2 แนวคิดการเล่าเรื่องแบบสารคดี (Narration for Documentary).....	23
2.3 แนวคิดเรื่องการเข้ารหัสและถอดรหัส (Encoding and Decoding).....	30
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้จักรยาน.....	33
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	39
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	45
ส่วนที่ 1: การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis).....	46
ส่วนที่ 2: การวิเคราะห์ผู้รับสาร (Audience Analysis).....	49
ส่วนที่ 3: การนำเสนอผลการวิจัย	51

บทที่ 4 การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการ โทรทัศน์ “ฮิวเมินไรด์จักรยาน บันดาลใจ” ตามองค์ประกอบการเล่าเรื่อง	52
4.1 โครงเรื่อง	54
4.2 ตัวละคร (Character)	69
4.3 จุดยืนของผู้เล่าเรื่อง (Narrator Standpoint).....	101
4.4 การสื่อความหมายด้วยภาพ.....	104
4.5 การสื่อความหมายด้วยเสียง	113
บทที่ 5 การวิเคราะห์ความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏ ในรายการโทรทัศน์ “ฮิวเมินไรด์ จักรยานบันดาลใจ”	117
5.1 ความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการ	117
บทที่ 6 การรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร	174
6.1 การรับรู้และการถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร	175
6.2 สรุปการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร.....	210
บทที่ 7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	220
7.1 สรุปผลการศึกษา	221
7.2 อภิปรายผลการศึกษา	229
7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ผลิตรายการ	236
7.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	237
รายการอ้างอิง	238
ภาคผนวก.....	241
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	243

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1.1	แสดงนโยบายการส่งเสริมการใช้จักรยานของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก.....	7
ตารางที่ 1.2	แสดงยุคของการใช้จักรยานในประเทศไทย.....	11
ตารางที่ 1.3	แสดงรายการจักรยานที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์	16
ตารางที่ 2.1	แสดงประวัติการพัฒนาจักรยาน	34
ตารางที่ 3.1	แสดงรายละเอียดรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลัยซีซั่นที่ 1	47
ตารางที่ 3.2	แสดงรายละเอียดรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลัยซีซั่นที่ 2	48
ตารางที่ 3.3	แสดงข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ใช้จักรยาน	49
ตารางที่ 3.4	แสดงข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยาน	50
ตารางที่ 4.1	แสดงข้อมูลรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลัย	53
ตารางที่ 4.2	แสดงลักษณะการเริ่มเรื่องของรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลัย	56
ตารางที่ 4.3	แสดงวัตถุประสงค์ในการใช้จักรยานของตัวละครที่เป็นผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏใน รายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลัย	98
ตารางที่ 4.4	แสดงวัตถุประสงค์ในการใช้จักรยานของตัวละครที่เป็นผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏใน รายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลัย (ต่อ).....	99
ตารางที่ 4.5	แสดงวัตถุประสงค์ในการใช้จักรยานของตัวละครที่เป็นผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏใน รายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลัย (ต่อ).....	100
ตารางที่ 4.6	แสดงจุดยืนของผู้เล่าเรื่องในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลัย.....	103
ตารางที่ 4.7	แสดงการสื่อความหมายด้วยภาพที่ปรากฏในรายการ	113
ตารางที่ 5.1	เพศของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลัย	119
ตารางที่ 5.2	เพศของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลัย (ต่อ).....	120
ตารางที่ 5.3	แสดงช่วงชั้นอายุของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยาน บันดาลัย.....	122
ตารางที่ 5.4	แสดงช่วงชั้นอายุของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยาน บันดาลัย (ต่อ)	123

ตารางที่ 5.5 แสดงช่วงชั้นอายุของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยาน บันดาลใจ (ต่อ)	124
ตารางที่ 5.6 แสดงมิติทางชนชั้นของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยาน บันดาลใจ.....	126
ตารางที่ 5.7 แสดงมิติทางชนชั้นของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยาน บันดาลใจ (ต่อ)	127
ตารางที่ 5.8 แสดงมิติด้านพื้นที่ของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยาน บันดาลใจ.....	129
ตารางที่ 5.9 แสดงมิติด้านพื้นที่ของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยาน บันดาลใจ (ต่อ)	130
ตารางที่ 6.1 แสดงข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ใช้จักรยาน	174
ตารางที่ 6.2 แสดงข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยาน	175
ตารางที่ 6.3 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานที่มีความหลากหลายทาง สังคมในมิติด้านเพศ	177
ตารางที่ 6.4 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานที่มีความหลากหลายทาง สังคมในมิติด้านอายุ.....	179
ตารางที่ 6.5 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานที่มีความหลากหลายทาง สังคมในมิติด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม.....	180
ตารางที่ 6.6 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานที่มีความหลากหลายทาง สังคมในมิติด้านพื้นที่.....	183
ตารางที่ 6.7 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้ จักรยานคือคนที่ต้องแข่งขันกับตัวเอง	186
ตารางที่ 6.8 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้ จักรยานคือคนที่ต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม	189
ตารางที่ 6.9 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้ จักรยานคือคนที่ต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม	191

ตารางที่ 6.10 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้ จักรยานคือคนที่มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง	195
ตารางที่ 6.11 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้ จักรยานคือคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม	197
ตารางที่ 6.12 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้ จักรยานคือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน	200
ตารางที่ 6.13 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้ จักรยานคือคนที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม.....	203
ตารางที่ 6.14 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้ จักรยานคือคนที่มีวิถีในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสามารถพึ่งตนเองได้.....	205
ตารางที่ 6.15 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้ จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน	208
ตารางที่ 6.16 การถอดรหัสความหมายของผู้รับสารตามตัวแปรด้านอายุและเพศ	214
ตารางที่ 6.17 การถอดรหัสความหมายของผู้รับสารตามตัวแปรด้านอายุและเพศ (ต่อ).....	215
ตารางที่ 6.18 การถอดรหัสความหมายของผู้รับสารตามตัวแปรด้านอาชีพและภูมิลำเนา	216
ตารางที่ 6.19 การถอดรหัสความหมายของผู้รับสารตามตัวแปรด้านอาชีพและภูมิลำเนา (ต่อ)	217

สารบัญรูป

รูปที่ 1.1 การใช้พลังงานขั้นสุดท้ายจำแนกตามสาขาเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2556	3
รูปที่ 1.2 แสดงสถิติจำนวนผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุจากรถยนต์ส่วนบุคคลแยกตามประเภทผู้ใช้ยานพาหนะ.....	5
รูปที่ 1.3 แผนภูมิแสดงสัดส่วนจำนวนประชากรในกลุ่มประเทศยุโรปที่ใช้จักรยาน เป็นพาหนะหลักในการเดินทาง	8
รูปที่ 1.4 แสดงยอดชมรายการฮิวเม้นไรต์จักรยานบันดาลัยทั้ง 2 ซีซั่น จากเว็บไซต์ยูทูบ	17
รูปที่ 2.1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework).....	44
รูปที่ 3.1 แสดงกรอบระเบียบวิธีวิจัย (Methodological Framework).....	45
รูปที่ 4.1 สิบเอกเน็ม ภรรยา และนักกีฬากำลังช่วยกันเช็คสภาพอุปกรณ์จักรยานเพื่อใช้แข่งแข่งขัน	60
รูปที่ 4.2 ภาพกิจกรรมรณรงค์ปั่นจักรยานของอาจารย์ยักษ์	63
รูปที่ 4.3 การปั่นจักรยานตามเส้นทางรอบทะเลสาบสุริยันจันทรา ตอนทางรถไฟสายจักรยาน	64
รูปที่ 4.4 กิจกรรมปั่นจักรยานไปค่ายเดี่ยวจากตอนมหาวิทยาลัยจักรยาน	65
รูปที่ 4.5 ฉากการสรุปรายการจากตอนแลกส์มีส	67
รูปที่ 4.6 แสดงแผนภาพโครงเรื่องในรายการโทรทัศน์ ฮิวเม้นไรต์จักรยานบันดาลัย	68
รูปที่ 4.7 นิโคลัส มาเจียน	70
รูปที่ 4.8 สมพล ภูมิมาตร	70
รูปที่ 4.9 ณัฐนนท์ วงศ์ปิยะ	71
รูปที่ 4.10 สิบเอกเน็ม ชมภูศรี	72
รูปที่ 4.11 อาจารย์จุลพร นันทพานิช	72
รูปที่ 4.12 พระปลัดสมบุญ สุ่มังคโล	73
รูปที่ 4.13 ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร	74
รูปที่ 4.14 อรัญ วะสี	74
รูปที่ 4.15 อาจารย์บรรจง สมบูรณ์ชัย	75

รูปที่ 4.16 นายแพทย์รังสฤษฎ์ กาญจนะวณิชย์.....	76
รูปที่ 4.17 โดมร ศุขปรีชา	76
รูปที่ 4.18 จันทรมณี พลภักดี (คุณน้อง).....	77
รูปที่ 4.19 ทันตแพทย์อรรถพร สุขเกษม	78
รูปที่ 4.20 อาจารย์มงคล ชนินทรสงขลา.....	78
รูปที่ 4.21 วิชญ์ พิมพ์กาญจนพงศ์.....	79
รูปที่ 4.22 สมาชิกชมรมจักรยานโบราณเมืองตรัง.....	80
รูปที่ 4.23 ผู้พิการทางสายตาในศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอด.....	80
รูปที่ 4.24 ทีมสำรวจสายตรวจจักรยาน สถานีตำรวจนครบาลชนะสงคราม	81
รูปที่ 4.25 ชาวบ้านชุมชนบ้านดงกลาง.....	82
รูปที่ 4.26 กลุ่มอาจารย์ บุคลากร และนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี	82
รูปที่ 4.27 อาจารย์สมโชติ อ่องสกุล	83
รูปที่ 4.28 ผู้ดำเนินรายการ ตอนอัมสเตอร์ดัมเมืองหลวงจักรยานของโลก	84
รูปที่ 4.29 ผู้ดำเนินรายการ ตอนสวรรค์ของนักปั่นจักรยาน	84
รูปที่ 4.30 ผู้ดำเนินรายการ ตอนเกาะจักรยาน.....	85
รูปที่ 4.31 ผู้ดำเนินรายการ ตอนไทเปเมืองน่ารักของนักปั่น.....	86
รูปที่ 4.32 ผู้ดำเนินรายการ ตอนทางจักรยานสายใต้หัวน	86
รูปที่ 4.33 ผู้ดำเนินรายการ ตอนทางรถไฟสายจักรยาน	87
รูปที่ 4.34 ภาพระยะไกลมาก ตอนเก่าเมืองตรัง.....	105
รูปที่ 4.35 ภาพระยะไกลมากช่วงเปิดเรื่อง ตอนอัมสเตอร์ดัมเมืองหลวงจักรยานของโลก	106
รูปที่ 4.36 ภาพระยะไกลที่แสดงบรรยากาศการใช้จักรยานของคนเนเธอร์แลนด์	106
รูปที่ 4.37 ภาพระยะปานกลาง ตอนพลังหลังเกษียณ	107
รูปที่ 4.38 ภาพระยะปานกลาง ตอนหอมต้นไม้	108
รูปที่ 4.39 ภาพเชิงสัญลักษณ์ ตอนสู้เขา	109

รูปที่ 4.40 ภาพเชิงสัญลักษณ์ ตอนมากกว่าโค้ช	109
รูปที่ 4.41 ภาพย้อนเหตุการณ์ในอดีต ตอนเก่าเมืองตรัง	110
รูปที่ 4.42 ภาพย้อนเหตุการณ์ในอดีตกิจกรรมปั่นจักรยาน ตอนจักรยานอาจารย์ยักษ์.....	111
รูปที่ 4.43 การเน้นย้ำคำพูดของนายแพทย์รังสฤษฎ์ ตอนนักรักษาหัวใจ	112
รูปที่ 4.44 การเน้นย้ำคำพูดของตัวละคร ตอนมหาวิทยาลัยจักรยาน	112
รูปที่ 5.1 นิโคลัสขณะรักษาขาที่บาดเจ็บ	132
รูปที่ 5.2 นิโคลัสในขณะที่ฝึกซ้อมปั่นจักรยานด้วยตนเองและฝึกซ้อมกับกลุ่มเพื่อนร่วมทีม	132
รูปที่ 5.3 กลุ่มคนที่ออกเดินทางช่วงกลางคืนและสิ้นสุดภารกิจช่วงเช้าของอีกวันหนึ่ง.....	135
รูปที่ 5.4 ลุงสมพลปั่นจักรยาน	136
รูปที่ 5.5 กิจกรรมการพัฒนาทักษะของผู้พิการทางสายตา	138
รูปที่ 5.6 พระปลัดสมบุญพาเด็ก ๆ ไปช่วยกันเก็บขยะและสอนความรู้เรื่องธรรมะให้เด็ก ๆ.....	139
รูปที่ 5.7 ตำรวจปั่นจักรยานตรวจเยี่ยมประชาชนบริเวณถนนข้าวสารและละแวกชุมชน.....	141
รูปที่ 5.8 กิจกรรมพานักปั่นจักรยานไปชมประวัติศาสตร์การสร้างเมืองเชียงใหม่ตามสถานที่ต่างๆ	142
รูปที่ 5.9 หมออรุณและอาจารย์มงคลปั่นจักรยานเข้าไปดูโบราณสถาน.....	144
รูปที่ 5.10 กิจกรรมพานักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตของคนไทย.....	145
รูปที่ 5.11 บรรยากาศของผู้คนและรูปปั้นที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของเมืองเกาสง	146
รูปที่ 5.12 สิบเอกเนิมช่วยเด็ก ๆ ทำความสะอาดล้อจักรยาน	148
รูปที่ 5.13 สิบเอกเนิมพานักกีฬาไปฝึกซ้อมจักรยาน.....	148
รูปที่ 5.14 อาสาสมัครและผู้พิการทางสายตปั่นจักรยานร่วมกัน	149
รูปที่ 5.15 อาสาสมัครประชาชนช่วยตำรวจลงพื้นที่ออกตรวจความเรียบร้อย	150
รูปที่ 5.16 อาจารย์ยักษ์อบรมเรื่องการเกษตรให้กับชาวบ้าน และให้ชาวบ้านทดลองเกี่ยวข้าว.....	151
รูปที่ 5.17 กิจกรรมการเรียนรู้ภายในวัดและโรงเรียน.....	151
รูปที่ 5.18 หมอหม่องชวนเด็กไปโปรยลูกพยอมและฟังเสียงจากการตีต๋นนามของต้นไม้	152
รูปที่ 5.19 สมาชิกชมรมนัดกันปั่นจักรยาน.....	153

รูปที่ 5.20	ชาวบ้านพากันปั่นจักรยานรอบหมู่บ้านและเด็กนักเรียนปั่นจักรยานกลับบ้านพร้อมกัน	154
รูปที่ 5.21	กิจกรรมไบค์ฟรายเดย์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี	155
รูปที่ 5.22	กิจกรรมในสวนสาธารณะ Punggol Waterway	157
รูปที่ 5.23	ขบวนจักรยานที่ปั่นจักรยานไปประชาสัมพันธ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมและช่วยกันปลูกต้นไม้	159
รูปที่ 5.24	กิจกรรมการลงพื้นที่รักษาอาการต้นไม้ของทีคลินิกหมอต้นไม้	160
รูปที่ 5.25	การสาธิตวิธีรักษาต้นไม้และกิจกรรมดูนกในวัดนันทาราม	161
รูปที่ 5.26	อาจารย์จุลพรซ่อมจักรยานเพื่อนำมาใช้งาน	162
รูปที่ 5.27	อาจารย์จุลพรเดินทางมาสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ด้วยจักรยาน	163
รูปที่ 5.28	อริญปั่นจักรยานไปเอาของที่โกดังสินค้า	164
รูปที่ 5.29	อริญใช้จักรยานคาร์โก้ใบ้บรรทุกทุกสิ่งของต่าง ๆ ที่ซื้อจากร้านต้นไม้	164
รูปที่ 5.30	จักรยานจำนวนมากที่ถูกจอดไว้ในลานจอดจักรยานใต้ดินและหน้าสถานีรถไฟ	166
รูปที่ 5.31	ผู้คนใช้จักรยานสัญจรที่สะพาน Nesciobrug และหน้าพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ อัมสเตอร์ดัม	167
รูปที่ 5.32	การใช้จักรยานที่สามารถเชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะทั้งรถไฟและเรือ	168
รูปที่ 5.33	ผู้ดำเนินรายการอธิบายวิธีการใช้แผนที่ทางจักรยาน	168
รูปที่ 5.34	เส้นทางจักรยาน Park Connector Network	169
รูปที่ 5.35	เส้นทางจักรยานริมแม่น้ำและห้องน้ำสำหรับผู้ใช้จักรยาน	170
รูปที่ 5.36	บรรยากาศผู้ใช้บริการจักรยานสาธารณะ “ยูไบค์”	170
รูปที่ 5.37	เส้นทางจักรยานลอดใต้อุโมงค์รถไฟและเส้นทางจักรยานที่ทะเลสาบสุริยันจันทรา	171
รูปที่ 5.38	ผู้คนออกมาเดินเล่นและขี่จักรยานที่สวนสาธารณะ	172
รูปที่ 5.39	ผู้คนใช้เส้นทางจักรยานหลังย่านชุมชนในการสัญจร	172

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทุกประเทศทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรทั้งด้านโครงสร้างอันได้แก่จำนวน เพศ วัยของประชากร และด้านการเคลื่อนไหวของประชากรซึ่งเป็นผลมาจากการย้ายถิ่นฐานของประชากรเข้ามาอาศัยตัวในเมืองใหญ่ การแปรสภาพสังคมจากเดิมที่เป็นสังคมรูปแบบเกษตรกรรมซึ่งผูกพันกับธรรมชาติมาเป็นสังคมแบบอุตสาหกรรมที่มีวิธีการผลิตโดยใช้เครื่องจักรกลมาทดแทนการใช้แรงงานคนและสัตว์ การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและความรู้ใหม่ ๆ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อชีวิตของคนในสังคม ตลอดจนด้านการพัฒนาระบบเศรษฐกิจอันจะนำมาซึ่งการกระจายรายได้ การเร่งก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม การขยายพื้นที่ถนน การพัฒนาการจราจรและระบบขนส่งของประเทศเพื่อนำไปสู่สังคมที่มีความทันสมัยเจริญก้าวหน้า ทันสมัย และยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

ถึงแม้ว่าโดยรวมการเปลี่ยนแปลงที่ได้กล่าวมาจะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่มีความสะดวกสบายมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เสถียร เขยประทับ (2531, อ้างถึงในจินตวิร์ เกษมศุข, 2554) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นสภาวะของการเคลื่อนไหวในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง จากเวลาหนึ่งถึงอีกเวลาหนึ่งซึ่งไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงผลทางด้านบวกแต่อย่างใด แต่ยังคงสะท้อนให้เห็นผลทางด้านลบด้วย ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมในหลากหลายมิติ ตัวอย่างเช่น

1. มิติด้านสังคม การขยายตัวของประชากรที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองทำให้เกิดความแออัด ปัญหาอาชญากรรมหรือระบบสาธารณสุขไม่เพียงพอต่อความต้องการ
2. มิติด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ทั่วโลกกำลังเผชิญอยู่มาก เพราะถึงแม้ว่าจะมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรม หรือการพัฒนาระบบขนส่ง แต่เนื่องจากยังขาดความเข้าใจและความตระหนักรู้ ขาดการบริหารจัดการที่ดี จึงส่งผลกระทบต่อเกิดผลภาวะต่าง ๆ ตามมา

ปัจจุบันความตื่นตัวเรื่องสิ่งแวดล้อมได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง ขอบเขตของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมมีตั้งแต่ระดับที่เป็นเรื่องใกล้ตัว เช่น ป่าไม้ น้ำเสีย อากาศเป็นพิษ การสูญเสียพันธุ์พืชและสัตว์ ขยะ เป็นต้น ไปจนกระทั่งปัญหาใหม่ ๆ ที่แวะเวียนกันเข้ามาเขย่าขวัญผู้คน เช่น ปัญหาโลกร้อน ปัญหาการตัดต่อพันธุกรรม เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ และ ศิริธรณ์ โรจนสุพจน์, 2556) หากมองถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ในขณะนี้มีส่วนสำคัญส่วนหนึ่งมาจากการตัวมนุษย์เองทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งล้วนต้องการพัฒนาระบบของประเทศให้ก้าวเข้าสู่ความทันสมัย

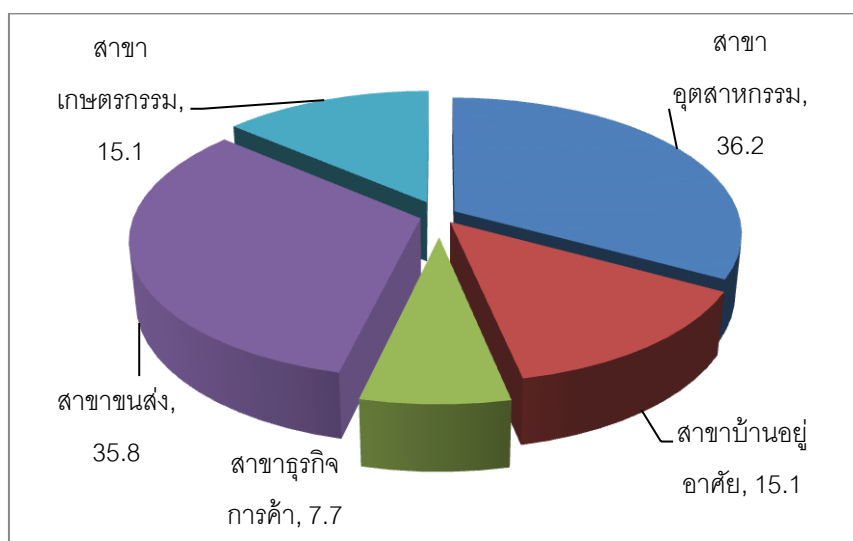
Lynn White Jr. นักวิทยาศาสตร์สังคมชาวอเมริกันชี้ให้เห็นว่าสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นมาจากความเชื่อที่ว่า มนุษย์ต้องการมีชีวิตที่ดีกว่าสิ่งอื่น ๆ ทำให้มีการบริโภคสูงสุดเพื่อที่จะได้รับความสุขที่สุดนั้น ทำให้มีพฤติกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อมหลายอย่าง ระดมเทคโนโลยีมาใช้อย่างมากมาย ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างรวดเร็วเกินความจำเป็น เพื่อเพิ่มมาตรฐานการครองชีพให้สูงขึ้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพราะการที่เราพยายามจะตอบสนองความต้องการของมนุษย์และสังคมนั่นเอง (ไพลิน ศศิธนากรแก้ว, 2537)

ตัวอย่างหนึ่งที่ได้ชี้ชัดว่าเป็นผลมาจากการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเป็นการพัฒนาความเจริญของประเทศคือ รถยนต์ ซึ่งถูกสร้างขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกในการคมนาคมขนส่งและการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ (สมฤทัย ทศานนท์, 2547) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กระแสค่านิยมในการใช้รถยนต์เพื่อเป็นพาหนะที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้แพร่ขยายและซึมซับเข้าไปในหลายพื้นที่จนทำให้มนุษย์ได้มองข้ามความสำคัญสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดผลกระทบในทางลบตามมาหลังจากมีปริมาณความต้องการใช้รถยนต์ที่สูงขึ้น

1.1.1 ผลกระทบของการใช้รถยนต์

(1) การสิ้นเปลืองพลังงาน

ด้วยลักษณะของการขยายเมืองให้เจริญเติบโตยังไม่สมดุลกับระบบการคมนาคมขนส่งที่พึ่งพารถยนต์เป็นหลัก จึงก่อให้เกิดปัญหาและความสูญเสียหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะการสิ้นเปลืองพลังงาน เพราะน้ำมันจัดเป็นพลังงานที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นต่อการพัฒนาของประเทศ จากสัดส่วนการใช้พลังงานขั้นสุดท้ายจำแนกตามสาขาเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2556 พบว่าการใช้พลังงานในสาขาขนส่งมีการใช้พลังงานคิดเป็นร้อยละ 35.8 ซึ่งมากเป็นอันดับสองรองจากสาขาอุตสาหกรรม

รูปที่ 1.1 การใช้พลังงานขั้นสุดท้ายจำแนกตามสาขาเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2556
ที่มา: กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, 2556: 15

(2) ด้านเศรษฐกิจ

น้ำมันเป็นพลังงานที่มีปริมาณจำกัด กล่าวคือ เมื่อใช้หมดไปแล้วจะไม่สามารถหาทดแทนได้อีกทั้งเป็นพลังงานที่มีปริมาณสำรองสูงเฉพาะบางภูมิภาคของโลกเท่านั้นโดยเฉพาะภูมิภาคตะวันออกกลาง ปริมาณน้ำมันที่มีอยู่อย่างจำกัดจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของโลกที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องได้ (ทัศนiper วิชาลสุวรรณกร, 2549) ดังนั้นหลายประเทศจึงต้องสูญเสียเงินตราให้กับต่างประเทศเป็นจำนวนมากเพื่อที่จะนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีการผลิตน้ำมันดิบจากหลายแหล่งในประเทศแต่ก็มีอยู่อย่างจำกัด ประกอบกำลังการผลิตในประเทศก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันได้ และเนื่องจากปริมาณน้ำมันดิบที่ผลิตได้นั้นมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 17 ของความต้องการใช้ภายในประเทศ เราจึงต้องนำเข้าน้ำมันดิบถึงปีละ 346,000 ล้านบาท (สมฤทัย ทศานนท์, 2547)

(3) ปัญหาสิ่งแวดล้อม

การเพิ่มขึ้นของจำนวนรถยนต์และสภาพปัญหาการจราจรบนท้องถนนก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นในปัจจุบัน รถยนต์จัดเป็นศูนย์กลางของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากภาคคมนาคมขนส่งเพราะรถยนต์ส่วนใหญ่ต้องอาศัยน้ำมันเป็นพลังในการขับเคลื่อน

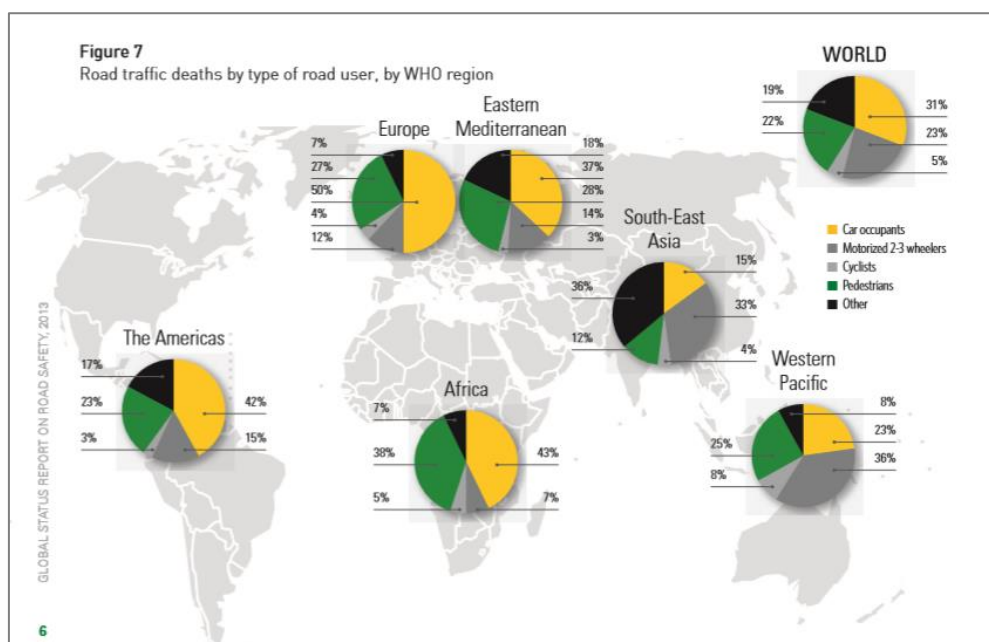
ในกระบวนการเผาไหม้น้ำมันนี้เองจะมีการปล่อยสารมลพิษต่าง ๆ ออกสู่อากาศ ได้แก่ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ซึ่งเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะโลกร้อน และสารอื่น ๆ ได้แก่ ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซไฮโดรคาร์บอน ไนโตรเจนออกไซด์ สารประกอบอินทรีย์ระเหยง่าย และฝุ่นละออง ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อมได้ (จินตนา เวชสวัสดิ์, 2553)

เมื่อดูจากสถิติการปล่อยก๊าซของประเทศต่าง ๆ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ข้อมูลในปี ค.ศ. 2011 พบว่าภาคการคมนาคมขนส่งปล่อยก๊าซเรือนกระจกถึงร้อยละ 33 ของปริมาณการเผาไหม้โดยมีรถยนต์ส่วนบุคคลเป็นตัวการปล่อยก๊าซมากถึงร้อยละ 65 ในขณะที่สหภาพยุโรปเองก็เผชิญปัญหาในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ตัวเลขของการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์มีสัดส่วนถึงร้อยละ 38 ทั้งนี้องค์การความร่วมมือและพัฒนาเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) ได้คาดการณ์ว่าการคมนาคมขนส่งจะมีแนวโน้มในการปล่อยก๊าซได้มากถึงร้อยละ 120 ในปี ค.ศ. 2050 (รัตนารักษ์ อาณาประโยชน์, 2556)

(4) อุบัติเหตุ

การเกิดอุบัติเหตุทางรถยนต์ก่อให้เกิดอัตราการเสียชีวิตของผู้คนจำนวนมากไม่เว้นในแต่ละวัน ซึ่งองค์การอนามัยโลกได้เปิดเผยรายงานความปลอดภัยทางถนนของโลก พ.ศ. 2556 (Global Status Report on Road Safety 2013) พบว่ามีอัตราผู้เสียชีวิตทั่วโลกสูงถึง 1.24 ล้านคนต่อปี และในแต่ละปียังมีผู้ได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือทุพพลภาพอีกจำนวน 20 – 50 ล้านคน ซึ่งจำนวนตัวเลขดังกล่าวมีสาเหตุหลักมาจากการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนน ความสูญเสียเหล่านี้ไม่เพียงจะส่งผลกระทบต่อตัวบุคคลเท่านั้นแต่ยังมีผลกระทบอย่างรุนแรงมาถึงคนในครอบครัวอีกด้วย

สำหรับประเทศไทย ผลการสำรวจปี พ.ศ. 2557 พบว่าประเทศไทยถูกจัดอันดับเป็นประเทศที่มีคนเสียชีวิตจากอุบัติเหตุบนท้องถนนมากที่สุดเป็นอันดับ 2 ของโลก โดยสถิติระบุว่าผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนมีจำนวน 44 คนต่อประชากร 100,000 คนต่อปี ซึ่งส่งผลให้อัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุบนท้องถนนของประชากรไทยมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 5.1 ของอัตราการเสียชีวิตโดยรวม

รูปที่ 1.2 แสดงสถิติจำนวนผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรบนท้องถนน
แยกตามประเภทผู้ใช้งานพาหนะ

ที่มา: Global Status Report on Road Safety 2013 : Supporting a Decade of Action,
World Health Organization 2013

ค่านิยมของผู้คนในยุคปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับการใช้รถยนต์เพื่อตอบสนองความต้องการของตัวตนเองนั้นแสดงให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว หลายคนเริ่มได้รับการกระตุ้นให้หันมาใส่ใจต่อการบริโภคสิ่งที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจนก่อให้เกิดกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นวงกว้าง รัตนภรณ์ อาณาประโยชน์ (2556) กล่าวว่า แนวทางที่จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากภาคการคมนาคมขนส่งโดยเฉพาะทางรถยนต์ สามารถทำได้หลายวิธีคือ 1) การปรับเปลี่ยนการใช้พลังงานเชื้อเพลิงเป็นพลังงานสะอาด 2) การพัฒนาเทคโนโลยีและรถยนต์ให้มีประสิทธิภาพที่สุดเพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และ 3) การเปลี่ยนรูปแบบการเดินทางจากรยนต์มาเป็นการเดินทางแบบไม่พึ่งพิงเครื่องยนต์ (Non-motorized Transportation) เช่น จักรยาน ซึ่งถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จักรยานจึงนับได้ว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่มีประสิทธิภาพในการเดินทางเป็นอย่างดี เนื่องจากเมื่อเทียบกับรถยนต์แล้วจักรยานมีข้อดีมากกว่าอยู่หลายด้าน ตัวอย่างเช่น จักรยานมีความปลอดภัยสูงกว่า ใช้พื้นที่ในการจอดรถน้อยกว่า มีความคล่องตัวในสภาพที่การจราจรติดขัด เป็นวิธีหนึ่งในการออกกำลังกายซึ่งส่งผลดีต่อสุขภาพ นอกจากนี้ข้อมูลจากสมาพันธ์ผู้ใช้จักรยานแห่งยุโรป

หรือ ECF (European Cyclists Federation) พบว่าการใช้จักรยานนอกจากจะเป็นการเดินทางที่ไม่พึ่งพิงเชื้อเพลิงแล้ว ยังสามารถช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ถึง 10 เท่าของการปล่อยก๊าซจากการเดินทางโดยรถยนต์ส่วนบุคคล (รัตนภรณ์ อาณาประโยชน์, 2556)

1.1.2 การใช้จักรยานในต่างประเทศ

การใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทางนับได้ว่าเป็นลักษณะของการเดินทางอย่างหนึ่งที่ประสบความสำเร็จและได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในแถบประเทศพัฒนาแล้วอย่างในทวีปยุโรป หรืออเมริกา ทั้งนี้เนื่องมาจากจักรยานมีความเหมาะสมและมีข้อดีอยู่หลายประการเมื่อเทียบกับยานพาหนะชนิดอื่น ๆ เช่น จักรยานมีราคาถูกกว่า เสียค่าบำรุงรักษาน้อย ไม่ต้องสิ้นเปลืองน้ำมันเชื้อเพลิง ไม่ก่อให้เกิดมลพิษ ใช้พื้นที่ผิวจราจรน้อยจึงมีความคล่องตัวสูง อุบัติเหตุที่เกิดจากการใช้รถจักรยานไม่รุนแรง และเป็นการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้ให้แข็งแรงอีกด้วย (มยุรี ภัทรชัยคุปต์, 2542) นอกจากนี้ยังมีประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกที่ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องจักรยาน โดยจัดทำแผนการดำเนินงานตามนโยบายที่วางไว้เพื่อส่งเสริมให้ประชากรของแต่ละประเทศใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทาง ซึ่งแสดงให้เห็นดังตารางต่อไปนี้

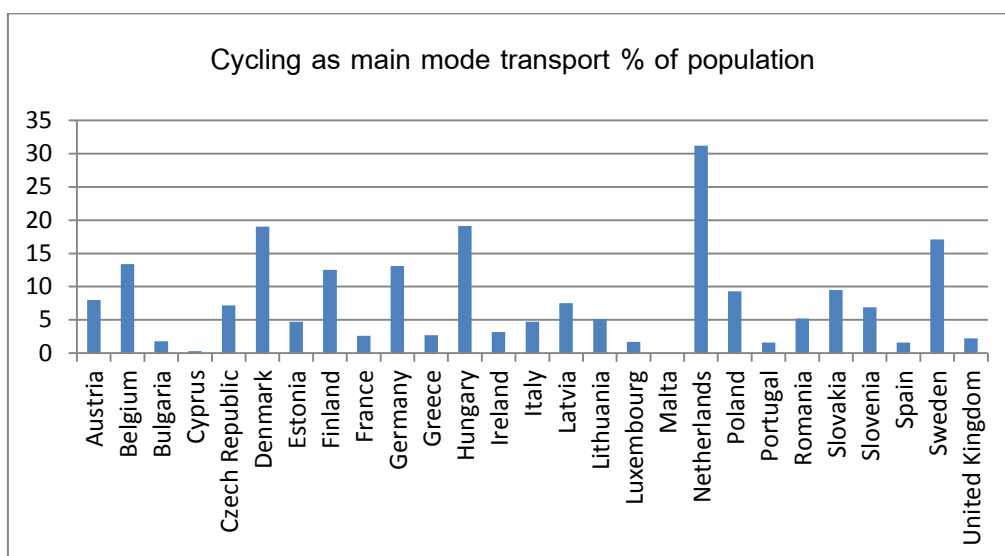
ประเทศ	นโยบาย
สหรัฐอเมริกา	จัดสรรงบประมาณเกือบ 3,000 เหรียญสหรัฐ ลงทุนในโครงการเพื่อพัฒนาทางจักรยานและคนเดินเท้า ระหว่างปี พ.ศ. 2541 – พ.ศ. 2546 ภายใต้โครงการ Transportation Equity Act 21st Century
ออสเตรเลีย	วางแผนเพื่อให้มีการใช้จักรยานเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า ในปี พ.ศ. 2547 โดยทำการพัฒนาโครงข่ายทางจักรยาน สิ่งอำนวยความสะดวก และเพิ่มความปลอดภัยในการใช้จักรยาน
ฝรั่งเศส	กระทรวงสิ่งแวดล้อมและกระทรวงคมนาคมได้ร่วมกำหนดแผนจักรยานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2537 และจัดงบประมาณสองล้านเหรียญสหรัฐ ลงทุนโครงการจักรยาน 10 โครงการ โดยใช้ต้นแบบจากเนเธอร์แลนด์

ญี่ปุ่น	<p>กำหนดต้นทุนการครอบครองรถยนต์สูง เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> • เก็บภาษีน้ำมันสูงกว่าสหรัฐอเมริกา 2 เท่า • เก็บภาษีและค่าตรวจสภาพรถยนต์คิดเป็นค่าใช้จ่ายสูงถึงประมาณ 2,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี • มีการช่วยเหลือนายจ้างที่สนับสนุนให้ลูกจ้างเดินทางโดยจักรยานเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า และลดเงินช่วยเหลือสำหรับผู้เดินทางด้วยรถยนต์ครึ่งหนึ่ง
เปรู	<p>ให้ครอบครัวที่มีรายได้ต่ำสามารถกู้เงินซื้อรถจักรยานเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทาง โดยตั้งเป้าหมายว่า เมื่อถึงปี 2538 จะมีผู้ใช้จักรยานเพิ่มขึ้นจาก 2% เป็น 10% ในปี พ.ศ. 2538 รวมทั้งมีการสร้างทางจักรยานกว่า 60 กิโลเมตร ขนานไปกับถนนสายหลัก</p>

ตารางที่ 1.1 แสดงนโยบายการส่งเสริมการใช้จักรยานของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

ที่มา: Janet Larsen, Earth Policy Institute (2545, อ้างถึงใน น.รินี เรืองหนู, 2553)

สำหรับประเทศในแถบยุโรปมีการร่วมกันเป็นพันธมิตรเพื่อหาแนวทางการพัฒนาเส้นทางจักรยานและส่งเสริมการใช้จักรยานให้เชื่อมต่อเป็นโครงข่ายกับประเทศอื่นทั่วยุโรป สมาพันธ์ผู้ใช้จักรยานแห่งยุโรป หรือ ECF (European Cyclists Federation) ทำการวิเคราะห์แนวโน้มการขนส่งในอนาคตโดยทำการสำรวจทัศนคติของประชาชนในเรื่องพาหนะหลักที่ใช้ในการเดินทางของชาวยุโรปพบว่า ร้อยละ 53 ของประชากรยุโรปใช้รถยนต์เป็นพาหนะหลักในการเดินทาง ร้อยละ 22 คือการเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะ ในขณะที่อีกร้อยละ 13 เดินทางด้วยการเดินเท้า ส่วนการเลือกใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทางมีจำนวนร้อยละ 7 และมีเพียงร้อยละ 2 เท่านั้นที่ใช้รถจักรยานยนต์ จากผลการสำรวจถึงแม้ว่ากลุ่มประเทศพัฒนาแล้วอย่างทวีปยุโรปจะยังคงมีปริมาณการใช้รถยนต์ที่ค่อนข้างสูง แต่เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบต่อปัญหาที่ตามมาจึงทำให้หลายประเทศเริ่มตระหนักและพยายามหันมาใส่ใจกับการส่งเสริมให้ใช้จักรยาน ซึ่งนับได้ว่าจักรยานเป็นเหมือนภาพสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของการใช้รถยนต์

รูปที่ 1.3 แผนภูมิแสดงสัดส่วนจำนวนประชากรในกลุ่มประเทศยุโรปที่ใช้จักรยานเป็นพาหนะหลักในการเดินทาง

ที่มา: The Gallup Organization, Future of Transport Report 2011

จากแผนภูมิข้างต้น เมื่อพิจารณาเฉพาะเรื่องการเลือกใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทางในแถบประเทศยุโรปแล้วจะเห็นได้ว่า ประเทศเนเธอร์แลนด์มีจำนวนประชากรใช้จักรยานมากที่สุดถึงร้อยละ 31.2 ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงขอยกตัวอย่างการใช้จักรยานจาก 2 ประเทศ ได้แก่ 1) ประเทศเนเธอร์แลนด์ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ในประเทศนิยมใช้จักรยานเป็นรูปแบบหนึ่งของการเดินทางในชีวิตประจำวันและถือได้ว่าเป็นประเทศที่เป็นมิตรกับจักรยานมากที่สุดในโลก และ 2) ประเทศโคลอมเบียซึ่งมีลักษณะโครงสร้างทางสังคมคล้ายกับบริบทในประเทศไทย เพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของการให้ความสำคัญกับจักรยานจนสามารถพัฒนาให้กลายเป็นเมืองต้นแบบของเมืองที่เป็นมิตรกับจักรยานที่สุดได้

1.1.2.1 ประเทศเนเธอร์แลนด์ (Netherlands)

เนเธอร์แลนด์ เป็นประเทศที่ใช้จักรยานมานานกว่าร้อยปี ตั้งแต่เริ่มมีการประดิษฐ์จักรยานใช้เป็นครั้งแรกในโลก แต่เมื่อประมาณ ปี ค.ศ. 1970 จำนวนรถยนต์ในเมืองโดยเฉพาะกรุงอัมสเตอร์ดัม ซึ่งเป็นเมืองหลวงเริ่มมากขึ้นจนติดหูติดตา และคนใช้จักรยานเริ่มได้รับผลกระทบจากจำนวนรถยนต์ที่เพิ่มมากขึ้น (น.รินี เรื่องหนู, 2553) จนกระทั่งมีการจัดตั้งกลุ่มสหพันธ์จักรยานแห่งชาติ (The Dutch Union of Cyclists) เพื่อดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมให้เกิดการใช้จักรยานกันมากขึ้น นอกจากนี้ยัง

ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลที่เร่งผลักดันนโยบายจักรยานให้เป็นที่ประจักษ์ จนสามารถสร้างทางจักรยาน สัญญาณจักรยาน มีระบบเช่าจักรยานสาธารณะ มีการก่อสร้างที่จอดจักรยานขนาดใหญ่ที่สถานีรถไฟหลักของเมือง มีป้ายบอกทางสำหรับจักรยานโดยเฉพาะ จัดทำคู่มือและแผนที่จักรยานไว้สำหรับผู้เริ่มขี่จักรยานและนักท่องเที่ยว พร้อมมีทางพิเศษสำหรับจักรยานที่เชื่อมต่อกันหลายเมือง รวมระยะทางทั้งสิ้นถึง 15,000 กิโลเมตร ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีทางจักรยานยาวที่สุดในโลก การให้ความสำคัญกับการใช้จักรยานในทุกเมืองของประเทศเนเธอร์แลนด์ซึ่งมีสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อผู้สัญจรทำให้ เนเธอร์แลนด์ถูกจัดอันดับว่าเป็นประเทศต้นแบบที่มีวัฒนธรรมการใช้จักรยานที่เข้มแข็งและมีเมืองที่เป็นมิตรกับจักรยานมากที่สุดในโลก

จากการศึกษาของ John Pucher และ Ralph Buehler (2008) แสดงให้เห็นว่าประเทศเนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก และเยอรมนี ได้จัดการเรื่องการปั่นจักรยานให้ปลอดภัยสะดวกสบายและสามารถปฏิบัติได้จริง ซึ่งปัจจัยที่สนับสนุนให้มีการปั่นจักรยานอย่างแพร่หลายในประเทศเนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก และเยอรมนีคือ ลานจอดรถจักรยานขนาดใหญ่, การคมนาคมสาธารณะที่ครอบคลุมทุกพื้นที่, การให้ความรู้และการฝึกอบรมเรื่องการจราจรแก่ทั้งนักปั่นจักรยานและคนขับขี่มอเตอร์ไซค์, การจัดงานโฆษณาในวงกว้างเพื่อป้องกันการเกิดแรงกระตุ้นและการสนับสนุนจากประชาชนในเรื่องการขี่จักรยาน นอกเหนือจากนี้ยังมีการจัดเก็บภาษีหรือออกกฎข้อบังคับสำหรับผู้ใช้รถยนต์ ยิ่งไปกว่านั้นการพัฒนาพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดให้มีสาธารณูปโภคทุกอย่างครบครันยิ่งส่งเสริมความเป็นไปได้ที่จะเดินทางด้วยจักรยานเนื่องจากระยะทางอันสั้น องค์ประกอบทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่อธิบายได้ว่าเหตุใดทั้งสามประเทศนี้จึงประสบความสำเร็จในการให้ประชาชนหันมาปั่นจักรยาน โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาที่มีการเดินทางด้วยจักรยานเพียงแค้อยู่ละ 1

1.1.2.2 ประเทศโคลอมเบีย (Colombia)

สำหรับบริบทในประเทศกำลังพัฒนาเฉกเช่นกับสังคมไทยนั้น เมืองหลวงของประเทศโคลอมเบียอย่างกรุงโบโกต้าก็เป็นเมืองหนึ่งที่สามารถพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการใช้จักรยานจนติดอันดับหนึ่งในสิบของเมืองที่มีตรกับจักรยานได้เช่นกัน เมื่อปี ค.ศ. 1995 เมืองนี้เคยขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองใหญ่ที่แออัด มีปัญหาการจราจรติดขัด รวมถึงเป็นเมืองที่มีสถิติอาชญากรรมสูงมากราว 80 คนต่อประชากร 100,000 คน แต่หลังจากช่วงปี ค.ศ. 1998 นายเอนริเก้ เพนาโลซา ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีในขณะนั้นมีแนวคิดพัฒนาคุณภาพชีวิตของพลเมือง จึงมีการใช้มาตรการอย่างจริงจังและจัดการระบบขนส่งมวลชนให้เอื้อกับสาธารณะเพื่อขับเคื่อนประเทศไปในทิศทางที่ดีขึ้น เช่น การ

สร้างทางจักรยานยาวกว่า 300 กิโลเมตร เพื่อเชื่อมต่อเข้าสู่กลางเมือง การจัดระบบขนส่งมวลชนที่เรียกว่า Transmilenio เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้โดยสาร เพิ่มจำนวนทางเดินเท้าขึ้นราคาน้ำมันและค่าจอดรถยนต์ส่วนตัว รวมทั้งมีการห้ามรถยนต์วิ่งเข้าสู่ในเมืองเพื่อลดปัญหาการจราจรและปัญหามลพิษ เป็นต้น ผลของการเปลี่ยนแปลงสภาพเมืองภายใต้การนำของผู้บริหารเมืองทำให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมการใช้จักรยานในโปโกต้าซึ่งสามารถลดทั้งปัญหาการจราจร ปัญหามลพิษ ปัญหาอาชญากรรม ตลอดจนปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้อีกด้วย

1.1.3 จักรยานกับภาพสะท้อนในสังคมไทย

สำหรับในบริบทสังคมไทยนั้น หากมองย้อนกลับไปในช่วงของการพัฒนาสังคมไทย การใช้จักรยานในประเทศไทยเคยอยู่ในภาวะการเปลี่ยนแปลงของจำนวนผู้ใช้จักรยานตามตารางดังต่อไปนี้

ยุค	ปี	เหตุการณ์
ยุคเริ่มต้นการใช้จักรยาน	พ.ศ. 2428	ประเทศในยุโรปผลิตจักรยานเป็นอุตสาหกรรมส่งออกขายทั่วโลก
	พ.ศ. 2442	<ul style="list-style-type: none"> ● มีการประชุมรถจักรยานครั้งแรกในวังบูรพาภิรมย์ ● มีการฝึกหัดขี่จักรยานในวัง การประกวดแฟนซีจักรยาน และการจัดตั้ง สโมสรผู้ขี่จักรยานเฉพาะเจ้านายชั้นสูง
	พ.ศ. 2446	มีการส่งจักรยานเข้ามาจำหน่ายเป็นครั้งแรกในประเทศไทย
	พ.ศ. 2453 - 2468	เริ่มมีการใช้จักรยานแพร่หลายในสังคมไทย
	พ.ศ. 2474	มีการออกระเบียบให้ผู้ใช้จักรยานต้องจดทะเบียนจักรยานเป็นพาหนะล้อเลื่อน ซึ่งมีผู้นำจักรยานไปจดทะเบียน 6,318 คัน
	พ.ศ. 2496	มีผู้นำจักรยานไปจดทะเบียนเป็นจำนวนมากถึง 11,867 คัน

ยุคถดถอยของ การใช้จักรยาน	พ.ศ. 2500	รัฐบาลออกกฎหมายให้งดเว้นการนำจักรยาน 2 ล้อ ไปจดทะเบียน
	พ.ศ. 2503	รัฐบาลให้ยกเลิกการจดทะเบียน และการใช้ จักรยาน 3 ล้อขึ้นไป
	พ.ศ. 2517 - 2533	ผลราคาน้ำมันโลกพุ่งสูงขึ้นส่งผลต่อการชะลอตัว ของเศรษฐกิจไทย
ยุคฟื้นฟูการใช้ จักรยาน	พ.ศ. 2534	มีการก่อตั้งชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทย เพื่อเรียกร้องให้เกิดการใช้จักรยานเป็นทางเลือก ในการแก้ปัญหาจราจร มลพิษ และพลังงาน
	พ.ศ. 2535	มีเส้นทางจักรยานแห่งแรกเกิดขึ้นในกรุงเทพฯ ซึ่ง ตั้งอยู่ริมคลองประปา ถนนประชาชื่น
	พ.ศ. 2543	วันที่ 22 กันยายน มีการจัดกิจกรรม “Car Free Day” เป็นครั้งแรกในประเทศไทยเพื่อเป็นการลดใช้ รถยนต์ส่วนบุคคล หลังจากนั้นจึงมีการจัดกิจกรรม ต่อเนื่องทุกปี
	พ.ศ. 2555	<ul style="list-style-type: none"> ● มีการเปิดใช้โครงการจักรยานสาธารณะใน กรุงเทพมหานคร ● มีการจัดเทศกาลจักรยานเรียกว่า “A Day Bike Fest” ซึ่งเป็นการร่วมมือของทั้ง ภาครัฐ เอกชน และประชาชน

ตารางที่ 1.2 แสดงยุคของการใช้จักรยานในประเทศไทย

ที่มา: ปรับปรุงมาจากชยุต รัตนพงษ์ (2555)

จากตารางข้างต้นสามารถแบ่งการเปลี่ยนแปลงการใช้จักรยานออกได้เป็น 3 ยุค ได้แก่

1. ยุคเริ่มต้นการใช้จักรยาน (พ.ศ. 2428 – พ.ศ. 2500)

จักรยานเริ่มเป็นที่รู้จักในประเทศไทยครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงที่มีชาวต่างชาติเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทยทำให้การคมนาคมเริ่ม

ปรับเปลี่ยนโดยสร้างถนนและนำจักรยานมาใช้ในการออกกำลังกายและใช้เดินทางระยะใกล้ ต่อมา กลายเป็นยุคต้นแบบของการค้าจักรยาน แต่เนื่องจากจักรยานมีราคาสูงจึงยังแพร่หลายเพียงเฉพาะใน หมู่เจ้านายชั้นสูง หลังจากนั้นจึงมีพ่อค้านำจักรยานเข้ามาขายจนทำให้ความนิยมของจักรยาน แพร่กระจายไปสู่คนทั่วไปจนกระทั่งมีการนำจักรยานไปจดทะเบียน

ความนิยมเรื่องรถจักรยานของคนไทยสมัยก่อน ปรากฏอยู่ในนวนิยายเรื่อง “สี่แผ่นดิน” ซึ่ง สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยสมัยนั้นหลังจากมีการเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับ ต่างประเทศดังนี้ “พลอยจำได้ว่าปีนั้นเป็น ร.ศ. 118 และพอกลับมาถึงในวังได้ไม่เท่าไร ก็บังเกิดความ ตื่นเต้นนิยมขี่จักรยาน หรือที่เรียกกันในขณะนั้นว่ารถ “ไบซิเกิ้ล” อย่างขนานใหญ่ เจ้านายข้างใน เกือบทุกพระองค์หัดทรงรถจักรยาน...ความนิยมถีบรถจักรยานเริ่มจากเจ้านายและคุณจอม แล้วก็เริ่ม แพร่หลายไปถึงคนตามตำแหน่งต่าง ๆ และความนิยมนั้นก็กลายเป็นการประกวดประชันกันในเรื่องรถ ...ใครที่มีฐานะดีรำรวยก็ซื้อได้ก่อน และชี้แสดงแก่คนอื่น ๆ ที่ยังไม่มี...” (ศศิวิมล สันติราชภูร์ภักดี, 2547)

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ลักษณะของผู้ใช้จักรยานในยุคนี้มักเป็นบุคคลในระดับชน ชั้นสูงมีฐานะร่ำรวย เนื่องจากจักรยานเป็นที่นิยมแพร่หลายซึ่งเริ่มจากเจ้านายในเขตพระราชฐานเป็น ส่วนใหญ่ ต่อมาจึงเริ่มนิยมในหมู่ขุนนาง ข้าราชการผู้มีฐานะดี มีการประกวดประชันราคา ยี่ห้อ รูปทรงของจักรยานเพื่อความมีศักดิ์ศรีหน้าตาของเจ้าของจักรยานแต่ละคน ต่อมาเมื่อมีการสั่ง จักรยานเข้ามาขายในกรุงเทพฯมากขึ้น ทำให้ประชาชนทั่วไปมีโอกาสซื้อจักรยานไว้ขี่ไปทั่วประเทศเป็น จำนวนมาก (ศศิวิมล สันติราชภูร์ภักดี, 2547)

2. ยุคตกถอยของการใช้จักรยาน (พ.ศ. 2500 – พ.ศ. 2534)

เมื่อรัฐบาลเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกซึ่งให้ความสำคัญกับระบบ ยานยนต์ที่อำนวยความสะดวกได้ง่ายกว่า รัฐบาลจึงประกาศยกเลิกการจดทะเบียน จักรยานด้วย เหตุผลว่าการใช้จักรยานมีส่วนทำให้การจราจรคับคั่งทำให้รถยนต์สามารถเข้ามาแทนที่ได้

ในระยณะนี้ ค่านิยมที่มองว่ายานพาหนะเป็นเครื่องบ่งบอกถึงสถานะทางสังคมได้ ทำให้ ความหมายของผู้ใช้จักรยานเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือคนที่ร่ำรวยและมีความมั่นคงในชีวิตกลาย มาเป็นกลุ่มคนจนซึ่งมีสถานะเป็นชนชั้นล่างทางสังคม มีการสะท้อนภาพของผู้ใช้จักรยานผ่านบท เพลงที่แสดงให้เห็นถึงแนวความคิดแบบวัตถุนิยมของคนสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น เพลง “สาวมอเตอร์ไซค์” ที่โด่งดังเมื่อกว่า 20 ปีที่แล้ว เนื้อเพลงถูกถ่ายทอดให้เห็นว่า หญิงสาวสมัยนั้นจะ

เลือกชายหนุ่มที่มีรถมอเตอร์ไซด์ ในขณะที่จักรยานถูกมองว่าเป็นพาหนะของคนจนที่ไม่น่าเลือกมาเป็นแฟน ดังเนื้อหาส่วนหนึ่งของเพลงดังนี้ “อายคนจนจำต้องทนปั่นรถถีบ จะไปจีบอีน้องคนงาม พอไปถึงอายก็ฟางเอ็นถาม พอไปถึงอายก็ฟางเอ็นถาม อีน้องคนงามกินข้าวแลงแล้วกา น้องไต่ยีนก็ปิดประตูตั้งปั้ง อายเลยฟางจุงรถถีบออกมา อายคนจนบ่มีวาสนา อายคนจนบ่มีวาสนา จะไปซื้อฮอนต้าหรือยามาฮ่าไปได้จะใด...” (ฐิตินันท์ บ.คอมมอน, 2555)

หรือในเนื้อหาเพลงลูกทุ่งอย่างเพลง “จักรยานคนจน” ก็ถ่ายทอดให้เห็นถึงลักษณะความยากจนของผู้ใช้จักรยานว่าเป็นผู้ที่ไม่มียานพาหนะใช้เงินเพื่อช่วงชิงสิ่งที่ตนปรารถนาได้ ทำให้ชายหนุ่มผู้ยากไร้ต้องสูญเสียหญิงสาวอันเป็นที่รัก (เจตต์ คชฤทธิ์, 2556) ดังคำร้องต่อไปนี้ “คนจนอย่างที่ไม่มียานพาหนะเป็นอันอาจจะไปสามารถบังคับสะกดจิตใจ คนสวยของพี่จึงคิดจะมี รักใหม่ ไปนั่งท้ายมอเตอร์ไซด์รุ่นใหม่เมดอินเจแปน จักรยานของพี่ราคาไม่กี่ร้อยบาท ถึงซ้าอีต้อตแต่ก็เมดอินไทยแลนด์ ต้องใช้ขาปั่นรถพี่ปั่นถึงจะแล่น ไม่เหมือนรถเครื่องต่างแดน ยิ่งเร่งยิ่งแล่นเพราะใช้น้ำมัน...”

3. ยุคฟื้นฟูการใช้จักรยาน (พ.ศ. 2534 – ปัจจุบัน)

เมื่อภาวะวิกฤตการณ์น้ำมันโลกที่สูงอย่างต่อเนื่องอันมีสาเหตุมาจากสถานการณ์ระงับการส่งออกน้ำมันของกลุ่มประเทศอาหรับส่งผลให้ราคาน้ำมันโลกพุ่งสูงขึ้นเศรษฐกิจของประเทศไทยจึงชะลอตัวตามลงมาด้วย ทำให้ในปี พ.ศ. 2534 จึงเกิดการรวมตัวของกลุ่มผู้ใช้จักรยานกลุ่มหนึ่งก่อตั้งเป็นชมรมภายใต้ชื่อว่า “ชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทย” โดยร่วมกันชี้จักรยานเพื่อออกมาเรียกร้องให้มีการสร้างทางจักรยานและใช้จักรยานเป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาด้านการจราจร และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพยายามจัดกิจกรรมรณรงค์ให้มีการปั่นจักรยานเพื่อกระตุ้นให้คนในสังคมกลับมาสนใจใช้จักรยานดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา การกระทำดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนการพยายามลบมายาคติแบบเดิมที่มองว่าคนขี่จักรยานคือคนจนให้มีการรับรู้ใหม่ว่าภาพลักษณ์ของคนขี่จักรยานก็สามารถเป็นคนที่ไม่ใส่ใจต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมได้เช่นกัน

นอกจากนี้ในสื่อบันเทิงอย่างสื่อภาพยนตร์ก็มีการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผู้ใช้จักรยานอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ปี พ.ศ. 2540 กระแสของภาพยนตร์ไทยเรื่อง “จักรยานสีแดง” ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในช่วงเวลาดังกล่าวก็ยกย่องระดับความหมายของผู้ใช้จักรยานผ่านการเล่าเรื่องราวความรักและความสนุกสนานในชีวิตวัยรุ่น โดยสะท้อนให้เห็นชีวิตการเดินทางของนักศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัยด้วยการขี่จักรยานว่ามีความเท่ ทันสมัย และเป็นผู้ที่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระ ส่วนในปี พ.ศ. 2546 ฉากกลุ่มเด็กผู้ชายที่พากันปั่นจักรยานไปยังที่ต่าง ๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในภาพยนตร์

เรื่อง “แฟนฉัน” ก็สะท้อนให้คนส่วนใหญ่ในยุคปัจจุบันถวิลหาความทรงจำในวัยเด็กซึ่งเคยใช้จักรยานเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่เคยทำกับเพื่อนฝูง

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดอาจสรุปได้ว่า ประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งทำให้ความแพร่หลายของการใช้จักรยานของสังคมไทยยังมีอยู่อย่างจำกัด อาจสืบเนื่องมาจากกระบวนการรับเอาแนวคิดตามแบบวัฒนธรรมตะวันตก (Westernization) เข้ามาสู่สังคมไทยเพื่อสร้างความทันสมัยจึงทำให้คนส่วนใหญ่รับรู้ความหมายของผู้ใช้จักรยานที่แตกต่างกันออกไปตามกาลเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพลักษณ์ของผู้ใช้จักรยานอดีตที่ถูกนิยามให้มีความหมายในเชิงลบ ผู้ใช้จักรยานจึงถูกลดบทบาทและสถานภาพทางสังคมลงไป เนื่องจากไม่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตแบบสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาด้านเทคโนโลยีในปัจจุบัน

แม้ว่าในปัจจุบัน ความพยายามในการสนับสนุนให้สังคมไทยหันมาใช้จักรยานจะมีเพิ่มขึ้นจนเราสามารถพบเห็นผู้ใช้จักรยานได้ทั่วไปตามท้องถนน แต่ยังคงมีอยู่ในเฉพาะผู้ใช้จักรยานบางกลุ่มซึ่งจำกัดอยู่ในวงแคบและอาจจะไม่สามารถสร้างให้เป็นวัฒนธรรมการใช้จักรยานขึ้นมาได้ในสังคมไทย ดังนั้นการรับรู้ภาพของผู้ใช้จักรยานผ่านสื่อมวลชนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อความเข้าใจของผู้รับสาร เพราะหน้าที่อย่างหนึ่งของสื่อมวลชนนั่นก็คือการนำเสนอเรื่องราวและถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม ตลอดจนเป็นสิ่งกระตุ้นให้ประชาชนเกิดการรับรู้และเข้าใจร่วมกัน

ด้วยเหตุนี้ สื่อมวลชนจึงมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเป็นสื่อกลางที่จะช่วยสร้างและขยายประสบการณ์ในการรับรู้เรื่องราวความเป็นไปต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งเราและผู้อื่นอาศัย เนื่องจากว่าคนเรานั้นไม่สามารถรับรู้โลกของความเป็นจริงได้ด้วยตนเองเสมอไป หากแต่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการรับรู้ผ่านตัวกลางอื่น ๆ ในสังคม โดยเฉพาะในสังคมสมัยใหม่ที่มีตัวกลางสำคัญคือสื่อมวลชนทำหน้าที่ฉายภาพเหตุการณ์สถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องที่อยู่ห่างไกล

สื่อมวลชนอย่างสื่อโทรทัศน์ที่แทรกตัวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของผู้คนมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี เพราะด้วยธรรมชาติของตัวสื่อโทรทัศน์เองที่มีความสามารถในการรับรู้ได้ทั้งภาพและเสียงในเวลาเดียวกัน มีความได้เปรียบในการเข้าถึงประชาชนทุกระดับชั้นได้มากกว่าสื่ออื่นเพราะอาศัยการเล่าเรื่องด้วยภาพและเสียงทำให้เข้าใจได้ง่าย มีความสามารถในการเข้าถึงผู้รับสารเป็นจำนวนมากในคราวเดียวกัน เพราะฉะนั้นจากคุณสมบัติดังกล่าวโทรทัศน์จึงเป็นสื่อที่ถูกให้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการเป็นกระบอกเสียงของคนทุกระดับชั้น

1.1.4. รายการจักรยานทางโทรทัศน์ไทย

ตลอดระยะเวลา 2 – 3 ปีที่ผ่านมา กระแสของการนำเสนอรายการจักรยานที่ถ่ายทอดผ่านทางสื่อโทรทัศน์เริ่มปรากฏให้เห็นชัดขึ้นอย่างเป็นลำดับ ผู้วิจัยทำการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของรายการจักรยานที่ออกอากาศทางสื่อโทรทัศน์พบว่า การเผยแพร่รายการจักรยานทางโทรทัศน์เริ่มออกอากาศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 ได้แก่ รายการไบซิเคิลไดอารี่และรายการมาบั้นให้เปลี่ยนโลก โดยทั้งสองรายการดังกล่าวออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ต่อมาในปี พ.ศ. 2556 มีการปรับเปลี่ยนรายการเดิมและปรากฏรายการใหม่เพิ่มขึ้นได้แก่ รายการไบซิเคิลไดอารี่ ซึ่งได้ย้ายไปออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5, รายการฮิวเม็นไรด์จักรยานบันดาลใจ ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, รายการปั่นป่วน ออกอากาศทางช่องวอยซ์ทีวี และรายการเวลด์ไบค์ ออกอากาศทางช่องทรูวิชั่น จนกระทั่งในปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2557 นับได้ว่าเป็นปีที่มีการนำเสนอรายการจักรยานอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ รายการฮิวเม็นไรด์จักรยานบันดาลใจ, รายการปั่นป่วน และรายการเวลด์ไบค์ นอกจากนี้ยังปรากฏรายการใหม่เพิ่มขึ้นอีกด้วย ได้แก่ รายการปั่นเปิดโลก ออกอากาศทางช่องเนชั่นทีวี, รายการดูเดอะไรด์อิง ออกอากาศทางช่องวอยซ์ทีวี และรายการขี่เสือเทียว ออกอากาศทางช่องสปริงนิวส์

ช่อง/ปี	พ.ศ. 2555	พ.ศ. 2556	พ.ศ. 2557
ไทยพีบีเอส	รายการ ไบซิเคิลไดอารี่ ออกอากาศ: วันเสาร์ เวลา: 10.30 – 11.00 น.	รายการ ฮิวเม็นไรด์จักรยานบันดาลใจ ออกอากาศ:วันเสาร์ เวลา: 22.00 – 22.30 น.	
	รายการมาบั้นให้เปลี่ยนโลก ออกอากาศ: วันเสาร์ เวลา: 10.30 – 11.00 น.		
ช่อง 5		รายการ ไบซิเคิลไดอารี่ ออกอากาศ: ทุกวันหยุด นักชัตฤกษ์ เวลา: 9.00 – 9.30 น.	
วอยซ์ทีวี		รายการปั่นป่วน ออกอากาศ: วันอาทิตย์ เวลา:16.30 – 17.00 น.	รายการ ดูเดอะไรด์อิง ออกอากาศ: วันเสาร์ เวลา: 22.00 – 22.30 น.

เนชั่นทีวี			รายการปั่นเปิดโลก ออกอากาศ: วันอาทิตย์ เวลา: 6.30 – 7.00 น.
ทรูวิชั่น			รายการ เวิลด์ไพบ์ค ออกอากาศ: วันเสาร์ เวลา: 18.30 – 19.30 น.
ไทยทีวี			รายการปั่นป่วน ออกอากาศ: วันอาทิตย์ เวลา: 11.30 – 12.00 น.
สปริงนิวส์			รายการชี้เสียเที่ยว ออกอากาศ: วันศุกร์ เวลา: 14.30-15.00 น.

ตารางที่ 1.3 แสดงรายการจักรยานที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์

1.1.5 รายการฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลใจ

ท่ามกลางกระแสนิยมและส่งเสริมให้ใช้จักรยาน บริษัทเคย์ โฟเอทส์ จำกัด คือบริษัทที่มีส่วนร่วมสำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวกับจักรยานเพื่อผลักดันให้เกิดการใช้จักรยานในสังคมเป็นวงกว้าง จึงผลิตรายการฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลใจ ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ทุกวันอาทิตย์ เวลา 22.05 – 22.30 น. มีการนำเสนอในรูปแบบรายการสารคดีชีวิตบุคคลเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ใช้จักรยานหลากหลายรูปแบบอันจะนำไปสู่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมุ่งหวังที่จะช่วยสร้างแรงบันดาลใจและเชื้อเชิญให้ทุกคนหันมาเริ่มใช้จักรยานดังที่คุณทรงกลด บางยี่ขัน ฝ่ายสร้างสรรค์และผู้ดำเนินรายการได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

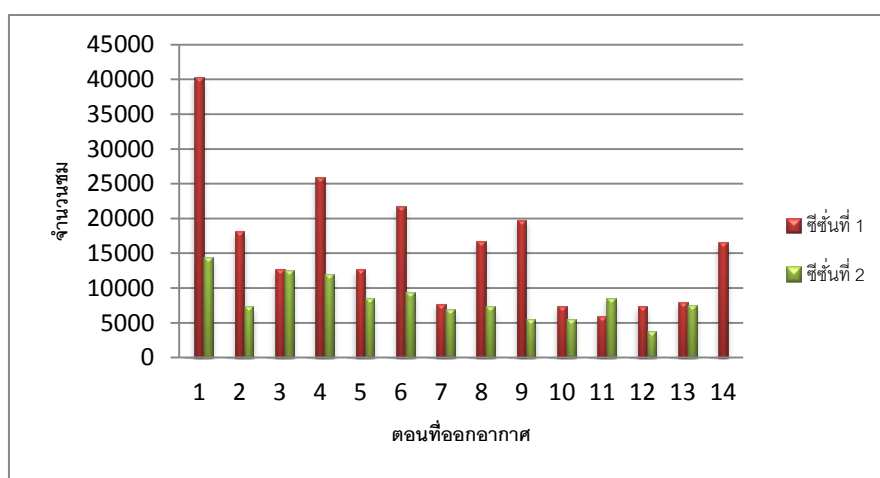
“บ้านเราคนดั่งที่ปั่นจักรยานมันก็มีเยอะแล้ว ดาราก็มี นักแข่งก็มี แต่เรารู้สึกว่าเราอยากพูดเรื่องของคนที่ไม่ปั่นจักรยานก็ดูแล้วอีน ดูแล้วเกิดแรงบันดาลใจ ได้พลัง ก็เลยพยายามเลือกคนที่ใช้จักรยานทำสิ่งที่มันยิ่งใหญ่มา ๆ ดังนั้น พวกที่ปั่นเล่น ปั่นเที่ยว หรือปั่นแข่งเราก็ไม่เลือกมา”

(Duckingtiger, 2556 : ออนไลน์)

ด้วยรูปแบบการนำเสนอของรายการที่น่าสนใจประกอบกับเนื้อหาที่เจาะลึกถึงแง่มุมการดำเนินชีวิตของผู้คนผ่านการใช้จักรยานโดยที่ไม่ได้มองว่าจักรยานเป็นเพียงยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่จักรยานยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่วิถีชีวิตหรือสิ่งอื่น ๆ อย่างหลากหลายได้ รายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจจึงมุ่งที่จะนำเสนอเรื่องราวดังกล่าวเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้รับรู้และมองเห็นโลกทัศน์ในมุมมองใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ดังคำสัมภาษณ์ของคุณวินัย สัตตะรุจาวงษ์ ซึ่งเป็นผู้กำกับรายการดังนี้

“เราจะดูจากประเด็นมากกว่าว่าเรื่องนี้เราจะพูดเรื่องอะไรผ่านจักรยาน อย่างเช่นเราไปเจอกลุ่มจักรยานหมอดันไม้ซึ่งใช้จักรยานเป็นพาหนะ มันน่าสนใจว่าจักรยานมันทำหน้าที่ได้ดีในการไปเยี่ยมผู้ป่วยที่เป็นต้นไม้ และการรักษาต้นไม้มันโยงไปถึงเรื่องประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ความรักความผูกพันของเมือง ซึ่งจริงๆ แล้วมันก็คือเป้าหมายที่รายการเราทำมากกว่าจักรยานอะไร ใช้เพื่ออะไร ”
(วินัย สัตตะรุจาวงษ์, 2557)

จากระยะเวลาในการออกอากาศของซีซั่นแรกคือตั้งแต่เดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2556 จนถึงเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2557 จำนวน 14 ตอน และซีซั่นที่สองคือตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. 2557 จำนวน 13 ตอน รวมทั้งสิ้น 27 ตอน นับได้ว่ารายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจได้รับความนิยมเป็นอย่างมากเห็นได้จากยอดสมาชิกที่ติดตามในเฟซบุ๊กแฟนเพจ (Facebook Fanpage) เป็นจำนวน 16,017 คน และจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยยังพบว่า ส่วนใหญ่มียอดผู้ชมจากเว็บไซต์ยูทูบ (YouTube) ในแต่ละตอนมากกว่า 5,000 ครั้งขึ้นไป

รูปที่ 1.4 แสดงยอดชมรายการฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจทั้ง 2 ซีซั่น จากเว็บไซต์ยูทูบ

ที่มา: <https://www.youtube.com/user/adaytvchannel>. วันที่เข้าถึงข้อมูล 10 มกราคม 2558

จากจุดมุ่งหมายของผู้ผลิตรายการที่ต้องการนำเสนอมุมมองและเรื่องราวชีวิตของผู้ใช้จักรยานเพื่อสร้างความเข้าใจและการรับรู้ของผู้รับสารกลุ่มต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยมีความเห็นว่าแนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างมากต่อการถ่ายทอดความคิดไปสู่ผู้รับสาร เนื่องจากภาพที่นำเสนอออกไปเป็นสิ่งที่ผู้ผลิตได้เลือกสรรเพื่อสื่อความหมายและประกอบสร้าง (Construction) เรื่องราวที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์จริงมาเผยแพร่ ด้วยเหตุผลนี้เองในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจว่ามีการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในลักษณะใด และศึกษาว่าผู้รับสารจะสามารถรับรู้ความหมายของผู้ใช้จักรยานได้ตามที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจหรือไม่

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจ
2. เพื่อวิเคราะห์การรับรู้และถอดรหัสความหมายที่ถูกกรองรหัสไว้ในตัวบทของผู้รับสาร

1.3 ปัญหำนำวิจัย

1. การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจมีลักษณะเป็นอย่างไร
2. ผู้รับสารมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจตามที่ถูกรองรหัสไว้ในตัวบทหรือไม่

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะรายการฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจ ที่ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 22.05 – 22.30 น. ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส และศึกษาผู้รับสาร โดยมีขอบเขตในการศึกษาดังนี้

1. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการผลิตรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ตัวบท

2. ผู้วิจัยวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) ในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์ส์จักรยานบันดาลใจ โดยใช้วิธีศึกษาจากเทปบันทึกรายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศในซีซั่นที่ 1 ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2556 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2557 จำนวน 14 ตอน และซีซั่นที่ 2 ออกอากาศตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2557 จำนวน 13 ตอน รวมทั้งสิ้น 27 ตอน
3. กลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษาผู้รับสาร ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารจำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มผู้รับสารที่เป็นผู้ใช้จักรยานและไม่ได้เป็นผู้ใช้จักรยาน โดยพิจารณาประกอบกับคุณลักษณะประชากรตามเกณฑ์ด้านอายุ เพศ อาชีพ และภูมิภานา นอกจากนี้ผู้รับสารทั้งหมดจะต้องมีความถี่ในการรับชมรายการแต่ละซีซั่นอย่างน้อยจำนวน 3 ตอน หลังจากนั้นจะนำความหมายที่ได้จากการวิเคราะห์ตัวบทมาตรวจสอบการรับรู้และถอดรหัสความหมายกับผู้รับสารทั้งสองกลุ่ม

1.5 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

การประกอบสร้างความหมาย หมายถึง วิธีการนำเสนอของผู้ผลิตรายการเพื่อให้เกิดความหมายของผู้ใช้จักรยานตามความต้องการ โดยจะพิจารณาจากหลักเกณฑ์องค์ประกอบการเล่าเรื่อง ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร จุดยืนของผู้เล่าเรื่อง การสื่อความหมายของภาพ และการสื่อความหมายของเสียง

ผู้ใช้จักรยานในรายการฮิวเมนไรต์ส์จักรยานบันดาลใจ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทางที่ปรากฏอยู่ในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์ส์จักรยานบันดาลใจ ซึ่งออกอากาศในซีซั่นที่ 1 ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2556 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2557 และซีซั่นที่ 2 ตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

การรับรู้และการถอดรหัสความหมาย หมายถึง การทำความเข้าใจ การตีความหมายของผู้รับสารต่อผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์ส์จักรยานบันดาลใจ โดยมีหลักเกณฑ์ในการรับรู้และถอดรหัสความตามแบบแผนของ Stuart Hall 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การถอดรหัสด้วยจุดยืนแบบเดียวกับผู้ส่งสาร
2. การถอดรหัสด้วยจุดยืนที่มีการต่อรองความหมายที่ต่างไปจากผู้ส่งสาร
3. การถอดรหัสด้วยจุดยืนที่คัดค้านความหมายของผู้ส่งสาร

ผู้รับสาร หมายถึง กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ใช้จักรยานและไม่ใช้จักรยานซึ่งมีความแตกต่างกันตามเกณฑ์ด้านอายุ เพศ อาชีพ และภูมิลำเนา และเป็นผู้ที่เคยรับชมรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดลใจเป็นประจำโดยมีความถี่ในการรับชมแต่ละซีซั่นอย่างน้อยจำนวน 3 ตอน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์การใช้จักรยานของคนในสังคมไทยผ่านสื่อมวลชน
2. ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนมุมมองและทัศนคติที่มีต่อเรื่องจักรยานในสังคมไทย ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น
3. การศึกษาครั้งนี้อาจเป็นแนวทางให้กับผู้ที่สนใจศึกษาปรากฏการณ์การใช้จักรยานในสื่อมวลชนแขนงอื่นต่อไป
4. การศึกษาครั้งนี้อาจเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานสำหรับผู้ผลิตรายการโทรทัศน์หรือสื่อต่าง ๆ ที่มีลักษณะเกี่ยวข้องในเชิงของการขับเคลื่อนสังคมต่อไปในอนาคต

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ “ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลใจ” ผู้วิจัยได้เลือกแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการศึกษาประเด็นดังกล่าวดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเรื่องการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality)
- 2.2 แนวคิดการเล่าเรื่องในรายการสารคดี (Narration for Documentary)
- 2.3 แนวคิดการเข้ารหัสและการถอดรหัสของผู้รับสาร (Encoding and Decoding)
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้จักรยาน (Cycling)

2.1 แนวคิดเรื่องการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality)

นักทฤษฎีในกลุ่มวัฒนธรรมศึกษาสนใจศึกษาวิธีการที่คนมีประสบการณ์กับโลก มีการรับรู้ และมีสำนึกกับโลก จึงมีแนวคิดที่เรียกว่าความเป็นจริง (Reality) นั้นมีใช้สิ่งที่มีอยู่แล้ว (Given/ Out there) แล้วรอให้นักวิชาการไปค้นพบ แต่ในทางตรงกันข้าม ความเป็นจริงนั้นเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้าง (Construction) ขึ้นมา หรือถูกนิยามว่า “อะไรเป็นอะไร” (Definition) (กาญจนา แก้วเทพ, 2552)

แนวคิดการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมนั้นเริ่มมาจากคำอธิบายว่า มนุษย์เรามีโลกแวดล้อมอยู่รอบตัวอยู่ 2 ระดับ คือ

ระดับแรก เรียกว่า โลกทางกายภาพ (Physical World) เป็นโลกที่เราสามารถสัมผัสได้ด้วยตนเอง และอาจเป็นได้ทั้งโลกที่เกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว ได้แก่ วัตถุ สิ่งของ บุคคล บรรยากาศด้านกายภาพทั้งหลายที่แวดล้อมบุคคล ฯลฯ แต่เนื่องจากความจริงที่เกิดขึ้นมานั้นมีอยู่อย่างหลากหลายเราจึงไม่สามารถหาความชัดเจนที่แท้จริงได้

ระดับที่สอง เรียกว่า โลกทางสังคม (Social World) หรือสิ่งแวดล้อมเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Environment) หรือความเป็นจริงทางสังคม (Social Reality) ซึ่งเป็นโลกที่เกิดจากการประกอบสร้าง (Construct) ความหมาย (Meaning) ให้แก่สิ่งต่าง ๆ จากการทำงานของสถาบันต่างๆ

ในสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน ศาสนา ที่ทำงาน รัฐ สื่อมวลชน ฯลฯ และย่อมมีความหมายแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความจริงทางสังคมที่ถูกประกอบสร้างขึ้นอันเนื่องมาจากเป็นโลกที่เราสามารถอธิบาย ให้ความหมาย และกำหนดแบบแผนได้ด้วยโดยอาศัยการสะสมความรู้เพียงบางส่วนจากโลกของความจริงมากำหนดเป็นพฤติกรรมการแสดงออกจนเกิดการรับรู้และเข้าใจที่ตรงกันในสังคมนั่นเอง

จากแนวความคิดการประกอบสร้างความจริงทางสังคมเมื่อนำมาอธิบายกับสื่อมวลชน อย่างเช่นสื่อโทรทัศน์ จะสามารถอธิบายได้ว่า สื่อมวลชนถือได้ว่าเป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความจริงทางสังคมนั้น ๆ ตัวเรา เนื่องจากโลกนี้มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถที่จะเข้าไปประสบการณ์หรือสัมผัสกับความจริงที่เกิดขึ้นได้ทุกเหตุการณ์ ดังนั้นสื่อมวลชนจึงเป็นเสมือนช่องทางหนึ่งในการนำความจริงจากโลกภายนอกมาสู่มนุษย์ (พรพรรณ สมบูรณ์บัติ, 2549) แนวคิดนี้จึงช่วยเป็นกรอบในการวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมาย

ในการรับรู้ความหมายของความเป็นจริงในโลกทางสังคมนั้น มนุษย์จะสามารถรับรู้ความเป็นจริงเพียงบางส่วนจากโลกแห่งความเป็นจริงแล้วนำมาสร้างขึ้นมาเป็นคลังแห่งความรู้ทางสังคม (Stock of Social Knowledge) เอาไว้เป็นคู่มือ เมื่อเราเผชิญกับโลกแห่งความจริงเราก็จะสามารถคลังแห่งความรู้ทางสังคมนี้ได้โดยอัตโนมัติ

กาญจนา แก้วเทพ (2557) กล่าวว่า เมื่อสังคมได้นิยามสิ่งต่าง ๆ เอาไว้แล้ว ก็จะมีกระบวนการซึมผ่านนิยามดังกล่าวเข้าไปสู่การรับรู้ในตัวบุคคล ซึ่งกลายเป็น “แผนที่ทางจิตใจ” (Mental Maps) ที่ทำหน้าที่ในการชี้ทิศทางบุคคลในแง่มุมต่าง ๆ กัน เช่น 1) คนที่มีโลกสัญลักษณ์หรือมีแผนที่ทางจิตใจต่างกันก็จะมีระบบการรับรู้ (Perception) ที่ต่างกัน 2) แผนที่ทางจิตใจจะเป็นตัวชี้ทางการกระทำ ความคาดหวังและระบบค่านิยมของคน ตัวอย่างเช่น ในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมาสังคมของชาวอเมริกันนิยมการมีรถคันใหญ่เพื่อความสะดวกสบายหรูหรา แต่ในปัจจุบันเมื่อแผนที่ทางจิตใจได้เติมเครื่องหมายเรื่องการรักษาสีสิ่งแวดล้อมและการประหยัดพลังงานลงไปในโลกเชิงสัญลักษณ์ก็ทำให้ระบบค่านิยมของคนอเมริกันเปลี่ยนไป และ 3) เมื่อผู้คนติดตั้งแผนที่ทางจิตใจลงไปแล้วกระบวนการดังกล่าวจะดำเนินการต่อย่างต่อเนื่อง

จากความสำคัญของสื่อมวลชนในการทำหน้าที่ประกอบสร้างความจริงทางสังคม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำแนวคิดดังกล่าวมาช่วยเป็นกรอบในการวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายในรายการว่าผู้ผลิตรายการมีการสร้างประกอบความหมายจากความเป็นจริงในแง่มุมใดบ้าง และมีลักษณะการประกอบสร้างเป็นเช่นใด อีกทั้งยังมีประเด็นที่น่าสนใจในส่วนของการรับรู้ความหมายของผู้ชมว่า ความหมายที่เกิดขึ้นในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันไดใจนั้นจะมีผลต่อการรับรู้ของผู้รับสารที่มีโลกทางสังคมที่หลากหลายในลักษณะที่เหมือนหรือต่างกันอย่างไร

2.2 แนวคิดการเล่าเรื่องแบบสารคดี (Narration for Documentary)

2.2.1 ความหมายของสารคดี

วิภา อุตมฉินท์ (2544) กล่าวว่า รายการสารคดี หมายถึง รายการโทรทัศน์ที่นำเสนอ เหตุการณ์และเรื่องราวที่เกิดขึ้นความความเป็นจริงที่ไม่เพียงบรรยายให้เห็นความเป็นจริงเท่านั้น แต่ยังสามารถนำเรื่องราวในอดีตกลับมาเสนอใหม่

Joseph T. Browne (1971, อ้างถึงในอรทัย รุจิราธร, 2541) กล่าวว่า สารคดีโทรทัศน์ หมายถึง รายการประเภทหนึ่งซึ่งนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยละเอียดตั้งแต่ต้นจนจบ โดยยึดหลักของความเป็นจริง ในขณะเดียวกันก็ได้อาศัยเทคนิคต่าง ๆ หลายรูปแบบมาผสมผสานกัน เพื่อให้เกิดจินตนาการที่ดีและดึงดูดใจผู้ชมให้สนใจ อาทิ รูปแบบรายการ บทสัมภาษณ์ บทสนทนา การให้ดนตรีและเสียงประกอบอื่น ๆ เพื่อเสริมความหมายที่สมบูรณ์ให้แก่ภาพที่ปรากฏทางจอโทรทัศน์ เป็นต้น นั่นคือนอกจากจะมุ่งเสนอข้อเท็จจริงแก่ผู้ชมแล้ว ยังมีความพยายามในการสร้างจินตนาการ ปะปนอยู่ด้วย

ธีรภาพ โลหิตกุล (2552) กล่าวว่า สารคดี คือ การนำเอาข้อมูลหรือข้อเท็จจริงมานำเสนอ ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ ดังนั้นเมื่อคิดจะเขียนสารคดีจะต้องคำนึงข้อมูลและกลวิธีการนำเสนอใน สัดส่วนที่เท่ากัน นอกจากนี้ยังอธิบายเพิ่มเติมว่า “สารคดีมีมิติ” เหมือนภาพหนึ่งภาพที่มีครบทั้ง เรื่องราว การจัดวางองค์ประกอบ (Composition) แสงเงา ให้ความหมายลึกซึ้งกินใจ ก่อให้เกิด อารมณ์ความรู้สึกในทางสร้างสรรค์ด้านใดด้านหนึ่งแก่ผู้ชม มิติในทางสารคดีมีดังนี้

- (1) รูปแบบการนำเสนอที่ดี ผู้ชมได้รับอารมณ์รส ความบันเทิง ความเพลิดเพลินอันเกิดจากการวางโครงเรื่อง การดำเนินเรื่องดี การใช้ภาษาสละสลวยกินใจ การเคลื่อนไหวกล้องได้ อารมณ์สอดคล้องกับเนื้อหา การลำดับภาพดี ดนตรีประกอบสอดคล้องกับภาพและเนื้อหา อย่างกลมกลืน ผู้ให้เสียงบรรยายได้อารมณ์ มีความน่าเชื่อถือ
- (2) เนื้อหาที่ดี ผู้ชมได้รับความรู้ และความรู้สึกใหม่ ๆ ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของทีมผู้ผลิต รายการให้ข้อมูลอย่างถูกต้องแม่นยำและมีความรู้รอบด้าน
- (3) แง่คิดมุมมองดี ผู้ชมได้รับความคิดใหม่ ๆ หรือชมแล้วได้แง่คิดอันก่อให้เกิดสำนึกในจิตใจ เช่น การสำนึกรักและห่วงหาอาลัยเป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตและวัฒนธรรม

จากนิยามต่าง ๆ ของสารคดีที่กล่าวมาข้างต้น อาจกล่าวสรุปได้ว่า รายการสารคดีทางโทรทัศน์ หมายถึง รายการที่นำเสนอข้อมูลและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงอย่างรอบด้านมาเสนอต่อผู้ชม โดยมีการใช้เทคนิคการนำเสนอเรื่องราวที่เป็นสาระความรู้และเป็นประโยชน์ต่อผู้รับชมมาผสมผสานกับความเพลิดเพลินเพื่อก่อให้เกิดการรับรู้ข้อเท็จจริง สร้างแรงจูงใจ รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกไปพร้อมกัน

2.2.2 ประเภทของรายการสารคดี

สารคดีที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ในปัจจุบันมีหลายรูปแบบ รายการสารคดีสามารถจัดอยู่ในประเภทของรายการโทรทัศน์ที่ให้ข่าวสาร สาระความรู้ หรือความบันเทิงได้ทั้งหมด ในการจำแนกประเภทรายการสารคดีสามารถแบ่งออกตามเกณฑ์วัตถุประสงค์การนำเสนอได้ 3 ประเภทดังต่อไปนี้ (เทพพนม เพชรไกร 2544, อ้างถึงในพรพรรณ สมบูรณ์บัติ, 2549)

- (1) *สารคดีประเภทการกระทำ (Action Documentary)* จะนำเสนอเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นอันมีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่เพื่อชี้แนะให้เห็นแนวทางการแก้ไขปัญหา และกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการแก้ปัญหาร่วมกัน เนื้อหาของรายการจะเน้นเหตุการณ์หรือการกระทำที่เกิดขึ้น การแนะนำแนวทางการแก้ปัญหาของคนในสังคมหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ต่อคนในสังคมอื่นที่อาจจะประสบปัญหาในลักษณะเดียวกัน
- (2) *สารคดีประเภทข่าวสาร (Information Documentary)* เป็นการศึกษาค้นคว้ารายละเอียดจากเอกสารหรือบันทึกที่มีอยู่โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ข้อเท็จจริงในรูปแบบข้อมูล ตัวเลข สถิติ ในขอบเขตที่กว้างขวางปราศจากอารมณ์ ทัศนคติ หรือแรงจูงใจใดๆ
- (3) *สารคดีเชิงละคร (Dramatized Documentary)* เป็นรายการที่นำเสนอให้เห็นถึงชีวิตจริง เหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น โดยใช้ชีวิตจริงของบุคคลที่เป็นตัวละครมาเล่าเรื่อง เพื่อให้การดำเนินเรื่องมีสีสันมากขึ้น ดังนั้นวิธีการดังกล่าวจึงช่วยสร้างความสมจริง น่าเชื่อถือ และน่าติดตามจากผู้ชมรายการได้

ด้วยลักษณะของสารคดีเชิงละครซึ่งเป็นรูปแบบรายการสารคดีที่นำเสนอเรื่องราวจากชีวิตจริงที่เป็นตัวตนของคนต่าง ๆ ในสังคม โดยมุ่งนำเสนอสารที่มีลักษณะเป็นเรื่องเล่า (Narrative) ที่เป็นจริงในเชิงที่เป็นความคิด ระบบการคิด อารมณ์ ความรู้สึกซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของมนุษย์

(ณัฐกฤต ดิฐวิรุฬห์ และ สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ, 2549) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า รายการโทรทัศน์ ฮิวเมนิไรต์จักรยานบันดาลใจมีคุณลักษณะบางประการที่สอดคล้องกับรายการสารคดีเชิงละคร (Dramatized Documentary) ซึ่งมุ่งนำเสนอเรื่องราวชีวิตของมนุษย์ด้วยการเล่าเรื่องผ่านบุคคลจริงที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น เพื่อสร้างความเป็นจริงและความเป็นธรรมชาติของการนำเสนอ

2.2.3 การเล่าเรื่องในรายการสารคดี

แนวทางการเล่าเรื่องแต่เดิมนั้นส่วนมากศึกษากันในสาขามนุษยศาสตร์ เช่น วรรณคดี ภาษาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งสนใจวิเคราะห์แง่มุมในเชิงสุนทรียะ (Aesthetic) ว่ามีความรู้สึกชื่นชอบ สนุกสนานต่อเรื่องเล่าเหล่านั้นอย่างไร แต่สำหรับในกระบวนทัศน์ใหม่ของการเล่าเรื่องนั้นจะสนใจเป้าหมายว่ามีการประกอบสร้างความหมาย (Construction of Meaning) ให้แก่สรรพสิ่งต่าง ๆ อย่างไม่รู้และในขั้นตอนการวิเคราะห์กระบวนการประกอบสร้างนั้นก็คือการให้ความสนใจว่า “มีวิธีการเล่าเรื่องอย่างไร” (How to narrate)

ผู้วิจัยนำเกณฑ์การเล่าเรื่องของสารคดีเชิงละคร ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินเรื่องราวของรายการและเพื่อควบคุมอารมณ์ของผู้ชมให้ชวนติดตามสาระที่รายการจะนำเสนอ มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์การเล่าเรื่องของรายการโทรทัศน์ฮิวเมนิไรต์จักรยานบันดาลใจ โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมในการค้นหาความหมายที่ผู้ผลิตรายการสร้างขึ้น ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

2.2.3.1 โครงเรื่อง (Plot)

โครงเรื่องเป็นการเชื่อมร้อยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ ด้วยตรรกะเชิงเหตุผล การวางโครงเรื่องจะมีความสำคัญระดับเป็นกระดูกสันหลังของเรื่องเล่าเพราะการสร้างความหมายต่าง ๆ นั้นเกิดมาจากการวางโครงเรื่องเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่องที่คุณวิเคราะห์ต้องนำมาศึกษา โดยสามารถแบ่งขั้นตอนของการเล่าเรื่องเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

- (1) **ขั้นการเริ่มเรื่อง (Exposition)** เป็นจุดเริ่มต้นเพื่อชักจูงความสนใจของผู้ชมให้ติดตามต่อไป อาจเป็นการแนะนำตัวละครสำคัญ ๆ แนะนำฉากเปิดประเด็นขัดแย้งเพื่อชวนติดตาม หรือเป็นการแนะนำสภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ไปว่าเรื่องราวเกิดที่ไหน ในยุคใด
- (2) **ขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ (Rising Action)** คือขั้นตอนที่เรื่องราวดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและสมเหตุสมผล มักจะมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นแล้วทำให้การดำเนินชีวิตตัวละครของตัวละครเปลี่ยนแปลงไปและปมความขัดแย้งเริ่มทวีความรุนแรงขึ้น

- (3) *ชั้นภาวะวิกฤติสูงสุด (Climax)* เป็นขั้นตอนที่ความขัดแย้งพุ่งขึ้นสูงสุดจนถึงจุดแตกหัก ทำให้ตัวละครตกอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจเลือกหรือหาทางออกด้วยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง
- (4) *ชั้นภาวะคลี่คลาย (Falling Action)* เป็นขั้นตอนหลังจากจุดวิกฤติได้ผ่านพ้นไปแล้ว สืบเนื่องมาจากปัญหาต่าง ๆ หรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก่อนหน้าได้ถูกเปิดเผยและแก้ไขให้เสร็จสิ้นไปได้ด้วยดี
- (5) *ชั้นยุติเรื่องราว (Ending/ Resolution)* คือการสิ้นสุดของเรื่องราวทั้งหมด ซึ่งผลที่ได้ อาจมีหลายลักษณะ ทั้งการจบลงอย่างมีความสุข เป็นทุกข์ หรือจบลงอย่างมีปริศนาไว้ให้คิดต่อไป

2.2.3.2 ตัวละคร (Character)

หมายถึงบุคลิกลักษณะ อุปนิสัยใจคอ พฤติกรรมการแสดงของผู้ปรากฏในรายการหรือตัวละคร โดยทั่วไปองค์ประกอบที่สำคัญของผู้ปรากฏในรายการสารคดีจะต้องมีทั้งส่วนที่เป็นความคิด (Conception) และส่วนที่เป็นการแสดงออกหรือพฤติกรรม (Presentation) ทั้งนี้อาจแบ่งตัวละครออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ (ขจิตขวัญ กิจวิสาละ, 2553)

- (ก) *ตัวละครผู้กระทำ (Active Character)* หมายถึง ตัวละครที่มีลักษณะพึ่งพาตนเองได้ ไม่สามารถถูกครอบงำจากบุคคลอื่นได้ง่าย เป็นบุคคลที่มีเป้าหมายที่แน่นอนและมีการตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง ลักษณะของตัวละครประเภทนี้ส่วนมากเป็นผู้ที่มีการศึกษาและมักเป็นเพศชาย
- (ข) *ตัวละครผู้ถูกกระทำ (Passive Character)* หมายถึง ตัวละครที่มีความอ่อนแอ ต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมอำนาจของผู้อื่น โดยมากมักพบในตัวละครที่มีลักษณะแบบเป็นผู้ด้อยการศึกษา มีฐานะระดับต่ำ และมักเป็นเพศหญิง

นอกจากนี้ J.Boggs (2003, อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, 2553) ได้ประมวลวิธีการสร้างตัวละคร (Characterization) ไว้หลาย ๆ วิธี เช่น

- 1) *การสร้างตัวละครโดยปรากฏตัวให้เห็นลักษณะภายนอก (Characterization by Appearance)* เช่น ลักษณะรูปร่าง หน้าตา เครื่องแต่งกาย โครงสร้างทางร่างกาย กิริยาท่าทาง ลักษณะการเคลื่อนไหวของตัวละคร ฯลฯ

- 2) การสร้างตัวละครผ่านบทพูด/บทสนทนา (*Characterization through Dialogue*) เป็นการให้ตัวละครเปิดเผยความเป็นตัวตนของเขาจากสิ่งที่เขาพูด ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงความคิด ทศนคติ และความรู้สึกที่แท้จริงของตัวละคร
- 3) การสร้างตัวละครผ่านผู้เล่าเรื่อง (*Characterization through Narrator*) เช่น นวนิยายที่มีผู้เล่าเรื่องซึ่งจะพรรณนาคุณลักษณะของตัวละครให้ผู้อ่าน/ผู้ชมทราบ
- 4) การสร้างตัวละครผ่านการกระทำภายนอก (*Characterization through External Action*) นอกเหนือไปจากการปรากฏตัวครั้งแรกของตัวละครจะทำให้ผู้รับสารทราบถึงลักษณะบุคลิกภาพหรือนิสัยใจคอแล้ว การกระทำของตัวละครก็เป็นสิ่งสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกลักษณะของตัวละครด้วยเช่นกัน เพราะการกระทำจะเจริญเติบโตไปตามธรรมชาติของตัวละคร
- 5) การสร้างตัวละครผ่านการกระทำภายใน (*Characterization through Internal Action*) หมายถึง ความรู้ของตัวละคร เช่น ความลับ ความคิด จินตนาการ ความฝัน ความปรารถนา ความทรงจำ ความกลัว เป็นต้น
- 6) การสร้างตัวละครผ่านปฏิกิริยาของตัวละครอื่น ๆ (*Characterization through Reaction of Other Characters*) เป็นวิธีการที่ให้ตัวละครตัวอื่น ๆ พูดถึงตัวละครที่ต้องการแนะนำ ซึ่งเป็นวิธีที่จะทำให้ผู้ชมได้รู้จักกับตัวละครก่อนที่จะมีการปรากฏตัวเสียอีก
- 7) การสร้างตัวละครโดยใช้ลักษณะตรงกันข้ามด้วยการสร้างตัวละครอื่น ๆ เทียบเคียง (*Characterization through Contrast*) เป็นการนำตัวละครตัวอื่นมาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นความต่างของพฤติกรรม ทศนคติ ความคิด วิถีชีวิต ลักษณะทางกายภาพและอื่น ๆ เช่น ฝาแฝดที่หน้าตาเหมือนกันแต่ลักษณะนิสัยต่างกัน
- 8) การสร้างตัวละครโดยใช้ความเกินเลยหรือการทำซ้ำๆ (*Characterization through Caricature and Leitmotif*) มีวิธีการนำเสนอโดยใช้ภาพวาดภาพล้อเลียนแบบการ์ตูนที่มีคุณลักษณะบางอย่างที่มากเกินไปจนจริง หรือการสร้างประโยค วลี การกระทำ หรือความคิดบางอย่างของตัวละครขึ้นมาแล้วให้พูดหรือทำซ้ำๆ จนกลายเป็นคุณลักษณะของตัวละคร

9) การสร้างตัวละครผ่านการเลือกชื่อ (Characterization through Choice of Name)

2.2.3.3 จุดยืนของผู้เล่าเรื่อง (Narrator Standpoint)

จุดยืนในการเล่าเรื่อง คือ การมองเหตุการณ์ การเข้าใจพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องผ่านสายตาของตัวละครตัวใดตัวหนึ่ง หรือหมายถึง การที่ผู้เล่ามองเหตุการณ์จากวงในหรือวงนอกต่าง ๆ ซึ่งมีความน่าเชื่อถือแตกต่างกันไป ทั้งนี้ L.Giannetti (1988, อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, 2553) ได้แบ่งจุดยืนในการเล่าเรื่องไว้ 4 ประเภทดังนี้

- (1) การเล่าเรื่องจากจุดยืนบุคคลที่หนึ่ง (The First-Person Narrator) คือการที่ตัวละครเอกของเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องเอง ผู้เล่าเรื่องจะเรียกตนเองโดยใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่งเสมอ เช่น ผม หรือ ฉัน เป็นต้น เนื่องจากตัวละครหลักเป็นผู้เล่าเรื่องอื่นจึงทำให้รู้สึกมีความใกล้ชิดกับเหตุการณ์ แต่อาจมีอคติปะปนอยู่ด้วย การเล่าเรื่องจากจุดยืนแบบนี้มักพบในภาพยนตร์นักสืบและภาพยนตร์อัตชีวประวัติ
- (2) การเล่าเรื่องจากจุดยืนบุคคลที่สาม (The Third-Person Narrator) คือ การที่ผู้เล่ากล่าวถึงตัวละครตัวอื่น เหตุการณ์อื่นที่ตนเองพบเห็นหรือเกี่ยวพันด้วย โดยที่ผู้เล่าเรื่องไม่มีตัวตนอยู่ในเรื่องและจะเรียกชื่อตัวละครในเรื่องเพื่อถ่ายทอดเรื่องราว
- (3) การเล่าเรื่องจากจุดยืนที่เป็นกลาง (The Object) เป็นจุดยืนที่ผู้สร้างพยายามให้เกิดความเป็นกลาง ปราศจากอคติในการนำเสนอ แต่จะเป็นการเล่าเรื่องที่ไม่สามารถเข้าถึงอารมณ์ของตัวละครได้อย่างลึกซึ้ง เนื่องจากเป็นการเล่าเรื่องจากวงนอก อาศัยการสังเกตหรือรายงานเหตุการณ์โดยให้ผู้ชมเป็นผู้ตัดสินใจเรื่องราวเอง การเล่าเรื่องชนิดนี้มักพบในภาพยนตร์แนวสมจริง ข่าว หรือสารคดี
- (4) การเล่าเรื่องแบบลัทธิปัญญาหรือแบบรู้ออบด้วน (The Omniscient) คือ การเล่าเรื่องที่ไม่ มีข้อจำกัด สามารถหยั่งรู้จิตใจของตัวละครทุกตัว สามารถย้ายเหตุการณ์ สถานที่ ข้ามพื้นที่ข้อจำกัดด้านเวลา และสามารถสำรวจความคิดฝันของตัวละครได้อย่างไร้ขอบเขต

ผู้วิจัยจะนำเอาแนวทางการศึกษาจุดยืนในการเล่าเรื่องเพื่อมาวิเคราะห์ความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ถูกประกอบสร้างมานั้นถูกกำหนดผ่านอำนาจหรือจุดยืนของใคร เป็นไปตามรูปแบบของรายการสารคดีหรือไม่อย่างไร

2.2.3.4 การสื่อความหมายของภาพ (Visual)

ภาพจะทำหน้าที่บอกเล่าข้อเท็จจริง (Factual) สภาพแวดล้อม (Environment) ช่วยแปลความหมาย (Interpretative) แสดงสัญลักษณ์ (Symbol) บอกลักษณะต่าง ๆ (Identifying) และเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ (Coupling) ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการเชื่อมต่อจินตนาการ อารมณ์ความรู้สึก การดำเนินเรื่อง การสร้างความหมายและการรับรู้ความหมายของผู้รับสาร โดยพิจารณาจากคุณลักษณะดังต่อไปนี้

2.2.3.5.1 ขนาดภาพ (Size of Shot) ขนาดภาพถือเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในการประกอบสร้างรายการโทรทัศน์ ระยะของภาพหรือกรอบในลักษณะต่าง ๆ ย่อมให้ความหมายที่แตกต่างกันและมีผลต่อการรับรู้ความหมายของผู้ชมรายการ เช่น

- (1) ภาพขนาดใหญ่มาก (ELS: Extreme Long Shot หรือ Establishing Shot) เป็นภาพมุมกว้างของเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อม มักใช้เป็นการเกริ่นเปิดเรื่อง เพื่อที่จะสร้างความเด่นชัดของบรรยากาศของสถานที่นั้น
- (2) ภาพขนาดไกล (LS: Long Shot) จะช่วยสร้างอารมณ์หรือบรรยากาศของเหตุการณ์ และยังสามารถทำให้ผู้ชมได้เห็นอากัปกริยา บุคลิกลักษณะการกระทำของตัวละคร
- (3) ภาพขนาดปานกลาง (MS: Medium Shot) เป็นภาพที่เห็นเพียงครึ่งตัวคือระยะตั้งแต่ช่วงเอวหรือหัวเข่าไปจนถึงศีรษะ มักจะใช้ในฉากสนทนาระหว่างตัวละครเพื่อแสดงรายละเอียดอากัปกริยาและการแสดงออกของตัวละครได้อย่างชัดเจนขึ้น (ประวิทย์ แต่งอักษร, 2551)
- (4) ภาพขนาดใหญ่ (CU: Close-Up) มีระยะตั้งแต่ช่วงไหล่ไปจนถึงศีรษะ เป็นการสร้างจุดสนใจและมีความหมายต่อการรับรู้ของผู้ชม เนื่องจากสามารถถ่ายทอดเห็นสีหน้า อารมณ์ และความรู้สึกของตัวละครที่ได้เป็นอย่างดี
- (5) ภาพขนาดใหญ่มาก (ECU: Extreme Close-Up) เป็นขนาดที่เจาะจงเฉพาะสิ่งที่มีขนาดเล็ก เช่น ดวงตา มือ หรือเท้าของตัวละคร หรือสิ่งของต่าง ๆ ที่มองเห็นได้ไม่ชัดเจนในขนาดภาพปกติ เพื่อเน้นให้เห็นความสำคัญของสิ่งที่ถูกถ่าย ทำให้ผู้รับสารเกิดความสนใจหรือจดจ่ออยู่กับเรื่องที่เล่า

2.2.3.5 การสื่อความหมายของเสียง (Sound)

เสียงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเพิ่มอารมณ์และความสมจริงของเหตุการณ์ได้ เสียงจะเป็นตัวเสริมให้ผู้ชมเข้าใจและรับรู้ความหมายของภาพได้อย่างลึกซึ้งเพิ่มขึ้น ในรายการโทรทัศน์แบ่งเสียงได้เป็น 3 ประเภทคือ

(1) เสียงพูด (Speech) หมายถึง เสียงที่เกิดจากการพูดของบุคคลที่ปรากฏอยู่ในรายการ เช่น พิธีกร ผู้ดำเนินรายการ ผู้ให้สัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เสียงบรรยาย และ เสียงสนทนา

- เสียงบรรยาย (Narration) คือ เสียงที่ใช้บรรยายหรือเล่าเรื่องเพื่ออธิบายเหตุการณ์หรือขยายความเพิ่มเติม ทำให้การเชื่อมโยงระหว่างภาพมีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง
- เสียงสนทนา (Dialogue) คือ เสียงที่เกิดจากการพูดคุยหรือสัมภาษณ์ระหว่างผู้ดำเนินรายการและผู้ให้สัมภาษณ์ เสียงสนทนาเหล่านี้จะทำให้การดำเนินเรื่องราวมีความเป็นธรรมชาติและสร้างความสมจริงให้แก่เนื้อหาได้เป็นอย่างดี

(2) เสียงประกอบ (Sound Effects) เป็นเสียงที่ทำให้ภาพที่น่าเสนอดูมีชีวิตชีวา ช่วยสร้างบรรยากาศให้ผู้รู้สึกสมกับเหตุการณ์จริงซึ่งจะส่งผลต่อการตีความของผู้ชมได้ เช่น เสียงนกร้องทำให้รู้สึกถึงบรรยากาศในสถานที่ที่รื่นรมย์ เสียงเคาะระฆังแสดงถึงความสงบ

(3) *เสียงดนตรี (Music)* เป็นเสียงที่ช่วยสร้างบรรยากาศให้แก่เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยดึงอารมณ์ของผู้ชมให้คล้อยตามสถานการณ์ของเนื้อเรื่องได้

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบต่าง ๆ ที่นำไปใช้ในการเล่าเรื่องมีส่วนสำคัญในการประกอบสร้างความหมายให้แก่สิ่งต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะส่งผลต่อการรับรู้และตีความหมายของผู้ชม ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดองค์ประกอบในการเล่าเรื่องสารคดีมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ว่ารายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลใจมีการสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในลักษณะใดบ้าง

2.3 แนวคิดเรื่องการเข้ารหัสและถอดรหัส (Encoding and Decoding)

Stuart Hall นักวิชาการแห่งสำนักเบอร์มิงแฮมได้พัฒนาแนวคิดเรื่องผู้รับสารและแสดงจุดยืนทางทฤษฎีอย่างชัดเจนไว้ในงานเขียนชื่อ “Encoding and Decoding in Television Discourse” ไว้ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2557)

Hall อธิบายว่า ทฤษฎีแบบจำลองการสื่อสารที่มองเรื่องสื่อสารมวลชนเป็นระบบของการถ่ายทอดข่าวสาร (Transmission Model) นั้นสนใจเรื่องการสื่อสารแบบทางเดียวจากกลุ่มผู้ส่งจำนวนเล็ก ๆ ไปยังผู้รับสารจำนวนมาก ซึ่งลักษณะแบบนี้เป็นการสื่อสารที่มีการครอบงำความคิดของผู้ส่งสารที่มีอำนาจเหนือผู้รับสาร ดังนั้นในทัศนะของ Hall เห็นว่า การสื่อสารนั้นเป็นเรื่องของการสร้าง การถ่ายทอด และการรับวัฒนธรรมมากกว่า นอกจากนี้เขายังปฏิเสธแนวคิดที่มีต่อผู้รับสารตามการศึกษาเรื่องผลกระทบและทฤษฎีมวลชน (Impact Study and Mass Theory) ที่มองว่าผู้รับสารมีลักษณะตั้งรับ (Passive) ซึ่งเขาเห็นว่าหากผู้รับสารจะคล้อยตามสิ่งที่ผู้ส่งสารพยายามบอกนั้นไม่ได้ ขึ้นอยู่กับว่าผู้รับสารมีลักษณะ passive แต่อย่างไร หากแต่เนื่องมาจากกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการใส่รหัส (Encoding) การเลือกใช้สื่อ การสร้างบริบทในการรับสาร เทคโนโลยี ตลอดจนความสามารถในการถอดรหัสนั้นของผู้รับสาร ด้วยเช่นกัน

ในการพัฒนาแนวคิดนั้น Hall เสนอว่า ขั้นตอนในการกระจายความหมายนั้นมีอยู่ด้วยกัน 3 ขั้นตอนและในแต่ละขั้นตอนล้วนมีลักษณะของตนเอง ดังต่อไปนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2557)

- (1) *ขั้นตอนเตรียมการเพื่อการผลิตสื่อ* โดยปกติแล้วผู้ผลิตมักจะคิดว่าตนเองไปหยิบเอา “วัตถุดิบทั้งหมดที่มี” มานำเสนอ แต่ในความเป็นจริงแล้วผู้ผลิตได้ “คัดเลือก” เอาวัตถุดิบบางอย่างเท่านั้นนำมาเสนอ การคัดเลือกนี้จะถูกกำหนดจากอุดมการณ์ของผู้ผลิตเอง โดยมีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการคัดเลือกอย่างหลากหลาย นับตั้งแต่ความรู้ ความเข้าใจ เทคนิค อุดมการณ์ของผู้ผลิต นโยบายของบริษัท และความคิดเกี่ยวกับผู้รับสาร เป็นต้น ซึ่งปัจจัยดังกล่าวจะเป็นแนวทางแก่ผู้ผลิตว่าจะ “ใส่รหัส” ต่อวัตถุดิบที่มีอย่างไร ขั้นตอนนี้เรียกว่าขั้นตอนการใส่รหัส
- (2) *ขั้นตอนลงมือทำการผลิต* ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง “ความเป็นจริง” ที่เป็นโลก 3 มิติ ซึ่งมีโครงสร้างและกรอบของตนเอง อีกทั้งยังมีความหมายอันหลากหลาย (Polysemy) ให้แปรรูปมาอยู่ในสื่อแบบต่าง ๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ หรือสื่อโทรทัศน์ แต่ทว่าสื่อเหล่านี้ล้วนเป็นโลก 2 มิติ ที่ไม่มีอำนาจบรรจุความเป็นจริงในโลก 3 มิติเข้ามาได้ทั้งหมด ดังนั้นความเป็นจริงเหล่านั้นจึงต้อง “ถูกผลิต (Produced)” ออกมาในรูปแบบหนึ่ง ขั้นตอนนี้ก็เป็นขั้นตอนการใส่รหัส (Encoding) เช่นกัน
- (3) *ขั้นตอนการถอดรหัส (Decoding)* จาก 2 ขั้นตอนที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ผู้ชมรับรู้มันไม่ใช่ “วัตถุดิบที่เป็นเหตุการณ์จริง” หากแต่เป็น “วัตถุดิบที่ผ่านกระบวนการ

ผลิตแล้ว” ซึ่งมีความหมายของผู้ผลิตใส่มาด้วย โดยในขั้นตอนของการถอดรหัสจะมีปฏิกิริยาของผู้รับสารเกิดขึ้นใน 2 ลักษณะคือ ถ้าผู้รับสารสามารถสร้างความหมายจากเนื้อหาสารได้ก็จะมีกระบวนการและให้ความหมายกับสารนั้น แต่ถ้าหากผู้รับสารนำเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันแล้วไม่ได้ผลก็จะเป็นความหมายใด ๆ สำหรับผู้รับสารเลย ในอีกลักษณะหนึ่งคือ ผู้รับสารจะมีแต่เพียงการเปิดรับ (exposure) แต่ไม่มีการบริโภค ดังนั้นผู้รับสารจึงไม่สามารถสร้างความหมายจากเนื้อหาได้เลย ทั้งนี้ในช่วงกระบวนการถอดรหัสหรือการรับสารนั้น Hall เสนอว่ามีแบบแผนในการถอดรหัสของผู้รับสารอยู่ด้วยกัน 3 รูปแบบ ได้แก่

- 1) *Preferred Code* เป็นการถอดรหัสด้วยจุดยืนแบบเดียวกับที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา ดังนั้นความหมายที่ผู้รับสารอ่านได้จึงเป็นอย่างที่คุณส่งสารต้องการเท่านั้น
- 2) *Negotiated Code* เป็นการถอดรหัสด้วยจุดยืนที่มีการต่อรองความหมายใหม่ซึ่งแตกต่างไปจากความตั้งใจของผู้ส่งสาร แต่ไม่ได้คัดค้านโดยตรง การถอดรหัสในลักษณะนี้จะเป็นการผสมผสานระหว่าง preferred Code กับการนำเอารหัสที่ต่อต้านมาผสมด้วย
- 3) *Oppositional Code* เป็นการถอดรหัสด้วยจุดยืนแบบคัดค้านหรือต่อต้านความหมายที่ผู้ส่งสารใส่รหัสมาให้

จากขั้นตอนทั้ง 3 ที่ได้กล่าวไป จะเห็นได้ว่าจุดยืนของ Hall นั้น คือ การให้ความสำคัญกับผู้ส่งสารและผู้รับสารในฐานะของผู้สร้างความหมาย (Meaning Generator) อย่างเท่าเทียมกัน อันเนื่องมาจากว่าความหมายมิได้ถูกสร้างในขั้นตอนของผู้ส่งสารแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ได้ถูกสร้างขึ้นในขั้นตอนของผู้รับสารด้วย

ผู้วิจัยจะนำแนวคิดเรื่องการเข้ารหัสของผู้ส่งสารและการถอดรหัสของผู้รับสารมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เข้ารหัสความหมายในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานยนต์บันดาลใจ และการวิเคราะห์การถอดรหัสของผู้รับสารว่าผู้รับสารจะมีการถอดรหัสความหมายในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานยนต์บันดาลใจเหมือนกันหรือแตกต่างกันหรือไม่

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้จักรยาน

2.4.1 ความหมาย

จักรยาน หมายถึง ยานพาหนะชนิดหนึ่งที่มีน้ำหนักเบา มี 2 ล้อ และที่เคลื่อนที่ไปได้โดยอาศัยกำลังของมนุษย์ ล้อรมมีโครงเป็นเหล็กประกอบด้วยซี่ล้อยึดอยู่ ผู้ขี่นั่งบนอาน โดยมีมือทั้งสองจับที่แฮนด์รถ จักรยานเคลื่อนที่ด้วยส่วนประกอบที่เรียกว่า เฟือง ที่มีโซ่เชื่อมตึงล้อหลังให้เฟืองหมุน ปัจจุบันจักรยานมีวิวัฒนาการที่ก้าวหน้าขึ้นอีก โดยเฉพาะจักรยานที่ใช้แข่งขัน ส่วนประกอบสำคัญของรถจักรยานจึงประกอบด้วย ล้อ 2 ล้อ ซี่ลวด ยาง แฮนด์ อาน โครงรถ เฟืองและโซ่ (พอง เกิดแก้ว, อ้างถึงใน ราวีวัฒน์ รัตนโกเศศ, 2551)

2.4.2 การพัฒนาจักรยาน

จักรยานในต่างประเทศนั้นมีประวัติที่ยาวนานและมีมาก่อนประเทศไทยหลายสิบปี จากการศึกษาและค้นคว้าหาหลักฐานต่าง ๆ พบว่า จุดกำเนิดจักรยานส่วนใหญ่เริ่มต้นอยู่ในประเทศแถบตะวันออกกลางและยุโรปด้วย เนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ เช่น ทวีปยุโรปเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของผู้คนยุคเริ่มต้น มีแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติและอุตสาหกรรม เป็นต้น ด้วยเหตุนี้การพัฒนาจักรยานจึงมีวิวัฒนาการเป็นลำดับตามตารางต่อไปนี้

ปี	เหตุการณ์
ค.ศ. 1790	Count Mede De Sivrac ชาวฝรั่งเศสได้ประดิษฐ์ยานพาหนะคล้ายรถจักรยานที่ทำจากไม้ ประกอบด้วยล้อ 2 ล้อ และเคลื่อนที่ไปข้างหน้าด้วยการใช้เท้าถีบยันพื้นดิน ใช้ชื่อยานพาหนะนี้ว่า “Celerifere” หรือ “Velocifere”
ค.ศ. 1816 - 1818	Baron Karl Friedrich Von Drais De Sauerbronn นักประดิษฐ์ชาวเยอรมันได้ปรับปรุงเพิ่มอุปกรณ์สำหรับบังคับทิศทางพร้อมด้วยที่นั่งที่มีสปริง และถือเป็นจักรยานคันแรกของโลก สำหรับในประเทศฝรั่งเศสจะมีชื่อเรียกว่า “Draiseinne” แต่ในประเทศอังกฤษจะเรียกว่า “Hobby Horse” หรือ “Danny Horse”
ค.ศ. 1821	Louis Gompertz นักประดิษฐ์ชาวอังกฤษทำการปรับปรุงจักรยานด้วยการใส่เกียร์และสลักที่ล้อหน้า แต่ยังคงใช้เท้ายันพื้นเพื่อให้เคลื่อนที่

ค.ศ. 1839	Kirkpatrick Macmiilan ช่างทำเกือกม้าชาวสกอตแลนด์ได้พัฒนา รูปทรงให้มีคล้ายคลึงกับจักรยานมากขึ้นด้วยการใส่ก้านบันไดที่ล้อ หน้า เพื่อให้ผู้ขี่สามารถบังคับจักรยานได้โดยไม่ต้องใช้เท้าแตะพื้น
ค.ศ. 1860 - 1862	<ul style="list-style-type: none"> ● Pierre Michuax และ Pierre Lallement พัฒนาจักรยาน โดยใช้ชื่อเรียกว่า “Bone Shakers” ● ต่อมา James Starly นักประดิษฐ์ชาวอังกฤษได้ปรับปรุงจน ได้รับความสำเร็จในการประดิษฐ์จักรยานที่เรียกว่า “Penny Farthing” ซึ่งมีขนาดล้อหน้าและล้อหลังไม่เท่ากัน
ค.ศ. 1879	เนื่องจาก “Penny Farthing” มีความอันตราย H.J. Lawson ปรับปรุงให้มีความปลอดภัยขึ้น แต่ไม่ประดิษฐ์เข้าสู่ตลาด
ค.ศ. 1884	James Starly พัฒนาจักรยานแบบนิรภัย ซึ่งประกอบด้วยล้อหน้า และล้อหลังเท่ากัน มีโซ่โยงไปกับล้อหลัง ซึ่งเป็นแบบอย่างของ จักรยานในปัจจุบันนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงประวัติการพัฒนาจักรยาน

ที่มา: ราวิวัฒน์ รัตนโกเศศ (2551) และประพัทธ์พงษ์ อุปลา (2555)

2.4.3 ประเภทของจักรยาน

ถึงแม้รูปร่างของจักรยานที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันจะมีลักษณะร่วมที่คล้ายกัน กล่าวคือ
เป็นยานพาหนะที่ประกอบไปด้วยล้อ 2 ล้อ และขับเคลื่อนไปด้วยแรงถีบของมนุษย์ ซึ่งประพัทธ์พงษ์
อุปลา (2555) ระบุว่าจักรยานสามารถแบ่งออกเป็นหลายประเภทขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการใช้งาน
ได้เป็น 3 ประเภทหลัก ๆ ดังต่อไปนี้

- (1) **จักรยานเพื่อใช้งานทั่วไป** เป็นจักรยานที่ใช้สำหรับการเดินทางระยะสั้น เช่น ในหมู่บ้านหรือ
ตามตรอกซอย มีตะกร้าอยู่หน้า หลัง หรือข้าง เพื่อใส่สิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ จักรยานประเภท
นี้มีราคาไม่แพง ขนาดกะทัดรัด รูปแบบทันสมัยเหมาะแก่การใช้งาน
- (2) **จักรยานเพื่อสุขภาพและใช้ในการแข่งขัน** เป็นจักรยานที่ใช้สำหรับการออกกำลังกายและ
แข่งขันในสนาม ไม่เหมาะนำมาใช้งานทั่วไป เนื่องจากการออกแบบให้ใช้งานเฉพาะ
ตัวรถเบา หน้ายางแคบ อานเล็ก อาจทำความเสียหายให้จักรยานและตัวผู้ขี่เองได้ นอกจากนี้
กฤษฎา บานชื่น (2534) ได้แบ่งจักรยานออกเป็นดังนี้

- 1) จักรยานเสือหมอบ (Road Bike) เป็นจักรยานที่ใช้ในการแข่งขันกีฬาจักรยาน นิยมเรียกว่ารถประเภทเรซซิ่ง (Racing) เหมาะสำหรับขี่เพื่อทำความเร็ว หรืออาจจะเอาใช้งานอย่างอื่นได้ เช่น การขี่ท่องเที่ยวทางไกล
 - 2) จักรยานเสือภูเขา (Mountain Bike หรือ All Terrain Bike – ATB) เป็นจักรยานที่พัฒนามาจากจักรยานปีเอ็มเอ็กซ์ของเด็ก โดยขยายส่วนให้โตขึ้นให้เหมาะสมกับผู้ใหญ่ มีโครงสร้างแข็งแรงและหน้ายางกว้าง สามารถขี่ไปได้ทุกสภาพพื้นที่
 - 3) จักรยานลูกผสม (Hybrid Bike) คือจักรยานที่ผสมกันระหว่างจักรยานเสือหมอบและจักรยานเสือภูเขา ซึ่งเป็นการประยุกต์เพื่อให้สามารถใช้งานได้อย่างสมบุกสมบันเหมือนจักรยานเสือภูเขา แต่ก็ยังสามารถใช้สำหรับขี่บนถนนทางเรียบเพื่อทำความเร็วได้คล้ายกับจักรยานเสือหมอบ บางคนนิยมเรียกจักรยานประเภทนี้ว่า ซิตี้ไบค์ (City Bike) เพราะนิยมนำมาใช้ถีบในเมือง
- (3) จักรยานโบราณ จักรยานประเภทนี้ส่วนใหญ่จะมีไว้ในครอบครองเพื่อสะสม หรืออาจนำออกมาใช้นาน ๆ ครั้ง มีราคาแพงเพราะหายากทั้งตัวจักรยานและอะไหล่ จักรยานที่พบเห็นและมีการบันทึกไว้นั้น

2.4.4 ประเภทของผู้ใช้จักรยาน

Paul Wright (1996, อ้างถึงในอุษณีย์ ระหา, 2553) ทำการแบ่งกลุ่มผู้ใช้จักรยานได้เป็น 3 กลุ่ม ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

- (1) กลุ่มผู้ขี่จักรยานที่มีความชำนาญสูง (Advance) เป็นผู้ขี่จักรยานที่มีประสบการณ์การขี่จักรยานและใช้จักรยานเดินทางไปทำงาน ชอบขี่บนถนนที่มีปริมาณการจราจรหนาแน่นมากกว่าที่จะใช้เส้นทางอื่น ต้องมีพื้นที่เพียงพอในการเดินทางหรือมีไหล่ทางที่สามารถขี่ผ่านไปได้อย่างปลอดภัย
- (2) กลุ่มผู้ขี่ทั่วไป (Basic) เป็นผู้ขี่จักรยานทั่วไปที่ใช้จักรยานในการเดินทางเพื่อซื้อสินค้าหรือพบปะเพื่อน พื้นที่ของคนกลุ่มนี้ต้องมีปริมาณการจราจรไม่สูงมากนักและมีความเร็วต่ำ

(3) *กลุ่มที่เป็นเด็ก (Children)* กลุ่มเด็กที่ขี่จักรยานร่วมกับครอบครัว เส้นทางจักรยานที่ซึ่งจะเป็นเขตชุมชน เช่น เส้นทางโรงเรียน ร้านค้า หรือแหล่งพักผ่อนทั่วไป ซึ่งหากเป็นถนนภายในที่ปกคลุมด้วยต้นไม้เป็นถนนที่มีปริมาณการจราจรน้อย และมีความเร็วของยานพาหนะต่ำ และสามารถเชื่อมโยงเส้นทางให้สามารถเดินทางสู่ถนนสายหลักได้

Austroroads (1993, อ้างถึงในอนุชณีย์ ระหา, 2553) แบ่งระดับความสามารถในการขี่จักรยานเทียบกับประเภทของผู้ใช้จักรยานตามวัตถุประสงค์หลักของการเดินทางออกเป็น 7 กลุ่มดังต่อไปนี้

- (ก) *นักเรียนระดับประถมศึกษา* ขาดความรู้เกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับทางด้านจราจรทางจักรยานที่เหมาะสมกับกลุ่มนี้คือ ทางจักรยานที่แยกออกจากถนนหรือทางจักรยานบนถนนที่มีปริมาณการจราจรน้อย
- (ข) *นักเรียนระดับมัธยมศึกษา* มีความสามารถในการขี่จักรยานมากกว่ากลุ่มแรก สามารถขี่จักรยานบนท้องถนนปะปนกับรถยนต์ทั่วไปได้ในถนนที่มีปริมาณการจราจรไม่สูงมากนัก
- (ค) *ผู้ที่ขี่จักรยานเพื่อการลันทนาการ* เป็นผู้ที่ขี่จักรยานในช่องทางเฉพาะจักรยานหรือเส้นทางที่มีปริมาณการจราจรเบาบาง รวมไปถึงทางจักรยานที่มีทิวทัศน์สวยงาม เนื่องจากผู้ที่ขี่จักรยานต้องการขี่เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ
- (ง) *ผู้ที่ขี่จักรยานไปทำงาน* เป็นกลุ่มคนที่ใช้จักรยานในการเดินทางไปทำงานเป็นประจำ มีความชำนาญในการขี่จักรยานสูง สามารถขี่จักรยานร่วมกับกระแสจราจรบนถนนสายหลักได้ ทางจักรยานที่เหมาะสมสำหรับคนกลุ่มนี้คือ ทางจักรยานบนถนนที่เกิดจากการขยายช่องจราจรหลัก
- (จ) *ผู้ที่ขี่จักรยานเพื่อทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน* เช่น ไปซื้อของ พบปะเพื่อนฝูง ฯลฯ เป็นการเดินทางในระยะสั้น ๆ ควรจัดทางจักรยานที่แยกจากถนน รวมทั้งต้องจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้ขี่ด้วย เช่น ที่จอดจักรยาน เป็นต้น
- (ฉ) *ผู้ที่ขี่จักรยานเพื่อการท่องเที่ยว* อาจจะเป็นการเดินทางในระยะสั้น ๆ อาจจะเป็นเส้นทางเดียวกับเส้นทางท่องเที่ยวที่จัดไว้สำหรับการขนส่งระบบอื่น ๆ ทางจักรยานที่เหมาะสมคือช่องทางเฉพาะจักรยาน หรือช่องทางจักรยานที่ใช้ร่วมกับคนเดินเท้า

- (ข) ผู้ที่ขี่จักรยานเพื่อการกีฬา ที่มีความเร็วสูงเพื่อซ้อมสำหรับการแข่งขัน การจัดทำจักรยานที่เหมาะสมกับคนกลุ่มนี้คือ การบางช่องจราจรด้านซ้ายสุดของถนน
- สำหรับในประเทศไทย ธงชัย พรรณสวัสดิ์ (2556) แบ่งประเภทผู้ใช้จักรยานในปัจจุบันทั้งหมดออกเป็น 4 ประเภท คือ
- (i) *กลุ่มคนใช้จักรยาน* คือคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ มีจำนวนประมาณ 20 – 30 ล้านคนทั่วประเทศ เป็นกลุ่มที่มีฐานะทางสังคมไม่เด่นชัด เช่น คนชนชั้นแรงงานจนถึงกลุ่มคนชนชั้นกลางที่ใช้จักรยานราคาไม่แพง แต่ขี่เป็นประจำทุกวันตามวิถีชีวิต
 - (ii) *กลุ่มนักจักรยาน (Cyclist)* คือกลุ่มคนที่ค่อนข้างมีสถานะทางสังคมเด่นชัดมากกว่ากลุ่มแรก มักจะใช้จักรยานบ้างเป็นบางวัน และไม่จำเป็นต้องพึ่งทางจักรยานเพราะสามารถขี่จักรยานได้อย่างคล่องตัว สำหรับคนในกลุ่มนี้มีจำนวนประมาณไม่เกิน 30,000 – 40,000 คนทั่วประเทศ
 - (iii) *กลุ่มนักแข่งจักรยาน (Racer)* เป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนน้อยที่สุดซึ่งไม่เกิน 8,000 คนทั่วประเทศ มักใช้จักรยานสำหรับการฝึกซ้อมเพื่อเข้าแข่งขันชิงรางวัล
 - (iv) *กลุ่มผู้ที่ชื่นชอบจักรยาน* หมายถึง กลุ่มคนที่รักและชอบจักรยานเป็นพิเศษ อาจจะไม่ได้อาศัยจักรยานเพื่อไปซื้อของ ไปเที่ยวหรือแข่งขัน แต่จะชื่นชอบเป็นงานอดิเรก เช่น กลุ่มชมรมจักรยานโบราณ หรือบางคนในกลุ่มจักรยานต่าง ๆ ทั่วประเทศ

2.4.5 ข้อดีของการใช้จักรยาน

ธงชัย พรรณสวัสดิ์ และ พรชัย สีสานภาพ (2536) อธิบายถึงประโยชน์ของการใช้รถจักรยานเป็นพาหนะในการเดินทางไว้ในรายงานเรื่อง “จักรยานกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม” ดังนี้

(1) ประโยชน์ส่วนตัว

- 1) การใช้จักรยานสามารถช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายได้ เนื่องจากราคาของรถจักรยานมีราคาถูกจึงสามารถหาซื้อมาใช้ได้ง่าย อีกทั้งจักรยานสามารถขับเคลื่อนได้ด้วยกำลังของผู้ขี่เอง ดังนั้นจึงไม่ต้องเสียค่าน้ำมันเมื่อเทียบกับการใช้รถยนต์
- 2) เป็นการส่งเสริมสุขภาพ เพราะการขี่จักรยานเป็นวิธีการออกกำลังกายที่อย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้การทำงานของหัวใจ ปอด กล้ามเนื้อ ฯลฯ นั้นดีขึ้น

- 3) ช่วยลดการเกิดอุบัติเหตุ เนื่องจากจักรยานมีความเร็วไม่มากเท่ากับยานยนต์ประเภทอื่น ทำให้ความรุนแรงของอุบัติเหตุจึงมีน้อยกว่า
- 4) ไม่ติดขัดกับปัญหาจราจร เพราะจักรยานใช้พื้นที่น้อยจึงไม่ก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัดเหมือนยานยนต์ประเภทอื่น

(2) ประโยชน์ต่อส่วนรวม

- 1) ไม่รบกวนผู้อื่น เพราะจักรยานไม่มีการเผาไหม้ใดๆ จึงไม่ก่อให้เกิดเสียงรบกวนหรือทำความเดือดร้อน
- 2) การจราจรคล่องตัวขึ้น เพราะจักรยานใช้พื้นที่การจราจรน้อยกว่ายานยนต์ชนิดอื่น หากนำจักรยานมาใช้จะช่วยลดความแออัดของพื้นที่บนท้องถนนและสามารถสัญจรไปมาได้คล่องตัว

(3) ประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม

- 1) การใช้จักรยานไม่มีการเผาไหม้ใด ๆ ไม่มีควัน ไม่มีเขม่า ไม่มีก๊าซพิษที่เป็นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- 2) จักรยานมีการประกอบชิ้นส่วนน้อยกว่ายานยนต์อื่น ๆ ดังนั้นกระบวนการผลิตจักรยานจึงถือได้ว่าเป็นเทคโนโลยีที่สะอาดกว่าและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่า
- 3) ยานยนต์ประเภทอื่น ๆ ต้องใช้น้ำมันหล่อลื่นมากเนื่องจากมีส่วนที่เคลื่อนไหวมาก น้ำมันเหล่านี้เมื่อใช้งานไปแล้วต้องมีการระบายทิ้งซึ่งยากต่อการบำบัดและเป็นปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม
- 4) เสียงจากการขับเคลื่อนของจักรยานน้อยมาก จึงไม่ก่อให้เกิดมลพิษเสียงให้เป็นที่เดือดร้อนต่อสังคม
- 5) การเผาผลาญเชื้อเพลิงของยานยนต์จำเป็นต้องหาแหล่งพลังงานให้เพียงพอกับความ ต้องการและมาทดแทนพลังงานเก่าทั้งหมดไป แต่จักรยานเป็นพาหนะที่ใช้พลังงานกล้ามเนื้อของผู้ขับขี่เอง จึงไม่จำเป็นต้องอาศัยพลังงานจากแหล่งอื่นมาทำให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

(4) ประโยชน์ต่อประเทศชาติ

- 1) การใช้รถยนต์จำเป็นต้องนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศเพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงในการผลิตกระแสไฟฟ้า หรือใช้สำหรับภาคการคมนาคม ดังนั้นหากมีการลดใช้รถยนต์จะทำให้ลดปริมาณการนำเข้าน้ำมันซึ่งสามารถช่วยลดการเสียดุลการค้าลงได้
- 2) หากมีการใช้จักรยานอย่างแพร่หลาย ปริมาณน้ำมันที่สามารถประหยัดได้จะมาพอจนสามารถนำมาผลิตไฟฟ้าชดเชย ทำให้ไม่มีความจำเป็นต้องสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า
- 3) ประหยัดงบประมาณ เนื่องจากการสร้างถนนหรือการสร้างระบบทางยกระดับต่าง ๆ ต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ดังนั้นถ้าหากลดใช้รถยนต์ก็ไม่จำเป็นต้องเพิ่มพื้นที่การจราจรให้เพียงพอกับปริมาณรถยนต์
- 4) การขี่จักรยานเป็นการสันถนาการร่วมกันของครอบครัวได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็งขึ้น สังคมโดยรวมของประเทศจะแข็งแกร่งตามไปด้วย
- 5) การขี่จักรยานสามารถลดเวลาที่เสียไปในการเดินทางได้ ทำให้มีเวลาทำงานมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศดีขึ้นด้วย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดเกี่ยวกับการใช้จักรยานมาประกอบการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจถึงที่มาของการใช้จักรยาน ความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานในสังคม และความสำคัญของการใช้จักรยานในยุคปัจจุบัน ซึ่งจะนำไปสู่การค้นหาคำตอบที่ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานไว้ในรายการฮิวเม็นไรต์จักรยานบันดาลใจต่อไป

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับในส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้วิจัยทำการแบ่งประเด็นของงานวิจัยที่จะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจักรยาน

Chris Rissel, Catriona Bonfiglioli, Adrian Emilsen, and Ben J Smith (2010) ทำการศึกษาเรื่อง Representations of cycling in metropolitan newspaper – Change over time and differences between Sydney and Melbourne, Australia โดยหาบทความที่

กล่าวถึงการปั่นจักรยานจาก 4 หนังสือพิมพ์ใหญ่ในประเทศออสเตรเลีย แบ่งออกเป็น 2 หนังสือพิมพ์พิมพ์จากเมืองซิดนีย์ และ 2 หนังสือพิมพ์จากเมืองเมลเบิร์น ที่ถูกตีพิมพ์ตั้งแต่ปี 1998 ถึง 2008 พบบทความที่เกี่ยวข้องกับการปั่นจักรยาน 61 บทความในปี 1998, 45 บทความในปี 1999, 51 บทความในปี 2003, 82 บทความในปี 2007 และ 87 บทความในปี 2008 แต่ละบทความถูกแยกประเภทออกเป็นบทความเชิงบวกหรือบทความเชิงลบ และถูกจัดกรอบว่าเป็นบทความที่เกี่ยวกับนักปั่นจักรยานหรือการปั่นจักรยาน ผลจากการศึกษาพบว่า มีการรายงานข่าวเกี่ยวกับการปั่นจักรยานเพิ่มขึ้นในหนังสือพิมพ์ของเมืองซิดนีย์และเมลเบิร์น (จาก 106 ข่าวในช่วงปี 1998 - 1999 เป็น 169 ข่าวในช่วงปี 2007 - 2008) โดยที่มีการรายงานข่าวเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในเมืองเมลเบิร์น จาก 49 เป็น 103 ข่าว ($p=0.04$) รายงานข่าวเกี่ยวกับจักรยานในระยะหลังเป็นไปในเชิงบวก (คิดเป็น 47% ของบทความ เมื่อเทียบกับ 30% ของบทความที่เป็นไปในเชิงลบ) โดยมุ่งเน้นรายงานผลประโยชน์ในด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม หนึ่งในสามของบทความเชิงลบเกี่ยวข้องกับการได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิตของนักปั่นจักรยาน หนังสือพิมพ์ The Daily Telegraph จากเมืองเมลเบิร์นรายงานข่าวเชิงลบมากที่สุดคิดเป็นจำนวน 60 บทความ นอกจากนี้ยังพบว่า “การปั่นจักรยาน” ถูกจัดกรอบในแง่บวกมากกว่าแง่ลบ ในขณะที่ “นักปั่นจักรยาน” ถูกรายงานในแง่ลบมากกว่าแง่บวก

Ana Penalosa (2011) ศึกษาเรื่อง Representation of urban cycling in media: A case study of London before and after the launch of the Cycle Hire Program ทำการวิเคราะห์การนำเสนอเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้จักรยานในเมืองลอนดอนจากหนังสือพิมพ์ขนาดใหญ่ 2 ฉบับ คือ หนังสือพิมพ์ The Times และหนังสือพิมพ์ The Guardian ในช่วงระยะเวลาปีก่อนและหลังจากการดำเนินโครงการเช่าระบบจักรยานสาธารณะที่ชื่อว่าโครงการ Bicycle Hire Scheme (BHS) เพื่อดูว่ามีการเปลี่ยนแปลงด้านการรายงานข่าวหรือไม่ ผลการศึกษาพบว่า ปริมาณการรายงานข่าวเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 33 เป็น 37 บทความ โดยที่หนังสือพิมพ์ The Times มีการรายงานข่าวจาก 16 บทความในปีแรกเป็น 20 บทความในปีหลังจากดำเนินโครงการแล้ว ในส่วนของหนังสือพิมพ์ The Guardian มีปริมาณการรายงานข่าวเท่าเดิมคือ 17 บทความทั้งในระยะปีก่อนและหลังจากดำเนินโครงการ ทั้งนี้ผลจากการศึกษานี้ยังพบว่ามีการรายงานข่าวในเชิงบวกเกี่ยวกับการปั่นจักรยานมากขึ้นหลังจากที่ได้เริ่มดำเนินงาน Barclays Cycle Hire Scheme

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบว่ามิจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจักรยานในด้านสื่อสารมวลชนเป็นงานวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในหนังสือพิมพ์โดยอาศัยทฤษฎีการกำหนดกรอบในการตีความข่าวสาร (Media Framing) มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ในขณะที่งานวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) นั้นยังมีค่อนข้างน้อยให้เห็นมากนัก ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) รวมทั้งศึกษาผู้รับสาร (Audience Analysis) เพื่อเป็นการขยายมุมมองในการศึกษาให้กว้างขึ้น

2.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบสร้างความหมาย

จิรัฏฐ์ เฝ้าจิระศิลป์ชัย (2548) ศึกษาเรื่อง “การนำเสนอภาพการก่อการร้ายและตัวละครผู้ก่อการร้ายมุสลิมในภาพยนตร์อเมริกันช่วงปี 1994 – 1998” เพื่อมุ่งศึกษาเนื้อหาที่นำเสนอในภาพยนตร์อเมริกันที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับการก่อการร้าย และศึกษาลักษณะการนำเสนอตัวละครผู้ก่อการร้ายมุสลิมในภาพยนตร์ ผลจากการศึกษาพบว่า เนื้อหาของภาพยนตร์มีการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับลักษณะของผู้กระทำการก่อการร้ายในลักษณะต่าง ๆ คือ 1) การก่อการร้ายที่เป็นการกระทำของขบวนการที่เป็นส่วนหนึ่งของการทำสงครามทางศาสนา 2) การก่อการร้ายที่มีลักษณะเป็นการก่ออาชญากรรมของกลุ่มบุคคล และ 3) เป็นการก่อการร้ายของปัจเจกบุคคลเพื่อตอบโต้ทำลายล้างอำนาจ โดยภาพยนตร์นำเสนอว่าการก่อการร้ายเป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยความสามารถของวีรบุรุษที่ส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ

สำหรับการนำเสนอตัวละครผู้ก่อการร้ายนั้นพบว่า ภาพยนตร์มีการนำเสนอลักษณะต่าง ๆ ของผู้ก่อการร้ายมุสลิมออกมาดังนี้ คือ 1) เป็นนักรบคลั่งศาสนา 2) เป็นอาชญากรบ้าคลั่ง และ 3) เป็นเหยื่อของความขัดแย้งที่เกื้อกตและมีอารมณ์รุนแรง และจากภาพยนตร์ทั้งหมดที่นำเสนอตัวละครผู้ก่อการร้ายออกมาในลักษณะต่าง ๆ นั้นก็มีที่แสดงถึงคุณลักษณะร่วมบางอย่างของตัวละครผู้ก่อการร้ายมุสลิม นั่นคือ เป็นชายที่มาจากตะวันออกกลาง ชอบใช้ความรุนแรงโดยใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล และมีความคิดต่อต้านอเมริกา

พรพรรณ สมบูรณ์บัติ (2549) ศึกษาเรื่อง “หญิงชรา : ภาพตัวแทนในรายการสารคดีโทรทัศน์คนค้นคน” เพื่อวิเคราะห์การประกอบสร้างภาพตัวแทนของหญิงชราที่ปรากฏในรายการ และวิเคราะห์เปรียบเทียบการรับรู้ความหมายภาพตัวแทนหญิงชราของผู้รับสารที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน โดยใช้การวิเคราะห์ตัวบทผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง ผลการวิจัยพบว่า 1) การประกอบสร้างภาพตัวแทนที่มีลักษณะร่วมกับความหมายของหญิงชราทั่วไป มี 2 ประเด็น คือ หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในฐานะแม่และการดูแลลูกหลาน และเป็นผู้ที่มีบทบาทในการทำนุบำรุง

พระพุทธศาสนา 2) การประกอบสร้างภาพตัวแทนที่มีลักษณะเป็นหญิงชราชายขอบ ได้แก่ หญิงชรา คือผู้ที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจแข็งแกร่ง ผู้มีฐานะยากจนในชนบท ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ผู้ไร้อำนาจในการต่อรองทางสังคม ผู้มีชีวิตอย่างดิ้นรนต่อสู้ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสังคมสมัยใหม่ และผู้ที่ไม่มีความสำคัญสำหรับลูก ซึ่งผู้ผลิตจะมีอำนาจเหนือกว่าหญิงชราในการประกอบสร้างความหมายโดยใช้กลวิธีการเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้าม การผนวกหญิงชราเข้าร่วมกับกระบวนการต่าง ๆ ในสังคม การเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ การตั้งประโยคคำถามกับผู้ชมรายการ การสร้างนิยามให้แก่คนชรา และการสื่อสารผ่านภาพหรือชุดภาพ สำหรับการวิเคราะห์ผู้รับสารพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะถอดรหัสและตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราด้วยจุดยืนเดียวกันกับผู้ส่งสาร

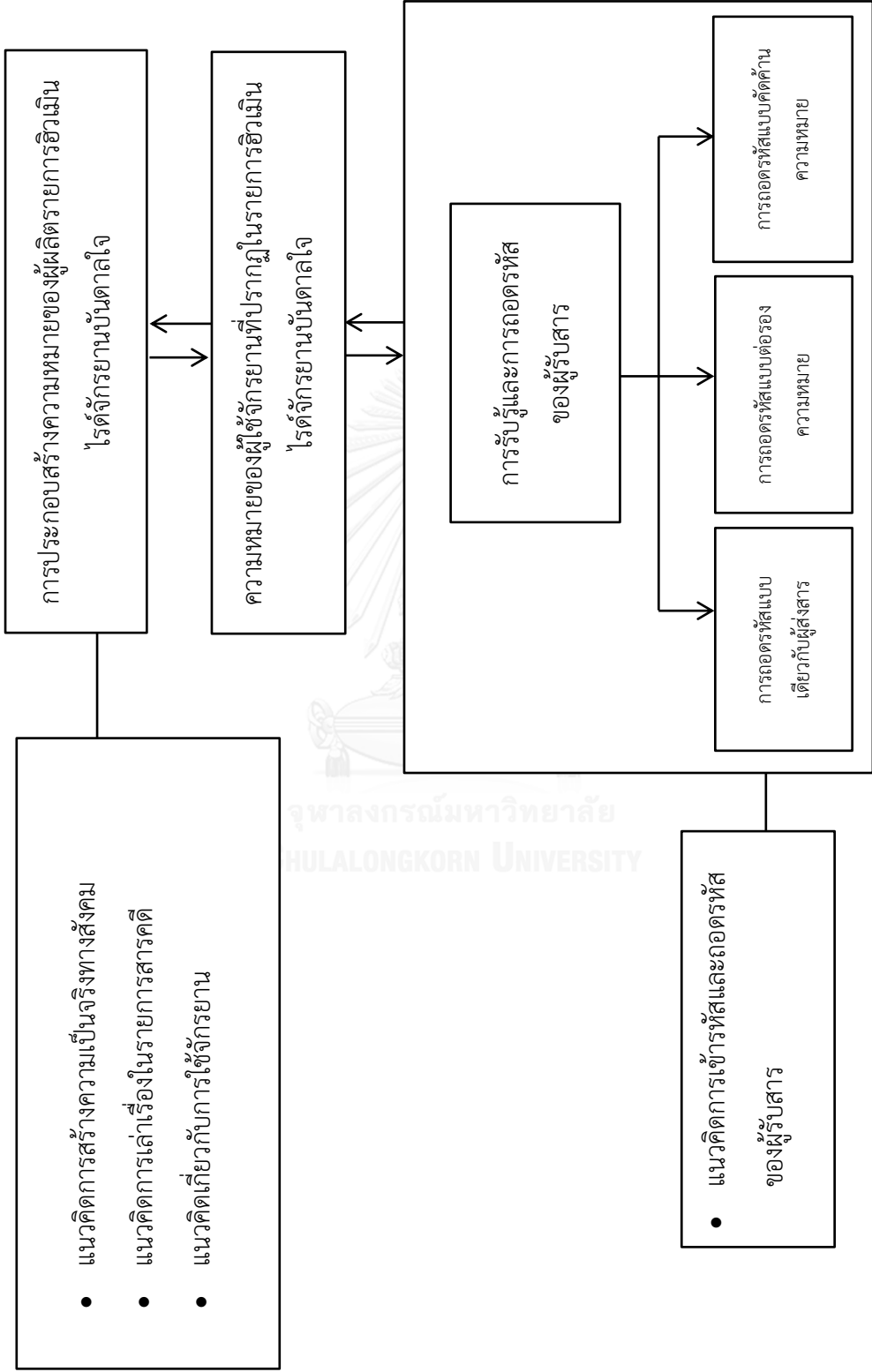
สิริชญา คอนกรีต (2555) ศึกษาเรื่อง “อาหารในเพลงลูกทุ่ง : การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของคนอีสานพลัดถิ่น” เพื่อมุ่งศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของคนอีสานพลัดถิ่นในเพลงลูกทุ่งอีสานของบริษัทแกรมมี่โกลด์ จำกัด ในช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2554 ผลจากการศึกษาพบว่า อาหารเป็นเครื่องบ่งชี้ทางอัตลักษณ์ที่สำคัญในเพลงลูกทุ่ง คนอีสานพลัดถิ่นต่างรุ่นใช้อาหารเพื่อบริหารตัวเองที่แตกต่างกัน ซึ่งแสดงให้เห็นการช่วงชิงค่านิยมของอาหารอีสานในแต่ละกลุ่มคนและการแปรเปลี่ยนของอัตลักษณ์ตามบริบทสังคม โดยกลุ่มศิลปินรุ่นเก่าใช้อาหารเพื่อแสดงอัตลักษณ์ 4 ประการ ได้แก่ ความเป็นนักร้อง ความเรียบง่ายพอเพียง ความจริงใจ และความมั่นใจ เพื่อตอบโต้มายาคติที่คนนอกมีต่อคนอีสานว่าขี้เกียจ ไร้เวลา นิยมวัตถุ และเห็นแก่ตัว อย่างไรก็ตามการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นนักร้องยังคงอยู่ภายใต้กรอบความคิดของระบบทุนนิยม ขณะที่กลุ่มศิลปินรุ่นใหม่ใช้อาหารแสดงอัตลักษณ์ลูกผสม (Hybrid Identity) เพื่อเรียกร้องสิทธิในการดำรงอยู่ให้กับกลุ่มคนอีสานพลัดถิ่นรุ่นหลังที่เติบโตขึ้นท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

ณัฐกฤตย์ ดิฐวิรุฬห์ (2557) ศึกษาเรื่อง “ภาพตัวแทนครูชายขอบในรายการสารคดีโทรทัศน์คนค้นคน” เพื่อศึกษากระบวนการสร้างภาพตัวแทนครูชายขอบของรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” และศึกษาการรับรู้ความหมายของผู้รับสารกลุ่มครูและคนทั่วไปในสังคมเมืองและชนบท ผลการวิจัยพบว่า ผู้ผลิตรายการมีการสร้างความหมายให้ผู้ชมรับรู้ถึงเรื่องราวของครูว่าเป็นผู้ทุกข์ทนด้วยความเสียสละเพื่อช่วยเหลือ อบรมบ่มเพาะ และถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับเด็กยากไร้ อยู่ห่างไกล และด้อยโอกาสทางการศึกษาโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ในส่วนของผู้รับสารพบว่า ผู้รับสารตีความรหัสต่าง ๆ ตามที่ผู้ผลิตรายการเข้ารหัสไว้ กล่าวคือ ผู้รับสารรับรู้ความหมายผ่านภาพตัวแทนว่ามีครู

จำนวนหนึ่งที่อุทิศตนเพื่อเป็นผู้ให้ด้วยความเสียสละมุ่งมั่นทุ่มเทเพื่อให้โอกาสแก่เด็กยากไร้ ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้มีโอกาสเติบโตและสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบว่า มีงานวิจัยซึ่งศึกษาการประกอบสร้างความหมายของกลุ่มคนในสังคมหลายประเภทผ่านสื่อมวลชนที่หลากหลาย ทั้งในสื่อประเภทเรื่องแต่ง (Fiction) และเรื่องจริง (Factual) เช่น ภาพยนตร์ เพลง หรือรายการสารคดี เป็นต้น ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกหยิบยกประเด็นของผู้ใช้จักรยานซึ่งเป็นกลุ่มคนในสังคมอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งน่าสนใจนำมาศึกษาทั้งเนื้อหารายการประกอบกับการรับรู้ความหมายของผู้รับสารเพื่อที่จะได้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาที่ผู้ผลิตรายการเข้ารหัสไว้และการตีความของผู้รับสารว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่

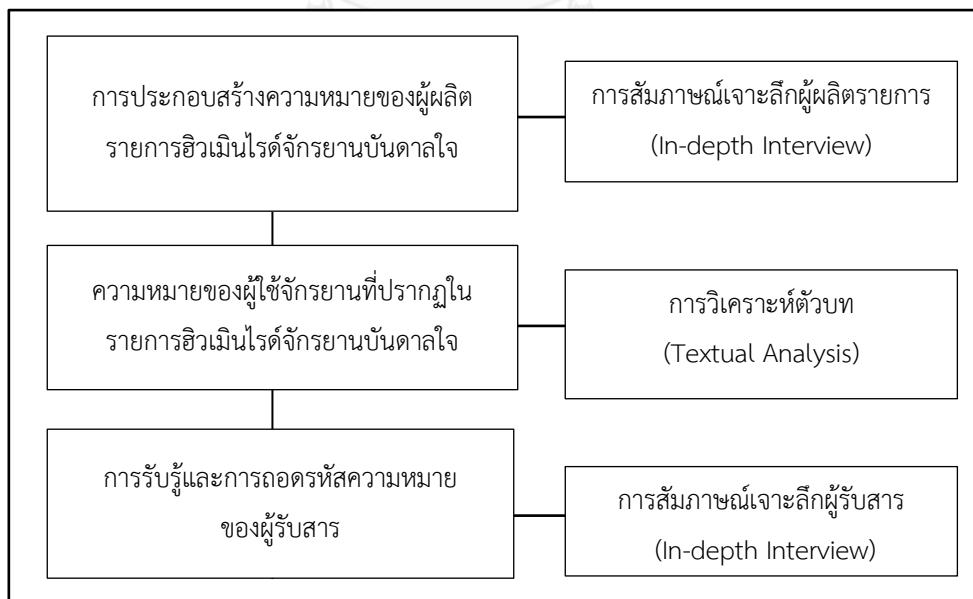

รูปที่ 2.1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ “ฮิวเมินไรต์จักรยานบันดาลใจ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อมุ่งทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างเป็นองค์รวม ตลอดจนการตีความข้อมูลเชิงลึกและบริบทที่เกี่ยวข้อง โดยที่ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงวิธีการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการ รวมทั้งศึกษาการรับรู้และการถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการแบ่งวิธีการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ ในส่วนการวิเคราะห์ความหมายของผู้ใช้จักรยานจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้มีส่วนสำคัญในกระบวนการผลิตรายการฮิวเมินไรต์จักรยานบันดาลใจ และการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) สำหรับการวิเคราะห์การรับรู้ความหมายของผู้รับสารจะใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้รับสารที่มีเกณฑ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมทั้งหมดมาวิเคราะห์แล้วนำเสนอในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยมีรายละเอียดตามแผนภาพดังต่อไปนี้

รูปที่ 3.1 แสดงกรอบระเบียบวิธีวิจัย (Methodological Framework)

ส่วนที่ 1: การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis)

ในการศึกษาการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ “ฮิวเม็นไรด์จักรยานบันดาลัย” ผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ความหมายโดยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ผลิตรายการมาประกอบการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

1) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 3 คน ซึ่งเป็นทีมงานผลิตรายการฮิวเม็นไรด์จักรยานบันดาลัย เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการผลิตรายการ รูปแบบและวิธีการนำเสนอในรายการ รวมถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย

- 1) คุณพรภา อนะหันธิไพบูลย์ ตำแหน่ง ผู้ควบคุมการผลิตรายการ
- 2) คุณทรงกลด บางยี่ขัน ตำแหน่ง ผู้สร้างสรรค์รายการและผู้ดำเนินรายการ
- 3) คุณวินัย สัตตะรุจาวงษ์ ตำแหน่ง ผู้กำกับรายการ

2) เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลประเภทผู้ผลิตรายการโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้แล้วทำการสัมภาษณ์โดยซักถามแล้วทำการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ร่วมกับการจดบันทึกประเด็นสำคัญเพื่อช่วยให้การเก็บข้อมูลมีความสะดวกและได้ข้อมูลที่ครบถ้วน โดยมีแนวคำถามแบบปลายเปิดที่ใช้ในการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

- 1) ความเป็นมาของรายการ
- 2) วัตถุประสงค์ของรายการ
- 3) แนวคิดหลักของรายการ
- 4) เนื้อหาของรายการ
- 5) เกณฑ์การคัดเลือกผู้ร่วมรายการ
- 6) เกณฑ์การเลือกประเด็นที่น่าสนใจ
- 7) กลุ่มเป้าหมายหลักของรายการ

3) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาใช้เป็นแหล่งข้อมูลเสริมประกอบการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) เพื่อให้เข้าใจถึงวิธีการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลัย

3.2 การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis)

1) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากเทปโทรทัศน์รายการฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลัย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการบันทึกเทปโทรทัศน์ย้อนหลังจากเว็บไซต์ YouTube จำนวนทั้งหมด 2 ซีซั่น โดยในซีซั่นแรกออกอากาศตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2556 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2557 จำนวน 14 ตอน และซีซั่นที่สองซึ่งออกอากาศตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2557 จำนวน 13 ตอน รวมทั้งสิ้นจำนวน 27 ตอน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ตัวบท ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละตอนดังตารางต่อไปนี้

ลำดับที่	ชื่อตอน	วันที่ออกอากาศ
01	สู้เขา	29 ก.ย. 56
02	พลังหลังเกษียณ	6 ต.ค. 56
03	คมเสื่อหนุ่ม	13 ต.ค. 56
04	เก่าเมืองตรัง	20 ต.ค. 56
05	มากกว่าโค้ช	27 ต.ค. 56
06	วิชานอกบทเรียน	3 พ.ย. 56
07	วงล้อนำธรรม	10 พ.ย. 56
08	อัมสเตอร์ดัม เมืองหลวงจักรยานของโลก	17 พ.ย. 56
09	สวรรค์ของนักปั่นจักรยาน	24 พ.ย. 56
10	แลกสัมผัส	8 ธ.ค. 56
11	สายตรวจจักรยาน	15 ธ.ค. 56
12	จักรยาน อาจารย์ยักษ์	22 ธ.ค. 56
13	ชุมชนสองล้อ	29 ธ.ค. 56
14	เกาะจักรยาน	5 ม.ค. 56

ตารางที่ 3.1 แสดงรายละเอียดรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลัยซีซั่นที่ 1

ลำดับที่	ชื่อตอน	วันที่ออกอากาศ
01	คนฟังตนเอง	13 ก.ค. 57
02	หมอดันไม้	20 ก.ค. 57
03	ไทเป เมืองน่ารักของนักปั่น	27 ก.ค. 57
04	ทางจักรยานสายใต้หัวน	3 ส.ค. 57
05	ทางรถไฟสายจักรยาน	10 ส.ค. 57
06	นักรักษาหัวใจ	17 ส.ค. 57
07	มหาวิทยาลัยจักรยาน	24 ส.ค. 57
08	พาหนะมหานคร	31 ส.ค. 57
09	ทางพิเศษ	7 ก.ย. 57
10	รักไม้ รักเมือง รักเรา	14 ก.ย. 57
11	เที่ยวสงขลาด้วยสองขา	21 ก.ย. 57
12	ปั่นไปปิ้ง	28 ก.ย. 57
13	นักร้องแบบเส้นชัย	5 ต.ค. 57

ตารางที่ 3.2 แสดงรายละเอียดรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดลใจซีซั่นที่ 2

2) เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อศึกษาถึงความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการ ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดลใจ โดยพิจารณาถึงองค์ประกอบการเล่าเรื่องตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- 1) โครงเรื่อง
- 2) ตัวละคร
- 3) จุดยืนของผู้เล่าเรื่อง
- 4) การสื่อความหมายของภาพ
- 5) การสื่อความหมายของเสียง

3) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะพิจารณาเนื้อหาทั้งหมดของรายการมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลส่วนที่ได้จากการ สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ผลิตรายการว่ามีการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดลใจอย่างไรบ้าง

ส่วนที่ 2: การวิเคราะห์ผู้รับสาร (Audience Analysis)

ในการวิเคราะห์การรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) โดยอาศัยแนวทางวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies Approach) มาวิเคราะห์การตีความของผู้รับสาร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.3 การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

1) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการคัดเลือกตัวอย่างผู้รับสารอย่างเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้วิธีการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นถึงความถี่ในการรับชมรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรต์จักรยานบันดาลใจเพื่อค้นหาตัวอย่างผู้รับสารที่เคยรับชมรายการอย่างน้อย 3 ตอนในแต่ละซีซั่น เมื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารได้เรียบร้อยแล้วจึงทำการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้รับสารจำนวน 2 กลุ่ม ซึ่งแบ่งออกเป็นกลุ่มผู้รับสารที่เป็นผู้ใช้จักรยาน จำนวน 7 คน และกลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยานอีกจำนวน 6 คน ซึ่งมีคุณลักษณะประชากรศาสตร์ตามเกณฑ์ด้านอายุ เพศ อาชีพ และ ภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งนี้ยังมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้รับสารทั้งหมดดังต่อไปนี้

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	เพศ	อายุ	อาชีพ	ภูมิภาค
1	กิตติภูมิ กฤตยพิสิฐ	ชาย	25	ครู	กทม.
2	อภิรักษ์ กันไพบเราะห์	ชาย	41	ธุรกิจส่วนตัว	กทม.
3	อานนท์ โล่สถาพรพิพิธ	ชาย	29	พนักงานธนาคาร	กทม.
4	วรรณวิมล พรสมพล	หญิง	37	ธุรกิจส่วนตัว	กทม.
5	ปิยะนุช ตระกูลสัจจาวัต	หญิง	38	พนักงานบริษัท	กทม.
6	สิริพันธ์ พรสมพล	หญิง	38	ธุรกิจส่วนตัว	กทม.
7	จินตนา แสนศรี	หญิง	36	พนักงานบริษัท	กาฬสินธุ์

ตารางที่ 3.3 แสดงข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	เพศ	อายุ	อาชีพ	ภูมิลำเนา
1	นรเศรษฐ์ สิทธิบุศย์	ชาย	17	นักเรียน	อุบลราชธานี
2	ยศพัทธ์ ประสงค์ธรรม	ชาย	20	นักศึกษา	กทม.
3	สุชีพ อีสราธิบดี	ชาย	65	ข้าราชการบำนาญ	กทม.
4	โสภิตา ค่าย่อย	หญิง	24	นักศึกษา	นครราชสีมา
5	ฉันทภัทร ภูริคุปต์	ชาย	23	นักศึกษา	กทม.
6	ศุภารมย์ รอนยุทธ์	หญิง	26	พนักงานบริษัท	นนทบุรี

ตารางที่ 3.4 แสดงข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยาน

2) เครื่องมือในการวิจัย

เมื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์เจาะลึกผู้รับสารโดยจะนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการสร้างเป็นแนวคำถามลักษณะปลายเปิดเพื่อให้ผู้รับสารตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นตามประเด็นหลัก ๆ ดังต่อไปนี้

- ความประทับใจของผู้รับสารที่มีต่อเนื้อหาในของรายการ
- กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นต่าง ๆ ที่ได้มาจากการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎี (Textual Analysis) ในลักษณะอย่างไรบ้าง
- กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างไรต่อภาพของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการ

3) การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้รับสาร ผู้วิจัยจะนำความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็น ๆ ต่างที่ได้มาจากการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎี (Textual Analysis) รายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจตามเกณฑ์องค์ประกอบการเล่าเรื่องมาตรวจสอบกับผู้รับสารว่ามีการรับรู้และถอดรหัสความหมายตรงตามที่ได้ลงรหัสจากด้วยทฤษฎีหรือไม่ อย่างไรบ้าง โดยมีเกณฑ์การพิจารณาการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารจากแบบแผนของ Stuart Hall ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

- 1) การถอดรหัสด้วยจุดยืนแบบเดียวกับที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Code)
- 2) การถอดรหัสด้วยจุดยืนที่มีการต่อรองความหมายใหม่ซึ่งแตกต่าง ไปจากความตั้งใจของผู้ส่งสาร (Negotiated Code)

- 3) การถอดรหัสด้วยจุดยืนแบบคัดค้านหรือต่อต้านความหมายที่ผู้ส่งสารใส่รหัสมาให้
(Oppositional Code)

ส่วนที่ 3: การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลและผลการวิจัยโดยใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analysis Description) โดยแบ่งออกเป็นประเด็นตามบทที่นำเสนอ ดังนี้

บทที่ 4 การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์

จักรยานบันดาลใจตามองค์ประกอบการเล่าเรื่อง

บทที่ 5 การวิเคราะห์ความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์

จักรยานบันดาลใจ

บทที่ 6 การรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร

บทที่ 7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการ โทรทัศน์ “ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลใจ” ตามองค์ประกอบการเล่าเรื่อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลใจโดยอาศัยแนวคิดเรื่องการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) แนวคิดการเล่าเรื่องในสารคดี (Narration for Documentary) แนวคิดเกี่ยวกับการใช้จักรยาน มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการดังกล่าวเพื่อเป็นการตอบวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1

สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกทำการศึกษาวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) ในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลใจ จำนวน 2 ซีซั่น ประกอบไปด้วยซีซั่นที่ 1 ซึ่งออกอากาศตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2556 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2557 จำนวน 14 ตอน และซีซั่นที่ 2 ซึ่งออกอากาศตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม พ.ศ. 2557 จำนวน 13 ตอน รวมทั้งสิ้นจำนวน 27 ตอน ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละตอนดังตารางต่อไปนี้

ลำดับที่	วันที่ออกอากาศ	ชื่อตอน
1	29 ก.ย. 56	สู้เขา
2	6 ต.ค. 56	พลังหลังเกษียณ
3	13 ต.ค. 56	คมเสื่อห่ม
4	20 ต.ค. 56	เก้าอี้เมืองตรัง
5	27 ต.ค. 56	มากกว่าโค้ช
6	3 พ.ย. 56	วิชานอกบทเรียน
7	10 พ.ย. 56	วงล้อนำธรรม
8	17 พ.ย. 56	อัมสเตอร์ดัม เมืองหลวงจักรยานของโลก
9	24 พ.ย. 56	สวรรค์ของนักปั่นจักรยาน

10	8 ธ.ค. 56	แลกสัมผัส
11	15 ธ.ค. 56	สายตรวจจักรยาน
12	22 ธ.ค. 56	จักรยาน อาจารย์ยัยักษ์
13	29 ธ.ค. 56	ชุมชนสองล้อ
14	5 ม.ค. 56	เกาะจักรยาน
15	13 ก.ค. 57	คนพึ่งตนเอง
16	20 ก.ค. 57	หมอดันไม้
17	27 ก.ค. 57	ไทเป เมืองน่ารักของนักปั่น
18	3 ส.ค. 57	ทางจักรยานสายใต้หัว
19	10 ส.ค. 57	ทางรถไฟสายจักรยาน
20	17 ส.ค. 57	นักรักษาหัวใจ
21	24 ส.ค. 57	มหาวิทยาลัยจักรยาน
22	31 ส.ค. 57	พาหนะมหานคร
23	7 ก.ย. 57	ทางพิเศษ
24	14 ก.ย. 57	รากไม้ รากเมือง รากเรา
25	21 ก.ย. 57	เที่ยวสงขลาด้วยสองขา
26	28 ก.ย. 57	ปั่นไปปิ้ง
27	5 ต.ค. 57	นักออกแบบเส้นชัย

ตารางที่ 4.1 แสดงข้อมูลรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดลใจ

สำหรับการวิเคราะห์ความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดลใจ ผู้วิจัยจะพิจารณาการประกอบสร้างความหมายตามเกณฑ์ของการเล่าเรื่องโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 4.1 โครงเรื่อง
- 4.2 ตัวละคร
- 4.3 จุดยืนของผู้เล่าเรื่อง

4.4 การสื่อความหมายของภาพ

4.5 การสื่อความหมายของเสียง

4.1 โครงเรื่อง

โครงเรื่อง (Plot) เป็นการเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ ด้วยตรรกะเชิงเหตุผล การวางโครงเรื่องจะมีความสำคัญระดับเป็นกระดูกสันหลังของเรื่องเล่าเพราะการสร้าง ความหมายต่าง ๆ นั้นเกิดมาจากการวางโครงเรื่องเป็นสำคัญ สำหรับการวางโครงเรื่องในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลใจจะไม่ได้มีความซับซ้อนมากนัก ซึ่งผู้ผลิตรายการไม่ได้มีการ กำหนดโครงร่างไว้อย่างชัดเจนตายตัว เป็นเพียงการวางโครงร่างไว้อย่างคร่าว ๆ และเน้นความสำคัญ ไปที่ประเด็นที่น่าสนใจของตัวละครที่จะเล่าเรื่องดังกล่าว คำสัมภาษณ์ของผู้ดำเนินรายการว่า

“เราก็คิดคอนเซ็ปต์ของแต่ละตอน ดูว่าความพิเศษของแต่ละคนจะพูดเรื่องอะไรได้ อยากจะชူးอะไรเป็นจุดเด่น หลังจากนั้นก็นึกโครงเรื่องว่าเรื่องจะเล่าเหตุการณ์ไหน บ้าง อย่างตอนซีซั่นแรกหรือซีซั่นสองไม่ค่อยมีสคริปต์ มีแต่โครงในหัวที่เรารู้ ๆ กัน ก็แค่จะแบ่งว่าแต่ละเบรกจะพูดอะไรบ้าง หลังจากนั้นก็ออกแบบการถ่ายทำว่าต้อง ถ่ายเขาที่ไหนบ้าง”

(ทรงกลด บางยี่ขัน, สัมภาษณ์)

ถึงแม้ว่าในกระบวนการผลิตรายการจะไม่ได้มีการกำหนดโครงเรื่องไว้อย่างชัดเจน แต่ก็มี การนำเอาประเด็นความน่าสนใจของตัวละครมาเป็นโครงหลักในการถ่ายทอดเรื่องราวเพื่อที่จะสามารถ สร้างแรงบันดาลใจในการใช้จักรยานให้กับผู้รับชมได้ ซึ่งจากการวิเคราะห์การนำเสนอในรายการ โทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลใจทั้งหมด 27 ตอน ได้สะท้อนให้เห็นลำดับขั้นตอนการเล่าเรื่อง ตั้งแต่ขั้นการเปิดเรื่องซึ่งเป็นการแนะนำตัวละครของแต่ละตอนให้ชวนติดตาม ขั้นการพัฒนา เหตุการณ์ด้วยแนวคิดเริ่มต้นที่ตัวละครเริ่มสนใจจักรยาน ขั้นที่ตัวละครตัดสินใจเปลี่ยนพฤติกรรมมา ใช้จักรยาน ขั้นคลี่คลายเหตุการณ์ที่เป็นผลลัพธ์ด้านบวกของตัวละครหลังจากใช้จักรยาน และปิดเรื่อง ด้วยการต่อยอดเหตุการณ์ของตัวละคร วิธีการวางโครงเรื่องดังกล่าวมาแล้วถือว่าสอดคล้องกับ เป้าหมายของรายการที่ต้องการกระตุ้นให้คนในสังคมเริ่มสนใจจักรยานหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมา ใช้จักรยานกันมากขึ้นโดยสามารถอธิบายรายละเอียดของแต่ละลำดับขั้นตอนในการเล่าเรื่องได้ ดังต่อไปนี้

4.1.1 การเริ่มเรื่อง (Exposition)

รายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลใจมีรูปแบบของการเริ่มเรื่องในลักษณะคล้ายกัน แต่อาจจะไม่ได้มีการลำดับชั้นในการนำเสนอเป็นแบบเดียวทั้งหมดทุกตอนขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของการนำเสนอเรื่องราว กล่าวคือ ในรายการจะเปิดเรื่องด้วยภาพบรรยากาศของสถานที่ในเหตุการณ์จริงโดยมีผู้ดำเนินรายการปั่นจักรยานผ่านสถานที่เหล่านั้นเพื่อทำหน้าที่เป็นคนพาผู้ชมเข้าไปสู่เรื่องราว หลังจากนั้นมีการขึ้นชื่อรายการ การขึ้นคำบรรยายที่ระบุถึงสถานที่และชื่อตอนที่ออกอากาศ ผู้ดำเนินรายการจะกล่าวทักทายกับผู้ชมเพื่อเปิดรายการพร้อมทั้งบอกสถานที่และแนะนำความเป็นมาของตัวละครโดยมีฉากหลังเป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่นำเสนอเพื่อสร้างความน่าสนใจให้ผู้ชมได้ติดตามต่อไป สำหรับบางตอนอาจมีการเกริ่นนำแนวความคิดหลักของตัวละครผ่านการบอกเล่าด้วยตัวละครเหล่านั้นเองเพื่อชวนให้ผู้ชมติดตาม โดยวิธีการนำเสนอของการเปิดเรื่องจะมีลักษณะดังที่เห็นได้จากตารางต่อไปนี้

ชื่อตอน	การเริ่มเรื่อง		
	เล่าความเป็นมา ของตัวละคร	เล่าความแปลก ใหม่	การเปรียบเทียบ
สู้เขา	✓	-	-
พลังหลังเกษียณ	✓	-	-
คมเสื่อหนุ่ม	✓	-	-
เก้าอี้เมืองตรัง	✓	-	-
มากกว่าโค้ช	✓	-	-
วิชานอกบทเรียน	✓	-	-
วงล้อนำธรรม	-	✓	-
อัมสเตอร์ดัม เมืองหลวง จักรยานของโลก	✓	-	-
สวรรค์ของนักปั่นจักรยาน	✓	-	-
แลกสัมผัส	-	-	✓
สายตรวจจักรยาน	-	✓	-
จักรยาน อาจารย์ยักษ์	✓	-	-
ชุมชนสองล้อ	✓	-	-

เกาะจักรยาน		✓	-
คนพึ่งตนเอง	✓		
หมอตันไม้	✓		
ไทเป เมืองน่ารักของนักปั่น	✓		
ทางจักรยานสายใต้หัวน้ำ	✓		
ทางรถไฟสายจักรยาน	✓		
นักรักษาหัวใจ			✓
มหาวิทยาลัยจักรยาน	✓		
พาหนะมหานคร	✓		
ทางพิเศษ	✓		
รากไม้ รากเมือง รากเรา	✓		
เที่ยวสงขลาด้วยสองขา	✓		
ปั่นไปปั่นนั่ง		✓	
นักรอกแบบเส้นชัย	✓		
รวม	21	4	2

ตารางที่ 4.2 แสดงลักษณะการเริ่มเรื่องของรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลใจ

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า ลักษณะการเริ่มเรื่องในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลใจสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) การเริ่มเรื่องด้วยการเล่าความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับตัวละครโดยตรง ลักษณะการนำเสนอในรายการจะเป็นการปูพื้นฐานและบอกเล่าความเป็นมาของตัวละครคร่าว ๆ ว่าในอดีตเคยเป็นใครหรือเคยทำอะไรมาก่อน และในช่วงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจเกิดขึ้นอย่างไรบ้างกับตัวละคร การเกริ่นนำเรื่องราวที่มีความน่าสนใจของตัวละครจึงเป็นสิ่งที่ช่วยดึงดูดความสนใจของผู้ชมต่อไปว่าเรื่องราวของตัวละครเหล่านั้นจะเป็นอย่างไร สำหรับการเริ่มเรื่องบางตอนจะใช้วิธีการตั้งคำถามแทรกเข้าไปด้วยเพื่อให้ผู้ชมได้คิดและจินตนาการไปตามคำบอกเล่าของผู้ดำเนินรายการมีปรากฏทั้งหมดจำนวน 21 ตอน ตัวอย่างเช่น

■ ตอนสู้เขา

การเปิดเรื่องเริ่มต้นขึ้นด้วยภาพบรรยากาศของภูเขาแห่งหนึ่ง มีผู้ดำเนินรายการปั่นจักรยานผ่านมาแล้วกล่าวเปิดรายการว่า “สวัสดีครับ วันนี้รายการฮิวเมนไรต์จักรยานบันดลใจเราอยู่กับที่จังหวัดเชียงใหม่เพื่อพบกับนิโคลัส มาเจียน อดีตทหารผ่านศึกผู้เจ็บปวดและมีบาดแผลมาจากสงคราม นิโคลัส มาเจียน เป็นชาวแคนาดา พี่ชายเขาเป็นนักจักรยานชื่อดัง นั่นทำให้เขาได้ความรักในจักรยานมาจากพี่ชาย พอถึงช่วงต้องเลือกทางชีวิต เขาเลือกรับราชการทหาร โชคไม่ค่อยดีตรงที่เกิดสงครามในอัฟกานิสถาน เขาประสบอุบัติเหตุ ขาซ้ายของเขาเกือบขาด นิโคลัสไม่สามารถใช้ขาทำอะไรได้ ขาของเขาไม่มีแรง แล้วก็ทุกครั้งที่เขาเดินเขาก็เจ็บ แต่ว่าเมื่อไหร่ที่เขาปั่นจักรยาน เขาจะรู้สึกว่าเขาไม่เจ็บและสามารถใช้กล้ามเนื้อส่วนนี้ได้ ปัจจุบันเขาเป็นนักแข่งจักรยานผู้หลงรักภูเขา การแข่งขัน และความเจ็บปวด”

จากคำบรรยายข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้ดำเนินรายการได้บอกเล่าความเป็นมาของตัวละครดำเนินเรื่อง นั่นคือ นิโคลัส มาเจียน โดยอธิบายถึงความเป็นมาในอดีตซึ่งเคยรับราชการทหารมาก่อน แต่ก็เกือบสูญเสียขาเพราะประสบอุบัติเหตุ อย่างไรก็ตามผู้ดำเนินรายการได้นำเสนอเรื่องราวต่อไปที่สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของนิโคลัส เนื่องจากความล้มเหลวที่เกิดขึ้นในชีวิตไม่ได้ทำให้เขาย่อท้อต่อโชคชะตาหากแต่เป็นพลังในการต่อสู้จนสามารถกลายมาเป็นนักแข่งจักรยานได้ ดังนั้นการบอกเล่าความน่าสนใจของนิโคลัสจึงอาจส่งผลให้ผู้ชมสนใจที่จะติดตามเนื้อหาต่อไป

■ ตอนคนฟังตนเอง

การเปิดเรื่องเริ่มด้วยภาพตัวละครกำลังปั่นจักรยานอยู่บนท้องถนน ตัดภาพเป็นผู้ดำเนินรายการปั่นจักรยานผ่านบริเวณหน้าวัดพระแก้ว ตัดภาพมาให้เห็นตัวละครกำลังนั่งแต่งอุปกรณ์จักรยานอยู่ในร้านขายจักรยานแห่งหนึ่ง จากนั้นตัดภาพเป็นผู้ดำเนินรายการยืนอยู่หน้าร้านขายจักรยานแล้วกล่าวเปิดรายการว่า “คุณคิดว่าจักรยานหนึ่งคันทำอะไรได้บ้าง วันนี้รายการฮิวเมนไรต์จักรยานบันดลใจจะพามาพบกับอีกหนึ่งแรงบันดาลใจในการใช้จักรยานคันเล็กทำอะไรได้ตั้งมากมาย ด้วยสองล้อและทั้งสองมือของเจ้าของจักรยานชนิดพิเศษที่เรียกว่าคาร์โก้ไบค์ครับ”

จากคำกล่าวของผู้ดำเนินรายการเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามด้วยการใช้ประโยคที่ว่า “คุณคิดว่า” เพื่อให้ผู้ชมได้ทบทวนและนึกถึงความสามารถของจักรยาน ซึ่งโดยการรับรู้ทั่วไปของผู้ชมอาจจะมองว่าจักรยานเป็นยานพาหนะที่ไม่สามารถทำอะไรชนได้มากนัก แต่ผู้ผลิตรายการจะนำเสนอให้เห็นอีก

ด้านหนึ่งในการดำเนินชีวิตของผู้คนที่อาจใช้จักรยานทำประโยชน์อย่างอื่นได้โดยที่ผู้ชมไม่เคยรับรู้มาก่อนเพื่อดึงดูดให้ผู้ชมรายการได้ติดตามที่ผู้ผลิตรายการต้องการสื่อความหมาย

2) การเริ่มเรื่องด้วยการกล่าวถึงเรื่องราวแปลกใหม่ หรือนำเสนอถึงบุคคลที่ไม่ได้คาดคิด

เป็นการกล่าวถึงลักษณะของผู้ใช้จักรยานที่ทำให้ผู้ชมอาจไม่เคยได้พบเห็นหรือไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าบุคคลเหล่านี้จะสามารถใช้จักรยานได้ ซึ่งเป็นการสร้างความน่าสนใจของเนื้อหาและทำให้ผู้ชมอยากติดตาม มีปรากฏเป็นจำนวนทั้งหมด 4 ตอนได้แก่ ตอนวงล้อนำธรรม ตอนสายตรวจจักรยาน ตอนเกาะจักรยาน และตอนปั่นไปปิ้ง ตัวอย่างเช่น

■ ตอนสายตรวจจักรยาน

การเปิดเรื่องเริ่มต้นขึ้นด้วยการแสดงภาพบรรยากาศสะพานพระราม 8 มีผู้ดำเนินรายการปั่นจักรยานอยู่สะพานแห่งนั้น ตัดภาพมาให้เห็นเป็นภาพสลับกับคำบอกเล่าในการประชุมและการปฏิบัติหน้าที่ของทีมตำรวจในการใช้จักรยานเข้าไปตรวจตราในพื้นที่ที่รับผิดชอบ จากนั้นตัดภาพมาให้เห็นผู้ดำเนินรายการปั่นจักรยานมาถึงด้านหน้าสถานีตำรวจขณะสงครามแล้วกล่าวเปิดรายการว่า *“สวัสดีครับ วันนี้รายการฮีโร่ไรต์จักรยานบันดาลใจเราอยู่ที่ ส.น.ชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร วันนี้เราจะมาพบกับรูปแบบใหม่ของการใช้จักรยานนั่นก็คือเป็นพาหนะให้ตำรวจใช้ออกตรวจกับโครงการสายตรวจจักรยาน และอาสาสมัครสายตรวจจักรยาน ซึ่งริเริ่มโดยพันตำรวจโทเอกรัฐ เปาอินทร์ และนี่อาจจะเป็นอีกหนึ่งเรื่องราวของคุณใช้จักรยานที่คุณไม่เคยรู้มาก่อน”*

คำกล่าวของผู้ดำเนินรายการแสดงให้เห็นว่า ผู้ผลิตรายการต้องการนำเสนอเรื่องราวของตำรวจที่นำจักรยานมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ ความเกี่ยวข้องของตัวละครซึ่งเป็นตำรวจกับการใช้จักรยานเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ยากในความเป็นจริง แต่เมื่อรายการได้เลือกนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มคนเหล่านี้จึงกลายเป็นความแปลกใหม่ที่ผู้ชมไม่เคยคาดคิด ทำให้ผู้ชมสนใจที่จะติดตามต่อไปว่าเรื่องราวนี้เป็นมาอย่างไร

3) การเริ่มเรื่องด้วยการเปรียบเทียบ ผู้ผลิตรายการจะสื่อความหมายของผู้ใช้จักรยานผ่าน

คำบอกเล่าของผู้ดำเนินรายการโดยยึดหลักการเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) เพื่อสร้างให้ผู้ชมเห็นความแตกต่างของตัวละครได้อย่างชัดเจน มีปรากฏจำนวน 2 ตอน ได้แก่ ตอน แลกสัมผัส และตอนนักรักหาหัวใจ ตัวอย่างเช่น

■ ตอนแลกลัมผัส

ผู้ผลิตรายการเปิดเรื่องโดยการแสดงให้เห็นภาพคนสองคนกำลังปั่นจักรยานไปพร้อมกัน ตัดภาพเป็นผู้ดำเนินรายการปั่นจักรยานเข้ามาในอาคารแห่งหนึ่ง จากนั้นกล่าวเปิดรายการว่า “โลกรอบตัวเรามีความงามอยู่มากมาย บางคนอาจจะกำลังมองมัน บางคนอาจจะไม่ได้มอง และบางคนอาจจะไม่มีโอกาสได้มอง ถึงแม้ผู้พิการทางสายตาอาจจะมองไม่เห็นและพัฒนาทักษะส่วนนี้ได้ยาก แต่พวกเขาก็ยังสามารถพัฒนาศักยภาพได้อีกหลายทางผ่านกระบวนการและเครื่องมือที่หลากหลาย โดยมีจักรยานเป็นหนึ่งในนั้น และนั่นคือเหตุผลที่วันนี้รายการฮีโร่จักรยานบันดาลัยเรามาถึงที่ ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอด จังหวัดนนทบุรี”

จากคำบรรยายของผู้ดำเนินรายการข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้ผลิตรายการจูงใจผู้ชมโดยวิธีเปรียบเทียบให้ผู้ชมเห็นความต่างทางด้านความสามารถในการมองเห็นของผู้คนในสังคมกับตัวละครดำเนินเรื่องในตอนแลกลัมผัส กล่าวคือ มีการเกริ่นนำถึงเรื่องการมองเห็นของคนมีสายตาปกติแล้ว เปรียบเทียบกับการมองเห็นของผู้พิการทางสายตาซึ่งเป็นไปได้ยาก แต่เมื่อเปรียบเทียบความสามารถทางด้านอื่น ๆ แล้วผู้พิการทางสายตาก็ยังพัฒนาความสามารถได้ไม่ต่างไปจากคนสายตาปกติ ดังนั้น การสร้างความหมายของผู้พิการทางสายตาซึ่งสามารถใช้จักรยานเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความสามารถได้จึงทำให้ผู้ชมเห็นความโดดเด่นของตัวละครได้ชัดเจนขึ้น

4.1.2 การพัฒนาเหตุการณ์ (Rising Action)

หลังจากพิธีกรกล่าวเปิดเรื่องที่จะนำเสนอแล้ว จากนั้นจะตัดภาพไปยังช่วงที่พิธีกรได้เดินทางไปพบกับตัวละครดำเนินเรื่องตามที่ได้นัดหมายกันไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว เพื่อบอกเล่าเรื่องราวที่จะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นพัฒนาการของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น สำหรับในรายการโทรทัศน์ฮีโร่จักรยานบันดาลัยมีลักษณะการพัฒนาเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาเหตุการณ์โดยวิธีบอกเล่าจุดเริ่มต้นในการใช้จักรยานหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ **ที่เกี่ยวข้องกับการใช้จักรยาน** การนำเสนอของรายการจะแสดงถึงเหตุการณ์หลังจากผู้ดำเนินรายการเดินทางไปพบกับตัวละครตามที่ได้นัดหมายกันไว้แล้ว หลังจากนั้นผู้ดำเนินรายการจะสนทนาซักถามถึงที่มาความคิดสำคัญของตัวละครที่ได้นำจักรยานเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ตัวอย่างเช่น

■ ตอนมากกว่าไค้ซ

การพัฒนาเหตุการณ์ของตอนนี้ เริ่มต้นขึ้นเมื่อผู้ดำเนินรายการเดินทางไปยังบ้านพักของ สิบเอกเน้มและภรรยา ปรากฏภาพเห็นทั้งสองคนรวมไปถึงเด็ก ๆ ในบ้านกำลังยุ่งอยู่กับการทำความสะอาดและเช็คสภาพความพร้อมของจักรยานเพื่อที่จะนำไปใช้ในการแข่งขัน จากนั้นผู้ดำเนินรายการ จึงได้ไปซักถามถึงความเป็นมาในการจัดตั้งศูนย์ฝึกจักรยานขึ้นภายในบ้านพักอาศัยของตนเอง ดังบทสนทนาต่อไปนี้

ผู้ดำเนินรายการ: ทำไมถึงอยากเปิดบ้านเป็นศูนย์ฝึกจักรยานครับพี่เฉลิม

พันจ่าอากาศเอกหญิงเฉลิม: คืออดีตเราเป็นนักกีฬาจักรยาน ครั้งที่เรารู้สึกใจเล็กจากการเป็นทีมชาติคือซีเกมส์ที่ประเทศอินโดนีเซีย ทุกอย่างมันเริ่มเปลี่ยน ร่างกายเราเริ่มไม่ได้ ผลออกมาเริ่มไม่ดี เราก็คิดว่าเราควรจะก้าวออกไปทำอะไรสักอย่าง เราก็เลยเดินออกมาจากทีมชาติ มีโอกาสได้มาทำงานอยู่ที่กองบิน 46 ก็เลยขออนุญาตเจ้านายเปิดศูนย์จักรยาน เพื่อให้ลูกหลานข้าราชการได้มีโอกาสได้ออกกำลังกาย ได้มีโอกาสเป็นเหมือนเรา อาจจะได้มีโอกาสไปเป็นนักกีฬาจักรยานทีมชาติ

จากการแสดงความคิดเห็นของตัวละครดังกล่าวทำให้ผู้ชมได้รับรู้ว่าจุดเริ่มต้นในการเปิดบ้านพักอาศัยเพื่อเป็นศูนย์ฝึกจักรยานเกิดขึ้นมาจากความต้องการสานต่อกีฬาจักรยานให้กับเยาวชนคนอื่น ๆ ถึงแม้ว่าทั้งสองคนจะไม่ได้เป็นนักกีฬาจักรยานแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีความต้องการที่จะฝึกฝนให้ผู้อื่นได้มีโอกาสเช่นเดียวกับที่ทั้งคู่เคยได้รับประสบการณ์การเป็นนักกีฬาจักรยานมาก่อน

รูปที่ 4.1 สิบเอกเน้ม ภรรยา และนักกีฬากำลังช่วยกันเช็คสภาพอุปกรณ์จักรยานเพื่อใช้เข้าแข่งขัน

■ ตอนนักร้องแบบเส้นชัย

เมื่อผู้ดำเนินรายการเดินทางถึงบ้านของวิชญ์ จึงเริ่มซักถามถึงที่มาเริ่มแรกของการใช้จักรยานดั่งบทสนทนาต่อไปนี้

ผู้ดำเนินรายการ: เหตุผลแรกสุดที่ใช้จักรยานคือเรื่องของงานดีไซน์ใช่ไหมครับ

วิชญ์: ไม่ใช่ อันแรกคือรู้สึกว่ารถมันติดเหลือเกิน แต่พอที่เริ่มชอบจริง ๆ แล้วรู้สึกชอบ รู้สึกว่าเสพติดจริง ๆ คือตอนที่ได้ไปปั่นไกล ๆ ครั้งแรกเป็นบางตะบูน - แหลมผักเบี้ย ไปกลับ 80 กิโลเมตร รู้สึกสนุกมาก รู้สึกว่าเวลาอยู่บนถนนไม่เคยรู้สึกแบบนี้มาก่อน นั่นแหละสุดท้ายมันคือประสบการณ์ที่ได้ปั่นท่องเที่ยวมันคือสิ่งที่เราชอบ

ผู้ดำเนินรายการ: พอปั่นจักรยานเที่ยวมาพักหนึ่งแล้วก็เริ่มรู้สึกว่าควรจะเป็นมากกว่านั้นใช่ไหมครับ

วิชญ์: คือมันเริ่มต้นมาจากจักรยานทัวร์ริง พอสุดท้ายก็ไปเลิฟเจอคำว่าออดแดกซ์ พอไปเจอคำนี้ก็สนใจว่าเขาขี่จักรยานทางไกลกัน ซี่กัวันละ 200 กิโลเมตร เออมันน่าสนใจ

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเหตุการณ์ของตอนนักร้องแบบเส้นชัยจะใช้วิธีที่ผู้ดำเนินรายการซักถามเหตุผลจากวิชญ์ พิมพ์กาญจนพงศ์ ซึ่งเป็นตัวละครดำเนินเรื่องที่มีอาชีพเป็นนักร้องแบบว่างานออกแบบมีส่วนเกี่ยวข้องให้เขาใช้จักรยานหรือไม่ จากคำบอกเล่าของตัวละครแสดงให้เห็นว่าเหตุผลสำคัญที่ทำให้เขาใช้จักรยานเกิดขึ้นมาจากการมีประสบการณ์เดินทางปั่นจักรยานระยะไกลจึงทำให้เกิดความรู้สึกชื่นชอบ โดยในระหว่างการบอกเล่าเรื่องราวของตัวละครจะมีการตัดสลับภาพที่วิชญ์เดินทางท่องเที่ยวหลายในสถานที่ประกอบไปด้วยเพื่อให้ผู้ชมได้ติดตามหลังจากนั้นจึงนำไปสู่ความสนใจของรายการแข่งขันจักรยานที่เรียกว่า “ออดแดกซ์” ซึ่งเป็นรูปแบบการปั่นจักรยานระยะไกลแบบที่ตนเองชอบและเห็นว่าในประเทศไทยยังไม่มีจัดการแข่งขันรายการนี้จึงทำให้เขาติดต่อประสานงานไปยังต่างประเทศเพื่อขอสิทธิจัดการแข่งขันในประเทศไทย

2) การพัฒนาเหตุการณ์โดยวิธีการนำเสนอจุดเด่นสำคัญที่เกี่ยวข้อง เป็นการบอกเล่าเรื่องราวโดยนำเสนอถึงเอกลักษณ์สำคัญของกิจกรรมหรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการใช้จักรยานซึ่งมีลักษณะพิเศษหรือมีความโดดเด่นขึ้นมาเพื่อเป็นการโน้มน้าวความสนใจให้ผู้ชมได้ติดตามว่าสิ่งที่ผู้ชมกำลังจะได้เห็นหลังจากที่ผู้ดำเนินรายการและตัวละครได้เกริ่นนำไว้นั้นเป็นอย่างไร ตัวอย่างเช่น

■ ตอนทางจักรยานสายใต้หัว

ผู้ดำเนินรายการเดินทางด้วยรถไฟจากไทเปมุ่งหน้าไปยังเมืองฝูหลงซึ่งเป็นสถานที่ที่นัดเจอกับศิเวภาค (ทีมงานที่เก็บข้อมูลเรื่องจักรยาน) เมื่อทั้งสองคนได้พบกันแล้วผู้ดำเนินรายการจึงซักถามถึงความน่าสนใจของเมืองฝูหลงที่เกี่ยวข้องกับการใช้จักรยานว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรบ้างดังบทสนทนาต่อไปนี้

ผู้ดำเนินรายการ: *ที่นี่มันพิเศษยังไงครับ*

ศิเวภาค: *เขามีสโลแกนของที่นี่ว่าเป็น Eden of Mountain and Sea คือมองไปด้านหน้าที่จะเห็นภูเขา มองไปด้านหลังที่จะเห็นทะเลครับ*

พิธีกร: *โอ้โฮ ทำเลนี้ดีจังเลย*

ศิเวภาค: *เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวด้วยการปั่นจักรยานครับ*

จากตัวอย่างจากตอนทางจักรยานสายใต้หัวจะเห็นได้ว่าการพัฒนาเหตุการณ์ของตอนนี้คือการแนะนำจุดเด่นของเมืองฝูหลงผ่านคำบอกเล่าของศิเวภาคว่ามีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของจักรยานอย่างไรบ้าง ซึ่งสิ่งที่ศิเวภาคได้อ้างถึงนั้นเป็นการสร้างความน่าสนใจให้กับผู้ชมและเชื่อเชิญให้ผู้ชมได้มีส่วนร่วมติดตามว่าความพิเศษของเมืองฝูหลงนั้นจะมีบรรยากาศที่งดงามและเหมาะสมกับการปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวได้ดังที่กล่าวไว้จริงหรือไม่

4.1.3 ขั้นภาวะวิกฤตสูงสุด (Climax)

ขั้นภาวะวิกฤต คือ ภาวะที่ตัวละครตกอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจเลือกกระทำบางสิ่งเพื่อหาทางออกให้กับปัญหา สำหรับขั้นภาวะวิกฤตในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลใจผู้วิจัยเห็นว่า ทุกตอนที่นำเสนอไม่มีภาวะที่ตัวละครอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจอย่างลำบากมากนัก เนื่องจากรูปแบบของรายการเป็นรายการสารคดีที่ต้องยึดหลักความเป็นความจริงในการนำเสนอข้อมูลเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและให้แง่คิดแก่ผู้ชมได้ ดังนั้นจึงเป็นการนำเสนอถึงการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามความปรารถนาของตัวละครที่ต้องการใช้จักรยานเพื่อไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นจุดเด่นสำคัญซึ่งเป็นเรื่องที่มีผลกระทบทางบวกต่อตนเองและผู้อื่น โดยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะดังนี้

1) **การบอกเล่ากิจกรรมที่ตัวละครเคยทำ** ผู้ดำเนินรายการจะซักถามกับตัวละครถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เคยใช้จักรยานเป็นพาหนะสำคัญในการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือเสริมสร้างคุณค่าให้กับ

ตนเองและผู้อื่น ซึ่งในขณะที่ตัวละครเล่าเรื่องราวอยู่นั้นก็จะมีการสลับภาพเหตุการณ์ประกอบกับคำบอกเล่าเพื่อให้ผู้ชมสามารถเข้าใจเหตุการณ์ได้ มีปรากฏทั้งหมดจำนวน 8 ตอน ตัวอย่างเช่น

■ ตอนจักรยาน อาจารย์ยักษ์

ขึ้นภาวะวิกฤตสูงสุดของตอนนี้คือ ตอนที่ผู้ดำเนินรายการสนทนากับอาจารย์ยักษ์เกี่ยวกับเรื่องการจัดโครงการปั่นจักรยานซึ่งเกิดขึ้นมาแล้วเป็นจำนวนหลายครั้ง หลังจากนั้นผู้ดำเนินรายการตั้งคำถามถึงลักษณะกิจกรรมที่ทำดังบทสนทนาต่อไปนี้

ผู้ดำเนินรายการ: *กลุ่มของอาจารย์ ระหว่างปั่นทำอะไรกันบ้างครับ*

อาจารย์ยักษ์: *คือเราก็คูยกันเล่น ๆ ว่าปั่นไปปลูกให้คนลุกขึ้นดูว่าภูเขาคุณหัวโล้นหมดแล้วนะ ไฟไหม้ เกิดภัยพิบัติหมอกควันแล้ว เราก็กปั่นประชาสัมพันธ์ไปว่าปัญหามันเกิดอะไร พระเจ้าแผ่นดินเดือนอะไร สองคือปั่นไปปลูก ไปปลูกระดมคนให้ปลูกต้นไม้ แล้วก็ปั่นไปเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้ชวนกันปั่นจักรยานออกกำลังกายแต่น้ำหนักสำคัญเราจะเน้นไปที่การฟื้นฟูลุ่มน้ำกับทะเลไทย*

ในระหว่างบทสนทนา ผู้ผลิตรายการจะตัดภาพสลับกับคำบอกเล่าของอาจารย์ยักษ์ซึ่งเป็นเหตุการณ์ในโครงการรณรงค์ฟื้นฟูลุ่มน้ำที่เขาจัดตั้งขึ้น โดยแสดงภาพขบวนปั่นจักรยานขณะเดินทางไปทำกิจกรรม ภาพอาจารย์ยักษ์เป็นคนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ปัญหาวิกฤตที่สังคมกำลังเผชิญ และภาพผู้คนที่กำลังช่วยกันปลูกต้นไม้ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้แสดงถึงการรวมตัวกันทำประโยชน์เพื่อให้คนในสังคมได้ตระหนักถึงปัญหา

รูปที่ 4.2 ภาพกิจกรรมรณรงค์ปั่นจักรยานของอาจารย์ยักษ์

2) การปั่นจักรยานในสถานการณ์จริง ผู้ผลิตรายการจะเล่าเรื่องราวโดยมีผู้ดำเนินรายการปั่นจักรยานไปพร้อมกับตัวละครตามพื้นที่ของเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น เพื่อบอกเล่าความรู้สึกส่วนตัวให้ผู้ชมรับรู้ถึงความเป็นจริง มีปรากฏทั้งหมดจำนวน 19 ตอน ตัวอย่างเช่น

■ ตอนทางรถไฟสายจักรยาน

หลังจากที่ผู้ดำเนินรายการได้สนทนาค่ำ ๆ กับคุณศิวะภาคถึงจุดเด่นสำคัญที่น่าสนใจในเมืองผู้หลงแล้วก็ชวนกันหาร้านเช่าจักรยานที่อยู่ใกล้ ๆ เพื่อทดลองไปสำรวจตามสถานที่ที่ศิวะภาคเล่าให้ฟัง โดยผู้ดำเนินรายการจะให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งเช่าจักรยานและการคิดราคาเช่าจักรยานให้ผู้ชมได้ทราบ หลังจากนั้นทั้งสองคนจะปั่นจักรยานแวะตามจุดต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเหมาะสำหรับการปั่นจักรยาน ศิวะภาคจะเป็นคนบอกเล่าความเป็นมาของแต่ละสถานที่ให้ฟังสำหรับจุดหมายสุดท้ายที่ทั้งสองคนปั่นจักรยานไปเรียกว่า “ทะเลสาบสุรียันจันทรา” ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอดนียมที่มีการสร้างเส้นทางจักรยานรอบทะเลสาบเพื่อดึงดูดความสนใจให้คนปั่นจักรยานได้ หลังจากที่ได้ทดลองปั่นจักรยานแล้วผู้ดำเนินรายการจะเปรียบเทียบตัวอย่างความสำเร็จของสถานที่เหล่านั้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงความน่าจะเป็นไปได้หากนำมาประยุกต์ใช้สำหรับประเทศไทยบ้าง

รูปที่ 4.3 การปั่นจักรยานตามเส้นทางรอบทะเลสาบสุรียันจันทรา ตอนทางรถไฟสายจักรยาน

■ ตอนมหาวิทยาลัยจักรยาน

ผู้ผลิตรายการได้บอกเล่ากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้จักรยานซึ่งเป็นนโยบายที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีสร้างขึ้นมา เช่น การสร้างศูนย์จักรยาน การทำจัดวินจักรยาน การออกแบบนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้จักรยาน และการรวมกลุ่มปั่นจักรยานไปยังบริเวณชุมชนใกล้เคียงกับมหาวิทยาลัยทุกวันศุกร์ซึ่งเป็นกิจกรรมพิเศษที่น่าสนใจเรียกว่า “ไบค์ ฟรายเดย์”

ดังนั้นเมื่อถึงช่วงเวลาดังกล่าวผู้ดำเนินรายการจึงได้ปั่นจักรยานร่วมกับขบวนกลุ่มอาจารย์และนักศึกษาออกไปตามพื้นที่ของชุมชนเพื่อบอกเล่าให้ผู้ชมรับรู้ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรปั่นจักรยานผ่านสถานที่ใดบ้างในชุมชน และกิจกรรมนี้จะได้ประโยชน์อย่างไรบ้าง

รูปที่ 4.4 กิจกรรมปั่นจักรยานไปค่ายรายเคย์จากตอนมหาวิทยาลัยจักรยาน

4.1.4 ชั้นภาวะคลี่คลายเหตุการณ์ (Falling Action)

การคลี่คลายเหตุการณ์ในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดลใจจะนำเสนอผลที่ได้รับหลังจากที่ตัวละครใช้จักรยานเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการคลี่คลายเหตุการณ์ที่จบลงอย่างมีความสุข โดยที่ผู้ดำเนินรายการจะซักถามตัวละครถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการปั่นจักรยานและซักถามถึงเรื่องราวในอนาคตว่ามีวางแผนที่จะใช้จักรยานเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตต่อไปอย่างไรบ้าง ตัวอย่างเช่น

- ตอนพลังหลังเกษียณ

ผู้ดำเนินรายการซักถามกับลุงสมพลถึงความประทับใจของการเดินทางปั่นระยะไกลดังที่เห็นได้จากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ผู้ดำเนินรายการ: สิ่งที่เราได้จากการเดินทางกลับมาจากทริปนี้คืออะไรครับ

ลุงสมพล: มันอยู่ที่ความภูมิใจที่เราได้ทำตามเจตนารมณ์ที่ตั้งเอาไว้ กำลังใจที่สำคัญตอนนั้นก็มาถึงว่าเราปั่นเพื่อในหลวง ครั้งหนึ่งในชีวิตนะถ้าเราทำได้มันก็เป็นความภูมิใจของเราด้วย

ผู้ดำเนินรายการ: แล้วพอลุงปั่นผ่านทริปนั้นไปแล้วยังรู้สึกยังเอาอีกไหม

ลุงสมพล: ตอนแรกคิดว่าจะหยุดแล้วนะ เสร็จแล้วก็รู้สึกที่เราอยากเคลื่อนไหวได้หนี เราจะหยุดทำไม

จากตัวอย่างตอนพลังหลังเกษียณ แสดงให้เห็นว่าหลังจากที่ลุงสมพลเล่าเรื่องราวการปั่นจักรยานข้าม 7 ประเทศ ซึ่งใช้ระยะทาง 8,000 กิโลเมตรและใช้ระยะเวลาทั้งหมด 116 วัน ในโครงการจักรยาน 7 แผ่นดินเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ผู้ดำเนินรายการจะซักถามกับตัวละครถึงผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมปั่นจักรยานในโครงการดังกล่าว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ลุงสมพลเกิดความรู้สึกภูมิใจต่อสิ่งที่ตนเองได้กระทำ หลังจากนั้นจึงถามถึงการวางแผนในอนาคตของลุงสมพลว่ายังต้องการที่จะปั่นจักรยานต่อไปหรือไม่ ซึ่งคำตอบของลุงสมพลแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้เขาจะมีอายุมากแล้วก็ตามแต่ก็จะยังคงปั่นจักรยานต่อไปในอนาคตเพราะเขายังมีพลังกำลังและความสามารถที่จะปั่นจักรยานได้อยู่

■ ตอนทางพิเศษ

ผู้ดำเนินรายการ: จากวันแรกที่มาทำแล้วรู้สึกชอบความรู้สึกแบบนี้ที่พนักงานท่องเที่ยวไปเที่ยวในที่ที่เจอรอยยิ้ม ทำงานมาสิบกว่าปีแล้วพบว่าเป็นอย่างที่คิดไหมครับ

จันทร์มณี: นื่องมีความสุขทุกวัน ถึงแม้ว่าสถานที่ที่เราไปบางทีมันอาจจะซ้ำ ๆ เดิม ๆ แต่เราก็เจอรอยยิ้มใหม่ ๆ เราเจอรอยยิ้มของคนที่อยู่ในชุมชน เห็นนักท่องเที่ยวมีความสุข อยู่นี่จนวันตายอยู่แล้ว เราได้สัญญาคนที่ชื่อโค แวน เคสเซล ไว้แล้วว่าเราจะรักษาทัวร์จักรยานของเขาให้ถึงที่สุด ทัวร์จักรยานมันทำให้นื่องได้เห็นมุมมองใหม่ของกรุงเทพมหานคร ทำให้เราได้เห็นสิ่งที่เราคิดว่ามันเป็นไปไม่ได้ กรุงเทพยังมีจุดที่เป็นบ้านนอก จุดที่มีพื้นที่สีเขียว ที่เรารู้สึกว่าเรายังมีเพื่อน มันมีความสุขค่ะ

จากตัวอย่างตอนทางพิเศษ แสดงให้เห็นว่าผู้ดำเนินรายการได้ซักถามถึงความรู้สึกของจันทร์มณี (คุณน่อง) หลังจากที่ได้ทำงานอยู่ในบริษัททัวร์โค แวน เคสเซล บางกอกทัวร์ มาเป็นระยะเวลาหลายปี ซึ่งจันทร์มณีได้แสดงความคิดเห็นส่วนตัวที่สะท้อนให้เห็นว่าการทำบริษัททัวร์จักรยานเพื่อพานักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าไปสัมผัสกับบรรยากาศที่แปลกใหม่ของกรุงเทพมหานครทำให้เธอได้รับความสุขกับการทำงาน ซึ่งผลจากการปั่นจักรยานทำให้เธอได้พบกับมิตรภาพที่ดีและเป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ให้กับตัวเองด้วย และเธอจะยังคงทำหน้าที่เป็นไกด์ทัวร์ต่อไปในอนาคต

4.1.5 ขั้นยุติเรื่องราว (Ending)

การยุติเรื่องราว (Ending) เป็นการสิ้นสุดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดของเรื่องราว สำหรับการนำเสนอในรายการโทรทัศน์อิวเมินไรด์จักรยานบันดาลใจ ทั้งหมด 27 ตอน จะมีผู้ดำเนินรายการเป็น

คนกล่าวสรุปส่งท้ายรายการในสถานที่ของเหตุการณ์นั้น ๆ ซึ่งการกล่าวสรุปเรื่องเป็นการสะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงให้เข้ากับแนวคิดหลักและการกระทำของตัวละคร โดยผู้ดำเนินรายการจะใช้วิธีการเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้ามและทิ้งท้ายให้คิดเพื่อต่อยอดภูมิปัญญาและยกย่องคุณค่าของตัวละคร

นอกจากนี้ก่อนจบรายการ ผู้ดำเนินรายการจะกล่าวปิดท้ายด้วยประโยคที่ว่า “และนี่ก็คืออีกหนึ่งแรงบันดาลใจในการใช้จักรยาน” เพื่อแสดงให้เห็นว่าตัวละครที่ผู้ผลิตรายการได้นำเสนอในแต่ละตอนเป็นบุคคลต้นแบบที่ช่วยสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นความคิดของผู้ชมให้เกิดความรู้สึกล้อล่ตามหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จักรยานได้ ตัวอย่างเช่น

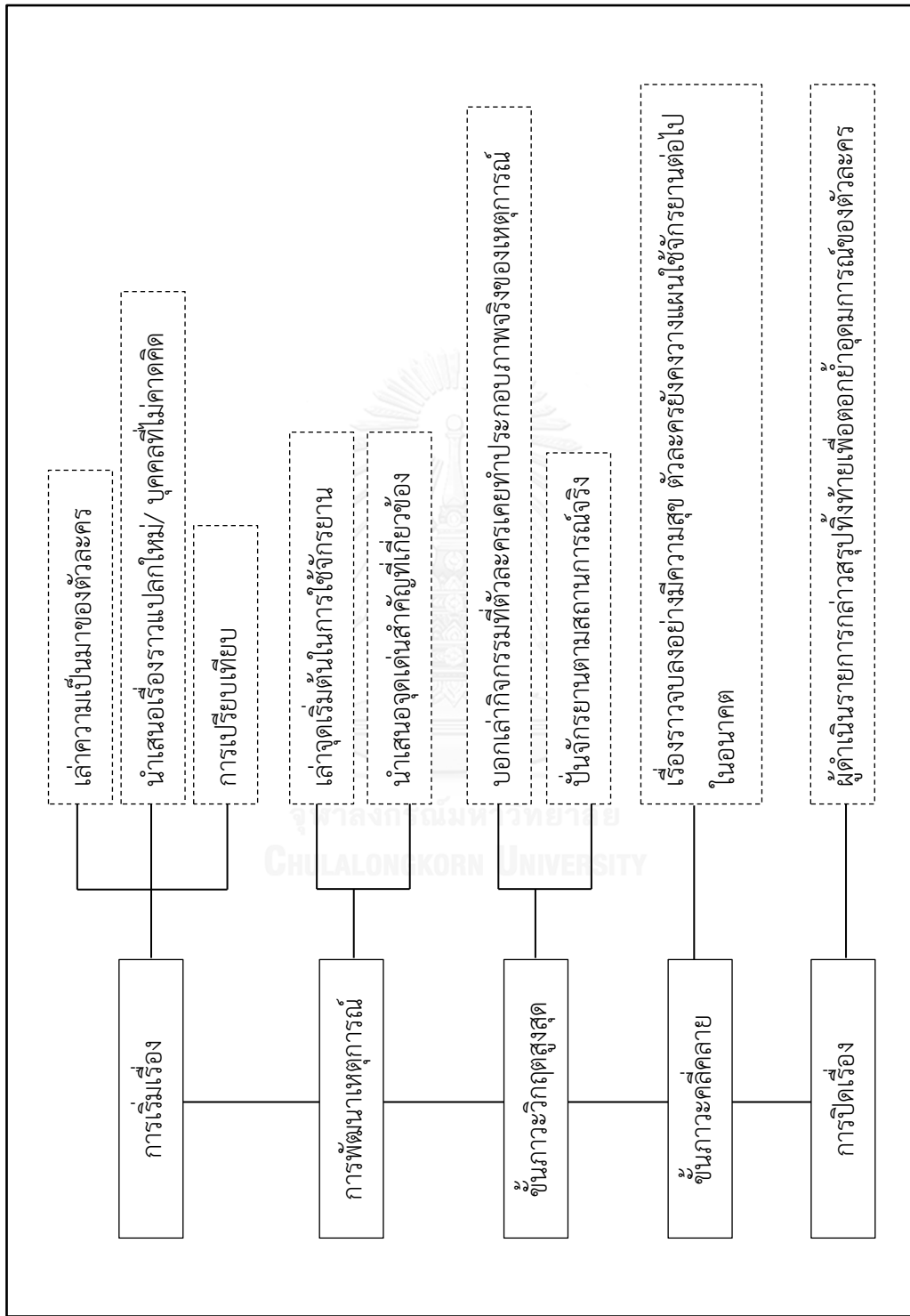
■ ตอนแลกส์มีส์

ในช่วงท้ายของรายการ ปรากฏเป็นภาพผู้ดำเนินรายการยืนอยู่ด้านหน้าของกลุ่มนักปั่นจักรยานและผู้พิการทางสายตาที่มาทำกิจกรรมร่วมกัน จากนั้นจะกล่าวสรุปเรื่องว่า “หลายคนใช้จักรยานเพื่อทำระยะทางในการเคลื่อนที่ไปข้างหน้า แต่คนอีกกลุ่มหนึ่งกำลังใช้จักรยานเพื่อลดระยะทางระหว่างคนตาดีกับคนตาบอดให้เข้ามาใกล้กันมากขึ้น และนี่ก็เป็นอีกหนึ่งแรงบันดาลใจในการใช้จักรยาน”

จากคำสรุปดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้ดำเนินรายการได้เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มคนอื่น ๆ ทั่วไปในสังคมกับกลุ่มคนที่ปรากฏอยู่ในรายการซึ่งเป็นนักปั่นจักรยานชมรมเมืองทองและผู้พิการทางสายตา ซึ่งเป็นการต่อยอดให้เห็นภาพของผู้ใช้จักรยานที่แสดงถึงการมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น และการสร้างปฏิสัมพันธ์กันโดยใช้จักรยานเป็นตัวกลางที่ทำให้ได้ใกล้ชิดกันมากขึ้นเพราะการปั่นจักรยานไปด้วยกันระหว่างทางเป็นการเปิดโอกาสให้ทำความรู้จักและเข้าใจซึ่งกันและกัน

รูปที่ 4.5 ฉากการสรุปรายการจากตอนแลกส์มีส์

รูปที่ 4.6 แสดงแผนภาพโครงเรื่องในรายการโทรทัศน์ อีวีเมนไรต์จักรยานบันดาลใจ

4.2 ตัวละคร (Character)

ตัวละคร หมายถึง บุคลิกลักษณะ อุปนิสัยใจคอ พฤติกรรมการแสดงของผู้ปรากฏในรายการ โดยทั่วไปองค์ประกอบที่สำคัญของผู้ปรากฏในรายการสารคดีจะต้องมีทั้งส่วนที่เป็นความคิด (Conception) และส่วนที่เป็นการแสดงออกหรือพฤติกรรม (Presentation)

ในการศึกษาครั้งผู้วิจัยจะพิจารณาจากตัวละครหลักเป็นหลัก ซึ่งใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ คุณสมบัติของตัวละครโดยแบ่งเป็นตัวละครผู้กระทำ (Active Character) ซึ่งเป็นตัวละครที่มีลักษณะพึ่งพาตนเองได้ ไม่สามารถถูกครอบงำจากบุคคลอื่นได้ง่าย เป็นบุคคลที่มีเป้าหมายที่แน่นอนและมีการตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง และตัวละครผู้ถูกกระทำ (Passive Character) หมายถึง ตัวละครที่มีความอ่อนแอ ต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมอำนาจของผู้อื่น ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

4.2.1 ลักษณะของตัวละคร

จากการวิเคราะห์ลักษณะของตัวละครที่ปรากฏตัวในรายการโทรทัศน์ชีวเมินไรต์จักรยานบันดาลใจ ผู้วิจัยพบว่า ตัวละครที่มีคุณสมบัติของตัวละครผู้กระทำ (Active Character) ส่วนใหญ่มักเป็นตัวละครหลักที่ถูกนำเสนอในแต่ละตอนที่ออกอากาศ มีลักษณะของความเป็นผู้นำทางความคิด เป็นผู้มีความมุ่งมั่นและตั้งใจทำในสิ่งที่คาดหวังไว้ให้ประสบความสำเร็จ หรือเป็นคนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งตัวละครหลักเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่อาจทำหน้าที่โน้มน้าวใจผู้ชมให้คล้อยตามหรือเป็นตัวอย่งที่จะทำให้ผู้ชมปฏิบัติตามได้ ทั้งนี้สามารถแบ่งลักษณะของตัวละครหลักที่เป็นผู้กระทำได้ 3 ลักษณะ ได้แก่

(ก) **ตัวละครหลักที่มีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล** หมายถึง ตัวละครจำนวนไม่เกิน 1 - 2 คนที่เป็นผู้ใช้จักรยานโดยมีความคิดริเริ่มมาจากภายในตนเอง ปรากฏให้เห็นทั้งหมดจำนวน 15 ตอนดังต่อไปนี้

▪ ตอนสู้เขา

นิโคลัส มาเจียน (Nicolas Magnan) ชายชาวแคนาดา อายุประมาณ 39 ปี ที่มาอาศัยอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะภายนอกเป็นคนรูปร่างสูง ผิวขาว ใบหน้ายิ้มแย้ม ลักษณะการแต่งกายมักจะสวมชุดปั่นจักรยานเสื้อและกางเกงขาสั้น ใช้จักรยานประเภทเสือภูเขาซึ่งเหมาะสำหรับการแข่งขัน

ลักษณะนิสัยเป็นคนที่มีความพยายาม มุ่งมั่นตั้งใจทำเต็มที่จนประสบความสำเร็จ ซึ่งจะเห็นได้จากการคำบอกเล่าและภาพถ้วยรางวัลการแข่งขันจักรยานรายการต่าง ๆ ที่ผู้ผลิตรายการได้นำเสนอ นอกจากนี้เขายังเป็นคนที่ชอบเสียดสีให้แก่ผู้อื่นโดยสะท้อนได้จากคำพูดของวิสุทธิ์ กสิยะพัท ซึ่งเป็นเพื่อนนักปั่นจักรยานทีมเดียวกับนิโคลัสว่า “นิคเป็นนักปั่นจักรยานที่มีความคิดให้แก่

ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ถ้าอยู่ทีมเดียวกันเนี่ย ทำยังไงก็ได้ให้ส่งเพื่อนเข้าเส้นชัย นิคสามารถทำได้ ร้อยเปอร์เซ็นต์โดยที่แบบคำว่าเห็นแก่ตัวเนี่ยไม่มีเลย”

รูปที่ 4.7 นิโคลัส มาเฮียน

■ ตอนพลังหลังเกษียณ

สมพล ภูมิมาตร ชายวัยชราอายุประมาณ 80 ปี อาศัยอยู่ในจังหวัดตรัง ลักษณะภายนอกเป็นคนผิวดำ ใส่แว่น รูปร่างผอม ใบหน้ายิ้มแย้ม และท่าทางกระฉับกระเฉงซึ่งมีแตกต่างจากภาพแบบฉบับของคนวัยสูงอายุทั่วไป ลักษณะการแต่งกายที่ปรากฏให้เห็นในรายการเป็นเสื้อผ้าแบบปกติธรรมดา สวมเสื้อยืดคอกลมและกางเกงขาแขนสั้น เลือกใช้จักรยานคันที่เหมาะสมกับตนและใช้อยู่เป็นประจำสำหรับการเดินทางระยะไกลเพื่อให้สะดวกในการใช้งาน

ลักษณะนิสัยของสมพล ภูมิมาตร เป็นคนที่ชอบธรรมชาติและรักการเดินทาง มีความคิดเป็นของตัวเองและต้องการพิสูจน์ความสามารถของตนเองจึงทำให้เขาเข้าร่วมทริปปั่นจักรยานระยะไกลเป็นจำนวนหลายครั้ง ได้แก่ ทริปปั่นจักรยานเชียงใหม่ - แม่ฮ่องสอน ระยะเวลา 7 วัน รวมระยะทาง 700 กิโลเมตร, ทริปปั่นจักรยานทั่วประเทศไทย ระยะเวลา 65 วัน และทริปปั่นจักรยานท่องเที่ยว 7 ประเทศ ระยะเวลา 116 วัน รวมระยะทางกว่า 8,000 กิโลเมตร ซึ่งการเดินทางที่ผ่านมาของเขาในแต่ละครั้งก็ทำให้เกิดความภาคภูมิใจกับความสำเร็จโดยสะท้อนจากคำพูดที่ว่า “ในชีวิตนี้เราไม่คิดว่าเราจะทำได้นะของแบบนี้ แต่เราก็ทำได้สำเร็จ”

รูปที่ 4.8 สมพล ภูมิมาตร

■ ตอนคมเสื้อหนุ่ม

เด็กชายณัฐนนท์ วงศ์ปิยะ อายุ 13 ปี กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพิมานพิทยาสรรค์ จังหวัดสตูล ลักษณะภายนอกเป็นคนผิวสีคล้ำ ท่าทางเรียบร้อย พูดน้อยและสุภาพ ลักษณะการแต่งกายเวลาฝึกซ้อมปั่นจักรยานในช่วงเวลาหลังเลิกเรียนมักจะสวมชุดปั่นจักรยานเสื้อและกางเกงขาสั้น ใช้จักรยานประเภทเสือภูเขาซึ่งเหมาะสำหรับการแข่งขัน

ลักษณะนิสัยทางการเรียนเป็นคนมีความรับผิดชอบ ขยัน ตั้งใจเรียน และชอบช่วยเหลือผู้อื่น โดยสะท้อนให้เห็นจากคำบอกเล่าของผู้อำนวยการโรงเรียนว่า “น้องณัฐเป็นคนขยัน ตั้งใจ ไม่ว่าจะเรียนเรื่องอะไรหรือเรื่องอื่นๆ” ในส่วนของการปั่นจักรยานเด็กชายณัฐนนท์เป็นคนที่มีความพยายาม มุ่งมั่นตั้งใจทำเต็มที่เพื่อทำในสิ่งที่ตนเองหวังเอาไว้ นั่นคือการเป็นนักกีฬาทีมชาติ สะท้อนให้เห็นจากคำพูดที่ว่า “ผมมีความหวังหนึ่งก็คือจะเป็นแชมป์จักรยานทีมชาติให้ได้ ผมคิดว่าถ้าเราตั้งใจที่จะฝึกฝน สักวันหนึ่งต้องเป็นวันของเรา”

รูปที่ 4.9 ณัฐนนท์ วงศ์ปิยะ

■ ตอนมากกว่าโค้ช

สิบเอกเน้ม ชมพูศรี ชายวัยผู้ใหญ่ อดีตเคยเป็นนักกีฬาจักรยานทีมชาติ แต่ในปัจจุบันผันตัวมาเป็นผู้ฝึกสอนกีฬาจักรยานให้กับเยาวชนในจังหวัดพิษณุโลก รูปร่างท้วม ผิวคล้ำ พูดจาด้วยน้ำเสียงนุ่มนวล ลักษณะการแต่งกายสวมเสื้อเชิ้ตกางเกงขายาว ใช้จักรยานประเภทเสือหมอบฝึกซ้อมให้กับเยาวชนเพื่อให้มีประสิทธิเพียงพอในการเข้าแข่งขันจักรยาน

ลักษณะนิสัยเป็นคนมุ่งมั่นและทำเต็มที่ รู้จักการให้ผู้อื่นอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ตั้งใจฝึกสอนทักษะจักรยานให้กับเยาวชนเนื่องจากมุ่งหวังที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้มีโอกาสประสบความสำเร็จเหมือนอย่างที่เขาเคยเป็นมา ด้วยความรักและศรัทธาที่มีต่อจักรยานจึงอยากส่งมอบสิ่งเหล่านี้ให้แก่เยาวชนรุ่นต่อไป สะท้อนให้เห็นจากคำพูดที่ว่า “ชีวิตเราได้ตีมาจากจักรยาน เห็นโอกาสพอที่จะช่วยเขาได้ สามารถพอที่จะดึงเขามาสู่กระบวนการเปลี่ยนวิถีชีวิตตัวเองใหม่”

รูปที่ 4.10 ลิบเอกเน็ม ชมภูศรี

■ ตอนวิชานอกบทเรียน

จุลพร นันทพานิช ชายวัยผู้ใหญ่ มีอาชีพเป็นอาจารย์ผู้มีความเชี่ยวชาญพิเศษคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ลักษณะภายนอกเป็นคนผิวก่อนข้างขาว รูปร่างสันทัด ใส่แว่น ใบหน้ายิ้มแย้ม พูดจาสุภาพ ลักษณะการแต่งกายมักสวมเสื้อผ้าแบบปกติธรรมดาคือสวมเสื้อยืดหรือเสื้อเชิ้ตและกางเกงขายาว จักรยานที่ใช้เป็นจักรยานแบบเก่าที่นำมาดัดแปลงให้มีความเหมาะสมกับตนเอง

ลักษณะนิสัยเป็นคนมีความคิดเป็นของตนเอง ชอบใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งรอบ ๆ ตัวได้โดยไม่มีข้อจำกัด ให้ความสำคัญกับเรื่องสิ่งแวดล้อมและรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า รวมทั้งพยายามสอนผู้อื่นแบบทางอ้อมโดยปลูกฝังแนวความคิดในการใช้จักรยานด้วยการปั่นจักรยานให้ผู้อื่นเห็นจนเกิดเป็นแรงบันดาลใจ

รูปที่ 4.11 อาจารย์จุลพร นันทพานิช

■ ตอนวงล้อนำธรรม

พระปลัดสมบุรณ์ สุ่มังคโล เจ้าอาวาสวัดपालานหินตัด จังหวัดบุรีรัมย์ ลักษณะภายนอกเป็นคนผิวคล้ำ รูปร่างสันทัด ลักษณะเครื่องแต่งกายด้วยเครื่องนุ่งห่มของพระสงฆ์ ใช้จักรยานแบบธรรมดาและมีอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อใช้ในการเผยแพร่ธรรมะ

ลักษณะนิสัยเป็นพระนักพัฒนาที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ดังนั้นจึงเห็นถึงโอกาสสำคัญในการเผยแพร่ธรรมะให้แก่เยาวชน โดยนำพาเด็ก ๆ ไปทำกิจกรรมเพื่อสังคมพร้อมกับเรียนรู้ธรรมะ ซึ่งจะก่อเกิดประโยชน์ต่อเด็กเหล่านั้นให้สามารถเรียนรู้และเข้าใจคุณธรรมได้อย่างสนุกสนาน ลักษณะการกระทำดังกล่าวแสดงให้เห็นได้จากคำพูดของพระที่ว่า “การเรียนรู้ ถ้ามันไม่สนุก ไม่มีความสุข มันเป็นการเรียนรู้ที่มันตายแห้งตายด้าน อย่าเอาเราเป็นศูนย์กลาง ให้เด็กมีส่วนร่วมด้วย” นอกจากนี้ยังเป็นผู้ริเริ่มโครงการจักรยานตราขึ้นซึ่งเป็นการปั่นจักรยานระยะทางไกล 2,600 กิโลเมตร เพื่อเป็นการเผยแพร่ธรรมะออกไปเป็นวงกว้าง

รูปที่ 4.12 พระปลัดสมบุรณ์ สุ่มังคโล

■ ตอนจักรยานอาจารย์ยักษ์

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ชายวัยผู้ใหญ่ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานสถาบันเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นผู้จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมกิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง จังหวัดชลบุรี ลักษณะภายนอกเป็นคนรูปร่างสูง ผิวคล้ำ ใส่แว่น พูดจาด้วยน้ำเสียงดุดันแบบตรงไปตรงมา มีความเป็นผู้นำ ลักษณะการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าปกติธรรมดา นั่นคือ เสื้อยืดแขนสั้น มีผ้าขาวม้าคาดเอวและกางเกงม่อฮ่อม ใช้จักรยานหลากหลายประเภทเพื่อดำเนินงานพัฒนาประเทศ

ลักษณะนิสัยเป็นคนที่มีความมุ่งมั่น ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตนเอง มีอำนาจในการโน้มน้าวใจให้ผู้อื่นเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้น ปฏิบัติตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้สามารถพึ่งพาตนเองและใช้ชีวิตอย่างมีความสุข โดยสะท้อนจากคำกล่าวของเข่าว่า “พระเจ้าแผ่นดินองค์นี้ ทรงเป็นต้นแบบให้เราว่าเป้าหมายของความสำเร็จไม่ได้อยู่ที่ตำแหน่ง แต่อยู่ที่ทุกซ์ได้ถูกบ่าบัด สุขได้ถูกบำรุง”

รูปที่ 4.13 ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร

- ตอนคนฟังตนเอง

อรัญ วะสี ชายวัยกลางคน เป็นเจ้าของร้านจักรยานแห่งหนึ่งในย่านเขตพระนคร จังหวัดกรุงเทพมหานคร ลักษณะภายนอกเป็นคนตัวเล็ก ผิวค่อนข้างขาว หน้าตายิ้มแย้ม ลักษณะการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าแบบปกติธรรมดาสวมเสื้อยืดและกางเกงขาสั้น ใช้จักรยานประเภทที่เรียกว่า “คาร์โก้ไบค์” ซึ่งสามารถบรรทุกสัมภาระได้อย่างหลากหลาย

ลักษณะนิสัยของอรัญ วะสี คือ เป็นคนที่ชอบความเป็นอิสระ ไม่ชอบพึ่งพิงผู้อื่น สะท้อนได้จากคำพูดของเขาที่กล่าวว่า “ไม่ว่าจะทำอะไรหรือขี่จักรยาน ความรู้สึกมั่นคงในชีวิตอย่างแรกคือการได้พึ่งตัวเอง ไม่ใช่เรามีเงินทองมากแค่ไหน” เขาจึงเลือกใช้จักรยานประเภทคาร์โก้ไบค์ซึ่งมีประสิทธิภาพเพียงพอกับความต้องการของเขาและทำให้เห็นว่าจักรยานสามารถใช้งานได้อย่างหลากหลาย

รูปที่ 4.14 อรัญ วะสี

- ตอนหมอดันไม้

อาจารย์บรรจง สมบูรณ์ชัย ชายวัยผู้ใหญ่ เป็นคนบดึบคณະสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะภายนอกเป็นคนรูปร่างผอม ผิวค่อนข้างขาว หน้าตายิ้มแย้ม พูดจาด้วยน้ำเสียงอ่อนนุ่ม ลักษณะการแต่งกายมักเป็นเสื้อผ้าแบบ

ปกติธรรมดา สวมเสื้อเชิ้ตและกางเกงขาสั้น ใช้จักรยานประเภทที่เรียกว่า “คาร์โก้ไบค์” ซึ่งสามารถบรรทุกเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อลงพื้นที่รักษาอาการของต้นไม้

ลักษณะนิสัยเป็นคนชอบศึกษาหาความรู้ ตั้งใจทำงาน ห่วงใยและใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม อุทิศตนทำงานเพื่อสังคม มีความเป็นจิตอาสา ซึ่งหลังจากที่ได้เรียนรู้ข้อมูลเรื่องหมอดต้นไม้มาจากผู้เชี่ยวชาญแล้วจึงนำเทคนิคที่ได้เรียนรู้มาใช้ฟื้นฟูสภาพต้นไม้ใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่โดยการรวบรวมลูกศิษย์ที่สนใจเป็นอาสาสมัครช่วยกันออกไปปฏิบัติการรักษาดูแลต้นไม้ ยิ่งไปกว่านั้นอาจารย์บรรจงยังได้ผนวกรายวิชาหมอดต้นไม้เข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนด้วยเพื่อเป็นการต่อยอดและขยายความรู้ไปสู่วงกว้าง

รูปที่ 4.15 อาจารย์บรรจง สมบูรณ์ชัย

■ ตอนนักรักษาหัวใจ

นายแพทย์รังสฤษดิ์ กาญจนระวีชัย ชายวัยผู้ใหญ่ เป็นนักสิ่งแวดล้อม นักดนตรี และเป็นอาจารย์แพทย์โรคหัวใจประจำโรงพยาบาลมหาสารนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะภายนอกเป็นคนรูปร่างสันทัด ผิวคล้ำ ใบหน้ายิ้มแย้ม พูดจาสุภาพอ่อนโยน ลักษณะการแต่งกายเป็นแบบปกติธรรมดา กล่าวคือมักจะใส่เสื้อเชิ้ตและกางเกงขาสั้น

ลักษณะนิสัยเป็นบุคคลที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี ชอบช่วยเหลือผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาตั้งแต่เด็ก เขาเลือกใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทางเพราะมีความคิดในการช่วยแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมหรือการจราจรในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นการรักษาชีวิตของคนและธรรมชาติที่ต้นเหตุมากกว่าการรักษาอาการป่วยไข้ของคนในโรงพยาบาลที่เป็นการรักษาที่ปลายเหตุ นอกจากนี้ยังเป็นคนที่พาเด็กไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเพื่อเปิดประสบการณ์ให้กับพวกเขา ช่วยทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และเกิดเป็นความรู้สึกในการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมรอบตัว

รูปที่ 4.16 นายแพทย์รังสฤษฎ์ กาญจนะวณิชช์

■ ตอนพาหนะมหานคร

โตมร ศุขปรีชา ชายวัยกลางคน มีอาชีพเป็นนักเขียนและมีตำแหน่งเป็นบรรณาธิการบริหาร นิตยสาร อาศัยอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ลักษณะภายนอกเป็นคนรูปร่างสันทัด ผิวคล้ำ ลักษณะการแต่งกายเป็นเสื้อผ้าปกติธรรมดา กล่าวคือจะสวมเสื้อและกางเกงขายาว ใช้จักรยานประเภทจักรยานพับได้ซึ่งเหมาะสำหรับการเดินทางเชื่อมต่อระบบขนส่งสาธารณะอื่น ๆ ในตัวเมืองของกรุงเทพมหานครได้ง่าย

ลักษณะนิสัยเป็นคนมีความคิดเป็นของตนเอง ชอบความเป็นอิสระ มองเห็นปัญหาการจราจรที่วุ่นวายในเมืองจึงเปลี่ยนจากการใช้รถยนต์มาใช้จักรยานเพื่อให้ตนเองมีความคล่องตัวมากขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากคำพูดของเขาว่า “เราใช้รถประมาณวันละ 1 ชั่วโมง หลังจากนั้นเป็นเวลาที่เราจอดรถมันไว้เฉย ๆ แต่เราต้องจ่ายเงินค่าประกันรถ ค่าสึกหรอ วันนั้นก็เลยคิดว่าจะไม่ใช้แล้วเพราะรู้สึกว่ายากทำให้ชีวิตมันเบาขึ้น การมีรถเนี่ยมันหนัก”

รูปที่ 4.17 โตมร ศุขปรีชา

■ ตอนทางพิเศษ

จันทร์มณี พลภักดี หรือคุณน้อง หญิงวัยกลางคน มีอาชีพเป็นผู้นำเที่ยวให้กับชาวต่างชาติในบริษัททัวร์จักรยานชื่อว่า “โค แวน เคสเซล” (Ko Van Kessel) จังหวัดกรุงเทพมหานคร ลักษณะ

ภายนอกเป็นคนรูปร่างเล็ก ผิวคล้ำ หน้าตายิ้มแย้ม ลักษณะการแต่งกายด้วยเสื้อยืดที่มีสัญลักษณ์ของบริษัทและกางเกงขายาว ใช้จักรยานแบบธรรมดาเป็นยานพาหนะที่นำเที่ยวตามเส้นทางในกรุงเทพมหานคร

ลักษณะนิสัยเป็นคนมีความพยายามมุ่งมั่น ทุ่มเทกำลังแรงและกำลังใจเต็มที่ คุณน้องใช้เวลาลงพื้นที่สำรวจเส้นทางจักรยานเข้าไปรู้จักและใกล้ชิดกับชาวบ้านในชุมชนตามเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครพร้อมกับคุณโค แวน เคสเซล ซึ่งเป็นผู้ร่วมก่อตั้งบริษัททัวร์จักรยานมาด้วยกัน ซึ่งทั้งคู่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวต่างชาติได้เข้ามาสัมผัสการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ซึ่งสะท้อนได้จากคำพูดของคุณน้องที่ว่า “เราอยากพาคุณไปในที่ที่คุณหาด้วยตัวเองไม่เจอ เห็นแล้วจะคิดว่า ว้าว นี่คือกรุงเทพฯจริงหรือ” ความพยายามของทั้งคู่ทำให้บริษัทแห่งนี้ได้รับความนิยมจากชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก

รูปที่ 4.18 จันทรณี พลภักดี (คุณน้อง)

■ ตอนที่ยวสงขลาด้วยสองขา

ทันตแพทย์อรรถพร สุขเกษม ชายวัยผู้ใหญ่ อาศัยอยู่ในจังหวัดสงขลา ลักษณะภายนอกเป็นคนรูปร่างสูงผอม ผิวค่อนข้างคล้ำ หน้าตายิ้มแย้ม ลักษณะการแต่งกายแบบเสื้อผ้าปกติธรรมดา กล่าวคือสวมเสื้อแขนยาวและกางเกงขาสั้น ใช้จักรยานประเภทที่เรียกว่า “ทัวร์ริง” ซึ่งเหมาะสมกับการเดินทางท่องเที่ยวระยะไกล

ลักษณะนิสัยเป็นคนชอบศึกษาหาความรู้ สนใจประวัติศาสตร์ดั้งเดิมของท้องถิ่นที่ตนได้อาศัยอยู่ ชอบท่องเที่ยว รักการเดินทาง จึงใช้จักรยานเป็นพาหนะในการท่องเที่ยวไปตามพื้นที่ ๆ ต่างในชุมชนเพื่อที่จะได้ชมประวัติความเป็นมาของโบราณสถานที่มีความสำคัญในการก่อตั้งเมืองสงขลา เรียนรู้ความผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย มีความรักและความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นของตนเอง สะท้อนให้เห็นได้จากคำพูดของทันตแพทย์อรรถพรที่กล่าวไว้ว่า “โดยส่วนตัวผมรู้สึกภูมิใจในความเป็นเมืองสงขลาทุกที่มันก็จะมีจุดเด่น จุดด้อย มีความสำคัญในแง่มุมที่แตกต่างกัน”

รูปที่ 4.19 ทันตแพทย์อรรถพร สุขเกษม

■ ตอนปั่นไปปั่น

อาจารย์มงคล ชนินทรสงขลา ชายวัยผู้ใหญ่ มีอาชีพเป็นอาจารย์สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย เป็นเพื่อนกับทันตแพทย์อรรถพร สุขเกษม ลักษณะภายนอกเป็นคนผิวคล้ำ รูปร่างท้วม ใส่แว่น ลักษณะการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าปกติธรรมดา นั่นคือ เสื้อยืดและกางเกงขาสั้น ใช้จักรยานประเภทที่เรียกว่า “ทัวร์ริง” ซึ่งเหมาะสมกับการเดินทางท่องเที่ยวระยะไกล

ลักษณะนิสัยเป็นคนชอบศึกษาหาความรู้ด้านสถาปัตยกรรม สนใจเรื่องราวประวัติศาสตร์ของโบราณสถานต่าง ๆ ในประเทศมาเลเซียซึ่งมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับประเทศไทย ทำให้เริ่มใช้จักรยานไปตามหาหรือเก็บข้อมูลสถานที่ต่าง ๆ ที่ตนเองสนใจศึกษา ซึ่งเป็นยานพาหนะที่เหมาะสมการเดินทางในพื้นที่เมืองขนาดเล็ก

รูปที่ 4.20 อาจารย์มงคล ชนินทรสงขลา

■ ตอนนักร้องแบบเส้นชัย

วิษณุ พิมพ์กาญจนพงศ์ ชายวัยกลางคน มีอาชีพเป็นนักร้องแบบกราฟฟิก ลักษณะภายนอกเป็นคนรูปร่างผอม ผิวค่อนข้างคล้ำ ใส่แว่น ลักษณะการแต่งกายมักจะสวมชุดสำหรับปั่นจักรยาน โดยเฉพาะ ใช้จักรยานหลากหลายประเภทในการแข่งขันจักรยาน

ลักษณะจิตใจเป็นคนชอบเดินทางท่องเที่ยว มีความคิดเป็นของตัวเอง มีความสร้างสรรค์ มีความพยายามมุ่งมั่น ตั้งใจทำงานอย่างจริงจัง ซึ่งปรากฏให้เห็นจากบอกเล่าเรื่องที่เขาติดต่อประสานไปยังต่างประเทศเพื่อจัดการแข่งขันจักรยานรายการ “ออดแอกซ์ (Audax)” หรืออีกชื่อหนึ่งเรียกว่า “รองดอเนอร์ (Randonneurs)” ในประเทศไทยเป็นคนแรก นอกจากนี้ยังเป็นคนที่ทุ่มเทร่างกายและแรงใจเป็นอย่างมากในพื้นที่สำรวจเส้นทางต่าง ๆ เพื่อกำหนดเส้นทางการแข่งขันโดยจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้เข้าแข่งขันเป็นสำคัญ

รูปที่ 4.21 วิษณุ พิมพ์กาญจนพงศ์

(ข) **ตัวละครหลักที่มีลักษณะเป็นกลุ่มคนหรือองค์กร** หมายถึง ตัวละครจำนวนหนึ่งที่รวมตัวและช่วยเหลือกันเพื่อผลักดันให้เกิดการใช้จักรยาน ซึ่งมีทั้งหมดจำนวน 6 ตอน ดังต่อไปนี้

■ **ตอนเก่าเมืองตรัง**

สมาชิกภายในชมรมจักรยานโบราณเมืองตรัง ประกอบไปด้วยกลุ่มผู้ชายหลากหลายช่วงอายุที่อาศัยอยู่ในจังหวัดตรัง ลักษณะการแต่งกายแบบเสื้อผ้าปกติธรรมดาที่สวมใส่กันในชีวิตประจำวัน แต่ละบุคคลจะใช้จักรยานแบบโบราณที่ตนเองได้สะสมเอาไว้

ลักษณะจิตใจของกลุ่มคนเหล่านี้คือ ชอบสะสมและหลงใหลเสน่ห์ของจักรยานแบบเก่า สะท้อนได้จากคำพูดของคุณประพันธ์ มหศักดิ์สกุลที่ว่า “มีคนมาขอซื้อผมไม่ขายนะ อยากอนุรักษ์ไว้มันคลาสสิกดี” บางคนมีความผูกพันกับจักรยานมาตั้งแต่วัยเด็ก มีน้ำใจโอบอ้อมอารีให้แก่กัน เช่น เมื่อเวลาที่สมาชิกคนใดหาอุปกรณ์ตกแต่งจักรยานมาได้ก็จะเอามาแลกเปลี่ยนกันในกลุ่ม เป็นต้น

รูปที่ 4.22 สมาชิกชมรมจักรยานโบราณเมืองตรัง

■ ตอนแลกลัมผัส

ตัวละครหลักที่มีคุณสมบัติเป็นผู้กระทำในตอนนี้ออกอากาศนี้คือกลุ่มผู้พิการทางสายตาภายในศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอด จังหวัดนนทบุรี ลักษณะภายนอกเป็นคนที่มีความกระฉับกระเฉง หน้าตาสดใสยิ้มแย้ม มีความรู้ความสามารถหลายด้าน ลักษณะการแต่งกายจะสวมชุดปั่นจักรยานเสื้อและกางเกงขาสั้น ใช้จักรยานประเภทจักรยานสองตอนซึ่งสามารถปั่นไปพร้อมกัน 2 คนได้ระหว่างนักปั่นอาสาสมัครที่เป็นผู้นำทางกับคนตาบอด

ถึงแม้ภาพของผู้พิการทางสายตาโดยทั่วไปมักถูกมองจากคนภายนอกกว่าเป็นผู้ที่อ่อนแอไม่สามารถดำรงชีวิตได้ในสังคมปกติ ต้องพึ่งพิงผู้อื่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวคือบทบาทของผู้ถูกกระทำ (Passive) แต่ผู้พิการทางสายตาที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮีวเมินไรต์จักรยานบันดาลใจกลับมีลักษณะที่ต่างออกไปจากเดิม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีทักษะความรู้ สามารถประกอบอาชีพได้ ลักษณะดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นบทบาทของการเป็นผู้กระทำ (Active) มากขึ้น

รูปที่ 4.23 ผู้พิการทางสายตาในศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอด

■ ตอนสายตรวจจักรยาน

ตัวละครหลักที่มีคุณสมบัติเป็นผู้กระทำในตอนนี้ออกอากาศนี้มีลักษณะเป็นกลุ่มคน นั่นคือทีมตำรวจของสถานีตำรวจนครบาลชนะสงคราม โดยมีพันตำรวจโทเอกรัตน์ เปาอินทร์ ตำแหน่งรอง

ผู้กำกับการป้องกันปราบปรามเป็นผู้จัดตั้งโครงการสายตรวจจักรยานขึ้น บุคลิกภายนอกเป็นกลุ่มคนที่ร่างกายแข็งแรง มีความเข้มแข็ง ลักษณะกายแต่งกายเป็นเสื้อยืดและกางเกงขาสั้นเพื่อให้เกิดความคล่องตัวโดยดัดแปลงเพิ่มเติมด้วยการใส่เครื่องหมายสัญลักษณ์ที่สื่อถึงตำรวจ เช่น อาร์มตำรวจ หรือตัวอักษรภาษาอังกฤษไว้ที่ด้านหลังเสื้อ ใช้จักรยานหลากหลายประเภทที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ดูแลความปลอดภัยของประชาชน

ลักษณะนิสัยตำรวจทีมนี้คือ มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่และเต็มใจที่จะช่วยเหลือประชาชนซึ่งแตกต่างไปจากภาพลักษณ์ด้านลบที่คนทั่วไปในสังคมรับรู้ โดยสะท้อนได้จากคำพูดของตำรวจคนหนึ่งว่า “มันเป็นงานมวลชนสัมพันธ์ ต้องออกมาดูแลพี่น้องเรา ไม่ได้ถือเป็นภาระที่หนักอะไร แล้วเรายินดีที่จะทำ”

รูปที่ 4.24 ทีมตำรวจสายตรวจจักรยาน สถานีตำรวจนครบาลชนะสงคราม

■ ตอนชุมชนสองล้อ

คุณภาวดี เนตรภู เป็นอดีตนายกเทศบาลตำบลดงกลาง ได้รับการประสานงานจากมูลนิธิโอกาสและชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทยเพื่อจัดทำโครงการชุมชนจักรยานต้นแบบขึ้นมา ซึ่งมีชาวบ้านในชุมชนจำนวนมากที่ให้ความสนใจโครงการนี้ ลักษณะการแต่งกายคนในชุมชนนี้เป็นแบบเสื้อผ้าปกติ ธรรมดาที่สวมใส่ในชีวิตประจำวันและใช้จักรยานประเภทธรรมดาซึ่งเหมาะสมสำหรับบรรทุกของได้เล็กน้อย

ลักษณะจิตใจของคนในชุมชนนี้คือ เป็นผู้ที่มั่นใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสามัคคีกันในหมู่คณะ มีความร่วมมือกันทุกหน่วยงานทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล วัด โรงเรียน และคนในชุมชนจนทำให้ผลของโครงการดังกล่าวประสบผลสำเร็จ

รูปที่ 4.25 ชาวบ้านชุมชนบ้านดงกลาง

■ ตอนมหาวิทยาลัยจักรยาน

กลุ่มคนที่เป็นตัวละครหลักซึ่งมีคุณสมบัติเป็นผู้กระทำประกอบไปด้วยอาจารย์ บุคลากรและนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยมีรวมตัวกันเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยให้ได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับจักรยานเป็นส่วนหนึ่งในงานพัฒนาคุณภาพของมหาวิทยาลัย

ลักษณะนิสัยของกลุ่มคนซึ่งประกอบไปด้วยอาจารย์ บุคลากรภายในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้ที่ใส่ใจต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม เห็นได้จากการมีนโยบายส่งเสริมให้เป็นมหาวิทยาลัยสังคมสีเขียว สำหรับนักศึกษาก็เป็นกลุ่มคนที่ชอบทำกิจกรรมร่วมกัน มีจิตอาสา สนใจการใช้จักรยาน และสนใจการเรียนรู้นอกห้องเรียนจึงมีกิจกรรมที่นักศึกษามีส่วนรวมมากมาย

รูปที่ 4.26 กลุ่มอาจารย์ บุคลากร และนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

■ ตอนรากไม้ รากเมือง รากเรา

ชมรมจักรยานวันอาทิตย์ จังหวัดเชียงใหม่ คือกลุ่มคนที่ชื่นชอบการปั่นจักรยานที่รวมตัวกันก่อตั้งเป็นชมรมมาเป็นระยะเวลาเกือบ 20 ปี ซึ่งจะมีการจัดกิจกรรมปั่นจักรยานไปพร้อม ๆ กันในทุกเช้าของวันอาทิตย์ โดยทุกสัปดาห์สุดท้ายของเดือนจะมีการสอดแทรกความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่เข้าไปด้วย

ความต้องการของการตั้งชมรมจักรยานวันอาทิตย์ในช่วงระยะเวลาเริ่มแรกจะเน้นไปที่ประโยชน์ด้านสุขภาพและการแก้ไขปัญหาจราจร ต่อมาในภายหลังยังเล็งเห็นถึงความสำคัญเรื่องการอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมและประวัติศาสตร์ด้วยจึงเกิดเป็นกิจกรรมเรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ขึ้นมา โดยมีอาจารย์สมโชค อ่องสกุล ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทำหน้าที่เป็นวิทยากร

รูปที่ 4.27 อาจารย์สมโชค อ่องสกุล

(ค) **ไม่มีตัวละครหลักที่เฉพาะเจาะจง** หมายถึง ไม่ปรากฏตัวละครเฉพาะเจาะจงที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในรายการ หากแต่เป็นการเล่าเรื่องผ่านประสบการณ์และการสังเกตของผู้ดำเนินรายการ และทีมงานผู้ผลิตรายการที่เดินทางไปยังสถานที่เหล่านั้นซึ่งอยู่ในพื้นที่ต่างประเทศ เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นระหว่างภาพของผู้ใช้จักรยานในสังคมอื่นซึ่งมีความแตกต่างออกไปจากความหมายของผู้ใช้จักรยานที่คนในสังคมไทยได้รับรู้ ซึ่งปรากฏให้เห็นทั้งหมดจำนวน 6 ตอน ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

■ **ตอนอัมสเตอร์ดัมเมืองหลวงจักรยานของโลก**

ผู้ดำเนินรายการพาผู้ชมไปยังกรุงอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ เพื่อให้ผู้ชมรับรู้ถึงสภาพวิถีชีวิตของคนในเมืองหลวงที่ใช้จักรยานจนเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิต โดยใช้วิธีการเช่าจักรยานเพื่อปั่นไปยังสถานที่ต่าง ๆ เป็นคนให้คำแนะนำการเดินทางสำหรับผู้ชม เช่น แห่เช่าจักรยาน วิธีปฏิบัติตามกฎหมายจราจร ลานจอดจักรยาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นคนอธิบายให้เห็นถึงสภาพวิถีของคนในอัมสเตอร์ดัมพร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นต่อสิ่งที่ได้พบเจอ ตัวอย่างเช่น คำที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวไว้ว่า “ใครก็ตามที่รักการปั่นจักรยานแล้วได้มาเห็นภาพนี้ ผมเชื่อว่าทุกคนก็อยาก มาร่วมกันปั่นจักรยานกันทั้งนั้นครับ แต่พอได้ลงไปปั่นจริงผมก็พบว่ามันไม่ได้เหมือนในภาพเลยครับ”

รูปที่ 4.28 ผู้ดำเนินรายการ ตอนอัมสเตอร์ดัมเมืองหลวงจักรยานของโลก

■ ตอนสวรรค์ของนักปั่นจักรยาน

ผู้ดำเนินรายการเป็นคนแนะนำวิธีการเดินทางไปยังเมืองอื่น ๆ ของประเทศเนเธอร์แลนด์โดยใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทางซึ่งสามารถเชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะอื่น ๆ ได้โดยสะดวก เป็นคนแนะนำสถานที่ที่มีความโดดเด่นของแต่ละเมืองที่พาไปชม นอกจากนี้ยังแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นส่วนตัวหลังจากที่ใช้จักรยานเดินทางไปในสถานที่เหล่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากตัวอย่างคำกล่าวของผู้ดำเนินรายการที่มีโอกาสได้ปั่นจักรยานที่ทุ่งกังหันลมคินเดอร์ดีจ์ (Kinderdijk) ว่า “ในแง่หนึ่งมันก็ดูสวยดีนะครับ แต่อีกแง่หนึ่งเมื่อเห็นกังหันปั่นหรือว่ามีลม นั่นก็หมายความว่าที่นี่เป็นพื้นที่ที่มีลมมาก การปั่นจักรยานผ่านลมมาก ๆ ก็เป็นความสุขอีกแบบหนึ่งนะครับ”

รูปที่ 4.29 ผู้ดำเนินรายการ ตอนสวรรค์ของนักปั่นจักรยาน

■ ตอนเกาะจักรยาน

ผู้ดำเนินรายการสนใจปั่นจักรยานเที่ยวรอบเกาะสิงคโปร์ ดังนั้นในตอนนี้ออกอากาศนี้เขาจึงเป็นคนแนะนำแหล่งที่สามารถเช่าจักรยานได้ บรรยายสภาพวิถีชีวิตของคนสิงคโปร์ สำหรับในการเดินทางครั้งนี้ผู้ดำเนินรายการพาไปพบกับคนไทยที่มาทำงานและอาศัยอยู่ในสิงคโปร์ ทำให้ได้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบจักรยานในประเทศนี้เพิ่มขึ้น เช่น ประเภทของระบบทางจักรยานเพื่อรองรับผู้ใช้งาน การเชื่อมเส้นทางจักรยานเข้าไว้กับสวนสาธารณะแต่ละแห่งซึ่งเรียกว่า

“Park Connector Network (PCN)” มีระบบขนส่งสาธารณะที่รองรับผู้ใช้จักรยาน และไปสิ้นสุดการเดินทางด้วยการปั่นจักรยานรอบเกาะสิงคโปร์ร่วมกับกลุ่มคนไทยจำนวนหนึ่ง ซึ่งผู้ดำเนินรายการได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ผมรู้สึกว่าคุณไทยจำนวนมากมองสิงคโปร์ว่าเป็นแหล่งช้อปปิ้ง หรือว่าในแง่ของการออกแบบ แต่ว่าอีกสิ่งหนึ่งที่น่าสนใจไม่แพ้กันก็คือเรื่องของการเป็นเมืองจักรยาน คือเขาไม่ได้สร้างทางใหม่ แต่ว่าใช้ทางที่มีอยู่แล้วมาเชื่อมกัน สามารถทำให้พื้นที่สีเขียวจุดต่าง ๆ มันต่อกัน และอีกอันที่ผมชอบมากก็คือกิจกรรมการปั่นจักรยานรอบเกาะ มันเป็นเหมือนเส้นทางคลาสสิกที่ทุกคนต้องอยากลองปั่นกันสักครั้งในชีวิต”

รูปที่ 4.30 ผู้ดำเนินรายการ ตอนเกาะจักรยาน

- ตอนไทเปเมืองน่ารักของนักปั่น

ผู้ดำเนินรายการพาไปชมระบบการพัฒนาจักรยานของกรุงไทเป ประเทศไต้หวัน ซึ่งเริ่มตั้งแต่การสร้างชื่อของประเทศในแง่ของการเป็นโรงงานผลิตจักรยานของโลก จนกระทั่งการรณรงค์ให้คนใช้จักรยานด้วยการพัฒนาระบบทางจักรยานริมแม่น้ำและในตัวเมือง การทำระบบความอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำสำหรับผู้ใช้จักรยานซึ่งสามารถจอดจักรยานไว้ในห้องน้ำได้ เป็นต้น การรณรงค์ให้ใช้จักรยานสาธารณะซึ่งสามารถเช่าจักรยานได้ตามจุดจอดจักรยานบริเวณสถานีรถไฟใต้ดิน รวมไปถึงแนะนำวิธีการเช่าจักรยานสาธารณะ โดยที่ผู้ดำเนินรายการได้แสดงความคิดเห็นหลังจากได้เห็นกระบวนการพัฒนาของประเทศไต้หวันแล้วว่า “การพัฒนาประเทศตัวเองให้กลายเป็นผู้ผลิตจักรยานอันดับหนึ่งของโลกเป็นเรื่องยาก แต่ผมว่าสิ่งที่ยากกว่าก็คือการทำให้ผู้คนในประเทศหันมาใช้จักรยานแทนรถยนต์หรือว่ามอเตอร์ไซด์ แต่ว่าไต้หวันสามารถทำได้ในระยะเวลาเพียงแค่นี้ไม่กี่ปีเท่านั้น

รูปที่ 4.31 ผู้ดำเนินรายการ ตอนไทเปเมืองน่ารักของนักปั่น

■ ตอนทางจักรยานสายไต้หวัน

ผู้ดำเนินรายการพาผู้ชมไปยังเมืองอื่น ๆ ในประเทศไต้หวันโดยการนั่งรถไฟไปยังเมืองฝูหลง ซึ่งเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวด้วยจักรยานที่ได้รับความนิยม จากนั้นผู้ดำเนินรายการใช้วิธีการบอกเล่าสภาพวิถีชีวิตของผู้คนในเมืองนั้น แหล่งเช่าจักรยาน สถานที่ท่องเที่ยวด้วยการปั่นจักรยานที่สำคัญ ซึ่งประกอบไปด้วยทางรถไฟเก่าที่พัฒนามาเป็นทางจักรยานและทะเลสาบแห่งหนึ่งที่มีชื่อเรียกว่า “สุริยันจันทรา” (Sun Moon Lake) การผนวกสถานีตำรวจให้มีจุดอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวหรือนักปั่นจักรยาน

รูปที่ 4.32 ผู้ดำเนินรายการ ตอนทางจักรยานสายไต้หวัน

■ ตอนทางรถไฟสายจักรยาน

ผู้ดำเนินรายการพาผู้ชมไปพบกับเมืองเกาสง ประเทศไต้หวัน ซึ่งเป็นเมืองที่ถูกพัฒนาให้เป็นเมืองจักรยานโดยเอาทางรถไฟเก่าที่ไม่ได้ใช้งานแล้วซึ่งตัดผ่านชุมชนมาทำเป็นทางจักรยาน ซึ่งผู้ดำเนินรายการจะบอกเล่าถึงที่มาที่ไปในการเปลี่ยนแปลงเมืองเกาสง วิธีการจัดการเมืองโดยนำเอาเอกลักษณ์ของเกาสงมาดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยการจัดพื้นที่แสดงงานศิลปะ หรือโกดังสินค้า ทำให้ทุกคนสามารถเข้ามาอยู่ร่วมกันได้

รูปที่ 4.33 ผู้ดำเนินรายการ ตอนทางรถไฟสายจักรยาน

4.2.2 วัตถุประสงค์ในการใช้จักรยานของตัวละคร

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ถึงการประกอบสร้างความหมายของตัวละครที่เป็นผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลใจโดยพิจารณาจากวิธีการสร้างตัวละครผ่านการกระทำภายใน (Characterization through Internal Action) และการสร้างตัวละครผ่านบทสนทนา (Characterization through Dialogue) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ในการใช้จักรยานของตัวละครที่ปรากฏในแต่ละตอนด้วยการเปิดเผยความคิดหรือทัศนคติซึ่งเป็นตัวตนของตัวละครเหล่านั้นจากสิ่งที่ได้กล่าวออกมา

หากพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการใช้จักรยานตามเกณฑ์ของประพัทธ์พงษ์ อุปลา (2555) ซึ่งระบุไว้ว่า โดยทั่วไปแล้ววัตถุประสงค์ของการใช้จักรยานนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ กล่าวคือ การใช้จักรยานเพื่อการใช้งานทั่วไปสำหรับเดินทางระยะสั้น การใช้จักรยานเพื่อสุขภาพหรือการแข่งขัน และการมีจักรยานเพื่อครอบครองสะสม อย่างไรก็ตามสำหรับการวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในรายการจะพบได้ว่า ผู้ผลิตรายการยังคงมีการสอดแทรกวัตถุประสงค์การใช้จักรยานตามเกณฑ์ที่ได้กล่าวมาแล้วอยู่บ้าง แต่จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าผู้ผลิตรายการมีการนำเสนอวัตถุประสงค์ในการใช้จักรยานของตัวละครในลักษณะอื่นเพื่อเป็นการขยายข้อจำกัดเรื่องเป้าหมายในการใช้จักรยานให้มีความแตกต่างออกไปจากการรับรู้โดยทั่วไปมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าวัตถุประสงค์ในการใช้จักรยานของตัวละครที่ปรากฏในรายการส่วนใหญ่มีความทับซ้อนกันอยู่หลายประการ ซึ่งสามารถแบ่งวัตถุประสงค์ได้ เป็น 7 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อการแข่งขันกับตัวเอง
- 2) เพื่อความต้องการการยอมรับทางสังคม
- 3) เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์
- 4) เพื่อสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น

- 5) เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 6) เพื่อการพึ่งพาตนเองหรือการมีอิสระในการดำรงชีวิต
- 7) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตัวอย่างการใช้จักรยานจากต่างประเทศ

ลักษณะที่ 1 เพื่อการแข่งขันกับตัวเอง

การแข่งขันกับตัวเองในที่นี้ หมายถึง การที่ตัวละครต้องแข่งขันกับภายในจิตใจของตนเอง เพื่อต่อสู้เอาชนะกับอุปสรรคต่าง ๆ หรือเป็นการแข่งขันกับตนเองเพื่อทำตามความใฝ่ฝันหรือเป้าหมายตามที่ตนเองคาดหวังไว้ให้จนสำเร็จ ตัวอย่างเช่น

■ ตอนสู้เขา

หลังจากที่นิโคลัส มาเจียน (Nicolas Magnan) ได้รับความเจ็บจากเหตุสงครามในประเทศอัฟกานิสถานจนทำให้เขาเกือบจะสูญเสียขาทั้งสองข้างไป เขาต้องใช้ความอดทนในการรักษาร่างกายเป็นเวลาหลายเดือนพร้อมทั้งฝึกทำกายภาพบำบัดด้วยตนเองโดยการฝึกเดินและปั่นจักรยานเพื่อให้ร่างกายของเขากลับมาเป็นปกติได้อีกครั้ง จนกระทั่งเขาสามารถเป็นนักแข่งจักรยานและเข้าร่วมแข่งขันรายการจักรยานประเภทต่าง ๆ ได้ เพราะเขาอดทนต่อสู้กับความเจ็บปวดของตนเอง พยายามตั้งเป้าหมายในแต่ละครั้งและตั้งใจทำให้ประสบผลสำเร็จ ดังคำที่นิโคลัสได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ผมมีเป้าหมายในแต่ละครั้ง เมื่อผมทำสำเร็จ ผมก็จะตั้งเป้าหมายใหม่อีกครั้ง และอีกครั้ง”

■ ตอนคมเสื่อหนุน

เด็กชายณัฐนนท์ วงศ์ปิยะ มีความใฝ่ฝันว่าอยากเป็นนักแข่งกีฬาจักรยานอาชีพ เขาจึงแบ่งเวลาหลังเลิกเรียนส่วนใหญ่ไปกับการทุ่มเทฝึกซ้อมทักษะจักรยานเพื่อทำตามความฝันที่ตั้งใจไว้ ดังที่ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ถ้าเราตั้งใจฝึกฝน สักวันหนึ่งจะเป็นวันของเรา” โดยเขาได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและครูฝึกสอน รวมถึงกลุ่มนักปั่นจักรยานจากชมรมเสื่อตระรุเดาที่ไปเข้าร่วมทำให้เขาได้รับการฝึกฝนที่มีประสิทธิภาพและมีโอกาสที่จะพัฒนาความสามารถไปสู่การเป็นนักกีฬาทีมชาติ

■ ตอนนักออกแบปเส้นชัย

วิชญ์ พิมพ์กาญจนพงศ์ เป็นคนชื่นชอบการเดินทางโดยใช้จักรยานเพื่อปั่นท่องเที่ยวระยะไกล วันหนึ่งเขาเจอการปั่นจักรยานรูปแบบหนึ่งจากต่างประเทศผ่านอินเทอร์เน็ตชื่อว่า “ออดกซ์” (Audax) หรือ “รองดอนเนอร์” (Randonneurs) ซึ่งเป็นการแข่งจักรยานทางไกลโดยมีระยะทางตั้งแต่ 200 กิโลเมตร และมีระยะเวลาเป็นตัวกำหนด เขาเห็นว่าการแข่งจักรยานประเภทนี้ไม่ได้เป็นการแข่งเพื่อชิงรางวัลแต่เป็นการทดสอบความสามารถของตนเองว่าจะสามารถไปถึงจุดหมายที่กำหนดไว้ได้

หรือไม่ เขาจึงเริ่มสนใจประกอบกับในประเทศไทยยังไม่มีการแข่งขันดังกล่าวจึงเริ่มจัดการแข่งขัน Audax Randonneurs ในประเทศไทยขึ้น

ลักษณะที่ 2 เพื่อความต้องการการยอมรับในสังคม

การใช้จักรยานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการการยอมรับในสังคม มักจะพบในตัวละครที่มีลักษณะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ตกอยู่ในภาวะของการเป็นกลุ่มคนชายขอบทางสังคม ดังเช่นกลุ่มคนที่ปรากฏในรายนึ่งซึ่งประกอบไปด้วย ผู้สูงอายุ คนพิการ เป็นต้น เนื่องจากกลุ่มคนดังกล่าวถูกทำให้มองว่าเป็นคนที่เป็นภาระของผู้อื่นหรือเป็นคนที่ยึดโอกาสจึงทำให้ขาดการยอมรับทางสังคม ดังนั้น ผู้ผลิตรายการจึงเลือกนำเสนอกลุ่มคนดังกล่าว ตัวอย่างเช่น

▪ ตอนพลังหลังเกษียณ

สมพล ภูมิมาตร ชายวัยชราอายุ 80 ปี หลังจากเกษียณอายุราชการมาแล้วเขาพยายามหันมาใส่ใจในการออกกำลังกายเพื่อรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ เขาจึงเริ่มปั่นจักรยานท่องเที่ยวระยะไกลตั้งแต่อายุ 64 ปี เพื่อเป็นการท้าทายความสามารถของตนเองว่าคนในวัยชราอย่างเขาจะสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้เหมือนคนปกติทั่วไปในสังคมหรือไม่ ดังที่สะท้อนจากคำพูดของเขาว่า “มันก็เป็นภาระพิสูจน์เรา ถ้าเขาไปได้เราก็น่าจะไปได้เหมือนกัน”

▪ ตอนแลกลัมผัส

ภายในศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดมีกิจกรรมฝึกทักษะด้านความรู้ ทักษะด้านอาชีพ และทักษะด้านการเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้พิการทางสายตาให้สามารถหาเลี้ยงชีพและอยู่รอดในสังคมได้ ดังที่สมชาย แยมเอี่ยม ซึ่งเป็นอาจารย์ที่สอนภายในศูนย์ฯ ได้กล่าวไว้ว่า “ความสามารถอยู่ที่เขา เราช่วยกันพัฒนา” การปั่นจักรยานร่วมกันระหว่างผู้พิการทางสายตากับนักปั่นจากชมรมจักรยานเมืองทองก็เป็นหนึ่งในกิจกรรมที่สามารถช่วยฝึกทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายได้ ดังนั้นจึงมีการจัดทริปปั่นจักรยานอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งทำให้ผู้พิการทางสายตาได้สัมผัสกับโลกภายนอกที่ไม่เคยรับรู้และทำให้คนทั่วไปได้ยอมรับและเข้าใจพวกเขามากขึ้น

ลักษณะที่ 3 เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์

มุมมองของตัวละครที่ปรากฏในรายการนี้มีลักษณะเป็นบุคคลที่ใช้จักรยานเป็นยานพาหนะเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเดินทางไปสำรวจสภาพวิถีชีวิตของแต่ละวัฒนธรรมชุมชน หรือเป็นการสำรวจสถานที่ต่าง ๆ อันมีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานซึ่งเป็นบริเวณที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้อง

กับผู้ใช้จักรยานที่เป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่อง ทำให้ผู้ใช้จักรยานเกิดความรู้สึกความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นของตนเอง ดังตัวอย่างจากตอนต่อไปนี้

■ ตอนทางพิเศษ

คุณจันทร์มณี พลภักดี และชาวเนเธอร์แลนด์ ชื่อโค แวน เคส ซึ่งเป็นบุคคลที่หลงใหลเสน่ห์ของประเทศไทย ร่วมกันก่อตั้งบริษัททัวร์จักรยานที่ชื่อว่า “โค แวน เคสเซล” (Co Van Kessel) ขึ้นมาเพื่อเปิดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบใหม่ของประเทศไทย ซึ่งเป็นการนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวต่างชาติด้วยวิธีการปั่นจักรยานไปตามเส้นทางแปลกใหม่ที่สามารถแทรกผ่านเข้าไปในใจกลางชุมชนต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคำพูดของคุณจันทร์มณีว่า “เราอยากพาคุณไปในที่ที่ตัวเองหาไม่เจอ เห็นแล้วจะคิดว่า ว้าว นี่คือกรุงเทพฯจริงหรือ” ดังนั้นจึงเป็นการเปิดมุมมองใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวได้รู้จัก เรียนรู้ เข้าใจวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของคนในเมืองหลวงอย่างใกล้ชิด

■ ตอนรากไม้ รากเมือง รากเรา

ทุก ๆ วันเช้าวันอาทิตย์จะมีการรวมตัวปั่นจักรยานของชมรมจักรยานวันอาทิตย์ จังหวัดเชียงใหม่ โดยในสัปดาห์สุดท้ายของแต่ละเดือนจะมีกิจกรรมพิเศษ กล่าวคือ การเดินทางด้วยจักรยานเพื่อไปเรียนรู้คุณค่าและประวัติศาสตร์ของการก่อสร้างจังหวัดเชียงใหม่โดยมีอาจารย์สมโชติ อ๋องสกุล เป็นวิทยากรบรรยาย โดยสะท้อนให้เห็นจากคำพูดของอาจารย์สมโชติว่า “ทุกเมืองมีประวัติศาสตร์ ถ้านักท่องเที่ยวหรือว่าคนในบ้านเมืองนั้นได้รู้จักประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองนั้นก็ทำให้เรื่องราวมีคุณค่ามากขึ้น เข้าใจมากขึ้น” ซึ่งเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เขาพยายามถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ทราบนั้นไม่ได้มีเฉพาะสิ่งที่เป็นอาคารสถานที่ที่สำคัญเท่านั้น แต่ยังรวมถึงธรรมชาติและต้นไม้ขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นและเติบโตมาพร้อมกับการสร้างเมืองเชียงใหม่ด้วย กิจกรรมดังกล่าวจึงเป็นการกระตุ้นให้เกิดความสนใจและนำไปสู่การอนุรักษ์ของคนในจังหวัดเชียงใหม่ได้

■ ตอนเที่ยวสงขลาด้วยสงขลา

ทันตแพทย์อรรถพร สุขเกษมให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ประวัติศาสตร์ทำให้เรารู้จักตัวเองมากขึ้น ทำให้เกิดความรู้สึกว่านี่เป็นเมืองเรา เราจะรักและปกป้องดูแลท้องถิ่นให้มีความยั่งยืน” จากคำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเขามีความสนใจและอยากรู้ความเป็นมาในอดีตของจังหวัดสงขลา เพื่อให้เขาเข้าใจเรื่องราวและให้ความสำคัญกับท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น เขาจึงใช้จักรยานเป็นพาหนะสำหรับท่องเที่ยวไปตามเส้นทางต่าง ๆ ในจังหวัดสงขลาเพื่อศึกษาเรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์

และความกลมกลืนของวัฒนธรรมอันหลากหลายที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลาตั้งแต่ช่วงเริ่มก่อตั้งเป็นเมืองสงขลาเมื่อประมาณ 300 ปีก่อน จวบจนกระทั่งเมืองสงขลาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ลักษณะที่ 4 เพื่อการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น

ลักษณะอีกประการหนึ่งของตัวละครในรายการโทรทัศน์ฮีวเมินไรด์จักรยานบันดาลใจคือ เป็นบุคคลที่สร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างตนเองกับผู้อื่น โดยมีจักรยานเป็นวัตถุประสงค์ในการเชื่อมโยงให้ตัวละครเหล่านั้นสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างหรือคนในสังคมได้อย่างใกล้ชิด ผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏจึงแสดงออกมาให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่พร้อมให้การช่วยเหลือผู้อื่นที่มีสถานะด้อยกว่าตนเองซึ่งเป็นการส่งเสริมและช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน ซึ่งมีปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

▪ ตอนเก่าเมืองตรัง

ในสมัยอดีตจังหวัดตรังเคยเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภาคใต้ ทำให้มีคนนิยมใช้จักรยานกันเป็นจำนวนมาก เมื่อถึงสมัยปัจจุบันจักรยานเหล่านั้นกลายเป็นสิ่งที่หาใช้ได้ยาก จึงเกิดรวมตัวกันของกลุ่มนักสะสมจักรยานจำนวนหนึ่งมีชื่อเรียกว่า “ชมรมจักรยานโบราณเมืองตรัง” ที่ยังคงชื่นชอบเสน่ห์ของจักรยานแบบดั้งเดิมอยู่ พวกเขาหลายคนให้เหตุผลว่าความพิเศษของการสะสมจักรยานโบราณ คือ จักรยานประเภทนี้เป็นสิ่งที่ค่อนข้างหาได้ยากในปัจจุบัน จักรยานแต่ละคันมีประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกันและมีอายุการใช้งานมาอย่างยาวนาน มีคุณภาพดีกว่าหากเปรียบเทียบกับจักรยานสมัยใหม่ การรวมกลุ่มของคนที่ยังชอบจักรยานโบราณเหมือนกันทำให้สมาชิกแต่ละคนต่างก็มักจะแวะเวียนกันมาพูดคุยและแบ่งปันอุปกรณ์จักรยานกันอยู่เป็นประจำจึงทำให้เกิดเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มได้

▪ ตอนมากกว่าโค้ช

สิบเอกเน้ม และพันจ่าอากาศเอกหญิงเฉลิม ชมพูนศรี เคยเป็นอดีตนักกีฬาทีมชาติที่ผันตัวเองมาเป็นผู้ฝึกสอนกีฬาจักรยานให้กับเยาวชนในจังหวัดพิษณุโลกเพื่อหวังให้เยาวชนได้รับโอกาสที่ดีอย่างที่เขาเคยเป็นมา จึงเปิดบ้านพักอาศัยของตนเองเป็นศูนย์ฝึกจักรยานเพื่อสอนเยาวชนที่สนใจได้เรียนรู้การขี่จักรยาน สะท้อนให้เห็นจากคำพูดของสิบเอกเน้มที่ว่า “ชีวิตเราได้ดีมาจากจักรยาน เราก็มองเห็นว่าพอที่จะช่วยเขาได้ สามารถดึงเขามาสู่กระบวนการเปลี่ยนวิถีชีวิตตัวเองใหม่ ถ้าเขาสนใจก็มาซักรัน” ทั้งนี้ทั้งสิบเอกเน้มและพันจ่าอากาศเอกหญิงไม่ได้สอนเฉพาะทักษะทางด้านจักรยานเพื่อมุ่งเข้าสู่การแข่งขันเพียงอย่างเดียว แต่ยังสอนให้เห็นถึงคุณค่าความรักและความศรัทธาต่อสิ่งที่ทำ วิธีการคิดในแง่บวกเพื่อจะได้รับการผลตอบแทนที่ดีกลับมา ซึ่งวิธีการสอนดังกล่าวทำให้เกิดเป็นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ฝึกสอนและเยาวชนเหล่านั้น

■ ตอนวิชานอกบทเรียน

อาจารย์จุลพร นันทพานิช ใช้จักรยานเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตและสอนให้คนอื่นหันมาใช้จักรยานด้วยการปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง เช่น ปั่นจักรยานจากบ้านพักอาศัยที่จังหวัดลำพูนไปสอนหนังสือที่จังหวัดเชียงใหม่ทุกวัน ทำให้นักศึกษาเห็นว่าเขาเป็นบุคคลต้นแบบในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเรียบง่าย ไม่หลงใหลไปกับวัตถุนิยมหรือสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จึงมีนักศึกษาจำนวนหลายคนที่หันมาใช้จักรยานเช่นเดียวกับเขา หรือในกรณีที่ต้องลงพื้นที่สำรวจข้อมูลในชุมชน เขาก็เห็นว่าการใช้จักรยานทำให้เขาถึงคนในชุมชนได้สะดวก ดังนั้นจึงเกิดเป็นความใกล้ชิดและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้คนรอบ ๆ ตัวได้ ดังคำพูดของอาจารย์จุลพรที่ว่า “จักรยานทำให้พื้นที่ชีวิตใกล้ชิด ทำให้เพิ่มโอกาสในชีวิต”

■ ตอนสายตรวจจักรยาน

เขตพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของสถานีตำรวจนครบาลชนะสงครามมีลักษณะเป็นตรอกซอยเล็กและพื้นที่จอดรถมีจำนวนน้อย การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจสายตรวจโดยใช้รถยนต์หรือจักรยานยนต์เพื่อเข้าไปดูแลความปลอดภัยจึงเป็นไปอย่างยากลำบาก หรืออาจก่อให้เกิดเสียงรบกวน ดังนั้นตำรวจของสถานีตำรวจชนะสงครามจึงริเริ่มโครงการสายตรวจจักรยานขึ้นซึ่งเป็นโครงการที่นำจักรยานมาใช้เป็นพาหนะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าไปดูแลความสงบเรียบร้อยของประชาชน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับประชาชนดีขึ้น โดยสะท้อนได้จากคำพูดของ พันตำรวจโทเกียรติศักดิ์ ทองลือ ที่กล่าวถึงโครงการสายตรวจจักรยานที่ว่า “ทำให้รู้จักกันมากขึ้น สนับสนุนไว้วางใจ ตำรวจคือชุมชน ชุมชนคือตำรวจ”

■ ตอนชุมชนสองล้อ

มูลนิธิโอกาสและชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทยเข้ามาสำรวจพื้นที่ชุมชนและริเริ่มโครงการชุมชนจักรยานต้นแบบขึ้นในหมู่บ้านดงกลาง จังหวัดพิจิตร เพื่อต้องการให้ชาวบ้านในชุมชนใช้จักรยานกันในชีวิตประจำวัน โดยให้ผู้ที่สนใจสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมจักรยาน และมีศูนย์กลางของชุมชนอยู่ภายในวัดดงกลางซึ่งเปิดเป็นสถานที่สำหรับให้คนในชุมชนมารวมตัวกัน มีศูนย์สำหรับซ่อมจักรยาน สำหรับโรงเรียนมีการสนับสนุนจัดหาจักรยานเพื่อบริจาคให้แก่นักเรียนจากการร่วมมือกันในการใช้จักรยานของทุกฝ่ายจึงทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน วัด และโรงเรียน ซึ่งสะท้อนจากคำพูดของธงชัย พรรณสวัสดิ์ว่า “ระหว่างที่ขี่จักรยานกับคนต่างวัยและคุยกัน จะทำให้การสื่อสารระหว่างกันมันง่ายขึ้น ช่องว่างจะลดลงทำให้ความเป็นครอบครัวเพิ่มขึ้น”

■ ตอนนักรักษาหัวใจ

นายแพทย์รังสฤษฎ์ กาญจนะวณิช เลือกลงใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทางไปทำงานที่โรงพยาบาลมหานครเชียงใหม่เพราะต้องการแก้ไขสภาพปัญหาการจราจรที่เกิดขึ้น นอกจากนี้จะเป็นการตอบสนองความต้องการของตนเองแล้วเขายังต้องการปลูกฝังจิตสำนึกรักษารัฐธรรมนูญให้กับเด็ก ๆ เขาจึงจัดกิจกรรมชักชวนกลุ่มเด็กมาปั่นจักรยานไปปลูกป่าร่วมกันซึ่งเป็นวิธีที่ให้เด็กเข้ามาใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมด้วยการชวนดูธรรมชาติ นกและต้นไม้ บริเวณห้วยตึงเฒ่า จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เด็กเกิดความรู้สึกสนุกสนานไปพร้อม ๆ กับสร้างให้พวกเขาเกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิตตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเด็ก เมื่อเด็กเหล่านี้เจริญเติบโตก็สามารถเข้าใจและเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากความคิดของนายแพทย์รังสฤษฎ์ที่ว่า “การเล่นของเด็กไม่ใช่เรื่องเล่น เป็นเรื่องซีเรียสในความเห็นของผม การเล่นของเด็กคือการเรียนรู้ ทำให้เด็กมีทักษะหลายอย่าง”

■ ตอนมหาวิทยาลัยจักรยาน

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีพยายามปรับเปลี่ยนและสร้างนโยบายเพื่อให้เป็นมหาวิทยาลัยสีเขียว (Green University) จึงมีการรณรงค์กิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อเป็นการส่งเสริมนโยบาย โดยมีการสนับสนุนให้เกิดการใช้จักรยานเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสังคมสีเขียว จึงมีการบูรณาการการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการสร้างความร่วมมือกันระหว่างอาจารย์และนักศึกษา เช่น เปิดศูนย์ซ่อมจักรยาน กิจกรรมอาสาสมัครวินจักรยาน ที่จอดจักรยานปลอดภัย ระบบการเก็บข้อมูลการใช้จักรยาน และกิจกรรมไบค์ฟรายเดย์ (Bike Friday) ที่เป็นรวมตัวกันปั่นจักรยานระหว่างอาจารย์ บุคลากรและนักศึกษابริเวณรอบมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นพาหนะที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ชุมชนได้ง่ายทำให้เกิดเป็นมิตรภาพในสังคมจักรยานได้ดังที่สะท้อนได้จากคำพูดของผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาติ ไซยสวัสดิ์ว่า “เราใช้จักรยานเป็นสื่อในการที่จะสร้างมิตรภาพที่ดีระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์ เพื่อกับเพื่อน รวมถึงชุมชน ทำให้เราได้ใกล้ชิดกันมากขึ้น”

ลักษณะที่ 5 เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การใช้จักรยานเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏให้เห็นในรายการ มักจะพบในตัวละครที่ให้ความสำคัญกับวิกฤตทางด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ทุกคนกำลังเผชิญอยู่ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งตัวละครดังกล่าวมักใช้จักรยานเนื่องจากมองเห็นว่าจักรยานเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้ มีปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

■ ตอนจักรยานอาจารย์ยักษ์

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร หรืออาจารย์ยักษ์ เป็นข้าราชการผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาประเทศภายใต้โครงการในพระราชดำริ โดยนำเอาพระราชดำรัสของพระเจ้าอยู่หัวมาถ่ายทอดให้ประชาชนและช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถอยู่อย่างพอเพียงและพึ่งตนเองได้ ซึ่งในการพัฒนาประเทศให้กลับอุดมสมบูรณ์ได้นั้นอาจารย์ยักษ์จึงจัดโครงการปั่นจักรยานเพื่อประชาสัมพันธ์ถึงวิกฤตของสิ่งแวดล้อมที่กำลังเกิดขึ้นและปลูกฝังแนวคิดในการอนุรักษ์ให้กับประชาชน ดังที่กล่าวว่า “เรารณรงค์เรื่องการพัฒนาลุ่มน้ำด้วยศาสตร์พระราชานี้ แทนที่จะเดินทางด้วยรถยนต์ มันต้องผลาญน้ำมัน มันทำให้โลกร้อนอะไรอย่างนี้ ก็เลยชวนกันปั่นจักรยาน”

■ ตอนหมอตันไม้

สภาพแวดล้อมบริเวณโดยรอบจังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่สีเขียวเป็นจำนวนมาก แต่หลังจากที่อาจารย์บรรจง สมบูรณ์ชัย รวบรวมกลุ่มนักศึกษาที่เป็นอาสาสมัครลงพื้นที่บันทึกข้อมูลและสำรวจสภาพไม้ยืนต้นขนาดใหญ่บริเวณรอบตัวเมืองของจังหวัดเชียงใหม่กลับพบว่าต้นไม้เหล่านั้นขาดคุณภาพ ไม่แข็งแรงสมบูรณ์ตามสภาพที่มองเห็น เช่น ใบร่วง ลำต้นกิ่งก้านมีแผลลึกเป็นโพรง รากโผล่ขึ้นมาเหนือดิน เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ต้นไม้มีอายุสั้นลง อาจารย์บรรจงได้รับการถ่ายทอดความรู้หมอตันไม้จากผู้เชี่ยวชาญจากประเทศญี่ปุ่นและเล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าวจึงก่อตั้ง โครงการชื่อว่า “คลินิกหมอตันไม้” ขึ้นมาเพื่อชักชวนอาสาสมัครมาช่วยกันทำหน้าที่ฟื้นฟูและอนุรักษ์ต้นไม้ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีจักรยานพาหนะในการเดินทางเนื่องจากจักรยานเป็นยานพาหนะที่มีความสะดวกและคล่องตัวในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังสามารถบรรจุสัมภาระอย่างเช่นอุปกรณ์หรือเครื่องมือการักษาเบื้องต้นของสภาพต้นไม้ไปได้ด้วย

ลักษณะที่ 6 เพื่อการพึ่งพาตนเองหรือการมีอิสระในการดำรงชีวิต

การใช้จักรยานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพึ่งพาตนเอง มักพบในตัวละครที่มีแนวคิดการใช้ชีวิตแบบต้องการความเป็นส่วนตัวและต้องการความมีอิสระในการดำเนินชีวิต ตัวละครเหล่านี้จึงใช้จักรยานเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากรูปแบบการใช้ชีวิตแบบวิถีคนเมืองที่ทำให้ต้องมีความจำเป็นการดำเนินชีวิตอย่างรีบเร่ง หรือการเดินทางด้วยยานพาหนะอื่นอาจมีความสะดวกไม่เพียงพอ

■ ตอนคนฟังตนเอง

จักรยานประเภทบรรทุกสัมภาระในสมัยก่อนถูกนำมาดัดแปลงด้วยการเอาระบบเกียร์ของจักรยานสมัยใหม่เข้ามาช่วยให้การขี่จักรยานมีความคล่องตัวมากขึ้นแล้วติดตั้งส่วนพ่วงติดกับด้านหน้าหรือด้านหลังจักรยาน ซึ่งการใช้จักรยานลักษณะนี้มีประสิทธิภาพเพียงพอต่อการบรรทุกสิ่งของหลากหลายชนิดโดยไม่จำเป็นต้องพียงานพาหนะประเภทอื่น ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคำพูดของอริสทอเติสซึ่งเป็นตัวละครหนึ่งที่ปรากฏในตอนนี้อ่า “การใช้จักรยานคาร์โก้ไบค์นั้นส่วนสำคัญคือทำให้เรามีอิสระในการดำรงชีวิต”

■ ตอนพาหนะมหานคร

โตมร ศุขปรีชา เกิดความรู้สึกว่าเขาต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายซึ่งไม่คุ้มค่าให้กับรถยนต์ส่วนตัวที่ใช้เดินทางไปทำงานในกรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมาก เขาจึงตัดสินใจขายรถยนต์ทิ้งแล้วหันไปซื้อจักรยานมาใช้เพื่อการสัญจรแทนซึ่งทำให้มีอิสระมากกว่า ซึ่งสะท้อนจากคำพูดว่า “มันเป็นสิ่งทีปลดปล่อยเราออกจากกรงขังของการจราจรในกรุงเทพฯ มันมีเสรีภาพในการที่จะไปไหนก็ได้”

ลักษณะที่ 7 เพื่อแสดงให้เห็นถึงตัวอย่างการใช้จักรยานจากต่างประเทศ

นอกจากการใช้จักรยานในบริบทสังคมไทยแล้ว ผู้ผลิตรายการได้นำเสนอถึงเรื่องราวการของผู้ใช้จักรยานในต่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านระบบการใช้จักรยานของแต่ละประเทศ และความหลากหลายของวิธีการใช้จักรยานของผู้คนในแต่ละพื้นที่ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปตามบริบทของสังคมวัฒนธรรม ซึ่งมีปรากฏให้เห็นเป็นจำนวน 7 ตอนได้แก่

■ ตอนอัมสเตอร์ดัมเมืองหลวงจักรยานของโลก

ประเทศเนเธอร์แลนด์ขึ้นชื่อได้ว่าเป็นเมืองที่มีคนใช้จักรยานมากที่สุดในโลก โดยเฉพาะในกรุงอัมสเตอร์ดัมซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศซึ่งทุกคนล้วนใช้จักรยานเป็นพาหนะเดินทางในชีวิตประจำวันอยู่แล้วไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากการที่รัฐบาลมีสวัสดิการขั้นพื้นฐานรองรับกับคนใช้ยานพาหนะทุกประเภทรวมไปถึงคนใช้จักรยานด้วย ผู้ผลิตรายการจึงพาผู้ชมไปพบกับการจัดการระบบจักรยานที่น่าสนใจของเมืองนี้ เช่น การสร้างลานจอดจักรยานหลายแห่งที่เชื่อมต่อกับสถานีรถไฟ ภายในบริเวณลานจอดจักรยานมีบริการเติมไฟฟ้า สูบลม และซ่อมแซมจักรยานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย มีระบบเรือข้ามฟากที่สามารถนำจักรยานลงเรือได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย มีสะพานชื่อว่า “Nesiobrug” เป็นสะพานข้ามแม่น้ำที่สร้างขึ้นเฉพาะสำหรับคนปั่นจักรยานและคนเดินเท้าเพื่อสัญจรไปมา ดังนั้นการมีระบบอำนวยความสะดวกให้กับคนใช้จักรยานจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้คนใช้จักรยานกันมากขึ้น

■ ตอนสวรรค์ของนักปั่นจักรยาน

นอกจากความสะดวกสบายของการปั่นจักรยานในตัวเมืองแล้ว การปั่นจักรยานตามเมืองอื่น ๆ ทั่วประเทศเนเธอร์แลนด์ก็สามารถทำได้โดยง่ายเช่นกัน เนื่องจากรัฐบาลมีการทำระบบทางจักรยานเพื่อเชื่อมต่อระหว่างเมืองซึ่งทำให้ทุกคนสามารถปั่นจักรยานไปได้ทุกพื้นที่ของประเทศ

■ ตอนเกาะจักรยาน

ประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศหนึ่งที่มีคนใช้จักรยานอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากรัฐบาลของประเทศมีการปรับปรุงภูมิทัศน์เดิมที่มีอยู่แล้วเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้จักรยานและคนเดินเท้าจึงมีนโยบายสร้างระบบทางจักรยานที่เชื่อมต่อกับสวนสาธารณะในแต่ละแห่งและมักสร้างผ่านเข้าไปในพื้นที่ชุมชนเรียกว่า “Park Connector Network” (PCN) ดังนั้นทุกคนจึงสามารถใช้ทางเชื่อมดังกล่าวเพื่อออกกำลังกายและเพื่อการสัญจรได้โดยง่าย

■ ตอนไทเปเมืองน่ารักของนักปั่น

นอกจากประเทศไต้หวันจะขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศที่มีการผลิตจักรยานมากเป็นอันดับหนึ่งของโลกแล้ว รัฐบาลมีความต้องการส่งเสริมให้เกิดการใช้จักรยานภายในประเทศด้วย รัฐบาลจึงให้ความสำคัญการพัฒนาาระบบจักรยานทุกเมืองทั่วประเทศเพื่อมุ่งหวังให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาใช้จักรยาน สำหรับในเมืองไทเปซึ่งเป็นเมืองหลวงของไต้หวันนั้น รัฐบาลมีนโยบายที่สนับสนุนการใช้จักรยาน ได้แก่ การจัดสรรพื้นที่ของเมืองและพื้นที่ริมแม่น้ำให้เป็นเส้นทางจักรยานที่เชื่อมต่อกันรวมระยะประมาณ 35 กิโลเมตร และมีการลงทุนในโครงการเช่า - ยืมจักรยานสาธารณะเพื่อสามารถให้ประชาชนได้ปั่นจักรยานได้

■ ตอนทางจักรยานสายไต้หวัน

รัฐบาลมีการทำทางจักรยานรอบเกาะไต้หวันเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการใช้จักรยานโดยจะนำจุดเด่นของเมืองต่าง ๆ มาสร้างเป็นทางจักรยานที่สวยงาม อย่างเช่น เมืองฝูหลงมีการสร้างทางจักรยานที่ลอดไปในอุโมงค์รถไฟเก่า หรือเมืองหยูฉีมีสถานที่ท่องเที่ยวชื่อว่า “ทะเลสาบสุริยันจันทรา (Sun Moon Lake)” ซึ่งมีการจัดทำทางจักรยานรอบทะเลสาบแห่งนี้เป็นระยะทางกว่า 30 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ักปั่นจักรยาน เช่น ตามสถานีตำรวจจะมีบริเวณที่พักสำหรับนักปั่น ห้องน้ำ และที่สูบลมจักรยาน เป็นต้น

■ ตอนทางรถไฟสายจักรยาน

เมืองเกาสง เป็นเมืองที่อยู่ทางตอนใต้ของไต้หวัน ในอดีตเป็นเมืองท่าที่สำคัญโดยใช้ระบบรถไฟในการขนส่งสินค้า แต่ในปัจจุบันมีการพัฒนาระบบขนส่งด้วยยานพาหนะชนิดอื่นทำให้รางรถไฟเก่าจำนวนหลายสายที่ตัดผ่านย่านชุมชนถูกทิ้งร้าง รัฐบาลจึงปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนนั้นโดยสร้างเป็นสวนสาธารณะขนาดย่อมและสร้างเป็นทางจักรยานขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถใช้ได้ รวมถึงมีการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้ด้วย เช่น การสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อบอกเล่าประวัติศาสตร์ของเมือง การจัดนิทรรศการศิลปะ เป็นต้น

■ ตอนปั่นไปปิ้ง

ผู้ผลิตรายการนำเสนอรายการด้วยวิธีการปั่นจักรยานจากชายแดนของประเทศไทยข้ามฝั่งไปยังประเทศมาเลเซียเพื่อเยี่ยมชมสถานที่สำคัญในรัฐต่าง ๆ ซึ่งมีเรื่องราวความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับความเป็นไทยอยู่หลายแห่ง และไปสิ้นสุดที่เมืองจอร์จทาวน์ เกาะปิ้ง ซึ่งเป็นเมืองที่ขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองท่องเที่ยวด้วยจักรยาน เนื่องจากมีลักษณะเป็นเมืองเก่าขนาดเล็กและมีความหลากหลายจึงมีการส่งเสริมให้ใช้จักรยานเพื่อให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยว จอร์จทาวน์เริ่มพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวด้วยการทำเส้นทางจักรยานพร้อมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักปั่นจักรยาน มีการดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยวาดภาพลงบนกำแพงในเมืองนี้ รวมทั้งจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวและข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน ระบบการจัดการของเมืองจอร์จทาวน์นี้จึงสร้างความน่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยวได้

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดมุมมองความคิดของตัวละครโดยมีจักรยานเป็นพาหนะสำคัญในการเชื่อมโยงต่อการดำเนินชีวิตแสดงให้เห็นถึงการใช้จักรยานที่มีความแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของแต่ละตัวละครเพื่อเปิดการรับรู้ความหมายและความเข้าใจของผู้รับชม ซึ่งเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์นั้นโดยส่วนใหญ่แล้วในแต่ละตอนอาจมีทั้งวัตถุประสงค์หลักและวัตถุประสงค์รองในการใช้จักรยานที่ซ้อนทับกันอยู่หลายประการ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ผลโดยรวมแล้วพบว่าผู้ผลิตรายการเลือกนำเสนอมุมมองความคิดของตัวละครที่ใช้จักรยานเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นมากที่สุดเป็นจำนวนทั้งหมด 17 ตอน รองลงมาคือเพื่อการพึ่งพาตนเองจำนวน 8 ตอน มีการใช้จักรยานเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ และการใช้จักรยานเพื่อแสดงให้เห็นตัวอย่างจากต่างประเทศ จำนวนอย่างละ 7 ตอน มีการใช้จักรยานเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจำนวน 5 ตอน และน้อยที่สุดคือเพื่อเป็นการแข่งขันกับตัวเอง และเพื่อความต้องการยอมรับในสังคมเป็นจำนวนอย่างละ 4 ตอน ดังจะเห็นได้จากตารางที่ระบุไว้ด้านล่างนี้

ลำดับ ที่	ออก อากาศ	ชื่อตอน	วัตถุประสงค์ในการใช้จักรยาน									
			กฎของจราจร	การจราจร	การจราจร	การจราจร	การจราจร	การจราจร	การจราจร			
1	29 ก.ย. 56	สู้เจ้า	✓			✓						
2	6 ต.ค. 56	พลังหลังเกษียณ		✓		✓						
3	13 ต.ค. 56	คมเลือนนุ่ม	✓			✓						
4	20 ต.ค. 56	เก่าเมืองตรัง				✓						
5	27 ต.ค. 56	มากกว่าได้ซั	✓			✓						
6	3 พ.ย. 56	วิชานอกบทเรียน				✓			✓			
7	10 พ.ย. 56	วงล้อนำธรรม		✓		✓			✓			
8	17 พ.ย. 56	อิมสเตอร์ตี๋ม เมืองหลวงจักรยานของโลก								✓		✓
9	24 พ.ย. 56	สวรรค์ของนักปั่นจักรยาน								✓		✓
10	8 ธ.ค. 56	แก๊งค์ผีเสื้อ								✓		

ตารางที่ 4.3 แสดงวัตถุประสงค์ในการใช้จักรยานของแต่ละตอนที่ให้ผู้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮีโร่จักรยานปั่นตามใจ

ลำดับ ที่	ออก อากาศ	ชื่อตอน	วัตถุประสงค์ในการใช้กิจกรรม										
			๑๐๑๒๒	๑๒๒๒๒๒๒๒	๑๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒	๑๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒	๑๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒	๑๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒	๑๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒๒				
11	15 ธ.ค. 56	สายตรวจจักรยาน	✓										
12	22 ธ.ค. 56	จักรยาน อาจารย์ ยักษ์	✓					✓					
13	29 ธ.ค. 56	ชุมชนสองล้อ	✓										
14	5 ม.ค. 56	เกาะจักรยาน	✓										✓
15	13 ก.ค. 57	คนพึ่งตนเอง	✓									✓	
16	20 ก.ค. 57	หมอตันไม้	✓										
17	27 ก.ค. 57	ไทเป เมื่อนำรักของนักปั่น	✓										✓
18	3 ส.ค. 57	ทางจักรยานสายใต้หัว										✓	✓
19	10 ส.ค. 57	ทางรถไฟสายจักรยาน										✓	✓
20	17 ส.ค. 57	นักรักขาหัวใจ	✓										✓

ตารางที่ 4.4 แสดงวัตถุประสงค์ในการใช้กิจกรรมของแต่ละครั้งเป็นผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์อิมเมจโรดจักรยานบ้านศาลาใจ (ต่อ)

ลำดับ ที่	ออก อากาศ	ชื่อตอน	วัตถุประสงค์ในการใช้จักรยาน							
			กับเพื่อนในโรงเรียน	นำรถไปโรงเรียน	ไปโรงเรียน	ไปโรงเรียน	ไปโรงเรียน	ไปโรงเรียน	ไปโรงเรียน	
21	24 ส.ค. 57	มหาวิทยาลัยจักรยาน		✓						
22	31 ส.ค. 57	พาหนะมหานคร						✓		
23	7 ก.ย. 57	ทางพิเศษ			✓					
24	14 ก.ย. 57	รักไม่ รากเมือง รากเรา			✓			✓		
25	21 ก.ย. 57	เที่ยวสงกรานต์ด้วยสองขา			✓					
26	28 ก.ย. 57	ปั่นไปปั่น			✓					✓
27	5 ต.ค. 57	นักออกแบบเส้นชัย		✓						
		รวม	4	4	7	17	5	8	7	

ตารางที่ 4.5 แสดงวัตถุประสงค์ในการใช้จักรยานของตัวละครที่เป็นผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์อินฟินิตี้ไรต์จักรยานบันดาลีเจ (ต่อ)

4.3 จุดยืนของผู้เล่าเรื่อง (Narrator Standpoint)

จุดยืนของผู้เล่าเรื่อง (Narrator Standpoint) คือการมองเหตุการณ์ การเข้าใจพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องผ่านสายตาของตัวละครตัวใดตัวหนึ่ง หรือหมายถึงการที่ผู้เล่ามองเหตุการณ์จากวงในหรือจากวงนอกต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละจุดยืนนั้นจะมีความน่าเชื่อถือต่างกัน มุมมองในการเล่าเรื่องจึงเป็นกลไกสำคัญในการเข้าไปสู่การประกอบสร้างความหมายของสิ่งที่อยู่ในเรื่องเล่าเหล่านั้นเพื่อส่งผลต่อการชักจูงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ชม

จากการศึกษารายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลใจทำให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายของผู้ผลิตรายการที่มีความตั้งใจในการนำเสนอเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานซึ่งสะท้อนผ่านชื่อของรายการว่า “ฮิวแมนไรด์” (Human Ride) ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องการบอกกับผู้ชมให้รู้ว่าไม่ใช่แค่เพียงคนใดคนหนึ่งเท่านั้นที่จะสามารถขี่จักรยานได้หากแต่มนุษย์ทุกคนสามารถขี่จักรยานได้ทั้งนั้น ซึ่งผู้ผลิตรายการจะให้ความหมายสำคัญของการเป็นคนที่ขี่จักรยานในหลากหลายแง่มุมโดยจะคัดเลือกหรือค้นหาแขกรับเชิญที่เป็นผู้ใช้จักรยานซึ่งมีความเข้าใจในชีวิตอย่างถ่องแท้ และมีความใกล้ชิดคุ้นเคยกับการใช้จักรยานเป็นอย่างดีมาเล่าเรื่องราวให้ผู้ชมได้รับรู้เพื่อที่จะสามารถส่งต่อ “แรงบันดาลใจ” และเป็นพลังสำคัญในการใช้จักรยานไปยังผู้อื่น

“มันเหมือนกับแขกได้จักรยานเป็นแรงบันดาลใจให้เขาทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ แล้วพอดูจบคนดูก็ได้แรงบันดาลใจจากแขกคนนี้ผ่านจักรยาน เพราะถ้าตัวแขกเขาไม่อินกับจักรยานมันก็ไม่สามารถสร้างแรงบันดาลใจต่อให้คนอื่นได้”

(พรนภา อนะหันลิไพบูลย์, สัมภาษณ์)

สำหรับในการค้นหาแขกรับเชิญของรายการในแต่ละตอนที่นำเสนอ ผู้ผลิตรายการมีอำนาจในการตัดสินใจเลือกผู้ใช้จักรยานมานำเสนอต่อผู้ชมโดยจะใช้วิธีในการเลือกนำเสนอเฉพาะแง่มุมชีวิตที่เป็นด้านบวกของแต่ละคน ซึ่งเป็นการนิยามความหมายของตัวละครที่เป็นผู้ใช้จักรยานให้มีลักษณะของความเป็นบุคคลที่ประพุดดีและปฏิบัติตนอันเป็นประโยชน์ต่อคนในสังคมเพื่อสร้างอิทธิพลในการโน้มน้าวใจของผู้ชมได้ดังที่ผู้อำนวยการผลิตรายการได้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“เราเลือกที่จะหยิบสิ่งที่ดีที่สุดของคน ๆ นั้นมาเล่า คือทุกคนมันก็มีข้อเสียนะ แต่ว่าข้อเสียไม่ต้องเอามาเล่าก็ได้ เราก็เลือกข้อดีที่มีประโยชน์กับคนอื่น ๆ สามารถเอาไป

ใช้ต่อไป” ซึ่งทำให้ทุกครั้งที่เป็นรายการที่ต้องเน้นคนมาก ๆ ก็จะทำให้พลังของคนออกมาได้ดี”

(พรนภา อนุะหันลิไพบูลย์, สัมภาษณ์)

ในส่วนวิธีการเล่าเรื่อง พบว่า มีการใช้จุดยืนการเล่าเรื่องในลักษณะผู้เล่าเรื่องเป็นบุรุษที่สาม (The Third – Person Narrator) เป็นหลัก ซึ่งเห็นได้จากการถ่ายทอดเรื่องราวผ่านคำบอกเล่าของผู้ดำเนินรายการซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่องโดยจะกล่าวถึงตัวละครและเหตุการณ์ที่ตนเองพบเจอหรือเกี่ยวพันด้วยโดยใช้การเรียกชื่อตัวละครในเรื่องเพื่อสื่อความหมายให้ผู้ชมเกิดการรับรู้ สำหรับบางตอนมีการใช้จุดยืนการเล่าเรื่องแบบผู้เล่าเรื่องที่เป็นบุรุษที่ 1 (The First – Person Narrator) มาประกอบ ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องจากคำบอกเล่าของผู้ดำเนินรายการที่ได้ใช้ประสบการณ์ของตนเองได้สัมผัสบรรยากาศจริงมานำเสนอ ดังปรากฏให้เห็นจากตารางต่อไปนี้

ลำดับที่	ชื่อตอน	จุดยืนของผู้เล่าเรื่อง	
		จุดยืนบุรุษที่ 1	จุดยืนบุรุษที่ 3
1	สู้เขา		✓
2	พลังหลังเกษียณ		✓
3	คมเสื่อหนุ่ม		✓
4	เก้าอี้เมืองตรัง		✓
5	มากกว่าโค้ช		✓
6	วิชานอกบทเรียน		✓
7	วงล้อนำธรรม		✓
8	อัมสเตอร์ดัม เมืองหลวงจักรยานของโลก	✓	✓
9	สวรรค์ของนักปั่นจักรยาน	✓	✓
10	แลกส์มัส	✓	✓
11	สายตรวจจักรยาน		✓
12	จักรยาน อาจารย์ยักษ์		✓
13	ชุมชนสองล้อ		✓
14	เกาะจักรยาน	✓	✓
15	คนพึ่งตนเอง		✓
16	หมอดันไม้		✓

17	ไทเป เมืองน่ารักของนักป่น		✓
18	ทางจักรยานสายใต้หัวน		✓
19	ทางรถไฟสายจักรยาน		✓
20	นักรักษาหัวใจ		✓
21	มหาวิทยาลัยจักรยาน		✓
22	พาหนะมหานคร		✓
23	ทางพิเศษ	✓	✓
24	รากไม้ รากเมือง รากเรา	✓	✓
25	เที่ยวสงขลาด้วยสองขา		✓
26	ปั่นไปปั่นนั่ง	✓	✓
27	นักออกแบบเส้นชัย	✓	✓
รวม		8	27

ตารางที่ 4.6 แสดงจุดยืนของผู้เล่าเรื่องในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจ

ในวิธีการนำเสนอของรายการจะเริ่มจากการแสดงให้เห็นภาพบรรยากาศของสถานที่จริงที่จะนำเสนอในแต่ละตอนแล้วตัดภาพให้เห็นผู้ดำเนินรายการกล่าวเปิดเรื่องโดยยืนอยู่บริเวณด้านหน้าสถานที่จริงของเหตุการณ์เพื่อสื่อความหมายของเนื้อหาเรื่องราวที่จะนำเสนอต่อไป หลังจากนั้นจะเป็นการกล่าวแนะนำแขกรับเชิญที่เป็นตัวละครดำเนินเหตุการณ์อย่างคร่าว ๆ ก่อนที่ผู้ดำเนินรายการจะปั่นจักรยานเพื่อเดินทางไปพบกับแขกรับเชิญเพื่อสนทนากัน

การถ่ายทอดเรื่องราวของตัวละครซึ่งเป็นผู้ใช้จักรยานแสดงให้เห็นอำนาจของผู้ผลิตรายการในการประกอบสร้างความหมาย ความรู้สึกนึกคิด และมุมมองในการดำเนินชีวิตของตัวละครผ่านบทสนทนาระหว่างผู้ดำเนินรายการที่เป็นคนซักถามข้อมูลกับตัวละครดำเนินเหตุการณ์ คำบอกเล่าของตัวละครอื่น ๆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับตัวละครหลัก และคำบรรยายของผู้ดำเนินรายการในระหว่างการเล่าเรื่อง ลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้ดำเนินรายการมีหน้าที่เป็นคนกลางในเชื่อมโยงผู้รับชมกับตัวละครของรายการเพื่อสื่อความเข้าใจระหว่างกัน

นอกจากนี้ผู้ดำเนินรายการยังมีบทบาทอยู่ในฐานะเป็น “คนนอก” ในการทำหน้าที่เข้าไปสำรวจวิถีการใช้จักรยานของตัวละครด้วยการมีส่วนร่วมในการปั่นจักรยานไปพร้อมกับตัวละคร การลงพื้นที่ปั่นจักรยานไปพร้อม ๆ กันในสถานที่จริงของเหตุการณ์จะทำให้ผู้ดำเนินรายการสามารถ

สังเกตและเล่าเรื่องราวตามภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง อย่างไรก็ตามคำบอกเล่าของผู้ดำเนินรายการ มิได้มีความเป็นกลางเสมอไปหากแต่เป็นการสอดแทรกความคิดเห็น อารมณ์ และความรู้สึกส่วนตัวของผู้ดำเนินรายการประกอบเข้าไปด้วยเพื่อเป็นการชี้แนะให้ผู้ชมได้เข้าใจ

ในตอนท้ายของเรื่อง ผู้ดำเนินรายการมีการสรุปเรื่องราวของตัวเองเข้าไปข้องเกี่ยวกับหรือสรุปเหตุการณ์ที่ตนเองได้ไปสัมผัสมาจริง การสรุปทั้งท้ายเรื่องราวนี้นี้จึงเป็นการนิยามความหมายให้กับตัวละครที่เป็นผู้ใช้จักรยานผ่านมุมมองความคิดและความรู้สึกของผู้ดำเนินรายการเองที่ได้เข้าไปใกล้ชิดกับเรื่องราวเหล่านั้น ลักษณะดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นอำนาจของผู้ผลิตรายการในการชี้แนะความหมายไปสู่คนในสังคม

4.4 การสื่อความหมายด้วยภาพ

การสื่อความหมายผ่านภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับการประกอบสร้างความหมายเพื่อให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ความรู้สึกต่อเรื่องราวที่ผู้ผลิตรายการได้นำเสนอ ในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลใจมีการถ่ายทอดเรื่องราวด้วยภาพซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) **ภาพระยะไกลมาก (Extreme Long Shot) และภาพระยะไกล (Long Shot)** เป็นภาพที่ถ่ายทำนอกสถานที่โล่งแจ้ง เช่น ภาพวิวทิวทัศน์ หรือถนนหนทาง เป็นต้น ซึ่งจะเน้นให้เห็นพื้นที่หรือบริเวณที่กว้างใหญ่ไพศาล ส่วนใหญ่มักใช้สำหรับการเปิดฉากเพื่อบอกเวลาและสถานที่ของเรื่องราว สำหรับในรายการมักใช้ภาพระยะไกลมากและภาพระยะไกลเป็นการเกริ่นเปิดเรื่องเพื่อให้ผู้ชมเห็นถึงบรรยากาศของสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ แล้วค่อย ๆ ทำความเข้าใจไปกับเนื้อหาที่กำลังจะนำเสนอก่อนที่จะเชื่อมโยงเข้าสู่เรื่องราวด้วยการเปลี่ยนภาพไปเป็นลักษณะอื่น ๆ

นอกจากนี้ ในการดำเนินเรื่องราวตลอดทั้งรายการจะมีการใช้ภาพระยะไกลสลับกับภาพระยะอื่น ๆ เพื่อให้เห็นบรรยากาศโดยรอบและเน้นให้เห็นถึงท่าทางหรือปฏิกิริยาการเคลื่อนไหวของตัวละครมากกว่าอารมณ์หรือสีหน้า ซึ่งเป็นการทำให้ผู้ชมสามารถมองเห็นภาพโดยรวมของเหตุการณ์ทั้งหมดในฉากนั้นได้ว่ามีตัวละครทำอะไรอยู่ที่ไหนบ้าง ตัวอย่างเช่น

■ ตอนเก่าเมืองตรัง

ผู้ผลิตรายการเปิดเรื่องด้วยภาพกว้างซึ่งเป็นบรรยากาศอันเจิบสางของถนนแห่งหนึ่ง การจราจรบนถนนโล่ง มีเพียงรถมอเตอร์ไซค์ที่แล่นสวนกันไปมาอย่างไม่รีบเร่งมากนัก สองข้างทางเต็มไปด้วยตึกแถวโบราณรูปทรงสถาปัตยกรรมชิโน - โปรตุเกส มีผู้คนเดินจับจ่ายใช้สอยตามตลาดนัดที่พ่อค้าแม่ค้าขายของยามเช้า และภาพรถไฟแล่นผ่านเป็นขบวนรถไฟสายจังหวัดตรัง - กรุงเทพฯ

ดังนั้นการเผยแพร่ภาพที่ปรากฏเหล่านี้จึงเป็นการสื่อความหมายให้ผู้ชมได้เข้าใจว่าการดำเนินเรื่องของตอนนี้เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นบริเวณย่านชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดตรัง หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนเป็นภาพระยะปานกลางที่แสดงให้เห็นผู้ดำเนินรายการกล่าวเปิดรายการพร้อมทั้งตอกย้ำถึงเรื่องราวว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นที่จังหวัดตรังด้วยคำพูดที่บรรยายถึงความเป็นมาในอดีตของจังหวัดตรัง

ขณะที่ดำเนินเหตุการณ์ในฉากที่ทุกคนกำลังจะไปร้านกาแฟแห่งหนึ่งก็มีตัดสลับภาพระยะไกลซึ่งปรากฏภาพของกลุ่มนักสะสมจักรยานของชมรมจักรยานโบราณเมืองตรังยื่นพูดคุยกันอยู่บริเวณหน้าร้านขายของเก่าของวิจิต (หนึ่งในสมาชิกของชมรมจักรยานโบราณ) พร้อมกับจักรยานที่จอดอยู่ด้านหน้าจำนวนหลายคันแล้วทยอยกันปั่นจักรยานออกไปซึ่งผ่านตลาดนัด ผ่านสามแยกจราจร ปั่นจักรยานข้ามทางรถไฟ แล้วตัดภาพอีกครั้งให้เห็นว่าทุกคนนั่งกันอยู่ที่ร้านกาแฟ ภาพดังกล่าวที่ปรากฏขึ้นนี้ทำให้เห็นภาพรวมของเหตุการณ์ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครที่ได้พูดคุยกันและบรรยากาศโดยรอบที่ตัวละครใช้เป็นเส้นทางปั่นจักรยานไปด้วยกันเพื่อไปยังร้านกาแฟ

รูปที่ 4.34 ภาพระยะไกลมาก ตอนเก่าเมืองตรัง

■ ตอนอัมสเตอร์ดัม เมืองหลวงจักรยานของโลก

ผู้ผลิตเปิดรายการด้วยบรรยากาศต่างประเทศด้วยภาพกว้างของสวนสาธารณะแห่งหนึ่งไกลออกไปจะมองเห็นสภาพการจราจรบนท้องถนนของคนในประเทศนั้นซึ่งแบ่งแยกทางสำหรับคนปั่นจักรยานออกจากคนขับรถยนต์โดยเฉพาะ หลังจากนั้นอีกภาพหนึ่งก็แสดงให้เห็นบรรยากาศของลานจอดจักรยานแห่งหนึ่งในเมืองซึ่งมีจักรยานจอดเรียงรายอยู่เป็นจำนวนมาก จากการเปิดเรื่องราวด้วย

ภาพระยะไกลมากและภาพระยะไกลในตอนดังกล่าวจึงเป็นการสื่อความหมายให้ผู้ชมได้เข้าใจว่าเรื่องราวที่กำลังจะนำเสนอขึ้นนั้นเกี่ยวข้องกับสถานที่ในต่างประเทศซึ่งมีผู้คนใช้จักรยานกันเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนเป็นภาพอื่นพร้อมกับตอกย้ำสถานที่ของเหตุการณ์ด้วยการขึ้นคำบรรยายที่ระบุว่าป็นกรุงอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์

สำหรับในขณะที่ผู้ดำเนินรายการบรรยายถึงวิธีการใช้จักรยานในกรุงอัมสเตอร์ดัมก็จะใช้ภาพระยะไกลซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นภาพผู้คนในเมืองที่ปั่นจักรยานสัญจรผ่านกันไปมา ภาพลานจอดจักรยานขนาดใหญ่ ภาพจักรยานจำนวนมากซึ่งถูกกองรวมกันไว้เนื่องจากเป็นจักรยานที่ถูกทิ้งไว้โดยไม่มีเจ้าของมารับคืนทำให้เจ้าหน้าที่ต้องมาเก็บจักรยานเพื่อนำไปบริจาคให้ผู้ยากไร้ ภาพผู้คนนำจักรยานขึ้นเรือข้ามฟาก ภาพเหล่านี้จะถูกนำเสนอขึ้นมาประกอบคำบรรยายของผู้ดำเนินรายการเพื่อเป็นการสะท้อนให้ผู้ชมรับรู้เหตุการณ์โดยรวมทั้งหมดซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้จักรยานในเมืองนี้ว่าวิถีการใช้จักรยานเป็นอย่างไร

รูปที่ 4.35 ภาพระยะไกลมากช่วงเปิดเรื่อง ตอนอัมสเตอร์ดัมเมืองหลวงจักรยานของโลก

รูปที่ 4.36 ภาพระยะไกลที่แสดงบรรยากาศการใช้จักรยานของคนเนเธอร์แลนด์
ตอนอัมสเตอร์ดัมเมืองหลวงจักรยานของโลก

2) ภาพระยะปานกลาง (Medium Shot: MS) โดยปกติจะมีขนาดประมาณตั้งแต่หนึ่งในสี่ถึงสามในสี่ของร่างกาย มักใช้เป็นฉากสนทนาระหว่างตัวละครเพื่อแสดงให้เห็นถึงอากัปกริยาท่าทางและการแสดงออกของตัวละครได้ชัดเจนยิ่งขึ้น สำหรับการปรากฏภาพในรายการสารคดีโทรทัศน์ อิวเมินไรด์จักรยานบันดาลใจโดยส่วนใหญ่จะใช้ภาพระยะปานกลางในช่วงบทสนทนาระหว่างผู้ดำเนินรายการและตัวละครเพื่อเป็นการพาผู้ชมให้เข้าไปใกล้ชิดกับตัวละครพร้อมทั้งแสดงให้เห็นอากัปกริยาท่าทางและการแสดงออกของตัวละครไปพร้อม ๆ กันให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการใช้ภาพระยะปานกลางอีกลักษณะหนึ่งเรียกว่าภาพถ่ายข้ามไหล่ (Over-the-Shoulder Shot) ซึ่งเป็นภาพที่แสดงให้เห็นตัวละครสองคนโดยที่ภาพดังกล่าวจะเผยให้เห็นไหล่ของคนหนึ่ง ในขณะที่อีกคนหนึ่งจะหันหน้าเข้าหากล้อง ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างตัวละครทั้งสองคน หรือบางครั้งมักใช้เพื่อนำถึงอิทธิพลของตัวละครหนึ่งที่มีเหนือตัวละครอีกคนหนึ่ง นั่นก็คือ ผู้ดำเนินรายการที่มีอำนาจในการพูดคุยซักถามกับตัวละครดำเนินเรื่องเพื่อทำหน้าที่ควบคุมทิศทางไม่ให้หลุดออกไปจากกรอบของรายการ ตัวอย่างเช่น

■ ตอนพลังหลังเกษียณ

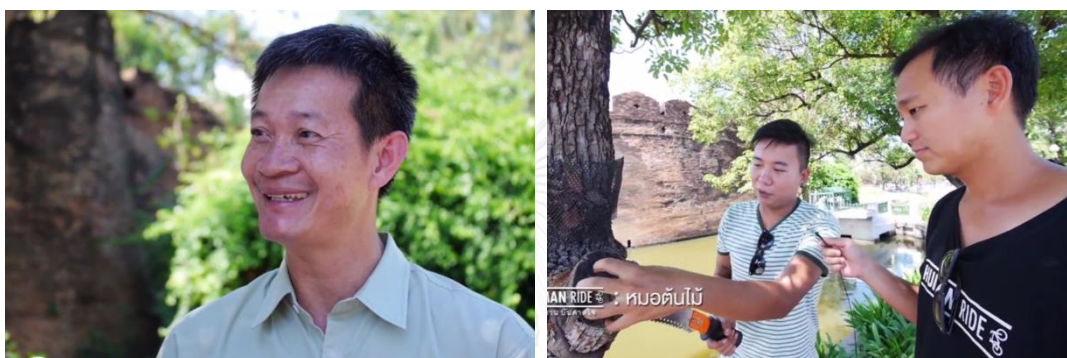
ฉากที่ผู้ดำเนินรายการและลุงสมพลเดินทางด้วยจักรยานไปชมแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดตรังที่สวนพฤกษศาสตร์สากลภาคใต้ทุ่งค่าย ในระหว่างบทสนทนานั้นผู้ดำเนินรายการจะซักถามเรื่องราวการใช้จักรยานของลุงสมพล ซึ่งผู้ผลิตรายการจะใช้ภาพระยะปานกลางซึ่งเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ดำเนินรายการและตัวละครเข้าไว้ด้วยกัน นอกจากนี้ภาพระยะปานกลางที่ปรากฏยังสามารถแสดงอากัปกริยาและความรู้สึกของตัวละครได้โดยเห็นได้จากสีหน้าและรอยยิ้มของตัวละครในขณะที่เขาได้เล่าเรื่องราวที่ได้ทำกิจกรรมปั่นจักรยานทางไกลซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสุขของลุงสมพล

รูปที่ 4.37 ภาพระยะปานกลาง ตอนพลังหลังเกษียณ

■ ตอนหมอดันไม้

การใช้ภาพพระยะปานกลางในตอนหมอดันไม้ปรากฏให้เห็นได้จากในฉากการสนทนาระหว่างผู้ดำเนินรายการกับอาจารย์บรรจงเกี่ยวกับการจัดตั้งโครงการคลินิกหมอดันไม้ ฉากสนทนาระหว่างผู้ดำเนินรายการกับนักศึกษาที่กำลังตัดแต่งกิ่งไม้ หรือฉากที่อาจารย์บรรจงกำลังสอนวิธีการใส่โฟมละลายลงไปโน้พรงต้นไม้ การใช้ภาพเหล่านี้จะทำให้ผู้ชมเข้าไปใกล้ชิดกับตัวละครมากขึ้นว่าวิธีการรักษาต้นไม้ทำได้อย่างไรโดยจะแสดงให้เห็นการทำทางของตัวละครต่าง ๆ ในขณะปฏิบัติการรักษาต้นไม้

รูปที่ 4.38 ภาพพระยะปานกลาง ตอนหมอดันไม้

3) **การใช้ภาพเชิงสัญลักษณ์** ในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลใจมีการใช้ทั้งภาพระยะไกลหรือภาพระยะใกล้ในการถ่ายทอดให้เห็นวัตถุหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร ซึ่งผู้ผลิตรายการมักใช้ภาพขนาดนี้เพื่อแสดงถึงนัยสำคัญหรือใช้เพื่อแสดงความหมายในเชิงสัญลักษณ์ ดังที่ผู้กำกับรายการให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“จริง ๆ แล้วรายละเอียดทุกอย่างมันสื่อถึงความเป็นเขา ซิมโบลิคพวกนี้มันก็จะถูกนำมาถ่ายทอด สิ่งเหล่านี้เวลาเรามองแคบลงไปมันก็จะกลายเป็นสัญลักษณ์ขึ้นมา พอเราไปดูมันก็จะรู้สึกเหมือนแปลกตาแปลกใจ ไม่ค่อยมีคนเห็น ก็จะดูน่าสนใจขึ้นมา”

(วินัย สัตตะระจาวงษ์, สัมภาษณ์)

■ ตอนสู้เขา

ในฉากที่นิโคลัสบอกเล่าเรื่องราวการแข่งขันจักรยานในประเทศไทยที่เขาเคยเข้าร่วม ผู้ผลิตรายการจะตัดสลับเป็นภาพระยะใกล้ซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นภาพถ้วยรางวัลชนะเลิศการแข่งขันรายการจักรยานที่นิโคลัสได้รับเพื่อเป็นการสื่อความหมายถึงการได้มาซึ่งความภาคภูมิใจและความสำเร็จ ซึ่งเป็นผลมาจากความพยายามของตัวเองที่ตั้งใจทำอะไร ๆ ให้ได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ถ้วยรางวัล

เหล่านี้จึงถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงรางวัลแห่งความสำเร็จของคนที่ต้องสู้กับตัวเองเพื่อเอาชนะอุปสรรคไปให้ได้

รูปที่ 4.39 ภาพเชิงสัญลักษณ์ ตอนสู้เขา

■ ตอนมากกว่าโค้ช

ผู้ผลิตรายการได้นำเสนอภาพบรรยากาศในบ้านพักของสิบเอกเน็มและพันจ่าอากาศเอกหญิง เฉลิม มีตัวอักษรเขียนไว้ที่ใต้หลังคาบ้านว่า “พื้นที่ปิดทองหลังพระ” ซึ่งหมายถึงการทำความดีโดยไม่ได้มุ่งหวังให้ผู้อื่นเห็น ซึ่งจากการเล่าเรื่องจะเห็นได้ว่าครอบครัวของสิบเอกเน็มใช้บ้านพักอาศัยมาเปิดเป็นศูนย์ฝึกจักรยาน ทั้งคู่ใช้เวลาทั้งหมดไปกับการทุ่มเทสอนจักรยาน พยายามหารายได้พิเศษ เพื่อนำมาทำเป็นทุนสำหรับการซื้ออุปกรณ์จักรยานในทีมโดยไม่ได้เรียกร้องจากผู้อื่นจนเกินไป ดังนั้น การนำเสนอภาพดังกล่าวของผู้ผลิตรายการนั้นจึงเป็นการสร้างความหมายที่สื่อให้เห็นลักษณะของตัวละครที่เป็นผู้ให้โดยไม่ได้หวังผลประโยชน์ใด ๆ เป็นสิ่งตอบแทน

รูปที่ 4.40 ภาพเชิงสัญลักษณ์ ตอนมากกว่าโค้ช

4) ภาพย้อนเหตุการณ์ในอดีต (Flashback) ผู้ผลิตรายการแสดงภาพย้อนกลับไปสู่อดีตของเหตุการณ์หรือสถานการณ์นั้น ๆ ด้วยการใช้ภาพสีขาว – ดำ หรือจางสีภาพให้ซีดลงเพื่อเป็นการบอกเล่าความเป็นมาของเรื่องราวที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นการช่วยเสริมบริบทของเหตุการณ์ให้มีความหมายมากขึ้นด้วยการนำเสนอข้อมูลความเป็นจริง ตัวอย่างเช่น

■ ตอนเก่าเมืองตรัง

การใช้ภาพย้อนอดีตของตอนนี้จะเห็นได้จากคำบรรยายผู้ผลิตรายการที่กล่าวถึงความเป็นมาในอดีตของจังหวัดตรัง ซึ่งกล่าวว่า “ที่นี่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจมาตั้งแต่สมัยอดีต ครั้งหนึ่งที่นี่เคยมีแหล่งเหมืองแร่ขนาดใหญ่ เป็นแหล่งปลูกยางพาราแห่งแรกของประเทศไทย เป็นแหล่งท่าเรือที่ใหญ่ที่สุดเป็นอันดับสองของประเทศรองจากท่าเรือคลองเตย และทางรถไฟสายใต้เมื่อก่อนก็สุดอยู่ที่จังหวัดตรังนี่เอง ดังนั้นตรังจึงเป็นแหล่งรวมความเจริญ เมื่อมีความเจริญที่นี้ก็มีจักรยานมากมายจากในประเทศและต่างประเทศ นั้นทำให้ตรังเป็นเมืองหนึ่งที่เคยมีจักรยานเยอะมากในอดีต” ในขณะที่ผู้ดำเนินรายการบรรยายจะใช้วิธีตัดภาพเป็นสีขาว - ดำสลับกับคำบรรยายไปด้วยซึ่งสะท้อนให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองทางด้านคมนาคมขนส่งของจังหวัดตรังในสมัยอดีต ดังนั้นวิธีดังกล่าวจึงเป็นการสร้างความหมายของเหตุการณ์ด้วยการอธิบายข้อมูลและภาพที่เป็นจริงเพื่อให้ผู้ชมได้ติดตามรายการต่อไป

รูปที่ 4.41 ภาพย้อนเหตุการณ์ในอดีต ตอนเก่าเมืองตรัง

นอกจากนี้ ยังมีอีกลักษณะหนึ่งในการใช้ภาพย้อนเหตุการณ์ในอดีตของเรื่องราวของรายการ กล่าวคือ การใช้ภาพย้อนเหตุการณ์ในอดีตเพื่อบอกเล่ากิจกรรมที่ตัวละครเคยกระทำซึ่งเกี่ยวข้องกับจักรยาน โดยวิธีการนำเสนอภาพเป็นภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหวของโครงการหรือกิจกรรมที่ตัวละครเคยปั่นจักรยานที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น

■ ตอนจักรยาน อาจารย์ยักษ์

ในฉากการสนทนาระหว่างผู้ดำเนินรายการและดร.วิวัฒน์ (อาจารย์ยักษ์) ที่บอกเล่าเรื่องราวการทำกิจกรรมรณรงค์ปั่นจักรยานเพื่อฟื้นฟูลุ่มน้ำไทยในโครงการปั่นจักรยานกู้วิกฤตคืนชีวิตให้ท่องเที่ยวไทยจะมีการตัดสลับภาพเหตุการณ์ของโครงการนี้ เมื่อผู้ดำเนินรายการซักถามถึงเหตุการณ์ในครั้งที่อาจารย์ยักษ์จัดกิจกรรมว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง ในขณะที่อาจารย์ยักษ์ได้เล่าถึงวิธีดำเนินการของกิจกรรมนี้ว่าเป็นการรวมกลุ่มจักรยานเพื่อไปช่วยกันกู้วิกฤตที่โลกกำลังเผชิญอยู่ก็จะปรากฏภาพย้อน

เหตุการณ์ของโครงการนี้ให้เห็นว่ามีการรวมตัวของนักปั่นจักรยานจำนวนมาก มีภาพทีมงานกำลังพูด ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้คนได้ตระหนักถึงปัญหา หรือมีการนำเสนอภาพนักปั่นจักรยานของโครงการ กำลังช่วยกันปลูกต้นไม้ในขณะที่อาจารย์ยักษ์ได้อธิบายถึงการชวนผู้คนไปปลูกต้นไม้เพื่อเป็นแนวทาง ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

รูปที่ 4.42 ภาพย้อนเหตุการณ์ในอดีตกิจกรรมปั่นจักรยาน ตอนจักรยานอาจารย์ยักษ์

5. ภาพการเน้นย้ำคำพูดของตัวละคร การเน้นย้ำคำพูดของตัวละครในรายการโทรทัศน์ ฮิวเมนิไรต์จักรยานบันดลใจมีปรากฏให้เห็นทุกตอนที่ออกอากาศ ซึ่งเป็นการนำคำพูดสำคัญของ ตัวละครที่ได้เคยกล่าวเอาไว้แล้วในเรื่องมาขึ้นเป็นคำบรรยายให้ผู้ชมได้รับรู้อีกครั้งหนึ่งเพื่อตอกย้ำ แนวคิดหลักของแต่ละตอนให้ผู้ชมได้รับรู้ นอกจากนี้การใช้ภาพในลักษณะดังกล่าวยังเป็นการช่วย สร้างความรู้สึกผ่อนคลายอารมณ์ให้กับผู้รับชมได้อีกด้วยดังที่ผู้ควบคุมการผลิตรายการได้ให้สัมภาษณ์ ไว้ว่า

“มันก็เป็นการย้ำประเด็นที่มันเป็นหัวใจของแชนแนลนั้นขึ้นมาเป็นคำที่ให้เรา อ่าน เราก็เอามันมาย้อนเพื่อให้เห็นว่านี่คือสาระสำคัญ นี่คือข้อความสำคัญที่เขา สื่อสาร แล้วก็ได้พักสมอง พักอารมณ์จากที่คุยกันมาเยอะ ๆ ด้วย”

(พรนภา อนุะหันลิไพบูลย์, สัมภาษณ์)

■ ตัวอย่างเช่น ตอนนักรักษาหัวใจ

คำบรรยายใต้ภาพเด็กคนหนึ่งขี่จักรยานอยู่ในห้วยตึ๊งเต๋มาและกำลังหยอกล้อให้กับกล้องจับ ภาพว่า “การเลืกของเด็กไม่ใช่เรื่องเล่น เป็นเรื่องซีเรียสในความเห็นของผม การเล่นของเด็กคือการ เรียนรู้ ทำให้เด็กมีทักษะหลายอย่าง” ผู้ผลิตรายการได้ยกทัศนะของนายแพทย์รังสฤษฎ์มาย้ำเป็น ประเด็นสำคัญเพื่อให้ผู้ชมได้คิดทบทวนอีกครั้งกับคำพูดของเขา ซึ่งเป็นการสื่อความหมายที่สอดคล้อง กับแก่นเรื่องเพื่อทำให้ผู้ชมรับรู้ ว่า สิ่งสำคัญที่นายแพทย์รังสฤษฎ์ชักชวนเด็ก ๆ เข้ามาทำกิจกรรมปั่น จักรยาน ดูนก และชมธรรมชาติในป่านั้น ไม่ใช่เพื่อต้องการให้เป็นเรื่องความสนุกสนานของเด็กเพียง อย่างเดียว แต่นายแพทย์รังสฤษฎ์ยังเล็งเห็นว่ากิจกรรมนี้คือสิ่งที่ช่วยให้เด็กเกิดทักษะการเรียนรู้หลาย

ด้านโดยอาศัยการสังเกต จดจำ และได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างแท้จริงอันเป็นผลประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็ก ๆ ที่จะดำเนินชีวิตต่อไปในภายภาคหน้า

รูปที่ 4.43 การเน้นย้ำคำพูดของนายแพทย์รังสฤษฎ์ ตอนนักรักษาหัวใจ

■ ตอนมหาวิทยาลัยจักรยาน

ผู้ผลิตรายการแสดงภาพคำบอกเล่าของอาจารย์ท่านหนึ่งที่กล่าวไว้ว่า “เราใช้จักรยานเป็นสื่อในการที่จะสร้างมิตรภาพที่ดีระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์ เพื่อนกับเพื่อน รวมถึงชุมชน ทำให้เราได้ใกล้ชิดกันมากขึ้น” การเน้นย้ำคำพูดดังกล่าวของผู้ผลิตรายการด้วยการขึ้นคำบรรยายในฉากที่กลุ่มนักปั่นจักรยานยืนอยู่บนสะพานได้สื่อความหมายให้เห็นถึงแก่นของเรื่องซึ่งเป็นเรื่องราวการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นโดยมีการจัดกิจกรรมให้อาจารย์ บุคลากร และนักศึกษาได้รวมกลุ่มกันปั่นจักรยานรอบรั้วมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นที่ทำให้ทุกคนได้มีโอกาสพูดคุยกันอย่างใกล้ชิดและสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างกันมากขึ้น

รูปที่ 4.44 การเน้นย้ำคำพูดของตัวละคร ตอนมหาวิทยาลัยจักรยาน

เมื่อพิจารณาโดยรวม จะเห็นได้ว่าการจัดระยะภาพ การจัดมุมกล้องเพื่อสื่อความหมาย ในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จรรย์านบันดาลใจแสดงให้เห็นลักษณะเด่นของการนำภาพมานำเสนอที่สำคัญในรายการได้ทั้งหมด 5 ลักษณะ ได้แก่ การใช้ภาพระยะไกลมากและระยะไกล การใช้ภาพระยะปานกลาง การใช้ภาพย้อนอดีต การใช้ภาพเชิงสัญลักษณ์ และการใช้ภาพเน้นย้ำคำพูดของตัวละคร ซึ่งภาพที่ปรากฏดังกล่าวทั้งหมดเป็นการสะท้อนให้เห็นความสอดคล้องระหว่างแนวความคิดหลักของเรื่องราวและตัวละครที่ถูกลำเสนอเพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดความหมายของผู้ใช้จรรย์านไปยังผู้รับชมรายการ โดยสามารถสรุปได้เป็นตารางดังต่อไปนี้

ประเภทของภาพ	ลักษณะของภาพ	ความหมายของภาพ
ภาพระยะไกลมากและภาพระยะไกล	ถ่ายให้เห็นฉากขนาดกว้าง	แสดงให้เห็นบริบททางสังคมของเหตุการณ์ที่จะนำเสนอ
ภาพระยะปานกลาง	ถ่ายให้เห็นประมาณครึ่งตัวของตัวละคร	แสดงให้เห็นความใกล้ชิดและอากัปกริยาหรือการแสดงออกของตัวละคร
ภาพย้อนอดีต	ใช้ภาพสีขาว - ดำ หรือจางสีภาพให้ชัดลง	แสดงให้เห็นข้อมูลความเป็นจริงของเหตุการณ์
ภาพเชิงสัญลักษณ์	ถ่ายวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร	สื่อถึงความเป็นตัวตนของตัวละคร
ภาพการเน้นย้ำคำพูดของตัวละคร	ขึ้นคำบรรยายคำพูดของตัวละคร	ตอกย้ำมุมมองการดำเนินชีวิตของตัวละครเพื่อเชื่อเชิญให้ผู้ชมขบคิดอย่างลึกซึ้ง

ตารางที่ 4.7 แสดงการสื่อความหมายด้วยภาพที่ปรากฏในรายการ

4.5 การสื่อความหมายด้วยเสียง

เสียงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการเพิ่มอารมณ์และความสมจริงของเหตุการณ์ได้ การสื่อความหมายด้วยเสียงจะช่วยเป็นตัวเสริมให้ผู้ชมเข้าใจและรับรู้ความหมายของภาพได้อย่างลึกซึ้งเพิ่มขึ้น ในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จรรย์านบันดาลใจมีการใช้เสียงเพื่อสื่อความหมายดังต่อไปนี้

1) เสียงบรรยาย (Narration) ในตอนเปิดเรื่องและปิดเรื่องของรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์ จักรยานบันดลใจจะมีปรากฏให้เห็นภาพของผู้ดำเนินรายการพูดบรรยายข้อมูลเบื้องต้นเพื่อให้ผู้ชมได้เห็นแนวคิดในภาพรวมของรายการในแต่ละตอนที่นำเสนอ สำหรับในส่วนของกลางเรื่องอาจปรากฏเสียงผู้ดำเนินรายการพูดบรรยายอยู่นอกจอแทรกเข้ามาเป็นระยะเพื่อเป็นการแสดงข้อมูลความเป็นจริงของเรื่องราวโดยมีการตัดสลับกับภาพเหตุการณ์หรือเป็นการพูดบรรยายเพื่อแสดงความคิดเห็นของผู้ดำเนินรายการที่มีต่อตัวละครหรือเหตุการณ์ที่ได้พบเจอ

2) เสียงสัมภาษณ์ คือเสียงพูดคุยระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์ ในรายการนี้หมายถึงผู้ดำเนินรายการคือผู้สัมภาษณ์และตัวละครหลักเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อบอกเล่าข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวของตนเอง โดยผู้ดำเนินรายการจะทำหน้าที่ซักถามเรื่องราวของตัวละครด้วยรูปแบบสัมภาษณ์กึ่งทางการเพื่อให้ผู้ชมได้รับรู้ถึงวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้จักรยานว่าเพราะเหตุใดตัวละครถึงเริ่มใช้จักรยาน ตัวละครใช้จักรยานทำกิจกรรมอะไรบ้าง ตัวละครได้รับผลกระทบอย่างไรบ้างต่อการใช้จักรยาน ในขณะที่เดียวกันคำตอบของตัวละครจะมีส่วนช่วยในการสร้างความน่าเชื่อถือและความสมจริงให้แก่รายการได้ เนื่องจากตัวละครเหล่านี้จะถ่ายทอดหรือบอกเล่าเรื่องราวซึ่งเกิดมาจากประสบการณ์จริงที่เกิดพวกเขาเคยเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์ตัวละครอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวละครหลัก เช่น บุคคลในครอบครัว เพื่อนฝูงของตัวละคร ชาวบ้านที่รู้จักกับตัวละคร เป็นต้น เพื่อเป็นการขยายข้อมูลและส่งเสริมให้ตัวละครหลักมีความน่าเชื่อถือขึ้นด้วยการแสดงทัศนคติและความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อตัวละครหลัก

3) เสียงประกอบ เป็นเสียงที่มักจะคลอไปกับเสียงดนตรีและเสียงสนทนา โดยจะทำหน้าที่ช่วยสร้างบรรยากาศให้แก่ฉากนั้น ๆ ให้รู้สึกมีความสมจริงของเรื่องราว สำหรับรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจมีการใช้เสียงประกอบเพื่อสร้างบรรยากาศอยู่ในทุกตอนที่ออกอากาศ โดยส่วนใหญ่จะเป็นเสียงธรรมชาติรอบตัวซึ่งทำให้ผู้ชมคุ้นเคยกับบรรยากาศจากสถานที่จริงของเหตุการณ์ ตัวอย่างเช่น

- ตอนรากไม้ รากเมือง รากเรา

ในฉากเปิดเรื่องที่แสดงภาพบรรยากาศของสะพานข้ามแม่น้ำ มีแสงพระอาทิตย์ส่อง มีฝูงนกบินอยู่บนท้องฟ้าพร้อมกับเสียงนกร้องเป็นเสียงประกอบ มีรถแล่นอยู่บนถนนพร้อมกับเสียง

เครื่องดนตรีเป็นเสียงประกอบ มีภาพพิธีกรปั่นจักรยานอยู่ริมถนนพร้อมกับมีเสียงล้อจักรยานเป็นเสียงประกอบ เสียงเหล่านี้ทำให้ผู้ชมได้รับรู้บรรยากาศยามเช้าของจังหวัดเชียงใหม่ที่เงียบสงบ ไม่วุ่นวาย

■ ตอนพาหนะมหานคร

ผู้ผลิตรายการนำเสนอภาพตีกระทบฟ้า บรรยากาศรถยนต์และมอเตอร์ไซด์จอดติดอยู่บริเวณสี่แยกไฟแดง ภาพผู้คนเบียดเสียดกันขึ้นรถโดยสารประจำทาง ภาพผู้คนเดินชวักไขว่บนสถานีรถไฟฟ้า พร้อมกับมีเสียงอีกทีกรีกโครมของเครื่องยนต์และเสียงบีบแตรเป็นเสียงประกอบ เสียงเหล่านี้เป็นการสื่อความหมายเพื่อให้ผู้ชมได้รับรู้ถึงความอึดอัด ความตึงเครียด และความวุ่นวายของผู้คนในช่วงเวลาเช้าหรือช่วงเวลาเร่งด่วนที่ทุกคนต่างต้องรีบเร่งไปทำงานในทันเวลา

4) **เสียงดนตรี** เป็นเสียงที่ช่วยกระตุ้นการตอบสนองอารมณ์ของผู้รับชม ทั้งนี้ในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลใจ จะใช้เพลง “ฟ้า” ของศิลปินวงอีโบล่า เป็นเพลงประจำของรายการทุกตอน (Theme Song) เพื่อเป็นการสื่อความหมายและกระตุ้นอารมณ์ของผู้ชมให้เกิดความรู้สึกต่อผู้ฟ้าฝันอุปสรรคเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจไว้เช่นเดียวกับทุกตัวละครในรายการที่ทุกคนล้วนต้องใช้ความพยายาม ความมุ่งมั่นกับการใช้จักรยานเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ มาเป็นระยะเวลาหลายปีกว่าจะได้พบเจอกับความสำเร็จและความสุขในการดำเนินชีวิต การใช้เพลงในการซึ่งเป็นผู้ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ชม

ในรายการส่วนใหญ่จะใช้เสียงดนตรีที่มีจังหวะปานกลางเพื่อช่วยสร้างอารมณ์ให้ผู้ชมได้รู้สึกผ่อนคลายไปกับบรรยากาศของเรื่องราว ตัวอย่างเช่น ตอนสวรรค์ของนักปั่นจักรยาน ในฉากที่พิธีกรเซ็นจักรยานขึ้นไปบนเรือล่องแม่น้ำเพื่อไปยังทุ่งกันหันลม เห็นบรรยากาศแม่น้ำ มีลมโบกพัดโชยหลังจากนั้นที่จักรยานผ่านทุ่งกันหันลม สองข้างทางเต็มไปด้วยทุ่งหญ้าพลิ้วไสว ดนตรีที่ใช้ประกอบกับภาพที่เห็นเหล่านี้จะก่อให้เกิดความรู้สึกความอ่อนโยน ผ่อนคลาย และชื่นชมไปกับความงามของธรรมชาติ

เสียงดนตรียังสามารถสื่อความหมายเพื่อแสดงบ่งบอกถึงเวลาและสถานที่ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ ตัวอย่างเช่น ตอนเก่าเมืองตรัง ในฉากที่สมาชิกชมรมจักรยานโบราณรวมตัวกันเพื่อปั่นจักรยานไปนั่งพูดคุยกันที่ร้านกาแฟยามเช้า จะมีเสียงดนตรีเป็นจังหวะปานกลางที่สื่อถึงความสนุกสนานและสร้างบรรยากาศย้อนหลังไปสู่ช่วงที่ตัวละครเหล่านั้นยังมีอายุในช่วงวัยรุ่น

นอกจากนี้ตลอดทั้งรายการยังมีเสียงดนตรีอื่น ๆ ที่ถูกแทรกไว้ในช่วงระหว่างบทสนทนาของตัวละครเพื่อเป็นการสร้างสีสันไม่ให้อรรถรสที่น่าติดตามจืดชืดเกินไป เป็นการสร้างอารมณ์คล้อยตามตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบรายการเพื่อไม่ให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกสะดุดในการรับฟังหากไม่มีเสียงดนตรีคลอไปตลอดรายการ

กล่าวโดยสรุป จากการวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮีโร่ไมไรด์จักรยานบันดาลัย ผู้วิจัยพบว่า ผู้ผลิตรายการมีการนำเสนอเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานในรูปแบบรายการสารคดีด้วยการถ่ายทอดข้อมูลเหตุการณ์จริงของตัวละครให้ผู้ชมรับรู้ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ตามเกณฑ์ด้านองค์ประกอบในการเล่าเรื่องทั้งหมด 5 ประการ ได้แก่ 1) การวางโครงเรื่องแบบค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับขั้น 2) การใช้ตัวละครที่มีลักษณะเป็นผู้นำทางความคิดหรือเป็นคนที่มีความหมายแน่นอนในชีวิต 3) การใช้จุดยืนของผู้เล่าเรื่องแบบที่มักเป็นจุดยืนแบบบุคคลที่สาม 4) การใช้ที่สอดคล้องกับแนวความคิดหลักของเรื่องและตัวละคร และ 5) การใช้เสียงที่ช่วยเสริมสร้างสร้างอารมณ์ให้แก่อุบัติการณ์

การผสมผสานองค์ประกอบในการเล่าเรื่องดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นอย่างกลมกลืนนั้นสามารถเสริมสร้างความน่าเชื่อถือ และเป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ชมซึ่งเป็นไปตามความต้องการของผู้ผลิตรายการได้ ทั้งนี้จากการวิเคราะห์เกณฑ์การเล่าเรื่องทั้งหมดสามารถนำไปสู่ข้อสรุปในการประกอบสร้างเป็นความหมายของผู้ใช้จักรยานดังที่จะได้อธิบายในบทต่อไป

บทที่ 5

การวิเคราะห์ความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏ ในรายการโทรทัศน์ “ฮิวเมนิไรต์จักรยานบันดาลใจ”

5.1 ความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการ

สำหรับการวิเคราะห์ในบทนี้ ผู้วิจัยจะพิจารณาความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนิไรต์จักรยานบันดาลใจทั้งหมดจำนวน 27 ตอน ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) ตามองค์ประกอบในการเล่าเรื่อง เพื่อหาคำตอบว่าผู้ผลิตรายการมีการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานไว้อย่างไรบ้าง ซึ่งจากการวิเคราะห์ผู้วิจัยพบว่าความหมายของผู้ใช้จักรยานสามารถแบ่งออกได้เป็น 9 ลักษณะดังต่อไปนี้

1. ผู้ใช้จักรยานประกอบไปด้วยผู้คนที่มีความหลากหลายในสังคม
2. ผู้ใช้จักรยานคือผู้ที่แข่งขันกับตัวเอง
3. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการการยอมรับทางสังคม
4. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง
5. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม
6. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน
7. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม
8. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีวิถีในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสามารถพึ่งพาตนเองได้
9. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน

1. ผู้ใช้จักรยานประกอบไปด้วยผู้คนที่มีความหลากหลายในสังคม

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของรายการที่ถ่ายทอดเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานซึ่งเป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่อง ผู้วิจัยพบว่า ผู้ผลิตรายการมีการประกอบสร้างภาพของผู้ใช้จักรยานที่สะท้อนให้เห็นได้ว่าสังคมในปัจจุบันมีผู้ใช้จักรยานกันอย่างหลากหลายทั้งในแง่ของเพศ วัย สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงพื้นที่ในการใช้จักรยานด้วย ถึงแม้ว่าการนำเสนอความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานจะเห็นได้อย่างครอบคลุม อย่างไรก็ตามสัดส่วนของผู้ใช้จักรยานนั้นไม่ได้มีการนำเสนอให้เห็น

ในปริมาณอย่างเท่าเทียมกันในทุก ๆ มิติ โดยจะสังเกตได้ว่าคุณสมบัติของผู้ใช้จักรยานในแต่ละมิตินั้น มักจะปรากฏให้เห็นความโน้มเอียงไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งอย่างเด่นชัดขึ้นมา กล่าวคือ ผู้ใช้จักรยานส่วนใหญ่มักจะเป็นเพศชาย อยู่ในช่วงวัยทำงาน เป็นคนระดับชนชั้นกลาง และมีการใช้จักรยานในพื้นที่แบบสะท้อนถึงสังคมของคนเมือง ซึ่งจะสามารถอธิบายรายละเอียดในแต่ละมิติของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏได้ต่อไปนี้

1.1 มิติด้านเพศ

จากการวิเคราะห์ลักษณะตัวละครหลักที่ปรากฏในรายการผู้วิจัยพบว่า มีการแสดงให้เห็นความหลากหลายทางเพศของผู้ใช้จักรยานทั้งที่เป็นเพศชายและเพศหญิง แต่จากตัวละครที่ปรากฏทั้งหมดจำนวน 27 ตอน จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่แล้วมีการนำเสนอผู้ใช้จักรยานที่เป็นเพศชายมากกว่า ในขณะที่ผู้ใช้จักรยานที่เป็นเพศหญิงมีปรากฏให้เพียงจำนวน 4 ตอน ทั้งนี้เป็นเหตุผลจากทางกระบวนการผลิตรายการที่ไม่สามารถค้นหาตัวละครที่เป็นเพศหญิงได้มากนักจึงทำให้ตัวละครส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่เป็นเพศชาย ดังที่พิธีกรรายการให้คำสัมภาษณ์ไว้ว่า

“ผู้หญิงไม่ค่อยมีครับ เราไม่ค่อยเจอผู้หญิง ต้องยอมรับก่อนว่าคนที่ปั่นจักรยานจนเก่าป็นมาเป็นเวลานาน ๆ มันไม่ค่อยมี ผู้หญิงที่ปั่นช่วงหลังมันก็มีเยอะ แต่ว่าคนที่ปั่นมาเป็นสิบปี เข้าใจชีวิต ยุคนั้นเนี่ยผู้หญิงยังไม่ค่อยปั่นจักรยาน มันก็เลยทำให้รายการมีแต่ผู้ชายเป็นส่วนใหญ่”

(ทรงกลด บางยี่ขัน, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่า การปรากฏภาพของเพศหญิงที่เป็นผู้ใช้จักรยานในรายการไม่ได้มีลักษณะเป็นตัวละครหลักที่เป็นผู้ดำเนินเรื่องราว หากแต่เป็นตัวละครเสริมซึ่งเป็นผู้มีความสัมพันธ์และมีส่วนช่วยสนับสนุนให้แก่ตัวละครหลักที่เป็นเพศชายมากกว่า ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 5.1 และตารางที่ 5.2

ลำดับที่	วันที่ ออกอากาศ	ชื่อตอน	ลักษณะทางเพศของตัว ละคร	
			ชาย	หญิง
1	29 ก.ย. 56	สู้ซ่า	✓	
2	6 ต.ค. 56	พลังหลังเกษียณ	✓	
3	13 ต.ค. 56	คมเสื่อหนุ่ม	✓	
4	20 ต.ค. 56	เก้าอี้ตริง	✓	
5	27 ต.ค. 56	มากกว่าโค้ช	✓	✓
6	3 พ.ย. 56	วิชานอกบทเรียน	✓	
7	10 พ.ย. 56	วงล้อนำธรรม	✓	
8	17 พ.ย. 56	อัมสเตอร์ดัม เมืองหลวงจักรยาน ของโลก	✓	
9	24 พ.ย. 56	สวรรค์ของนักปั่นจักรยาน	✓	
10	8 ธ.ค. 56	แลกสัมผัส	✓	
11	15 ธ.ค. 56	สายตรวจจักรยาน	✓	
12	22 ธ.ค. 56	จักรยาน อาจารย์ยักษ์	✓	
13	29 ธ.ค. 56	ชุมชนสองล้อ	✓	✓
14	5 ม.ค. 57	เกาะจักรยาน	✓	
15	13 ก.ค. 57	คนฟังตนเอง	✓	
16	20 ก.ค. 57	หมอตันไม้	✓	
17	27 ก.ค. 57	ไทเป เมืองน่ารักของนักปั่น	✓	
18	3 ส.ค. 57	ทางจักรยานสายใต้หัว	✓	
19	10 ส.ค. 57	ทางรถไฟสายจักรยาน	✓	
20	17 ส.ค. 57	นักรักษาหัวใจ	✓	

ตารางที่ 5.1 เพศของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรด์จักรยานบันดาลใจ

ลำดับที่	วันที่ ออกอากาศ	ชื่อตอน	ลักษณะทางเพศของตัว ละคร	
			ชาย	หญิง
21	24 ส.ค. 57	มหาวิทยาลัยจักรยาน	✓	✓
22	31 ส.ค. 57	พาหนะมหานคร	✓	
23	7 ก.ย. 57	ทางพิเศษ	✓	✓
24	14 ก.ย. 57	รักไม้ รักเมือง รักเรา	✓	
25	21 ก.ย. 57	เที่ยวสงขลาด้วยสองขา	✓	
26	28 ก.ย. 57	ปั่นไปปั่น	✓	
27	5 ต.ค. 57	นักออกแบบเส้นชัย	✓	
		รวม	27	4

ตารางที่ 5.2 เพศของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์อิวิเมนไรด์จักรยานบันดาลใจ (ต่อ)

จากตารางพบว่า สัดส่วนของตัวละครที่เป็นเพศหญิงนั้นปรากฏให้เห็นเพียง 4 ตอน ซึ่งประกอบไปด้วย ตอนมากกว่าโค้ช ตัวละครเพศหญิงที่ปรากฏคือ พันจ่าอากาศเอกหญิงเฉลิม ซึ่งเป็นภรรยาของสิบเอกเน้ม ชมพูศรี รับหน้าที่เป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือและฝึกซ้อมให้กับนักกีฬาเยาวชนไปพร้อมกับสามีของตน, ตอนชุมชนสองล้อ ตัวละครเพศหญิงที่ปรากฏคือ ภาวดี เนตรภู่ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับการเชิญชวนจากมูลนิธิโอกาส และชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทยให้เป็นตัวแทนในการการจัดตั้งโครงการชุมชนจักรยานของชุมชนดงกลางขึ้นมา จะเห็นได้ว่าตัวละครในตอนดังกล่าวนี้เป็นบุคคลหนึ่งซึ่งทำหน้าที่เป็นเพียงส่วนช่วยในการสนับสนุนและจัดหาผู้เข้าร่วมโครงการชุมชนจักรยานเท่านั้น, ตอนมหาวิทยาลัยจักรยาน ตัวละครที่เพศหญิงที่ปรากฏคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาดา ไชยสวัสดิ์ เป็นหนึ่งในอาจารย์ที่รวมตัวกับกลุ่มนักศึกษา ร่วมกันจัดกิจกรรมปั่นจักรยานทุกช่วงวันศุกร์ตอนเย็น และตอนทางพิเศษ ตัวละครเพศหญิงที่ปรากฏคือ จันทรมณี พลภักดี เป็นหนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้งบริษัททัวร์จักรยาน ซึ่งเธอได้รับคำเชิญชวนจากโคแวน แคสเซล ซึ่งเป็นชายชาวเนเธอร์แลนด์ที่มาอาศัยอยู่ในประเทศไทยให้มาร่วมกันสร้างทัวร์จักรยานรอบกรุงเทพมหานครเพื่อรองรับการท่องเที่ยวให้กับชาวต่างชาติ

จากลักษณะตัวละครที่เป็นเพศหญิงทั้งหมดอาจกล่าวได้ว่า ถึงแม้ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์อิวิเมนไรด์จักรยานบันดาลใจจะไม่ได้ปิดกั้นโอกาสสำหรับการนำเสนอตัวละครที่เป็นผู้ใช้จักรยานเพศ

หญิง แต่เนื่องจากตัวละครเพศหญิงในรายการมีปรากฏให้เห็นในสัดส่วนที่น้อยกว่าเพศชาย อีกทั้งยังไม่สามารถดำเนินเรื่องราวได้ด้วยตัวคนเดียวโดยลำพัง เป็นเพียงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินเรื่องเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ในการนำเสนอเพศของผู้ใช้จักรยานจึงเห็นได้ว่าสื่อยังคงมีอคติทางเพศของผู้ใช้จักรยานอยู่เพราะไม่ได้ทำหน้าที่สะท้อนภาพความเป็นจริงของผู้ใช้จักรยานเพศหญิงที่จะเห็นได้ว่ามีมากหน้าหลายตาขึ้นในสังคมปัจจุบัน

1.2 มิติด้านวัย

ในการพิจารณาถึงช่วงอายุของตัวละครหลักที่ปรากฏในรายการ ผู้วิจัยพบว่า ผู้ผลิตรายการมีความพยายามนำเสนอให้เห็นถึงความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานที่มีช่วงชั้นอายุซึ่งมีจำนวนมากหรือน้อยที่แตกต่างกันออกไปตามตารางที่ระบุไว้ด้านล่าง ทั้งนี้เนื่องมาจากเป้าหมายหลักของผู้ผลิตรายการที่ไม่ได้ต้องการเน้นเฉพาะกลุ่มคนวัยใดวัยหนึ่งเป็นหลัก หากแต่เป็นการให้ความสำคัญกับกลุ่มคนทุกช่วงวัยที่สนใจรับชมรายการเพื่อที่จะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จักรยานได้ ดังนั้นลักษณะตัวละครที่เป็นผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏอยู่ในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลใจจึงครอบคลุมทั้งบุคคลซึ่งอยู่ในวัยกำลังศึกษาเล่าเรียน กลุ่มคนวัยทำงาน และวัยสูงอายุ

อย่างไรก็ตาม จากตารางที่ระบุไว้ด้านล่างนี้จะเห็นได้ว่า ตัวละครที่ปรากฏในรายการมักจะมีช่วงอายุตั้งแต่ 30 -39 ปี เป็นจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือช่วงอายุ 40 - 49 ปี และช่วงอายุ 50 - 59 ปี ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการนำเสนอภาพของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการส่วนใหญ่จัดอยู่ในช่วงกลุ่มคนวัยทำงาน ทั้งนี้อาจมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากกระบวนการผลิตของรายการเนื่องจากการผลิตรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลใจมีวิธีการคัดเลือกแหล่งข้อมูลบุคคลที่มีความใกล้ชิดหรือคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีกับผู้ผลิตรายการซึ่งเป็นกลุ่มคนวัยทำงานเช่นเดียวกัน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้กำกับรายการว่า

“ส่วนมากเรารู้จักกันอยู่แล้ว เราขยายจากข้อมูลที่เรามี พอเราอยู่ในวงการนี้มันก็มีข้อมูลเข้ามาหาเรามากขึ้น กับอีกส่วนหนึ่งคือบางคนเราไม่รู้หรือกว่าเขาใช้จักรยาน แต่พอเราพูดคุยกันหรือเรารู้ว่าเขามีจักรยานเป็นเหมือนพาหนะพื้นฐาน เราก็เลยลองพูดคุยดูว่ามันใช่ไหม”

(วินัย สัตตะรุจาวงษ์, สัมภาษณ์)

ลำดับ ที่	ชื่อตอน	ตัวละครหลัก	ช่วงอายุของตัวละคร										
			วัยเรียน		วัยทำงาน			วัยสูงอายุ					
			10 - 19	20 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 - 69	70 - 79	80 ปี ขึ้นไป			
1	สู้ๆ	นิโคลัส มาเจียน			✓								
2	พลังหลังเกษียณ	สมพล ภูมิมาตร											✓
3	คมเสื่อห่ม	ด.ช. ฉวีรัตน์ วงศ์ปิยะ	✓										
4	เก้าเมืองตั้ง	ชมรมจักรยานโบราณ		✓			✓						
5	มากกว่าได้ซ	ส.อ. เหม ชมภูศรี					✓						
6	วิชานอกบทเรียน	จุลพร นันทพานิช					✓						
7	วงล้อน้ำธรรม	พระปลัดสมบุญ สุ่มังคโกล								✓			
8	อัมสเตอร์ดัม เมืองหลวง จักรยานของโลก	ผู้ดำเนินรายการ						✓					
9	สวรรค์ของนักปั่นจักรยาน	ผู้ดำเนินรายการ						✓					
10	แลกสัมผัสด	ผู้พิพากษาทางสายตา						✓					

ตารางที่ 5.3 แสดงช่วงชั้นอายุของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์เอ็มวีเรดจี้การานบ้านดลใจ

ลำดับที่	ชื่อตอน	ตัวละครหลัก	ช่วงอายุของตัวละคร											
			วัยเรียน		วัยทำงาน			วัยสูงอายุ						
			10 - 19	20 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 - 69	70 - 79	80 ปีขึ้นไป				
11	สายตรวจจักรยาน	ส.น. ชนะสงคราม				✓								
12	จักรยาน อากาศยักษ์	วิวัฒน์ ศัลยกำธร									✓			
13	ชุมชนสองล้อ	ชุมชนจักรยาน	✓				✓					✓		
14	เกาะจักรยาน	ผู้ดำเนินรายการ			✓									
15	คนพึ่งตนเอง	อริญ วะสี			✓									
16	หน่อต้นไม้	บรรจง สมบูรณ์ชัย				✓								
17	ไทเป เมืองน่ารักของนักปั่น	ผู้ดำเนินรายการ				✓								
18	ทางจักรยานสายใต้หัว	ผู้ดำเนินรายการ				✓								
19	ทางรถไฟสายจักรยาน	ผู้ดำเนินรายการ				✓								
20	นักรักษาหัวใจ	รังสฤษฎ์ กาญจนะวณิชช์							✓					

ตารางที่ 5.4 แสดงช่วงชั้นอายุของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮีโร่ในวัยเกษียณ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อตอน	ตัวละครหลัก	ช่วงอายุของตัวละคร									
			วัยเรียน		วัยทำงาน				วัยสูงอายุ			
			10 - 19	20 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 - 69	70 - 79	80 ปีขึ้นไป		
21	มหาวิทยาลัยจอร์จทาวน์	อาจารย์และนักศึกษา		✓	✓							
22	พาหนะมหานคร	โตมร สุขบุรีชา			✓							
23	ทางพิเศษ	จันทร์มีณี พลภักดิ์			✓							
24	รากไม้ รากเมือง รากเรา	ชมรมจักรยานวันอาทิตย์						✓				
25	เที่ยวสงขลาด้วยสองขา	อรรถพร สุขเกษม มงคล ชรินทร์สงขลา					✓					
26	ปั่นไปปั่น	อรรถพร สุขเกษม มงคล ชรินทร์สงขลา							✓			
27	นักออกแบบเส้นชัย	วิชญ์ พิมพ์กาญจนพงศ์			✓							
รวม			5			28				4		

ตารางที่ 5.5 แสดงช่วงชั้นอายุของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮีโร่ในวัยผู้ใหญ่ (ต่อ)

1.3 มิติด้านสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

ในการพิจารณามิติด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลัยจะทำให้เห็นถึงลักษณะทางชนชั้นของผู้ใช้จักรยานได้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์จากปัจจัยด้านระดับการศึกษาและอาชีพเป็นเกณฑ์การพิจารณา ซึ่งจากตารางที่ 5.6 และตารางที่ 5.7 จะเห็นได้ว่าในรายการได้แสดงให้เห็นภาพของผู้ใช้จักรยานซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลที่มีลักษณะพื้นฐานอาชีพอย่างหลากหลาย เช่น อาจารย์ นักศึกษา แพทย์ ข้าราชการ พระสงฆ์ ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว เป็นต้น ซึ่งกลุ่มคนในลักษณะดังกล่าวมักถูกยกย่องจากผู้คนในสังคมว่าเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพอย่างมีเกียรติ ศักดิ์ศรี และเป็นที่ยอมรับจากคนในสังคม นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงระดับการศึกษาของแต่ละคนจะพบว่าส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่มีการศึกษาอยู่ในระดับชั้นปริญญาตรีขึ้นไป ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้จักรยานเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการดำรงชีวิต มีเพียงพื้นฐานที่ซึ่งเป็นตัวละครจากตอนคมเสื่อหนุ่มที่ยังคงมีบทบาทเป็นเพียงนักเรียน รวมถึงลงสมพลจากตอนพลังหลังเกษียณและชาวบ้านในหมู่บ้านดงกลางจากตอนชุมชนจักรยานซึ่งเป็นตัวละครที่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาเท่านั้น ทั้งนี้อาจมีสาเหตุสำคัญมาจากตัวละครเหล่านี้เป็นผู้สูงอายุและอยู่ในบริบทสังคมต่างจังหวัดซึ่งอาจทำให้ไม่มีโอกาสทางการศึกษาเหมือนผู้คนในสมัยปัจจุบัน

ถึงแม้ว่าการนำเสนอภาพของผู้ใช้จักรยานจะมีความหลากหลายของคนที่มีอาชีพและมีการศึกษาในระดับที่แตกต่างกันเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงสถานภาพของผู้ใช้จักรยานนั้นว่าสามารถเป็นได้ทุกชนชั้นทางสังคม แต่อย่างไรก็ตามภาพของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏส่วนใหญ่จะมีลักษณะของความ เป็นกลุ่มคนที่อยู่ในระดับชนชั้นกลางทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับที่ศิริพร ยอดกมลศาสตร์ (2548) ให้นิยามกลุ่มคนชนชั้นกลางไว้ว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีลักษณะสำคัญคือมีใช้คนรวยหรือคนจน หากแต่คนชนชั้นกลางเป็นผู้มีความรู้ มีรายได้อยู่ในเกณฑ์ดี ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางความทันสมัย รวมทั้งยอมรับว่าความมั่นคงและความก้าวหน้าในทางการทำงานเป็นสิ่งที่พวกเขาปรารถนา

ดังนั้นอาจกล่าวสรุปได้ว่าลักษณะของผู้ใช้จักรยานในมิติทางด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นได้สะท้อนให้เห็นถึงระดับของกลุ่มคนชนชั้นกลางมากกว่าชนชั้นอื่น ๆ ทางสังคม ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากความตั้งใจของผู้ผลิตรายการที่เห็นว่าคนระดับชนชั้นกลางเป็นกำลังสำคัญในการถ่ายทอดแนวความคิดและมีบทบาทในการผลิตอุดมการณ์ขึ้นได้ ด้วยเหตุนี้หากต้องการกระตุ้นการรับรู้ของผู้คนในสังคมและยกระดับภาพลักษณ์ของผู้ใช้จักรยานให้สูงขึ้นจึงจำเป็นต้องใช้คนชนชั้นกลางเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนแนวคิดเรื่องการใช้จักรยาน

ลำดับ ที่	ชื่อตอน	ตัวละครหลัก	ระดับการศึกษา			อาชีพ
			ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี	
1	ผู้เช่า	นิโคลัส มาเจียน	-	-	-	นักแจ้งการยาน
2	พลหลังเกษียณ	สมพล ภูมิมาตร	✓	-	-	อาจารย์
3	คนเดือนทมิฬ	ด.ช. ณัฐนนท์ วงศ์ปิยะ	✓	-	-	นักเรียน
4	เก่าเมืองตรัง	ชมรมจักรยานโบราณ	-	-	-	-
5	มากกว่าไอซ์	ส.อ. เนียม ชมภูศรี	-	-	-	ผู้ฝึกสอนนักกีฬา
6	วิชานอกบทเรียน	จุลพร นันทพานิช	-	✓	-	อาจารย์
7	วงลือนาธรรม	พระปลัดสมบุรณ์ สุ่มงค์โต	-	-	-	พระสงฆ์
8	อัมสเตอร์ดัม เมืองหลวงจักรยาน ของโลก	ผู้ดำเนินรายการ	-	-	-	-
9	สวรรค์ของนักปั่นจักรยาน	ผู้ดำเนินรายการ	-	-	-	-
10	แลกลืมฝั่ง	ผู้พิพากษาสายตา	-	✓	-	-
11	สายตรวจจักรยาน	ส.น.ชนะสงคราม	-	✓	✓	ตำรวจ
12	จักรยาน อาจารย์ยักษ์	วิวัฒน์ ศัลยกำธร	-	-	✓	อาจารย์
13	ชุมชนสองล้อ	ชุมชนจักรยาน	✓	-	-	-
14	เกาะจักรยาน	ผู้ดำเนินรายการ	-	-	-	-

ตารางที่ 5.6 แสดงมิติทางชุมชนของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์อินโฟเอนิโรด์จักรยานบันดาใจ

ลำดับ ที่	ชื่อตอน	ตัวละครหลัก	ระดับการศึกษา			อาชีพ
			ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี	
15	คนพึ่งตนเอง	อริญ วะสี	-	-	-	ธุรกิจส่วนตัว
16	หมอดันไม้	บรรจง สมบูรณ์ชัย	-	-	✓	อาจารย์
17	ไทเป เมื่องนักรักของน้ำเป็น	ผู้ดำเนินรายการ	-	-	-	-
18	ทางจักรยานสายใต้หัว	ผู้ดำเนินรายการ	-	-	-	-
19	ทางรถไฟสายจักรยาน	ผู้ดำเนินรายการ	-	-	-	-
20	นักรักษาหัวใจ	รังสฤษฎ์ กาญจนะวณิชชัย	-	-	✓	แพทย์
21	มหาวิทยาลัยจักรยาน	อาจารย์และนักศึกษา	-	✓	✓	อาจารย์/นักศึกษา
22	พาหนะมหานคร	โตมร สุขปรีชา	-	-	-	นักเขียน
23	ทางพิเศษ	จันทร์มณี พลภักดิ์	-	✓	-	ไกด์ทัวร์
24	รากไม้ รากเมือง รากเรา	ชมรมจักรยานวันอาทิตย์	-	-	✓	อาจารย์
25	เที่ยวสงขลาด้วยสองขา	อรรถพร สุขเกษม มงคล ชนินทรสงขลา	-	✓	-	แพทย์/ อาจารย์
26	ขิ่นไปขิ่ง	อรรถพร สุขเกษม มงคล ชนินทรสงขลา	-	✓	-	แพทย์/ อาจารย์
27	นักออกแบบเส้นชัย	วิชญ์ พิมพ์กาญจนพงศ์	-	-	✓	นักออกแบบ
		รวม	3	7	7	

ตารางที่ 5.7 แสดงมิติทางขนานของตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์อิวเมเนโรต์จักรยานบันดาลใจ (ต่อ)

1.4 มิติด้านพื้นที่

ความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลใจ ในอีกรูปแบบหนึ่งคือการนำเสนอให้เห็นว่ามีผู้คนใช้จักรยานอาศัยอยู่ทุกพื้นที่ทั้งในบริบทของ สังคมไทยและต่างประเทศ เห็นได้จากตารางที่ระบุไว้ด้านล่างซึ่งมีการถ่ายทอดเรื่องราวของผู้ใช้ จักรยานในพื้นที่ต่างจังหวัดเป็นจำนวนมากที่สุด 14 ตอน รองลงมาคือผู้ใช้จักรยานที่อยู่ใน กรุงเทพมหานครจำนวน 6 ตอน และต่างประเทศจำนวน 7 ตอน ทั้งนี้ในการเลือกนำเสนอพื้นที่ ต่างประเทศผู้ผลิตรายการจะเลือกนำเสนอในพื้นที่ของประเทศที่ให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ๆ ใน เรื่องของการใช้จักรยานรวมทั้งเลือกนำเสนอจากประเทศที่มีบริบทใกล้เคียงกับประเทศไทยในเรื่อง ของการพัฒนาการใช้จักรยานดังที่ผู้กำกับรายการได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“เลือกจากเมืองที่มันเป็นเอกลักษณ์เมืองจักรยานโลก ซึ่งจริง ๆ แล้วมันก็มี อยู่ไม่กี่เมืองที่ชัด แล้วก็เลือกจากเมืองที่เขากำลังเติบโตไปพร้อม ๆ กับ จักรยานแบบเรา”

(วินัย สัตตะจรรยาวัช, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าผู้ผลิตรายการจะนำเสนอเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานในพื้นที่ที่แตกต่าง กันเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลาย แต่เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดจะเห็นได้ว่าการแสดงออก ของพื้นที่นั้นยังคงจำกัดอยู่ในพื้นที่ในเมืองหลวงหรือเมืองสำคัญที่เป็นแหล่งเศรษฐกิจและแหล่ง ท่องเที่ยวขนาดใหญ่ของประเทศ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดตรัง เมืองรอตเตอร์ดัมในประเทศ เนเธอร์แลนด์ หรือเกาะปิ้งในประเทศมาเลเซีย เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวนี้จึงเป็นการสื่อความหมาย ให้เห็นว่าการใช้จักรยานของผู้คนในพื้นที่แต่ละแห่งนั้นสะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิตของผู้ใช้จักรยาน แบบคนเมืองมากกว่าการดำเนินวิถีชีวิตแบบชนบท

ลำดับที่	ชื่อตอน	ตัวละครหลัก	ในประเทศไทย		ต่างประเทศ
			กทม.	ต่างจังหวัด	
1	ผู้เช่า	นิโคลัส มาเจียน		✓	
2	พลังหลังเกษียณ	สมพล ภูมิมาตร		✓	
3	คมเสื่อหนุน	ด.ช. ฉัฐนันท์ วงศ์ปิยะ		✓	
4	เก้าอี้ตรง	ชมรมจักรยานโบราณ		✓	
5	มากกว่าได้	ส.อ. นิเม ชนภูศรี		✓	
6	วิชานอกบทเรียน	จุฬพร นันทพานิช		✓	
7	วงล้อม้าธรรม	พระปลัดสมบุรณ์ สุ่มังโคโล		✓	
8	อัมสเตอร์ดัม เมืองหลวงจักรยานของโลก	ผู้ดำเนินรายการ			✓
9	สวรรค์ของนักปั่นจักรยาน	ผู้ดำเนินรายการ			✓
10	แลกส้มแปะ	ผู้พิพากษาทางสายตา		✓	
11	สายตรวจจักรยาน	ส.น.ชนะสงคราม	✓		
12	จักรยาน อัจฉริยะยักษ์	วิวัฒน์ ศัลยกำธร		✓	
13	ชุมชนสองล้อ	ชมรมจักรยาน		✓	
14	เกาะจักรยาน	ผู้ดำเนินรายการ			✓
15	คนพึ่งตนเอง	อริย วัระสี	✓		
16	หมอดันไม้	บรรจง สมบุรณ์ชัย		✓	

ตารางที่ 5.8 แสดงมิติด้านพื้นที่ของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์อิวเมเนโรด์จักรยานบันดาลัย

ลำดับที่	ชื่อตอน	ตัวละครหลัก	ในประเทศไทย		ต่างประเทศ
			กทม.	ต่างจังหวัด	
17	ไทเป เมืองนักรักของนักป็น	ผู้ดำเนินรายการ			✓
18	ทางจักรยานสายใต้หัวน	ผู้ดำเนินรายการ			✓
19	ทางรถไฟสายจักรยาน	ผู้ดำเนินรายการ			✓
20	นักรักษาหัวใจ	รังสฤษฎ์ ภาณุจนะเวณิชย์		✓	
21	มหาวิทยาลัยจักรยาน	อาจารย์และนักศึกษา	✓		
22	พหุณะมหานคร	โตมร สุขบุรีชา	✓		
23	ทางพิเศษ	จันทร์ธมณี พลภักดิ์	✓		
24	รากไม้ รากเมือง รากเรา	ชมรมจักรยานวันอาทิตย์		✓	
25	เที่ยวสงขลาด้วยสองขา	อรรถพร สุขเกษม มงคล ชนินทรสงขลา		✓	
26	ขึ้นไปปิ้ง	อรรถพร สุขเกษม มงคล ชนินทรสงขลา			✓
27	นักออกแบบเส้นชัย	วิษญ์ พิมพ์กาญจนพงศ์	✓		
รวม			20		7

ตารางที่ 5.9 แสดงมิติด้านพื้นที่ของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮีวเมโมเรตจักรยานปั่นดาลัยใจ (ต่อ)

2. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องแข่งขันกับตัวเอง

การแข่งขันในที่นี้ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อนำเรื่องราวของการใช้จักรยานเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องความเป็นกีฬาที่จะต้องแข่งขันเพื่อเอาชนะผู้อื่นเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการแข่งขันเพื่อเป็นการท้าทายตนเอง ดังนั้นในรายการจึงได้นำเสนองานถึงเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานที่เป็นบุคคลที่มีการกำหนดเป้าหมายในการใช้จักรยานเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า และต้องการทำตามเป้าหมายให้สำเร็จ เพื่อเป็นการท้าทายและพิสูจน์ความสามารถของตนเองว่าจะทำได้หรือไม่ โดยลักษณะของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏจะเห็นได้ว่าทุกคนสามารถต่อสู้กับอุปสรรคและเอาชนะจิตใจของตนเองในการปั่นจักรยานให้ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ มีปรากฏเห็นจำนวน 4 ตอน ดังต่อไปนี้

■ ตอนสู้เขา

ประสบการณ์ที่นิโคลัสเคยเข้าร่วมการแข่งขันรายการจักรยานประเภทต่าง ๆ และได้รับรางวัลทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติได้สะท้อนให้เห็นความพยายามของนิโคลัสที่ต้องพบเจอกับอุปสรรคต่าง ๆ จนสามารถนำพาตนเองเข้ามาสู่วงการกีฬาจักรยานได้ดังบทสนทนา

ผู้ดำเนินรายการ: ในการเข้าร่วมการแข่งขันคุณมีข้อเสียเปรียบอะไรบ้าง

นิโคลัส: ที่ผ่านมามีความพยายามมากจนกว่าจะมาถึงจุดนี้ได้ ผมเริ่มจากเตียง จากนั้นก็มาใช้วีลแชร์ ฝึกฝนและทำกายภาพบำบัดอยู่เป็นเดือน ๆ ผมต้องทนความเจ็บปวดครั้งแล้วครั้งเล่า จนกระทั่งผมพัฒนาได้มาถึงจุดนี้มันทำให้ผมมีความแข็งแกร่งภายในเพราะเวลาแข่งขัน หรือเริ่มมีความตึงเครียด หรือความเจ็บปวดที่เกิดขึ้น ความแตกต่างในการแข่งไม่ใช่แค่เรื่องขาอีกต่อไปแต่มันเป็นเรื่องของจิตใจด้วย ซึ่งผมคิดว่านี่น่าจะเป็นจุดแข็งที่ผมมีมากกว่าคนอื่น”

จากบทสนทนาสะท้อนให้เห็นว่า ถึงแม้ว่านิโคลัสจะมีข้อเสียเปรียบทางด้านร่างกายมากกว่าผู้เข้าแข่งขันกีฬาจักรยานคนอื่น ๆ เพราะเนื่องจากตนเองได้รับอุบัติเหตุ แต่ด้วยความพยายามในการฝึกฝนจนสามารถเป็นนักกีฬาจักรยานได้ก็เป็นสิ่งที่บ่งชี้ว่าความสามารถทางร่างกายไม่ได้เป็นอุปสรรคสำหรับการแข่งขันมากไปกว่าความสามารถในการต่อสู้กับจิตใจของตนเองเพื่อให้ได้คว้าชัยชนะ นอกจากนี้ความพยายามของนิโคลัสก็ถูกถ่ายทอดออกมาให้เห็นได้จากการนำเสนอภาพในอดีตตั้งแต่ช่วงที่เขาอนินิ่งรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล หลังจากนั้นก็เปลี่ยนมานั่งเก้าอี้รถเข็นจนสามารถลุกขึ้นยืนได้ด้วยตนเอง ฝึกทำกายภาพบำบัดจนสามารถเดินได้ จนกระทั่งภาพในปัจจุบันที่แสดงให้เห็นว่าเขา

สามารถปั่นจักรยานขึ้นภูเขาและเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างปกติ ซึ่งการปรากฏภาพเหล่านี้เป็นสื่อให้เห็นถึงความอดทนของนิโคลัสได้เป็นอย่างดี

รูปที่ 5.1 นิโคลัสขณะรักษาขาที่บาดเจ็บ

รูปที่ 5.2 นิโคลัสในขณะที่ฝึกซ้อมปั่นจักรยานด้วยตนเองและฝึกซ้อมกับกลุ่มเพื่อนร่วมทีม

■ ตอนคมเสื่อหนุน

ณัฐนนท์ วงศ์ปิยะ เป็นนักกีฬาจักรยานระดับเยาวชนที่มีความใฝ่ฝันอยากเป็นนักกีฬาจักรยานทีมชาติ การนำพาตัวเองให้เข้าไปสู่จุดสูงสุดที่ตนเองตั้งความหวังไว้เป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถของเขาเป็นอย่างมาก แต่เขายังคงพยายามไต่ระดับการแข่งขันเพื่อให้เข้าใกล้ความใฝ่ฝันอยู่เรื่อย ๆ ซึ่งเริ่มจากการฝึกซ้อมอย่างสม่ำเสมอภายในสวนยาง การเรียนรู้ทักษะจักรยานด้วยตนเองและได้รับคำแนะนำจากผู้ฝึกสอนและนักปั่นจักรยานภายในชมรมจักรยาน รวมทั้งการเข้าร่วมแข่งขันกีฬาเยาวชนประเภทต่าง ๆ เพื่อเก็บเกี่ยวประสบการณ์และมุ่งไปสู่การเป็นนักกีฬาทีมชาติ ความใฝ่ฝันของณัฐนนท์จึงเปรียบเสมือนสิ่งที่เป็นแรงผลักดันสำคัญให้เขาต้องอดทน และต่อสู้กับตัวเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อรักษาเป้าหมายสูงสุดของชีวิต

ผู้ดำเนินรายการ: เวลาถ่ายทอดทางทีวี เรามีความฝันว่าอยากไปแข่งแบบนั้นบ้างไหม

ณัฐนนท์: มีครับ ณ วันนี้ก็รอดูเอเชียนเกมส์ก่อนก็พอ

ผู้ดำเนินรายการ: เส้นทางมันต้องทำอย่างไรกว่าจะไปถึงตรงนั้นได้

ณัฐนนท์: กว่าจะติดทีมชาติได้ก็ต้องผ่านการแข่งขันกีฬาเยาวชนแห่งชาติปีนี้เป็นปีแรกที่ได้แข่งครับ

ผู้ดำเนินรายการ: เห็นว่าเราพร้อมก่อนอายุที่จะถึงอีกหรือ

ณัฐนนท์: ใช่ครับ ปีที่แล้วเขามาคัดภาคที่สตูล ก็อยากลงด้วย แต่ว่าเขาเอาอายุ 14 ปีขึ้นไปแต่ปีที่แล้วผมอายุ 13 ปี ก็เลยไม่ได้แข่ง

ผู้ดำเนินรายการ: ทัวร์นาเมนต์ใหญ่สุดในชีวิตที่คิดว่าเราอยากไปให้ถึงคืออันไหน

ณัฐนนท์: โอลิมปิกครับ

ผู้ดำเนินรายการ: มันพิเศษอย่างไร

ณัฐนนท์: มันเป็นเรื่องที่หาหนึ่งเดียวในโลกครับ ต่างคนต่างมุ่งมั่นเพื่อจะเอาเหรียญทองโอลิมปิก คือจะเป็นแชมป์โลก

ผู้ดำเนินรายการ: ณัฐว่ามันเป็นไปได้จริงไหม

ณัฐนนท์: ฝันให้ไกลไปให้ถึงก็จะเป็นจริงได้

จากบทสนทนาจะเห็นถึงความพยายามของณัฐนนท์ที่ต้องทุ่มเทฝึกฝนและฝึกซ้อมจักรยานอย่างจริงจังจนสามารถเข้าร่วมแข่งขันกีฬาระดับเยาวชนได้เป็นครั้งแรกของชีวิต ซึ่งการกำหนดเป้าหมายในการแข่งจักรยานของณัฐนนท์เปรียบเสมือนกับการต่อสู้กับจิตใจของตนเองในการมีวินัยและขยันฝึกซ้อมจักรยานอย่างสม่ำเสมอเพื่อที่จะสามารถทำตามความใฝ่ฝันที่อยากเป็นนักกีฬาจักรยานทีมชาติให้ได้ตามที่ต้องการ

■ ตอนนักออกแบบเส้นชัย

ผู้ดำเนินรายการซักถามกับวิทยุถึงรูปแบบในการจัดแข่งขันจักรยานออกแดดซ์ซึ่งมีกรอบในการกำหนดระยะทางแบบคร่าว ๆ ตั้งแต่ 200 กิโลเมตร ไว้ว่า

ผู้ดำเนินรายการ: มันเป็นการแข่งขันถูกไหมครับ

วิทยุ: บรรทัดแรก ๆ ของออกแดดซ์แรนเดอร์เนอร์ก็คือการปั่นจักรยานแบบออกแดดซ์แรนเดอร์เนอร์ไม่ใช่การแข่งขัน จริง ๆ แล้วมันเหมือนเป็นการทดสอบ คนที่ได้ที่หนึ่งไม่มี

ความสำคัญ ไม่ประกาศผลว่าใครได้ที่หนึ่ง แต่ว่าคนที่จบหรือผ่านการทดสอบจะถูกประกาศชื่อตามลำดับอักษรภาษาอังกฤษ ดังนั้นความสำคัญคือคุณจบหรือไม่ คุณผ่านหรือไม่ คือแข่งกับตัวเอง

จากคำอธิบายของวิชญ์เกี่ยวกับรูปแบบการแข่งขันจักรยานที่จัดขึ้นนั้นแสดงให้เห็นว่ารายการจักรยานนี้ถูกจัดขึ้นเพื่อให้นักปั่นจักรยานหลากหลายประเภทเข้าร่วมแข่งขัน โดยที่จุดประสงค์สำคัญของรายการจักรยานนี้ไม่ได้อยู่ที่การแข่งขันเพื่อระบุอันดับและเวลาของผู้เข้าเส้นชัย หากแต่เป็นการประกาศผลตามลำดับตัวอักษรของผู้ผ่านเข้าเส้นชัยแทน ดังนั้นจึงเป็นการสื่อความหมายว่าหากผู้เข้าแข่งขันปั่นจักรยานระยะทางไกลนี้จนสามารถเข้าสู่เส้นชัยได้สำเร็จก็ย่อมเป็นการพิสูจน์จิตใจของผู้เข้าแข่งขันว่าพวกเขาสามารถบรรลุเป้าหมายตามที่หวังไว้ ซึ่งการดำเนินเรื่องราวก็ทำให้เห็นว่ามีผู้เข้าแข่งขันหลายคนที่สามารถผ่านเข้าเส้นชัยได้ถึงแม้ว่าตลอดระยะเวลาที่ปั่นอาจจะต้องพบเจอกับความเหน็ดเหนื่อยบ้าง หรืออาจมีหลงทางบ้าง หรือเจอกับอุปสรรคอื่น ๆ ก็ตาม

■ ตอนเกาะจักรยาน

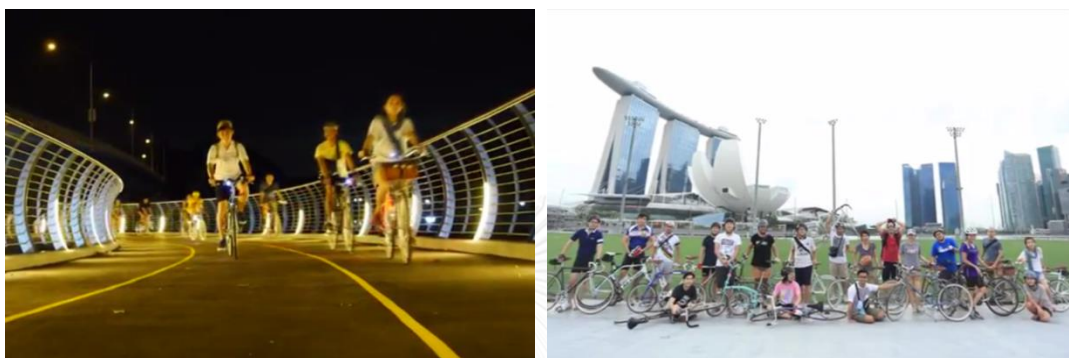
การถ่ายทอดเรื่องราวของคนไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศสิงคโปร์ซึ่งนัดหมายกันปั่นจักรยานรอบประเทศแสดงให้เห็นความอดทนของแต่ละคนที่พยายามต้องปั่นจักรยานตลอดระยะเวลาตั้งแต่ช่วงหัวค่ำของวันหนึ่งจนกระทั่งไปถึงรุ่งเช้าของอีกวันหนึ่งให้สำเร็จ โดยจะเห็นได้จากในฉากที่ทุกคนมารวมตัวกันหน้าสิงคโปร์อาร์ตมิวเซียมเพื่อเริ่มปั่นจักรยานออกไปเป็นขบวน เมื่อเดินทางได้ช่วงระยะเวลาหนึ่งก็มีการแวะพักตามจุดพักต่าง ๆ ที่กำหนดไว้เป็นระยะ และเมื่อเดินทางต่อไปก็มีสมาชิกบางคนเริ่มแสดงอาการเหนื่อยล้าโดยจะปรากฏภาพให้เห็นว่าสมาชิกบางคนใช้วิธีการเข็นจักรยานหรือนั่งพักริมทางแต่ก็ยังสามารถลุกขึ้นมาปั่นจักรยานต่อไปได้ หลังจากได้ทำภารกิจเสร็จสิ้นแล้วก็มีผู้เข้าร่วมปั่นจักรยานได้แสดงความรู้สึกของพวกเขาไว้ว่า

สมาชิก1: *ก็เหนื่อยนะครับแต่ก็ชื่นใจ ตั้งใจมาเป็นครั้งที่สองแล้วก็ทำสำเร็จแล้ว*

สมาชิก2: *มันเหมือนกับสู้กับตัวเองประมาณหนึ่งค่ะ แล้วก็รอคอยสิ่งที่เห็นนี้ มันก็คุ้มค่าที่ได้มาถึง*

สมาชิก3: *ทุกคนคงคิดว่าทำไม่ได้ แต่ว่าหลังจากทำได้แล้วมันก็เหมือนที่เนลสัน แมนเดลาพูดเอาไว้ว่า *It always seems impossible until it's done**

จากบทสัมภาษณ์จะเห็นถึงความภูมิใจของผู้เข้าร่วมปั่นจักรยานจำนวนหลายคนที่มีมุ่งมั่นพยายามปั่นจักรยานรอบประเทศสิงคโปร์ได้สำเร็จ ซึ่งการวางแผนเป้าหมายว่าจะต้องปั่นจักรยานทั่วประเทศรวมระยะทางทั้งสิ้น 128 กิโลเมตรให้ได้และเห็นว่าทุกคนสามารถปั่นจักรยานเดินทางมาถึงจุดหมายได้ครบตามกำหนดเป็นการกระทำที่แสดงออกถึงการเอาชนะต่อความเหนื่อยล้าและพิสูจน์ว่าพวกเขาสามารถปั่นจักรยานรอบประเทศได้จริง

รูปที่ 5.3 กลุ่มคนที่ออกเดินทางช่วงกลางคืนและสิ้นสุดภารกิจช่วงเช้าของอีกวันหนึ่ง

3. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม

ในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจ มีการนำเสนอตัวละครที่มีสถานะทางสังคมที่ต่างออกไปจากคนปกติทั่วไปที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย 2 ลักษณะดังต่อไปนี้

3.1 กลุ่มคนชายขอบในสังคม ประชากรชายขอบเป็นกลุ่มคนส่วนน้อยที่สังคมไม่สนใจรับรู้ เป็นผู้ที่ถูกทำให้ไม่มีความสำคัญและมีชีวิตอยู่ตามชายแดนหรือริมขอบของพื้นที่สังคม ด้วยเหตุนี้กลุ่มคนชายขอบจึงมักไม่ได้รับการยอมรับหรือได้รับการเลือกปฏิบัติจากผู้คนในกระแสหลัก ซึ่งในรายการมีปรากฏให้เห็นลักษณะของกลุ่มคนชายขอบในสังคม จำนวน 2 ตอน ดังนี้

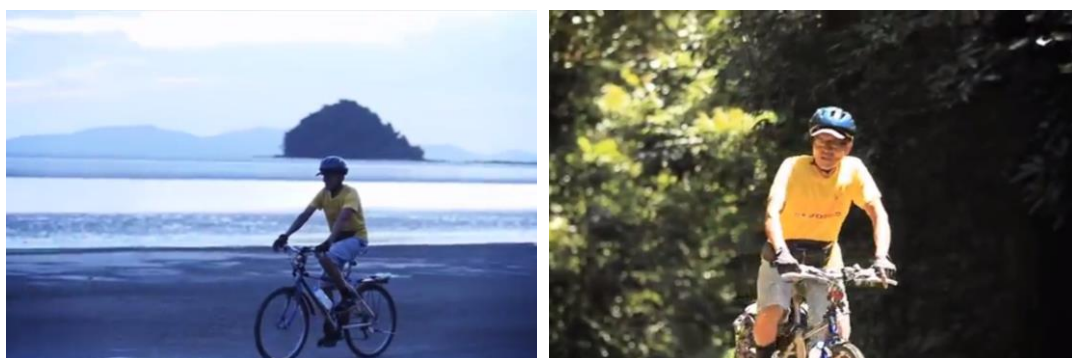
■ ตอนพลังหลังเกษียณ

ภาพของคนชราในการรับรู้ของคนทั่วไปมักเป็นภาพแห่งการเสื่อมถอยทางร่างกาย ความเจ็บป่วย อ่อนแอ ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่น่ามอง อีกทั้งยังเป็นวัยแห่งการสูญเสียหน้าที่การงาน บทบาททางสังคม ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการหวนกลับไปสู่วัยที่เป็นภาระพึ่งพิงของครอบครัว และสังคมอีกครั้ง (พรพรรณ สมบูรณ์บดี, 2549:2) วายาคติหรืออคติที่เกิดขึ้นด้วยเหตุแห่งวัยนี้เองจึง

ทำให้ผู้สูงอายุกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกผลักดันให้ไปอยู่ชายขอบ แต่ภาพของลุงสมพล ภูมิมาตร ซึ่งเป็นชายในวัยชราที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในรายการมีลักษณะที่เบี่ยงเบนไปจากการรับรู้ในสังคม กล่าวคือ แม้ลุงสมพลจะมีอายุมากถึง 80 ปีแล้วก็ตามแต่ก็ยังเป็นคนที่มีสุขภาพแข็งแรง ไม่อ่อนแอ สามารถดูแลตนเองได้โดยไม่จำเป็นต้องเป็นภาระของคนในครอบครัวหรือสังคม เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ของลุงสมพลดังนี้

สมพล: การอยู่เฉย ๆ โดยที่ไม่ออกกำลังกายเป็นการบั่นทอนชีวิตตัวเองอย่างร้ายแรง จะให้ผมอยู่กับบ้านเหมือนกับคนแก่ทั่วไปธรรมดาอย่างนั้นหรือ ถ้าจะให้ผมเป็นอย่างนั้น ผมเป็นง่อยแน่นอน ผมบอกกับลูกว่าหรือจะให้ผมต้องนั่งรถเข็นก่อนแล้วถึงจะพาไปสนามกีฬา ปฏิบัติด้วยตัวเองเสียดีกว่าแล้วให้เป็นตัวอย่างกับคนอื่นว่าคนอายุมากขนาดนี้ยังไปไหนต่อไหน ได้สบาย ๆ

ความคิดของลุงสมพลแสดงให้เห็นถึงมุมมองที่แตกต่างออกไปจากคนวัยชราโดยทั่วไป ซึ่งลุงสมพลเปรียบเทียบความใส่ใจในเรื่องสุขภาพระหว่างตนเองกับผู้อื่นเพื่อให้เห็นว่า การออกกำลังกายเป็นสิ่งสมควรกระทำสำหรับผู้สูงอายุ โดยที่ลุงสมพลเลือกปั่นจักรยานเป็นวิธีการออกกำลังกายและยังสามารถออกทริปปั่นจักรยานระยะทางไกลได้เป็นจำนวนหลายครั้ง จากคำพูดที่กล่าวว่า “ปฏิบัติด้วยตัวเองเสียดีกว่าแล้วให้เป็นตัวอย่างกับคนอื่นว่าคนอายุมากขนาดนี้ยังไปไหนต่อไหนได้สบายๆ” ยังสะท้อนให้เห็นถึงความแข็งแรงของคนวัยชราและการใช้จักรยานก็เป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุนั้นสามารถปฏิบัติได้ไม่ต่างไปจากผู้อื่น

รูปที่ 5.4 ลุงสมพลปั่นจักรยาน

■ ตอนแลกลัมผัส

กลุ่มคนชายขอบอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกกีดกันออกจากสังคมก็คือ กลุ่มคนพิการ ซึ่งในความเป็นจริงของสังคมไทยนั้นมักยอมรับกันว่าความพิการเป็นสิ่งที่ผิดปกติไปจากมาตรฐานของสังคม ทำให้คนพิการถูกมองว่า “แปลกแยก” หรือกลายเป็น “คนอื่น” เพราะคนพิการไม่สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้เหมือนกับคนปกติทั่วไป สำหรับในตอนดังกล่าวนี้ได้นำเสนอตัวละครที่เป็นผู้พิการทางสายตาภายในศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดที่มีความรู้ความสามารถและศักยภาพเทียบเท่ากับคนปกติทั่วไปได้ ซึ่งเห็นได้จากการนำเสนอภาพที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมการฝึกทักษะของผู้พิการทางสายตาที่อยู่ภายในศูนย์ฯ ได้แก่ การเรียนนวดและถักสาน การทำการเกษตรโดยขุดหน้าดินเพื่อปลูกผักสวนครัว การเรียนอักษรเบรลล์ และการออกกำลังกายด้วยการปั่นจักรยานซึ่งเป็นกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นเพื่อให้ผู้พิการได้ออกไปสัมผัสกับบรรยากาศจริงภายนอกศูนย์ฯ ซึ่งเห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้พิการทางสายตาบางคนทีกล่าวไว้ว่า

- ผู้พิการทางสายตา1: ปกติคนตาบอดจะเป็นคนไม่ค่อยกล้าออกไปข้างนอกด้วยตัวเอง เรายังจะต้องขลุกตัวอยู่ในบ้านในศูนย์ฯอย่างเดียว ใช้ชีวิตออกไปข้างนอกไม่ได้ เราไม่ค่อยรู้เรื่องเกี่ยวกับโลกภายนอก... เวลาได้ออกข้างนอกแล้วก็รู้สึกกลัวว่าถ้านกถูกขังในกรงแล้วมันก็จะอยู่ในวงคับแคบ แต่ถ้าเขาปล่อยออกไปสู่โลกกว้างแล้วมันก็มีอิสระเสรี ก็เหมือนคนตาบอด
- ผู้พิการทางสายตา2: คนที่เข้าใจคนตาบอดถ้าเขาไม่คลุกคลีกันจริง ๆ ก็จะไม่รู้เลย บางทีคนข้างนอกคนธรรมดาปากก็บอกว่าเข้าใจแต่ความรู้สึกจริง ๆ เขาก็ไม่เคยเข้าใจเลย
- ผู้พิการทางสายตา3: ถึงเรามองไม่เห็น แต่สามารถปั่นจักรยานได้ มันก็น่าจะดีนะครับ เปลี่ยนบรรยากาศ

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนถึงความรู้สึกของผู้พิการทางสายตาที่มีโอกาสได้ปั่นจักรยานออกไปยังภายนอกศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดซึ่งเป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ให้แก่พวกเขา นอกจากนี้ยังมีการนำตนเองไปเปรียบเทียบกับนกที่อาศัยอยู่ในกรงซึ่งขาดความเป็นอิสระเพราะไม่สามารถไปไหนได้ยกเว้นแต่อยู่ในบ้านหรือภายในศูนย์ฯ เพียงเท่านั้น แต่เมื่อได้ปั่นจักรยานก็จะทำให้ผู้อื่นรับรู้ได้ว่าผู้

พิการทางสายตานั้นก็มีความสามารถทางด้านนี้ได้เช่นเดียวกัน ลักษณะดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนจุดยืนของคนพิการที่ต้องการให้ผู้คนในสังคมได้ยอมรับตัวตนของพวกเขามากขึ้น

รูปที่ 5.5 กิจกรรมการพัฒนาทักษะของผู้พิการทางสายตา

3.2 กลุ่มคนที่ต้องการเปลี่ยนภาพลักษณ์ หมายถึงบุคคลหรือกลุ่มคนที่ปรากฏให้เห็นว่ามีความแตกต่างออกไปจากการรับรู้ของคนส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เหนือออกไปจากความคาดหวังในสังคม ลักษณะของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในตอนต่อไปนี้เป็นผู้ผลิตรายการจูงนำเสนองานภาพลักษณ์ของผู้ใช้จักรยานเพื่อสร้างการยอมรับรูปแบบใหม่แก่คนในสังคม ซึ่งประกอบไปด้วยทั้งหมดจำนวน 2 ตอน ได้แก่

- **ตอนวงล้อธรรม**

ถึงแม้ว่าตามหลักพระพุทธศาสนานั้นมิได้มีพระวินัยห้ามพระสงฆ์ไว้อย่างชัดเจนว่าพระสงฆ์สามารถใช้นานพาหนะได้หรือไม่แต่ก็จัดได้ว่าเป็นโลกวัชชะ กล่าวคือ เป็นการขัดกับความรู้สึกของผู้คนเนื่องมาจากว่าหากพระสงฆ์ใช้จักรยานอาจจะถูกตำหนิตีเดียจากผู้คนได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่มีความเหมาะสมได้ ดังเช่นการนำเสนอเรื่องราวของพระปลัดสมบุญ สุ่มังคโล เจ้าอาวาสपालานหินตัดที่ใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเดินทางไปสอนธรรมะในโรงเรียนซึ่งตั้งอยู่ห่างไกลออกไปจากวัด

พอสมควร ซึ่งในช่วงแรกของการใช้จักรยานนั้นพระปลัดสมบุญเองก็เกิดความรู้สึกกังวลใจว่าชาวบ้านอาจเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรทำ ดังที่ได้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“ตัวเรายังห่วงไหวเองว่าเขาจะว่ายังไงนะ พอตีมาเจอเหตุการณ์ที่เราไม่คาดฝันก็คือสุนัขมันเห่าตลอด เราก็ตกใจกลัวแต่ก็พอปั่นจักรยานมาได้ พอปั่นเป็นเดือนสองเดือนหมามันซักหมอบ แล้วก็อาจจะคุ้นชินมั้ง เราก็เลยมาพิจารณาว่าขนาดสุนัขมันไม่รู้เรื่องอะไร มันยังหมอบเพราะความเคยชิน แต่กับคนเราสามารถที่จะสื่อสารและปรับความรู้ได้ว่าเราทำไปเพื่ออะไร เราก็ค้นหาคำตอบ แล้วเราก็มีคำตอบให้เขาแล้วว่าขี่ไปเพื่ออะไร”

จากคำกล่าวของพระปลัดสมบุญนั้นสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อพระสงฆ์ใช้จักรยานอาจได้รับเสียงคัดค้านจากผู้อื่นว่าอาจเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมและอาจเป็นการลดภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่น่าเลื่อมใสศรัทธาลงได้ แต่อย่างไรก็ตามการที่พระปลัดสมบุญที่ปั่นจักรยานนำขบวนเด็กในชุมชนไปช่วยกับเก็บขยะบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมพาเดินรณรงค์ด้วยจักรยาน รวมถึงการปั่นจักรยานระยะไกลในโครงการจักรยานาตราเพื่อเดินทางไปเผยแพร่ธรรมะตามจังหวัดต่าง ๆ ก็เป็นการแสดงถึงจุดประสงค์ของการทำนุบำรุงศาสนา การกระทำของพระปลัดสมบุญจึงเป็นสิ่งที่ต้องการให้ผู้คนในสังคมยอมรับในการกระทำนี้ด้วย

รูปที่ 5.6 พระปลัดสมบุญพาเด็ก ๆ ไปช่วยกันเก็บขยะและสอนความรู้เรื่องธรรมะให้เด็ก ๆ

■ ตอนสายตรวจจักรยาน

ภาพลักษณ์โดยทั่วไปของตำรวจมักจะถูกมองไปในทางลบมากกว่า ซึ่งพาฝัน สิทธิ์สงวน (2543) กล่าวว่า ประชาชนทั่วไปยังคงมีความคิดว่าตำรวจไม่มีความจริงใจในการทำงานและเห็นว่าตำรวจทำงานล่าช้า ชอบข่มขู่รีดไถ ทำตัวเป็นเจ้านายประชาชนจึงทำให้ประชาชนไม่ยอมให้ความร่วมมือ ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้สึกกลัวตำรวจอยู่มาก เพราะเห็นว่าตำรวจมีอาวุธและมีกฎหมาย

อยู่ในมือพร้อมที่จะกลับแก้งและทำความเสียหายให้แก่ประชาชนได้ เมื่อมองย้อนกลับมาที่รายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักษยานบันดาลใจปรากฏว่า ผู้ผลิตรายการกลับสร้างภาพของตำรวจซึ่งมีลักษณะเป็นคู่ตรงข้ามกับความหมายของตำรวจที่ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ กล่าวคือ การนำเสนอภาพของตำรวจที่เป็นไปในทางบวก เนื่องจากตำรวจปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถดูแลเอาใจใส่ต่อประชาชนอย่างเป็นธรรม

การนำเสนอภาพลักษณะแง่บวกถูกถ่ายทอดให้เห็นได้ในฉากที่สายตรวจจักษยานปั่นจักษยานออกตรวจความเรียบร้อยอยู่ละแวกถนนข้าวสาร ภาพตำรวจปั่นจักษยานเข้าไปตรอกซอยต่าง ๆ ในชุมชนและแวะทักทายพูดคุยกับประชาชนระหว่างทางเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเอาใจใส่ของตำรวจที่มีต่อประชาชน นอกจากนี้ยังตอกย้ำให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อภาพลักษณ์ของอาชีพตำรวจการผ่านการสัมภาษณ์กลุ่มอาสาสมัครของโครงการสายตรวจจักษยานดังกล่าวพบสนทนาต่อไปนี้

ผู้ดำเนินรายการ: พอเราปั่นกับตำรวจแล้วความรู้สึกของเราที่มีต่อตำรวจเปลี่ยนไปไหม

อาสาสมัครประชาชน 1: ก็เปลี่ยนไปเหมือนกัน ก็ทำให้ทั้งความรู้สึกของเราและประชาชนที่เราเข้าไปตรวจนี่มันรู้สึกเป็นมิตรมากขึ้น

อาสาสมัครประชาชน 2: มันไม่ใช่ที่เขามอง ๆ กันว่าตำรวจดุร้ายหรือน่ากลัว

อาสาสมัครประชาชน 3: หลายคนก็จะมองในแง่ของการปราบปราม จับคนร้าย เป็นปรปักษ์ต่อกัน แต่ในแง่ของการป้องกันต่างหากละ การเป็นมวลชนสัมพันธ์ที่ตรงนี้หลาย ๆ คนอาจไม่ได้มองตำรวจในภาพนี้

อาสาสมัครตำรวจ: มันอาจจะลบภาพเก่า ๆ ลบภาพเดิม ๆ ว่าตำรวจทำงานสบาย มีรถยนต์นั่ง มีมอเตอร์ไซด์นั่ง เราม่าปั่นจักษยานดูมันจะเกิดความลดช่องว่าง หรืออาจหลายกำแพงนั้นลงได้

จากการสนทนาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การใช้จักษยานเป็นพาหนะในการเข้าไปในพื้นที่เพื่อตรวจตราความเรียบร้อยต่าง ๆ เป็นการลดความมีอคติของประชาชนส่วนใหญ่ที่เคยมองภาพลักษณ์ของตำรวจในแง่ลบ ดังนั้นการนำเสนอในตอนนี้จึงเป็นการสื่อความหมายเพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของอาชีพตำรวจให้ดีขึ้น

รูปที่ 5.7 ตำรวจปั่นจักรยานตรวจเยี่ยมประชาชนบริเวณถนนข้าวสารและละแวกชุมชน

4. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง

มรดกสำคัญของท้องถิ่นถือเป็นรากฐานความเป็นมาสำคัญของวัฒนธรรมประจำชาติ เพราะเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต แนวคิด ค่านิยมต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของวัตถุและจิตใจ ที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของคนในสังคมซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ สำหรับในรายการก็มีการนำเสนอเกี่ยวกับจิตสำนึกในการธำรงรักษาความเป็นมรดกวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของแต่ละสถานที่ไว้ผ่านตัวละครซึ่งเป็นผู้ใช้จักรยาน โดยถ่ายทอดให้เห็นลักษณะของตัวละครซึ่งเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในแต่ละท้องถิ่นใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทางเพื่อที่จะได้เรียนรู้เข้าใจวิถีชีวิตซึ่งเป็นรากเหง้าของแต่ละแห่งได้อย่างลึกซึ้ง ลักษณะดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ความเป็นท้องถิ่นนิยมซึ่งแต่ละบุคคลมักเกิดความภาคภูมิใจและเชิดชูความเป็นท้องถิ่นของตนเองไว้ ดังปรากฏให้เห็นเป็นจำนวน 5 ตอน ได้แก่

■ ตอนรากไม้ รากเมือง รากเรา

กิจกรรมการปั่นจักรยานของชมรมจักรยานวันอาทิตย์ในสัปดาห์สุดท้ายของแต่ละเดือนเป็นการพานักปั่นไปชมสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญในการก่อตั้งเป็นเมืองเชียงใหม่ขึ้นมาเพื่อให้คนเชียงใหม่ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ดังบทสนทนาต่อไปนี้

ผู้ดำเนินรายการ: กิจกรรมที่จัดแต่ละครั้ง อาจารย์จัดโปรแกรมพาคนไปดูอะไรบ้างครับ

อาจารย์สมโชค: หลักใหญ่ก็คือว่าผมต้องการให้คนได้เรียนรู้แหล่งประวัติศาสตร์ในเมือง

เชียงใหม่ ไม่ว่าจะเป็เมืองไหนก็ตามทุกเมืองมีประวัติศาสตร์ เพราะฉะนั้น

ถ้านักท่องเที่ยวหรือว่าคนในบ้านเมืองนั้นได้รู้จักประวัติศาสตร์ของ

บ้านเมื่อนั้นก็จะทำให้เรื่องราวมีคุณค่ามากขึ้น เข้าใจมากขึ้นอย่าง
สนุกสนานในมิติของอดีต ปัจจุบัน แล้วก็อนาคตก็ตาม

ความต้องการให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักความเป็นมาของบ้านเมือง ทำให้ชมรมจักรยานวันอาทิตย์ได้เชิญให้อาจารย์สมโชติผู้ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของจังหวัดเชียงใหม่มาเป็นวิทยากรบรรยายประจำสัปดาห์สุดท้ายของแต่ละเดือน เพื่อปั่นจักรยานพาเหล่าสมาชิกของชมรมฯ ไปดูจุดกำเนิดการสร้างเมืองเชียงใหม่ โดยอาจารย์สมโชติจะเป็นคนอธิบายความเป็นมาและความสำคัญของแต่ละสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม ซึ่งเริ่มตั้งแต่ขบวนจักรยานออกจากประตูท่าแพไปยังวัดเชียงมั่น วัดพันอ้น ศาลหลักเมืองแจ้งศรีภูมิ หนองใหญ่ชัยมงคล และวัดนันทาราม เพื่อปลูกฝังให้คนเชียงใหม่ได้เข้าใจถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์และช่วยกันรักษามรดกสำคัญเหล่านี้ไว้ให้สืบทอดไปยังคนเชียงใหม่รุ่นต่อ ๆ ไปได้

รูปที่ 5.8 กิจกรรมพานักปั่นจักรยานไปชมประวัติศาสตร์การสร้างเมืองเชียงใหม่ตามสถานที่ต่างๆ

■ ตอนที่ยวสงขลาด้วยสองขา

ความสนใจแง่มุมประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่นของตัวเองตามมุมมองความคิดของ
ทันตแพทย์อรรถพร (หมออรรถ) ถูกสะท้อนผ่านบทสนทนาดังนี้

ผู้ดำเนินรายการ: การรู้จักตัวเองของเรา รู้จักรากเหง้าประวัติศาสตร์ของเรา มันสำคัญ

แค้ไหนกับชาวเมืองครับ

หมออรรถ: สิ่งหนึ่งเลยคือทำให้เรารู้จักตัวเอง ทำให้เกิดความรู้สึกว่านี่เป็นเมืองของ
เรา มันมีรากที่ยาวนาน ซึ่งตรงนี้จะทำให้คนรู้สึกที่เราจะรักท้องถิ่นมาก
ขึ้น และเราต้องการที่จะปกป้องดูแลท้องถิ่นให้มีความยั่งยืน ไม่ใช่ที่เรา
เข้ามาถึงแค่อาศัยแล้วก็ทิ้งอะไรไม่ได้ไว้ คนที่มาจากต่างถิ่นถ้าหาก
ได้รับความรู้สึกที่ตัวเองไม่ได้มาแค่ทำมาหากินหรือแค่มานอนพัก แต่ว่าเข้า
มาด้วยความรู้สึกที่ตัวเองอาศัยอยู่ในบ้านตัวเอง มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ
ที่บ้าน ตรงนี้มันก็จะทำให้เมืองน่าอยู่มากขึ้น

จากบทสนทนาสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกในการอนุรักษ์ท้องถิ่นของหมออรรถซึ่งเป็นคนที่
เติบโตอยู่ในจังหวัดสงขลา ดังนั้นหมออรรถและอาจารย์มงคลจึงใช้จักรยานเป็นพาหนะสำหรับ
เดินทางไปสำรวจเส้นทางประวัติศาสตร์ในการสร้างจังหวัดสงขลา มาตั้งแต่ยุคสมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน
โดยการนำจักรยานขึ้นเรือเพื่อข้ามไปยังเมืองเก่าหัวเขาแดงเพื่อไปชมโบราณสถาน รวมถึงป้อมปืนที่
ถูกสร้างไว้ตั้งแต่ 300 ปีก่อน จากนั้นเดินทางไปส่วนเมืองเก่าแหลมสนเพื่อปั่นจักรยานลัดเลาะเข้าไปดู
วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนซึ่งเป็นชุมชนที่มีคนต่างเชื้อชาติและศาสนาอาศัยอยู่ร่วมกันตั้งแต่
อดีต และสุดท้ายจึงข้ามฝั่งมายังเมืองเก่าบ่อยางซึ่งเป็นย่านที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน

ดังนั้นกล่าวสรุปได้ว่าการใช้จักรยานเป็นเครื่องมือในการเข้าไปเที่ยวชมความเป็นมาของ
สถานที่ต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของจังหวัดสงขลา มาตั้งแต่ในอดีต ซึ่งในแต่ละสถานที่
ที่หมออรรถและอาจารย์มงคลได้ผ่านเข้าไปเยี่ยมชมนั้นยังคงหลงเหลือเสน่ห์ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของ
สถานที่เหล่านั้นและสะท้อนถึงวิถีชีวิตที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมอันหลากหลายเข้าไว้ด้วยกัน จึงทำ
ให้พวกเขาเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของสิ่งที่อยู่ในบ้านเกิดของตนเองและ
พยายามช่วยกันดูแลรักษาให้คงอยู่ต่อไป

รูปที่ 5.9 หมออรรถและอาจารย์มงคลปั่นจักรยานเข้าไปดูโบราณสถาน

■ ตอนทางพิเศษ

การปรากฏภาพไกด์ทัวร์ปั่นจักรยานนำนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้าไปสัมผัสกับบรรยากาศของศาลเจ้า วัด ตลาด พื้นที่ในชุมชน แวะรับประทานอาหารในร้านอาหารริมทาง แวะชมสวนไบเบตย เป็นสิ่งที่สะท้อนออกมาจากจุดประสงค์ของการทำบริษัททัวร์จักรยาน ซึ่งจันทร์มณีผู้เป็นหนึ่งในคนก่อตั้งบริษัทนี้ขึ้นมาได้อธิบายจุดเด่นของทัวร์จักรยานไว้ว่า

“ความแตกต่างระหว่างทัวร์จักรยานกับทัวร์อื่น ๆ ทั่วไปก็คือทัวร์เราจะไม่เน้นเรื่องของการอธิบาย บอกตรง ๆ นะว่าไม่ต้องไปฟังไกด์พูดมาก เป็นสิ่งที่คุณต้องสัมผัสแล้วก็จินตนาการเอง เราอยากพาคุณไปในจุดที่คุณหาด้วยตัวเองไม่เจอ เห็นแล้วจะคิดว่า ว้าว นี่คือกรุงเทพจริงหรือ”

จากจุดยืนดังกล่าวเป็นการสื่อความหมายให้เห็นว่า เส้นทางทัวร์จักรยานที่ผ่านเข้าไปในสถานที่ตามย่านต่าง ๆ หรือเส้นทางที่ผ่านเข้าไปในละแวกชุมชนซึ่งเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวต่างชาติไม่ค่อยรู้จักมากนักเปรียบเสมือนการดึงดูดความสนใจและสร้างเสน่ห์ให้กับสถานที่เหล่านั้น โดยไกด์จะทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวและพาไปรู้จักในแต่ละที่

“สำหรับเราแล้วมันคือเรากำลังเล่าเรื่อง เราไม่ได้มีหน้าที่พูดให้เขาฟังว่าเรากำลังเห็นอะไร แต่เรากำลังพาเขาไปเห็นในสิ่งที่เราอยากจะทำให้เขาเห็น หนึ่งสิ่งที่เราภูมิใจคือความภูมิใจ เราภูมิใจในบ้านเรา อะไรที่สวย อะไรที่มันน่าประทับใจในบ้านเรา เราจะพาเขาไปเห็น

จากบทสนทนาของไกด์ทัวร์คนหนึ่งจะเห็นได้ว่าการพานักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความภูมิใจในความงดงามของประเทศไทย ซึ่งการสรรหาสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้ชาวต่างชาติได้ปั่นจักรยานเข้าไปสัมผัสไม่ได้เป็นไปเพื่อการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการ

ดึงเอาเอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นออกมาสู่สายตาชาวต่างชาติเพื่อให้พวกเขาได้เรียนรู้ เข้าใจ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทยอย่างแท้จริงของคนในชุมชน

รูปที่ 5.10 กิจกรรมพานักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตของคนไทย

■ ตอนทางรถไฟสายจักรยาน

การพัฒนาเมืองเกาสงจากเมืองเก่าให้กลายเป็นเมืองใหม่ถูกสะท้อนออกมาให้ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นผ่านภาพการนำเสนอของผู้ดำเนินรายการและศิวะภาคที่พาผู้ชมไปดูตาม สถานที่ต่าง ๆ ของเมืองเกาสงที่ถูกพัฒนาขึ้น โดยมีศิวะภาคเป็นคนอธิบายความเป็นมาแต่ละแห่งมี การฟื้นฟูและเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างไร ซึ่งในฉากที่ผู้ดำเนินรายการและศิวะภาคปั่นจักรยานไป ยัง Kaohsiung Harbor Station เพื่อบอกเล่าถึงการเปลี่ยนพื้นที่บริเวณรางรถไฟที่ไม่ใช้แล้วในอดีต ให้เป็นพื้นที่สาธารณะ โดยแสดงภาพให้เห็นบรรยากาศของผู้คนที่ออกมาใช้พื้นที่นี้ในการทำกิจกรรม ร่วมกัน หรือการเปลี่ยนแปลงโกดังสินค้าเก่าให้กลายเป็นพื้นที่สำหรับสร้างสรรค์งานศิลปะที่สะท้อนถึง ความเป็นเมืองที่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองท่าที่สำคัญและเป็นเมืองของแรงงานโดยเห็นได้จากการสร้างรูป ปั้นตุ๊กตาขนาดใหญ่ที่มีลักษณะคล้ายคนตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก และมีการเปิดร้านขายสินค้าผลิตภัณฑ์ ที่ขึ้นชื่อของเมือง นอกจากนี้ผู้ดำเนินรายการยังได้ต่อยอดการเปลี่ยนแปลงที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัวของเมืองไว้จากคำกล่าวที่ว่า

“การเปลี่ยนแปลงโกดังเก่าหรือว่าเมืองเก่าให้กลายเป็นเมืองใหม่นั้นเห็นกันได้ทั่วไป แต่ว่า หลาย ๆ ที่เหมือนกับว่าเปลี่ยนให้เหมือนคนนั้นหรือคนนี่ แต่ว่าเกาสงนั้นพิเศษตรงที่พวกเขา รู้ว่าเขาเป็นใคร เขาเป็นเมืองแห่งการใช้แรงงาน เป็นเมืองท่าเรือ เป็นเมืองชายกล้วย และ เป็นเมืองรถไฟนี่คือจุดเด่นที่เกาสงมีและที่อื่นไม่มี พวกเขาจึงสร้างเมืองใหม่โดยผ่านความคิด เหล่านี้ นั่นจึงทำให้เกาสงเป็นเมืองเก่าที่มีเอกลักษณ์และไม่เหมือนใคร”

รูปที่ 5.11 บรรยากาศของผู้คนและรูปปั้นที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของเมืองเกาสง

■ ตอนปั่นไปปิ้ง

การถ่ายทอดเรื่องราวในตอนนี้เป็น การนำเสนอให้เห็นความตั้งใจของหมออรรถและอาจารย์ มงคลในการใช้จักรยานเพื่อลงพื้นที่ศึกษาและเก็บข้อมูลในประเทศมาเลเซียเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของ ประเทศไทยกับมาเลเซียที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในรัฐเคดาห์ ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยจะเห็นได้ในฉาก ที่เข้าไปพูดคุยกับกับคนไทยและพระสงฆ์ในวัดสยามที่อยู่ในประเทศมาเลเซีย ไปเยี่ยมชมพระราชวัง ของสุลต่านประจำรัฐเคดาห์ที่ออกแบบรูปทรงหลังคาที่เรียงซ้อนกันและมีกาแลประดับไว้ที่ยอดจั่วซึ่ง สะท้อนถึงเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมแบบไทย นอกจากนี้ยังมีการปั่นจักรยานไปเมืองจอร์จทาวน์ เกาะปิ้งง เพื่อเก็บข้อมูลงานด้านสถาปัตยกรรมดั่งบทสนทนาระหว่างผู้ดำเนินรายการและอาจารย์ มงคลนี้

ผู้ดำเนินรายการ: เวลาที่อาจารย์พาพวกเราไปดูมันเป็นประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจมาก ๆ ผม คิดว่าหลายคนอาจจะไม่เคยได้ยินเรื่องราวพวกนี้มาก่อน อาจารย์ไปตาม เก็บข้อมูลพวกนี้มาอย่างไรครับ

อาจารย์มงคล: เราอยู่ที่สงขลา แล้วปิ้งงก็ไม่ได้ไกลจากสงขลามากนัก เราก็เลยสนใจที่จะ ศึกษาว่าอาคารที่สงขลากับอาคารที่ปิ้งงเขาเป็นญาติพี่น้องกันหรือเปล่า มันมีอยู่หลายตึกที่ผมยังหาไม่เจอ แต่ถ้าผมเจอผมก็มีความสุข แล้วผม ก็จะหยุด แล้วผมก็จะดื่มด่ำกับความสุข

ความสนใจงานด้านสถาปัตยกรรมทำให้อาจารย์มงคลเข้าไปศึกษาข้อมูลสถาปัตยกรรมใน เมืองจอร์จทาวน์ว่ามีความใกล้เคียงกับสถาปัตยกรรมของไทยหรือไม่ โดยใช้จักรยานเป็นยานพาหนะ สำคัญในการเดินทางเข้าไปศึกษาข้อมูล ซึ่งเห็นได้จากในฉากที่ปั่นจักรยานเข้าไปตามตรอกซอยต่าง ๆ เพื่อไปดูวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ปั่นจักรยานไปเยี่ยมชมงานศิลปะที่ถูกวาดลงบนผนังตึกเก่าแก่ตามจุด

ต่าง ๆ ทั่วเมืองซึ่งภาพวาดเหล่านั้นช่วยสื่อถึงเรื่องราวของชุมชนแต่ละแห่ง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเข้าไปศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันหลากหลายในเมืองเก่าอย่างเมืองจอร์จทาวน์นี้จะทำให้อาจารย์มงคลเข้าใจและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมของไทยได้

5. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม

สังคมในอดีตมีลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์แบบระบบเครือญาติเป็นพื้นฐานสำคัญ คนในสังคมดั้งเดิมคิดถึงความสุขของกลุ่มก่อนตัวเอง ทุกคนมีหน้าที่เสียสละ ใจกว้าง ไม่เห็นแก่ตัว และตระหนักถึงความสัมพันธ์ต่างตอบแทนระหว่างกัน แต่ในขณะที่ระบบทุนนิยมทำให้สังคมถูกรอบงำด้วยวัฒนธรรมการบริโภคนิยม ส่งผลให้ผู้คนเห็นคุณค่าของเงินเป็นใหญ่ และหวังผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าผู้อื่น ดังนั้นการแสดงออกถึงจิตสำนึกของการช่วยเหลือผู้อื่นจึงเป็นการเสริมสร้างพลังในการอยู่ร่วมกันของสังคมอย่างยั่งยืน ในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลใจก็มีปรากฏให้เห็นถึงลักษณะของผู้ที่มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเสียสละ เป็นผู้ให้มากกว่าเป็นผู้รับ เต็มใจและสมัครใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน จำนวนทั้งหมด 5 ตอน ได้แก่

■ ตอนมากกว่าโค้ช

การแสดงออกถึงลักษณะของคนที่มีจิตใจช่วยเหลือผู้อื่นถูกสะท้อนออกมาให้เห็นได้จากตอนที่ผู้ดำเนินรายการซักถามถึงเหตุผลของการเปิดบ้านพักเพื่อตั้งเป็นศูนย์ฝึกจักรยาน ซึ่งสิบเอกเน็มนักกล่าวไว้ว่า

“ชีวิตเราเป็นชีวิตจักรยานอยู่แล้ว เราได้ดีมาเพราะจักรยาน พอเห็นโอกาสแล้วเราพอที่จะช่วยได้ สามารถดึงเขามาสู่กระบวนการเปลี่ยนวิถีชีวิตตัวเองใหม่ ถ้าเขาสนใจก็ชวนมาขี่กัน แต่พอไปถึงขั้นตอนการปฏิบัติจริง ๆ แล้วมันก็ไม่มีอะไรที่จะไปช่วยเขาได้มากกว่านี้ อย่างเช่นมีจักรยานหรือการอุปถัมภ์ค่าชื้ออะไรอย่างนี้ศักยภาพเราก็ก็น่าไม่ถึงขนาดนั้น”

จากคำพูดของสิบเอกเน็มนักจะเห็นได้ว่า การเปิดพื้นที่ฝึกซ้อมกีฬาจักรยานเพื่อสร้างทีมนักกีฬาจักรยานแต่ละรุ่นขึ้นมาใหม่เป็นสิ่งที่สิบเอกเน็มนักและพันจ่าเอกหญิงเฉลิมตั้งใจทำขึ้นเพื่อให้โอกาสกับเยาวชนที่สนใจ ถึงแม้ว่าทั้งคู่นั้นจะไม่ได้มีกำลังทรัพย์มากพอในการสร้างทีมจักรยานขึ้นมาแต่ก็พยายามหารายได้เพิ่มเติมเพื่อมาจุนเจือและสนับสนุนทีมนักกีฬาในสังกัด ซึ่งผู้ผลิตรายการจะปรากฏภาพให้เห็นในขณะที่สิบเอกเน็มนักและนักกีฬาช่วยกันทำความสะอาดชิ้นส่วนอุปกรณ์จักรยาน นำเงินที่

หามาได้มาเป็นทุนสำหรับซื้ออาหาร พานักกีฬาออกไปฝึกซ้อมเป็นประจำ สอบถามสภาพร่างกายของนักกีฬาลงการฝึกซ้อมเพื่อวัดความพร้อมก่อนเข้าแข่งขันจักรยาน การกระทำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการทำหน้าที่เป็นผู้ฝึกสอนสำหรับนักกีฬาจักรยานของคุณเกิดมาจากความศรัทธา ความมีน้ำใจในการแบ่งปันทักษะความรู้ที่ตนเองมีให้แก่ผู้อื่น และความต้องการช่วยเหลือผู้อื่นซึ่งเป็นเยาวชนที่อาจมีโอกาสน้อยกว่าตนเองให้ก้าวเข้าไปสู่นาคตที่ดีในวงการกีฬาจักรยานได้ดังเช่นกับที่พวกเขาทั้งคู่ได้รับโอกาสมาแล้ว

รูปที่ 5.12 สิบเอกเนิมช่วยเด็ก ๆ ทำความสะอาดล้อจักรยาน

รูปที่ 5.13 สิบเอกเนิมพานักกีฬาไปฝึกซ้อมจักรยาน

■ ตอนแลกลัมผัส

กลุ่มนักปั่นจักรยานจากชมรมจักรยานเมืองทองรวมตัวกันทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครช่วยเหลือผู้พิการทางสายตา ซึ่งเห็นได้ในฉากที่ทุกคนกำลังเตรียมความพร้อมก่อนที่จะออกไปปั่นจักรยานร่วมกัน ปรากฏภาพที่อาสาสมัครสอนวิธีการใช้จักรยานและสวมหมวกกันน็อคให้กลุ่มผู้พิการทางสายตา จากนั้นจึงปั่นจักรยานร่วมกันออกจากศูนย์ฯ เพื่อพาผู้พิการทางสายตาไปเรียนรู้และเปิดประสบการณ์นอกสถานที่ โดยมีอาสาสมัครเป็นคนที่จักรยานนำทางและมีผู้พิการทางสายตาที่จักรยานซ้อนท้ายอยู่ข้างหลังเพื่อบอกทางไปยังวัดเชิงท่า จังหวัดนนทบุรี การกระทำดังกล่าวจึง

สะท้อนให้เห็นถึงการเต็มใจเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อมาทำจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่นซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของอาสาสมัครจากชมรมจักรยานเมืองทองคนหนึ่งกล่าวว่า

“พระเจ้าให้มา 24 ชั่วโมง เวลาที่เหลือที่ไปทำกิจกรรมเนี่ยมันสามารถเจียดให้ได้ตลอดถ้าเป็นคนให้โดยเนื้อ ๆ บางคนก็จะคิดว่าเราคือส่วนที่มาให้เขา แต่ในมุมมองกลับกันถ้าเกิดเรามองดี ๆ เขาให้ความรู้เรามหาศาลเหมือนกัน”

รูปที่ 5.14 อาสาสมัครและผู้พิการทางสายตาปั่นจักรยานร่วมกัน

■ ตอนสายตรวจจักรยาน

กลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครโครงการสายตรวจจักรยานของสถานีตำรวจนครบาลชนะสงคราม พวกเขายินดีที่จะเสียสละเวลาส่วนตัวหลังเลิกงานมาทำหน้าที่ออกตรวจตราพื้นที่พร้อมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของอาสาสมัครส่วนหนึ่งของโครงการสายตรวจจักรยานดังต่อไปนี้

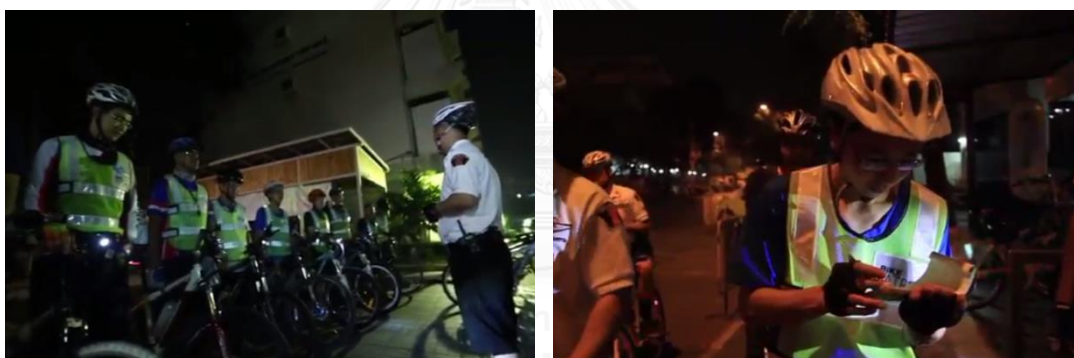
อาสาสมัคร1: เราปั่นจักรยานอยู่ทุกวันแล้วจะมาปั่นตรวจเพิ่มขึ้นมาก็ไม่ได้เสียอะไรมากมาย ยิ่งดีเสียอีกที่ทำประโยชน์ให้สังคม แล้วแถมยังเจอเพื่อน ๆ ที่ปั่นจักรยานด้วยกัน

อาสาสมัคร2: ทุกลมหายใจเรามันมีคุณค่า เราจะสละเวลาวันละสองชั่วโมงคืนให้สังคมบ้าง

อาสาสมัคร3: กรุงเทพฯ เนี่ยเวลาที่น่าปั่นก็คือตอนกลางคืน รอบเกาะรัตนโกสินทร์ รถก็จะไม่เยอะ นอกจากจะปั่นออกกำลังกายแล้ว ชมพื้นที่รอบเกาะในยามค่ำคืนแล้วเราก้ยังได้ช่วยทางราชการ ช่วยชุมชนด้วย

อาสาสมัคร4: โดยปกติผมเป็นคนพื้นที่นี้อยู่แล้ว เราก็อยากที่จะมีอะไรที่ช่วยได้เราก้
อยากช่วย

จากการคำสัมภาษณ์ของอาสาสมัครประชาชนแสดงให้เห็นว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีจิตใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและต้องการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่คนในสังคม ดังนั้นการเข้าร่วมโครงการสายตรวจจักรยานเป็นกิจกรรมที่พวกเขาตั้งใจใช้เวลาส่วนตัวที่มีอยู่ช่วงหลังเลิกงานมาเป็นอีกหนึ่งริ้วแรงที่จะช่วยตำรวจสอดส่องดูแลความเรียบร้อยให้กับประชาชน

รูปที่ 5.15 อาสาสมัครประชาชนช่วยตำรวจลงพื้นที่ออกตรวจความเรียบร้อย

■ ตอนจักรยาน อาจารย์ยักษ์

หลักการทำงานของอาจารย์ยักษ์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วยการนำเอาหลักคำสอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางในการทำงาน จึงจัดตั้งศูนย์กิจกรรมมาบเอื้องขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้คนในสังคมดังคำสัมภาษณ์ของอาจารย์ยักษ์ที่กล่าวว่า

“พระเจ้าแผ่นดินองค์นี้เป็นต้นแบบทำให้ผมคิดว่าตกลงเป้าหมายการทำงานของเรามันไม่ได้อยู่ที่ตำแหน่งของเราแล้ว มันอยู่ที่ทุกข์สุขของชาวบ้าน เพราะฉะนั้นเป้าหมายของความสำเร็จเรามันอยู่ที่ทุกข์ได้ถูกบำบัด สุขได้ถูกบำรุงขึ้นมา”

จากคำพูดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นเป้าหมายการทำงานของอาจารย์ยักษ์ที่ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้ดีขึ้น ดังนั้นอาจารย์ยักษ์จึงตั้งศูนย์กิจกรรมมาเบื้องต้นเพื่อให้มีความรู้ด้านเกษตรอย่างถูกวิธีและให้สามารถเลี้ยงชีพได้อย่างพอเพียงพร้อมกับฝึกให้ทุกคนทดลองปฏิบัติงานจริง นอกจากนี้การพัฒนาคุณภาพชีวิตยังใช้การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันหลักในสังคมเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งประกอบไปด้วยบ้าน วัด และโรงเรียน โดยจะเห็นได้จากการฝึกให้เด็กนักเรียนติดตามพระไปบิณฑบาตและคอยรับใช้พระสงฆ์เพื่อซึมซับหลักธรรมคำสอน ส่วนโรงเรียนก็จะทำหน้าที่เสริมสร้างความรู้ด้านทักษะการใช้ชีวิตเข้าไปด้วย เช่น ฝึกให้เด็กมีระเบียบวินัยในตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีเรียนรู้นอกห้องเรียนให้เด็กได้รู้จักคิดหรือสังเกตสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น เมื่อนักเรียนได้รับความรู้ไปแล้วก็สามารถเป็นที่พึ่งให้กับคนในครอบครัวได้ การเรียนการสอนในศูนย์กิจกรรมธรรมชาตินี้จึงแสดงให้เห็นถึงการสร้างคุณภาพชีวิตของคนเพื่อยกระดับความสุขของคนในสังคมให้มากยิ่งขึ้น

รูปที่ 5.16 อาจารย์ยักษ์อบรมเรื่องการเกษตรให้กับชาวบ้าน และให้ชาวบ้านทดลองเกี่ยวข้าว

รูปที่ 5.17 กิจกรรมการเรียนรู้ภายในวัดและโรงเรียน

▪ ตอนนักรักษาหัวใจ

กิจกรรมชักชวนเด็ก ๆ เข้าไปในป่าเพื่อไปเรียนรู้ธรรมชาติของนายแพทย์รังสฤษฎ์ (หมอหม่อง) สะท้อนให้เห็นการเอาใจใส่ของหมอหม่องที่ต้องการฝึกทักษะการเรียนรู้ให้กับเด็ก ๆ ผ่านการใช้จักรยาน เห็นได้จากมุมมองความคิดของหมอหม่องที่กล่าวไว้ว่า

“การเล่นของเด็กไม่ใช่เรื่องเล่นแต่เป็นเรื่องซีเรียสในความเห็นของผม การเล่นของเด็กคือการเรียนรู้ ทำให้เด็กมีทักษะหลายอย่าง อย่างวันนี้ขี่กันมากก็มีทะเลาะกันบ้าง ผมชอบนะ แล้วผมก็จะดูว่าเขามาการจัดการกระบวนการในสังคมกันยังไง ให้เขามาร่วมทุกข์ร่วมสุขกันอย่างนี้ มันช่วยได้เยอะ”

คำพูดของนายแพทย์รังสฤษฎ์บ่งบอกถึงการเห็นคุณค่าสำหรับชีวิตของเด็ก ๆ ที่กำลังจะเติบโตในอนาคต ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่นายแพทย์รังสฤษฎ์ทำก็คือการชวนเด็ก ๆ เข้าไปปั่นจักรยานบริเวณป่าห้วยตึงเฒ่า จังหวัดเชียงใหม่ พาเด็ก ๆ ไปช่วยกันโปรยลูกพยอมในป่า ชวนฟังเสียงนกร้องและดูต้นไม้เพื่อให้เกิดความใกล้ชิดและสัมผัสกับบรรยากาศธรรมชาติ ในระหว่างทำกิจกรรมขี่จักรยานไปด้วยกัน เด็กบางคนก็เกิดการทะเลาะกันบ้าง เล่นกันบ้าง หรือบางคนขี่จักรยานล้มบ้าง การจัดการกิจกรรมของนายแพทย์รังสฤษฎ์จึงเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ออกมาเรียนรู้โลกกว้าง ปลูกฝังความคิดและฝึกให้เด็กได้เข้าใจทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมทั้งคน สัตว์ และธรรมชาติ เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตต่อไปในอนาคต

รูปที่ 5.18 หมอหม่องชวนเด็กไปโปรยลูกพยอมและฟังเสียงจากการตีดินหนามของต้นไม้

6. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการรวมกันเป็นกลุ่ม เนื่องจากจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่รอด ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในการหล่อเลี้ยงมนุษย์ในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและก่อให้เกิดการสร้างมิตรภาพที่ดีระหว่างกัน โดยผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานซึ่งแสดงให้เห็นว่าจักรยานสามารถทำให้คนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันได้เป็นจำนวน 5 ตอน ได้แก่

■ ตอนเก่าเมืองตรัง

ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชมรมจักรยานโบราณจังหวัดตรังเกิดขึ้นมาจากคนที่ความหลงใหลในสิ่งเดียวกัน นั่นคือ จักรยานโบราณซึ่งเป็นพาหนะที่หาได้ยากในปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อเวลาที่สมาชิกคนใดคนหนึ่งภายในกลุ่มที่หาซื้อชิ้นส่วนจักรยานโบราณมาได้ก็จะนำมาแบ่งปันคนอื่น ๆ ด้วย ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของสมาชิกชมรมจักรยานโบราณที่กล่าวไว้ว่า

สมาชิก1: บางทีผมไปหาอะไหล่ก็หาไม่ได้ แต่บางทีคนอื่นเขาไปเที่ยวก็แวะไปหาตามร้านเก่า ๆ ก็เจอ แล้วเขาก็ซื้อมาฝากมาแลกเปลี่ยนกัน

สมาชิก2: อย่างน้อยได้มานั่งคุยกัน ได้มาหาข้อมูล บางทีรถแต่ละคนยี่ห้อไม่เหมือนกัน พอได้อะไหล่มาก็ชวนมาดูกันว่าอันนี้ใช้มั้ย

คำบอกเล่าของสมาชิกซึ่งกล่าวถึงการไปตามหาอะไหล่จักรยานโบราณตามร้านต่าง ๆ แล้วนำกลับมาแบ่งกับคนอื่น ๆ รวมทั้งการนำเสนอให้เห็นภาพของสมาชิกที่นัดหมายกันไว้ที่หน้าร้านขายของเก่าซึ่งมีหนึ่งในสมาชิกชมรมเป็นเจ้าของร้านเพื่อพากันปั่นจักรยานเที่ยวรอบตลาด แวะร้านอาหารเพื่อใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการสนทนาเกี่ยวกับเรื่องจักรยานโบราณเป็นประจำ ทำให้เห็นถึงการสร้างมิตรภาพภายในกลุ่มอย่างกลมกลืนแน่นแฟ้นโดยมีจักรยานเป็นสิ่งที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกัน

รูปที่ 5.19 สมาชิกชมรมนัดกันปั่นจักรยาน

■ ตอนชุมชนสองล้อ

การสานสัมพันธ์ของคนในชุมชนดงกลางเกิดขึ้นมาจากการตั้งเป็นโครงการชุมชนจักรยานขึ้นมา เมื่อมีการเปิดรับสมัครสมาชิกของชมรมปรากฏว่ามีชาวบ้านที่สนใจและเข้าร่วมเป็นสมาชิกจำนวนมาก โดยปรากฏให้เห็นได้ในฉากที่มีจักรยานของชาวบ้านที่จอดกันเรียงรายไว้ในลานวัดเพื่อมาสวดมนต์ไหว้พระ เด็กนักเรียนพากันขี่จักรยานเพื่อเดินทางไปและกลับจากโรงเรียน รวมทั้งฉากที่คนในชุมชนซึ่งมีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุพากันปั่นจักรยานเที่ยวไปรอบ ๆ หมู่บ้าน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าการที่ชาวบ้านใช้จักรยานเป็นจำนวนมากและร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยจักรยานร่วมกัน ทำให้ทุกคนมีโอกาสในการพูดคุยกันและเสริมสร้างความพันธะระหว่างคนในชุมชนและคนในครอบครัวให้มากขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ของประธานชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นผู้ริเริ่มทำชุมชนจักรยานในตำบลดงกลางขึ้นมาที่กล่าวไว้ว่า

“จักรยานมันเป็นพาหนะที่คนต่างวัยมาร่วมกันทำพร้อม ๆ กันได้ คุณเชื่อไหมว่าถ้าเกิดขี่จักรยานในต่างจังหวัด ในทุ่งนา ในพื้นที่ ๆ มีสีเขียว คุณสามารถซึมซับความเขียวนั้นเข้ามาในตัวเองได้โดยเลย ระหว่างที่ขี่จักรยานคนต่างวัยคุยกันมันจะทำให้การสื่อสารระหว่างกันมันง่าย ช่องว่างมันจะหดลง ผมบอกไม่ถูกว่ามันเกิดขึ้นได้อย่างไร แต่มันเกิดขึ้นจริง และสิ่งนี้ผมคิดว่ามันทำให้ความเป็นครอบครัว มิตรสัมพันธ์ระหว่างกันมันเพิ่มขึ้นด้วยจักรยาน”

รูปที่ 5.20 ชาวบ้านพากันปั่นจักรยานรอบหมู่บ้านและเด็กนักเรียนปั่นจักรยานกลับบ้านพร้อมกัน

■ ตอนมหาวิทยาลัยจักรยาน

การสร้างสังคมจักรยานของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีโดยมีกิจกรรมการปั่นจักรยานทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน และความใกล้ชิดกับคนในชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคำสัมภาษณ์ของอาจารย์ท่านหนึ่งว่า

“จากที่เราได้เจอก็ปรากฏว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์มันใกล้ชิดกันขึ้น คราวนี้เราก็จะรู้ว่าเด็กคนไหนเขามีปัญหาเรื่องการเรียนหรือเปล่า เรื่องสังคมหรือเปล่า จากเด็กบางคนอาจจะติดบอลหรืออะไรก็ตามพอมายู่กับเราก็ติดการปั่นจักรยานแทน แล้วก็ก็มีหลายคน ที่บอกว่าตัวเองมีทักษะในการซ่อมจักรยาน หรือการช่วยเหลือเพื่อนว่าต้องทำอะไร มันก็กลายเป็นสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างนักศึกษาด้วยกันเอง กลายเป็นว่าด้วยสังคมอันนี้เราได้เพื่อน ได้สุขภาพ แล้วก็รู้จักกันมากขึ้น เราใช้จักรยานเป็นสื่อในการที่จะสร้างมิตรภาพที่ดีระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์ เพื่อนกับเพื่อน รวมทั้งเรากับชุมชน”

ในระหว่างการสนทนา ผู้ผลิตรายการจะแทรกภาพที่เน้นให้เห็นถึงกิจกรรมการปั่นจักรยาน เพื่อให้ผู้ชมได้เข้าใจถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น อย่างเช่น ภาพกลุ่มนักศึกษาและอาจารย์ปั่นจักรยานไปพร้อมกัน ภาพกลุ่มนักศึกษาช่วยกันซ่อมล้อจักรยานเมื่อมีจักรยานคันหนึ่งเกิดปัญหา ระหว่างทางที่ทำกิจกรรม การนำเสนอภาพดังกล่าวจึงทำให้เนื้อหา มีความสมบูรณ์และให้ผู้ชมเข้าใจ ความหมายที่ผู้ผลิตต้องการสื่อสาร

รูปที่ 5.21 กิจกรรมไบค์ฟรายเดย์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

■ ตอนแลกลัมผัส

ในระหว่างทางที่คนสายตากับคนตาบอดปั่นจักรยานไปพร้อมกันทำให้ทั้งคู่ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน ดังจะเห็นได้จากบทสนทนายระหว่างผู้ดำเนินรายการกับอาจารย์สมชาย (อาจารย์ภายในศูนย์ฯ) ที่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่คนตาบอดจะได้รับเมื่อได้ปั่นจักรยานไว้ว่า

ผู้ดำเนินรายการ: คนตาบอดจะได้อะไรจากการซ้อนจักรยานครั้งนี้ครับ

อาจารย์สมชาย: ในมุมมองผมคือถ้าได้ไปกับคนตาปกติเนี่ย ในเวลาที่เขาซีไปด้วยกันมันก็จะมีการสนทนากัน เส้นทางโน้นเป็นอย่างไร เส้นทางนั้นมีอะไรบ้าง สื่อความหมาย ความผูกพันก็จะได้เป็นเพื่อนกัน

จากมุมมองความคิดของอาจารย์สมชายจะเห็นได้ว่า ข้อดีของกิจกรรมการปั่นจักรยานร่วมกันระหว่างคนสายตากับคนตาบอดก็คือการได้พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแต่ละคนในช่วงระยะเวลาที่ปั่นจักรยานด้วยกัน ซึ่งเมื่อได้สนทนากันจะก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและเข้าใจชีวิตของแต่ละฝ่ายมากขึ้น สอดคล้องกับความรู้สึกของผู้พิการทางสายตาคนหนึ่งภายในศูนย์ฯ หลังจากที่มีโอกาสซ้อนท้ายจักรยานของนักปั่นจักรยานอาสาสมัครเพื่อไปยังวัดเชิงท่า จังหวัดนนทบุรี ที่กล่าวไว้ว่า

”สำหรับผมนะครับตัวจักรยานก็เป็นตัวที่เชื่อมต่อความสัมพันธ์จากคนที่ไม่รู้จักกัน กลายเป็นว่าได้มาคุยกัน ปั่นด้วยกัน ยังไงก็จบด้วยคำที่ว่า เป็นสัมพันธ์ที่ดีแน่นอน”

ผู้พิการทางสายตาเล่าถึงประสบการณ์ที่เขาได้ออกไปปั่นจักรยาน แสดงให้เห็นว่าการปั่นจักรยานไปด้วยกันกับคนสายปกติทำให้เขาได้มีโอกาสพูดคุยกับคนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ซึ่งการได้พบปะกับคนแปลกหน้าและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างคู่สนทนาก่อให้เกิดการสร้างมิตรภาพขึ้นมาใหม่โดยมีกิจกรรมการปั่นจักรยานเป็นสิ่งที่ช่วยสานความสัมพันธ์ของคนเอาไว้อีกด้วย

■ ตอนเกาะจักรยาน

การสร้างความสัมพันธ์ของผู้ใช้จักรยานในตอนเกาะจักรยานจะเห็นได้จากในฉากที่เล่าถึงกิจกรรมการชักชวนกันปั่นจักรยานเพื่อพักผ่อนในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ของกลุ่มคนไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศสิงคโปร์ โดยปรากฏภาพกลุ่มคนไทยนำจักรยานพับขึ้นรถไฟเพื่อไปเที่ยวชมธรรมชาติบริเวณ Punggol Waterway ซึ่งเป็นพื้นที่บริเวณเขื่อนกักเก็บน้ำที่จัดสรรเป็นสวนสาธารณะที่เชื่อมต่อด้วยทางสัญจรสำหรับจักรยานและคนเดินเท้า เมื่อไปถึงที่หมายก็มีการนั่งเล่นพูดคุยกัน รวมถึงรับประทานอาหารร่วมกันซึ่งเป็นการผ่อนคลายความเครียดจากการทำงาน ดังที่คนไทยคนหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“เวลาที่เรารับ ลมเย็น ๆ ที่มาปะทะหน้ามันก็ทำให้เราลืมเรื่องร้อนใจไปได้บ้าง ความสุขมันเริ่มตั้งแต่นั่งรอกัน คุยกันว่าวันนี้จะไปไหน แล้วก็ไปให้ถึง พอถึงก็บั้งบาร์บีคิวกินกัน กินเสร็จก็นั่งคุยกันแล้วก็กลับบ้าน แค่นี้เราก็ค่อนข้างมีความสุขมาก”

นอกจากนี้ในกิจกรรมปั่นจักรยานข้ามคืนรอบเกาะประเทศสิงคโปร์ทำให้เห็นว่ามีคนไทยที่สนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก หลังจากเสร็จสิ้นภารกิจการปั่นจักรยานซึ่งจบลงในช่วงเวลารุ่งเช้าของอีกวันหนึ่ง ผู้ผลิตรายการได้นำเสนอความรู้สึกและความคิดเห็นของสมาชิกที่เป็นผู้เข้าร่วมปั่นจักรยานแต่ละคนดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

สมาชิก1: ได้ปั่นกับเพื่อนหลาย ๆ คน แล้วก็เพิ่งรู้จักเพื่อนใหม่ด้วย มันสนุกมาก

สมาชิก2: ความยากของทริปนี้คือการประคองไปด้วยกัน ผมว่ามันคือสิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้ทริปมันสมบูรณ์

ผู้ดำเนินรายการ: สำหรับผมความพิเศษของการได้ปั่นจักรยานรอบเกาะสิงคโปร์คือการได้ปั่นกับเพื่อน ถึงแม้ว่าเราจะเริ่มต้นทริปด้วยความคนแปลกหน้า แต่ว่าเมื่อจบทริปแล้วเราได้กลายเป็นเพื่อนกันครับ

การแสดงความรู้สึกของสมาชิกที่เข้าร่วมปั่นจักรยานรอบประเทศสิงคโปร์แสดงให้เห็นถึงพลังสำคัญของการปั่นจักรยานร่วมกันเป็นหมู่คณะ บางคนอาจเพิ่งพบเจอและได้ทำความรู้จักกับเพื่อนใหม่การปั่นจักรยานครั้งนี้ หรือบางคนก็รู้จักกันแล้วก็ต้องคอยช่วยเหลือและสร้างกำลังใจให้แก่กันเพื่อพิชิตภารกิจให้สำเร็จ ดังนั้นกิจกรรมการปั่นจักรยานรอบประเทศที่เกิดขึ้นนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์และสร้างมิตรภาพที่ดีให้แก่กันระหว่างคนไทยกลุ่มนี้

รูปที่ 5.22 กิจกรรมในสวนสาธารณะ Punggol Waterway

7. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยของวิทยานิพนธ์ของปิณฑนาโพธิ์และคณะ (2554) ทำการศึกษาเรื่องแรงจูงใจและอุปสรรคในการใช้จักรยานสำหรับคนเดินทางด้วยจักรยานในประเทศไทยได้สรุปไว้ว่า หนึ่งในสามอันดับแรกที่เป็นเหตุผลจูงใจให้คนใช้จักรยานก็คือการช่วยลดมลพิษและลดโลกร้อน ทั้งนี้เพราะวิกฤตด้าน

สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมักส่งผลกระทบต่อคนและสิ่งแวดล้อมอย่างมหาศาลซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากกระบวนการเจริญเติบโตของระบบอุตสาหกรรมรถยนต์ส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านการจราจรรวมถึงปัญหาทางด้านมลพิษต่าง ๆ ตามมา ถึงแม้ว่าประโยชน์ของการใช้จักรยานในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นสิ่งที่คนในสังคมรับรู้กันอยู่เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามผู้ผลิตรายการก็ยังให้ความสำคัญกับข้อดีอันเป็นพื้นฐานของการใช้จักรยานอยู่ คุณลักษณะของผู้ใช้จักรยานที่มีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมจึงถูกยกขึ้นมาเสนอในรายการเพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้ห่วงใยรักษา อนุรักษ์ และไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภาพที่ปรากฏให้เห็นจึงมักเป็นผู้ที่สนใจและให้ความสำคัญกับสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติรอบตัวอย่างเช่น ป่าไม้ ต้นน้ำ หรือสัตว์ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งปรากฏให้เห็นทั้งหมดจำนวน 3 ตอน ดังต่อไปนี้

■ ตอนจักรยาน อาจารย์ ยักษ์

ดร. วิวัฒน์ ศัลยกำธร (อาจารย์ยักษ์) พยายามที่จะรณรงค์เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะทางด้านการฟื้นฟูลุ่มน้ำและทะเลไทยซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญของมนุษย์ เขาจึงดำเนินการจัดกิจกรรมปั่นจักรยานเพื่อรณรงค์และกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนได้ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาต่อไปนี้

ผู้ดำเนินรายการ: กลุ่มของอาจารย์ ระหว่างปั่นทำอะไรกันบ้างครับ

อาจารย์ยักษ์: ปั่นไปปลูกให้คนลุกขึ้นดูว่าภูเขาคุณหัวโล้นหมดแล้วนะ ไฟไหม้ เกิดภัยพิบัติหมอกควันแล้ว เราก็ปั่นประชาสัมพันธ์ไปว่าปัญหามันเกิดอะไร พระเจ้าแผ่นดินเดือนอะไร สองคือปั่นไปปลูกไปปลูกระดมคนให้ปลูกต้นไม้ แล้วก็ปั่นไปเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้ชวนกันปั่นจักรยานออกกำลังกาย แต่น้ำหนักสำคัญเราจะทุ่มไปที่การฟื้นฟูลุ่มน้ำกับทะเลไทย เพราะว่าถ้าต้นน้ำป่าหมดแหล่งน้ำถูกทำลายหมด สุดท้ายคนก็จะโดน ทำลายตาม เพราะฉะนั้นการใช้จักรยานก็จะช่วยโลกได้

จากบทสนทนา อาจารย์ยักษ์เล่าถึงเหตุการณ์ที่เขาจัดกิจกรรมปั่นจักรยานเป็นขบวนขนาดใหญ่เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนช่วยกันเตือนประชาชนคนอื่นในเรื่องวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่สังคมกำลังเผชิญปัญหาอยู่ โดยปรากฏภาพในเห็นผู้เข้าร่วมโครงการกำลังปั่นจักรยานไปตามเส้นทางต่าง ๆ เพื่อรณรงค์ประชาสัมพันธ์ มีการช่วยกันปลูกต้นไม้และกำจัดขยะบริเวณแหล่งน้ำ มีการมอบจักรยานให้กับเด็กนักเรียนเพื่อที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ดังนั้นขบวนจักรยานรณรงค์ของอาจารย์ยักษ์ที่

เกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้คนใช้จักรยานกันมากขึ้นเพื่อเป็นหนึ่งในวิธีการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

รูปที่ 5.23 ขบวนจักรยานที่ปั่นจักรยานไปประชาสัมพันธ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมและช่วยกันปลูกต้นไม้

■ ตอนหมอดันไม้

การใช้จักรยานเป็นพาหนะเดินทางไปรักษาอาการเจ็บป่วยต้นไม้ใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ของอาจารย์บรรจงและกลุ่มนักศึกษาอาสาสมัครเป็นวิธีหนึ่งในการฟื้นฟูต้นไม้เพื่อช่วยคงสภาพของต้นไม้ให้มีอายุยืนนานขึ้นเห็นดังบทสัมภาษณ์ของอาจารย์บรรจงว่า

“เราเห็นต้นไม้ที่มันยืนต้นอยู่เราก็ชินกับมัน ต้นใหญ่อายุสัก 100 – 200 ปี เราก็ก็นึกว่ามันปกติอยู่เพราะมันอยู่มาตั้งนานแล้ว พอเราไปทำการวินิจฉัยมันก็พบว่ามันป่วยมานานแล้ว... เราสร้างชีวิตใหม่ให้กับต้นไม้ที่มันผุพังแล้วพื้นเขาขึ้นมาเนี่ย ผมว่าไม่ต้องจะอยู่ยาวนานเป็นร้อย ๆ ปีหรอก ผมว่า 3 – 5 ปีที่ต้นไม้ยังอยู่เนี่ยผมภูมิใจแล้วนะ”

คำสัมภาษณ์ของอาจารย์บรรจงแสดงให้เห็นถึงความห่วงใยของต้นไม้ในเชียงใหม่ ซึ่งหากมองจากลักษณะภายนอกของต้นไม้อาจจะไม่พบความผิดปกติ แต่เมื่อทีมงานคลินิกหมอดันไม้ของอาจารย์บรรจงได้ลงไปสำรวจกลับพบว่าต้นไม้เหล่านั้นมีอาการเจ็บป่วยอยู่เป็นจำนวนมาก ทีมงานคลินิกหมอดันไม้จึงพยายามช่วยกันรักษา โดยเห็นได้ในฉากที่อาจารย์บรรจงกำลังเตรียมเครื่องมือการรักษาใส่ไว้ที่พวงท้ายรถจักรยาน หลังจากนั้นจึงพากลุ่มนักศึกษาที่เป็นอาสาสมัครปั่นจักรยานเพื่อลงพื้นที่ปฏิบัติการรักษาสุขภาพต้นไม้รอบคูเมืองเชียงใหม่ เมื่อไปถึงสถานที่แล้วนักศึกษาบางคนช่วยกันถอนตะปูที่ติดอยู่ตามลำต้น บางคนกำลังตัดแต่งกิ่งไม้ บางคนช่วยกันใช้โฟมละลายเพื่ออุดโพรงต้นไม้และป้องกันน้ำเน่าข้างภายในลำต้น เมื่อต้นไม้เหล่านี้ได้รับการรักษาก็จะช่วยเพิ่มอายุให้ยาวนานขึ้น ดังนั้นการดูแลรักษาต้นไม้ของทีมงานคลินิกหมอดันไม้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการใส่ใจและการอนุรักษ์ต้นไม้ให้มีคุณภาพและเจริญเติบโตมากขึ้น

รูปที่ 5.24 กิจกรรมการลงพื้นที่รักษาอาการต้นไม้ของทีมคลินิกหมอดันไม้

■ ตอนรากไม้ รากเมือง รากเรา

นอกจากการพาเหล่าสมาชิกไปเยี่ยมประวัติศาสตร์ของโบราณสถานสำคัญในการก่อสร้างเป็นเมืองเชียงใหม่ขึ้นมาแล้วนั้น ในกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของอาจารย์สมโชคดียังสอดแทรกประวัติศาสตร์ของต้นไม้สำคัญในเมืองเชียงใหม่เข้าไว้ด้วยซึ่งผู้ดำเนินรายการบรรยายเอาไว้ว่า

“ภายใต้ประวัติศาสตร์หลายร้อยปีที่ผ่านมาไม่ได้มีแค่ตึกรามบ้านช่องหรือว่าวัดวังเท่านั้นที่เกิดขึ้น แต่ก็ยังมีต้นไม้ด้วย อาจารย์พยายามชี้ให้เห็นว่าต้นไม้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่อย่างไรบ้าง ทำให้ต้นไม้แต่ละต้นไม้ได้เป็นแค่ต้นไม้ที่มีแค่คุณค่าเชิงนิเวศวิทยา แต่ว่ามีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ด้วย ซึ่งนั่นเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนเชียงใหม่อยากจะรักษามันเอาไว้

การบอกเล่าความสำคัญของต้นไม้แต่ละต้นที่อยู่คู่กับการสร้างเมืองเชียงใหม่มาอย่างยาวนาน ถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้สมาชิกของชมรมจักรยานวันอาทิตย์ได้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ต้นไม้ ซึ่งกิจกรรมการอนุรักษ์ต้นไม้ของตอนนี้ถูกถ่ายทอดให้เห็นได้จากเหล่าสมาชิกของชมรมเข้าไปเรียนรู้เรื่องธรรมชาติในวัดเชียงใหม่ วัดพันอ้น และวัดนันทาราม โดยจะมีทีมงานหมอดันไม้อาสาสมัครวิธีการรักษาต้นไม้ใหญ่อย่างถูกวิธี ในส่วนของทีมงานจากชมรมอนุรักษ์นกและธรรมชาติล้านนาจะมา

เชิญชวนให้สมาชิกคุณกและสัตว์อื่น ๆ รอบตัวที่อยู่ในบริเวณวัดต่าง ๆ สำหรับบริเวณแจ่งศรีภูมิ อาจารย์สมโชคก็ได้บรรยายความเป็นมาของต้นไทรอายุเกือบ 20 ปีซึ่งถูกปลูกไว้เป็นที่ระลึกตั้งแต่เมืองเชียงใหม่ถูกสร้างขึ้นมา

กิจกรรมพาชมสถานที่สำคัญต่าง ๆ โดยนำเรื่องราวของต้นไม้ใหญ่มาเชื่อมโยงให้เห็นประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่เองจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ต้นไม้ได้ เนื่องจากเมื่อทุกคนได้รับความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับคุณค่าของต้นไม้แล้วจึงเป็นการกระตุ้นให้ทุกคนสนใจและใส่ใจที่จะช่วยกันดูแลรักษาต้นไม้ให้อยู่คู่กับบ้านเมืองได้อย่างยาวนาน

รูปที่ 5.25 การสาธิตวิธีรักษาต้นไม้และกิจกรรมคุณกในวัดนันทาราม

8. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีวิถีในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสามารถพึ่งพาตนเองได้

ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมในสังคมไทยคือเป็นสังคมที่พึ่งตนเองได้เพราะสังคมของคนไทยในอดีตนั้นมีชีวิตความเป็นอยู่แบบพอเพียงด้วยการอาศัยเศรษฐกิจแบบยังชีพ แต่ด้วยสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันที่สังคมถูกครอบงำตามระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโลกซึ่งถูกเชื่อมโยงให้เข้ากับการบริโภควัตถุนิยม การตกอยู่ภายใต้ระบบดังกล่าวจึงทำให้สังคมขาดความเป็นอิสระและต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ

ในแง่ของการดำเนินชีวิตของผู้คนบนวิถีทางของการใช้จักรยานก็เป็นสิ่งหนึ่งที่สามารถสะท้อนถึงลักษณะของการพึ่งพาตนเองได้เช่นเดียวกัน เพราะการขับเคลื่อนจักรยานไปข้างหน้าต้องอาศัยพลังงานและความสามารถจากผู้ที่เป็นเจ้าของยานพาหนะคนนั่นเอง การนำเสนอภาพของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์จึงปรากฏให้เห็นถึงลักษณะของบุคคลที่ดำเนินวิถีชีวิตอย่างเรียบง่ายด้วยการใช้จักรยานเป็นยานพาหนะหลักในการเดินทางทุกวันเป็นประจำโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพียานพาหนะประเภทอื่น เนื่องมาจากจักรยานสามารถลดข้อจำกัดการเดินทางได้เพราะจักรยาน

สามารถเข้าไปได้ถึงทุกจุดหมายปลายทางได้โดยง่ายและเพิ่มควมมีอิสระในการดำรงชีวิต มีปรากฏ
จำนวน 4 ตอน ได้แก่

▪ ตอนวิชานอกบทเรียน

วิธีการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายของอาจารย์จุลพร นันทพานิช ถูกสะท้อนผ่านคำบรรยาย
ของผู้ดำเนินรายการที่กล่าวไว้ว่า

“อาจารย์จุลพร นันทพานิช เป็นคนที่เชื่อเรื่องการอยู่ร่วมกันระหว่างธรรมชาติ แล้วก็สนใจ
เรื่องของหน้าที่ เรื่องของคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ มากกว่าสนใจเรื่องความงามภายนอก นั่นทำให้
ตึกที่แกออกแบบเอง บ้านที่แกอยู่ ชีวิตที่แกเป็น พาหนะที่แกใช้ล้วนเน้นการใช้งานเป็นหลัก
แกก็เลยหันมาสนใจเรื่องการใช้จักรยาน”

คำกล่าวของผู้ดำเนินรายการบ่งบอกถึงการดำเนินชีวิตของอาจารย์จุลพรซึ่งเป็นคนไม่สนใจ
เรื่องการบริโภควัตถุนิยมตามแบบสังคมใหม่ ไม่เน้นสิ่งที่อำนวยความสะดวกสบายให้กับตนเอง
หากแต่เน้นไปที่คุณค่าและประโยชน์เพื่อการใช้งานเป็นหลัก ซึ่งการใช้จักรยานก็พาหนะที่สอดคล้อง
กับวิถีการดำเนินชีวิตของอาจารย์จุลพรได้เช่นกัน เห็นได้จากการนำเสนอภาพที่อาจารย์ชื้ออะไหล่
จักรยานเพื่อมาประกอบใช้งานเองซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าอาจารย์จุลพรเลือกใช้จักรยานให้เข้า
กับสมรรถนะของตนเองมากกว่า อีกส่วนหนึ่งก็ปรากฏภาพการดำเนินชีวิตประจำวันของเขาที่ปั่น
จักรยานเพื่อรับ - ส่งลูกไปโรงเรียน ปั่นจักรยานจากบ้านที่จังหวัดลำพูนไปสอนหนังสือที่
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทุกวันเป็นประจำ รวมถึงใช้จักรยานเป็นพาหนะในการลงพื้นที่ชุมชนเพื่อเก็บ
ข้อมูลการทำงาน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าอาจารย์จุลพรดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสามารถใช้จักรยาน
เดินทางไปทุกที่ได้อย่างมีอิสระ

รูปที่ 5.26 อาจารย์จุลพรซ่อมจักรยานเพื่อนำมาใช้งาน

รูปที่ 5.27 อาจารย์จุลพรเดินทางมาสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ด้วยจักรยาน

■ ตอนวงล้อนำธรรม

การใช้จักรยานเชื่อมโยงกับการปฏิบัติธรรมของพระปลัดสมบุญเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเองได้ดังจะเห็นได้จากมุมมองของพระปลัดสมบุญที่กล่าวไว้ว่า

“การปั่นจักรยานมันทำให้เรารู้สึกดี เพราะว่ากายกับใจมันไปด้วยกัน ขึ้นอานแล้วคุณจะไปไหนไปไหน ไปไหนไปไหน ไกลแค่ไหนยังไป เพราะฉะนั้นการปฏิบัติธรรมกับจักรยานมันเป็นเรื่องเดียวกันถ้าเราทำความเข้าใจว่ามันสามารถทำได้ การเดินทางจรดอยู่บนอานจักรยานนี้แหละก็คือการมีสติอยู่กับตัวเอง จักรยานเป็นวิถีชีวิตที่เราทำด้วยตัวเองได้ เราใช้พลังสองขาที่พ่อแม่เราให้มา ที่ธรรมชาติให้มาก็สามารถทำได้ มันใจมากขึ้นว่าจักรยานไปได้ทุกที่ทั่วโลก”

จากคำพูดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การปั่นจักรยานเปรียบเสมือนการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง เนื่องจากผู้ใช้จักรยานจำเป็นต้องมีสติในขณะที่ปั่นจักรยานอยู่เสมอเพราะในขณะที่ปั่นจักรยานเราจะรู้ขีดความสามารถของตนเองว่าปั่นได้ระยะทางไกลแค่ไหน นอกจากนี้การปั่นจักรยานเพื่อเผยแพร่ธรรมะของพระปลัดสมบุญในโครงการจักรยานตราซึ่งใช้มีระยะทางในการปั่นทั้งหมด 2,600 กิโลเมตร ก็เป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าการเดินทางโดยใช้จักรยานเป็นยานพาหนะเพียงอย่างเดียวเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ไม่ว่าจะมีระยะทางที่ใกล้หรือไกลแค่ไหนก็ตาม

■ ตอนคนพึ่งตนเอง

การดำเนินชีวิตของอรรณู วะสี ผู้เป็นเจ้าของร้านจักรยานร้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในย่านเขตพระนคร สามารถทำได้ง่ายดายโดยมีจักรยานคาร์โก้ไบค์ซึ่งเป็นพาหนะสำคัญที่ใช้สำหรับเดินทางไปได้ทุกที่ ซึ่งเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของอรรณูที่กล่าวไว้ว่า

“ถ้าถามว่าคาร์โก้ไบค์ในเรื่องความคุ้มค่าการคิดเป็นเงินมันคงยังตอบได้ยากนะครับว่าถ้าเปรียบเทียบกับเวลาเราขึ้นตุ๊กตุ๊กเนี่ยมันเท่าไร หรือว่าซื้อจักรยานคันนี้มาแล้วมันคุ้มหรือไม่

คุ้ม แต่อย่างหนึ่งที่เราารู้สึกได้เลยคือเราเป็นอิสระ สมมติว่าวันนี้เราผ่านตรงนี้ เราเจอของที่
ถูกใจ เราสามารถขนกลับมาบ้านเราได้เลยโดยจักรยานของเราเอง ส่วนสำคัญคือเรื่องของ
อิสระในการดำเนินชีวิตครับ”

คำพูดของอรัญ วะสี ที่กล่าวถึงความคุ้มค่าของการใช้จักรยานคาร์โก้ไบค์สะท้อนให้เห็นว่า
ความคุ้มค่าของการใช้จักรยานคือเป็นพาหนะที่ช่วยทำให้เขาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระ
ข้อยืนยันดังกล่าวปรากฏให้เห็นในฉากที่อรัญจะต้องปั่นจักรยานคาร์โก้ไบค์ไปชนกล่องขึ้นส่วนตกแต่ง
จักรยานขนาดใหญ่จำนวนมากกลับมายังร้านค้าของตนเอง หรือในตอนที่ได้ซื้อของในร้านขายต้นไม้
แห่งหนึ่ง เขาก็สามารถบรรทุกถุงดิน กระถางต้นไม้ และต้นไม้ต่าง ๆ อีกจำนวนหลายต้นใส่จักรยาน
ได้ ดังนั้นการกระทำดังกล่าวเป็นการสื่อความหมายว่าการใช้จักรยานนั้นก็สามารถขนส่งสัมภาระได้เป็น
จำนวนมากโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยพาหนะประเภทอื่นในการบรรทุกสิ่งของ

รูปที่ 5.28 อรัญปั่นจักรยานไปเอาของที่โกดังสินค้า

รูปที่ 5.29 อรัญใช้จักรยานคาร์โก้ไบค์บรรทุกสิ่งของต่าง ๆ ที่ซื้อจากร้านต้นไม้

■ ตอน พาหนะมหานคร

ชีวิตของโตมร ศุขปรีชา ที่อาศัยอยู่ย่านใจกลางเมืองของกรุงเทพมหานครทำให้เขาพบเจอกับปัญหาด้านการจราจรติดขัดและต้องสูญเสียเวลาวันละหลายชั่วโมงสำหรับการเดินทางในแต่ละครั้ง เขาจึงตัดสินใจขายรถยนต์แล้วเปลี่ยนมาซื้อจักรยานเพื่อใช้เป็นยานพาหนะในการเดินทางไปทำงาน แทน หลังจากเมื่อได้ใช้จักรยานก็ทำให้การดำเนินชีวิตของเขาเป็นอิสระเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ที่เขากล่าวไว้ว่า

“การขี่จักรยานในกรุงเทพฯ เราเลือกได้ เราไม่จำเป็นต้องไปขี่เหมือนรถยนต์ เราไม่ต้องขี่ไปบนทางใหญ่ มันจะมีทางเล็ก ๆ ที่ให้เราชอกชอนไปได้ แล้วพอเราใช้ถนนสายรองเมื่อไหร่มันจะสบายมาก เร็วกว่า รถน้อยกว่า แล้วก็เจอมลพิษน้อยกว่าด้วย...เรากำหนดเวลาได้ เราเป็นเจ้าของชีวิตของเราได้ มันเป็นสิ่งที่ปลดปล่อยเราออกจากกรุงซึ่งออกจากการจราจรในกรุงเทพฯ มันมีเสรีภาพมากในการที่จะไปไหนก็ได้ เลือกหยุดตรงไหนก็ได้”

โตมรกล่าวเปรียบเทียบระหว่างการเดินทางในกรุงเทพมหานครด้วยรถยนต์และจักรยานซึ่งทำให้เห็นข้อได้เปรียบของผู้คนที่ใช้จักรยานซึ่งสามารถเดินทางสัญจรได้อย่างสะดวก ถึงแม้ว่าความกังวลของคนส่วนใหญ่อาจมองว่าการขี่จักรยานบนถนนในกรุงเทพฯ นั้นอาจก่อให้เกิดอันตราย แต่ผู้ใช้จักรยานสามารถเลือกเส้นทางการขี่จักรยานที่ปลอดภัยได้ ซึ่งเห็นได้จากการปรากฏภาพของโตมรซึ่งปั่นจักรยานไปทำงานโดยหลีกเลี่ยงถนนสายหลักที่มีปริมาณรถยนต์มากหรือปั่นผ่านเข้าไปตามซอยเล็ก ๆ เพื่อลดความเสี่ยง

นอกจากนี้การใช้จักรยานยังทำให้ได้รับอิสระในการดำรงชีวิตเพราะการใช้จักรยานทำให้โตมรไม่จำเป็นต้องใช้ชีวิตอย่างรีบเร่งในช่วงเวลาเช้าเพื่อให้ทันเวลาเข้าทำงานเหมือนคนอื่น ซึ่งจะเห็นได้จากในฉากที่แสดงถึงช่วงเวลายามเช้าของกรุงเทพมหานครซึ่งมีรถยนต์จอดติดไฟแดงอยู่เต็มท้องถนน มีผู้คนเบียดเสียดกันขึ้นรถขนส่งสาธารณะ ในขณะที่อีกฉากหนึ่งตัดภาพปรากฏให้เห็นโตมรยังคงดื่มกาแฟและนั่งอ่านหนังสืออยู่ในห้องก่อนแล้วค่อยปั่นจักรยานออกไปทำงาน ภาพดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่าการใช้จักรยานช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาในการเดินทางลงได้

9. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน

นอกจากการนำเสนอเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานในสังคมไทยแล้ว ผู้ผลิตรายการพยายามนำเสนอให้เห็นถึงการเปรียบเทียบภาพของผู้ใช้จักรยานในต่างประเทศเพื่อทำให้ผู้ชมรับรู้เรื่องราวและวิถีวัฒนธรรมการใช้จักรยานของสังคมอื่นด้วย ทั้งนี้การถ่ายทอดเรื่องราวการใช้จักรยานในต่างประเทศจะสะท้อนให้เห็นบทบาทของรัฐบาลแต่ละประเทศในการพัฒนาระบบทางจักรยานและขับเคลื่อนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการใช้จักรยานให้เป็นรูปธรรมเพื่ออำนวยความสะดวกสบายและสร้างความปลอดภัยให้กับผู้ใช้จักรยาน มีปรากฏให้เห็นจำนวนทั้งหมด 7 ตอน ได้แก่

■ ตอนอัมสเตอร์ดัมเมืองหลวงจักรยานของโลก

การนำเสนอเรื่องราวของตอนอัมสเตอร์ดัมเมืองหลวงจักรยานของโลกที่แสดงให้เห็นว่าคนในเมืองนี้นิยมใช้จักรยานกันเป็นจำนวนมากจะเห็นได้จากในแต่ละฉากที่ผู้ดำเนินรายการพาผู้ชมไปดูสถานที่ต่าง ๆ เพื่อบอกเล่าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้จักรยานของคนในเมืองนี้ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง เช่น ลานจอดจักรยานใต้ดินที่สามารถจอดได้ไม่เกิน 24 ชั่วโมงและสามารถบริการเติมลมและซ่อมอุปกรณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย บรรยากาศลานจอดจักรยานขนาดใหญ่หน้าสถานีรถไฟซึ่งเต็มไปด้วยจักรยานที่จอดไว้เต็มพื้นที่ บรรยากาศผู้สัญจรไปมาบนสะพานข้ามแม่น้ำที่ชื่อว่า “Nesciobrug” ซึ่งเป็นทางที่ถูกสร้างขึ้นมาให้คนใช้จักรยานและคนเดินเท้าโดยเฉพาะ บรรยากาศผู้คนที่กำลังข้ามฝั่งแม่น้ำโดยใช้ระบบเรือข้ามฟากซึ่งไม่ต้องเสียค่าบริการ รวมทั้งบรรยากาศของผู้คนเดินทางสัญจรด้วยจักรยานบนเส้นทางลัดที่สำคัญของผู้คนในเมืองบริเวณอุโมงค์หน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเนเธอร์แลนด์ซึ่งเคยถูกปิดการใช้งานมาก่อน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเห็นถึงปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวเมืองอัมสเตอร์ดัมนิยมใช้จักรยานก็คือการมีสวัสดิการขั้นพื้นฐานซึ่งได้รับการสนับสนุนมาจากรัฐบาลในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการใช้จักรยาน

รูปที่ 5.30 จักรยานจำนวนมากที่ถูกจอดไว้ในลานจอดจักรยานใต้ดินและหน้าสถานีรถไฟ

รูปที่ 5.31 ผู้คนใช้จักรยานสัญจรที่สะพาน Nesciobrug และหน้าพิพิธภัณฑ์แห่งชาติอัมสเตอร์ดัม

▪ ตอนสวรรค์ของนักปั่นจักรยาน

การเดินทางไปยังเมืองอื่น ๆ ของประเทศเนเธอร์แลนด์ แสดงให้เห็นถึงความสะดวกสบายในการใช้จักรยานเป็นพาหนะเดินทาง โดยเห็นได้จากในฉากที่ผู้ดำเนินรายการสามารถนำจักรยานขึ้นรถไฟจากสถานี “Central Station” ในกรุงอัมสเตอร์ดัมเพื่อไปถึงสถานีปลายทางที่เมืองรอตเตอร์ดัมได้ จากนั้นก็พาผู้ชมไปดูสถาปัตยกรรมของเมืองโดยเฉพาะสะพานข้ามแม่น้ำต่าง ๆ ซึ่งประกอบไปด้วยสะพาน “Dehef”, สะพาน “Eramusbrug” และสะพาน “Williambrug” ซึ่งถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้คนปั่นจักรยานได้ใช้งาน หลังจากนั้นก็การนำจักรยานขึ้นเรือล่องแม่น้ำเพื่อเดินทางไปທုံกัณฑ์ลม “Kinderdijk” เพื่อบอกเล่าระบบทางจักรยานของประเทศซึ่งมีการจัดทำแผนที่เส้นทางจักรยานที่สามารถใช้งานได้สะดวก ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของผู้ดำเนินรายการในช่วงหนึ่งว่า

“แผนที่ระบบนี้มันดีอย่างไม่น่าเชื่อ คือมันสามารถทำให้เราไปที่ไหนก็ได้ เราวางแผนการเดินทางเองก็ได้ แค่ดูแผนที่นี้ จดตัวเลขเอาไว้ใช้ แล้วก็ชี้ตามตัวเลขเท่านั้นเองมันง่ายมากเลยครับ ป้ายที่เราเห็นบ่อย ๆ อีกอย่างหนึ่งก็คือป้ายชี้ทางบอกกิโลเมตรที่มีอยู่ตามไบค์เลนทั่วประเทศ สิ่งแรกคือช่วยให้เราไม่หลงทาง สองก็คือเราจะพบว่าไบค์เลนของเขาไปได้ทั่วประเทศจริง ๆ ครับ”

การนำเสนอเรื่องราวจากตอนสวรรค์ของนักปั่นจักรยานสะท้อนถึงบทบาทของรัฐบาลในการให้บริการด้านจักรยานที่สามารถเชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะได้ รวมถึงการจัดสร้างทางจักรยานและแผนที่เส้นทางจักรยานในทุก ๆ ส่วนของประเทศ ซึ่งจากการบอกเล่าของผู้ดำเนินรายการที่ได้สัมผัสประสบการณ์ผ่านการทดลองใช้จักรยานในประเทศเนเธอร์แลนด์จะเห็นได้ว่านโยบายต่าง ๆ เหล่านี้สามารถช่วยเอื้อประโยชน์ในการเดินทางสำหรับผู้ที่ใช้จักรยานได้อย่างง่าย

รูปที่ 5.32 การใช้จักรยานที่สามารถเชื่อมต่อกับระบบขนส่งสาธารณะทั้งรถไฟและเรือ

รูปที่ 5.33 ผู้ดำเนินรายการอธิบายวิธีการใช้แผนที่ทางจักรยาน

■ ตอนเกาะจักรยาน

ระบบอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ใช้จักรยานในประเทศสิงคโปร์ก็คือการสร้างทางจักรยานที่เชื่อมระหว่างสวนสาธารณะที่เรียกว่า “Park Connector Network” (PCN) ซึ่งทำให้ผู้คนสามารถใช้งานได้ เห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในสิงคโปร์ว่า

ยุกุทธ์: ประเทศนี้มันก็เหมาะกับการเดินทางด้วยจักรยาน รัฐบาลเขามีแผนที่ทำ *Park Connector* ซึ่งเป็นทางเชื่อมระหว่างสวนสาธารณะที่อยู่ในเกาะนี้ไปได้ด้วยจักรยาน

ชาคริต: ประเทศสิงคโปร์ถ้ารถติดเราก็ใช้จักรยานเพราะว่าเขาทำถนนเพื่อรองรับคนที่ขี่จักรยานทุกที่ของสิงคโปร์

กิต: รัฐบาลเขาก็สร้างเป็น PCN ก็คือ *Park Connector Network* จะเป็นทางเชื่อมระหว่างสวนสาธารณะ มันทำให้ระยะทางแต่ละพาร์คมันไกลขึ้น คนจ็อกกิ้งก็จะมีระยะทาง คนปั่นจักรยานก็จะมีระยะทาง แล้วถ้าบางจุดที่มันเป็นพาร์คเล็ก ๆ เมื่อมันเชื่อมต่อกันเขาก็จะรู้สึกว่ามันมีขนาดใหญ่ขึ้น

คำบอกเล่าของทั้งสามคนต่างก็พูดถึงเรื่องความสะดวกในการใช้จักรยานสำหรับเดินทางในประเทศสิงคโปร์ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากรัฐบาลของประเทศให้การสนับสนุนในการจัดสร้างเส้นทางจักรยานทั้งที่อยู่บนท้องถนนหรือเส้นทางจักรยานที่เชื่อมกับสวนสาธารณะต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน

นอกจากนี้ข้อยืนยันคำบอกเล่าของคนไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศสิงคโปร์เห็นได้จากในฉากที่กิตป๋นจักรยานพาผู้ดำเนินรายการไปสำรวจเส้นทางจักรยานในย่านชุมชนแห่งหนึ่งซึ่งรัฐบาลสร้างทาง “Park Connector Network” ขึ้นมาใหม่ซึ่งตัดผ่านเข้าไปบริเวณด้านหน้าตึกที่พักอาศัยของคนในชุมชน ทำให้ชาวบ้านในละแวกนั้นสามารถใช้พื้นที่บริเวณนั้นเป็นเส้นทางเพื่อการสัญจรและพักผ่อนได้อย่างโดยง่าย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าเมื่อมีรัฐบาลของประเทศเข้ามาส่งเสริมการใช้จักรยานด้วยสร้างระบบทางจักรยานที่อำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้งานแล้วก็จะทำให้ผู้คนในประเทศใช้จักรยานกันมากขึ้นและสามารถใช้จักรยานสัญจรไปมาได้อย่างสะดวก

รูปที่ 5.34 เส้นทางจักรยาน Park Connector Network

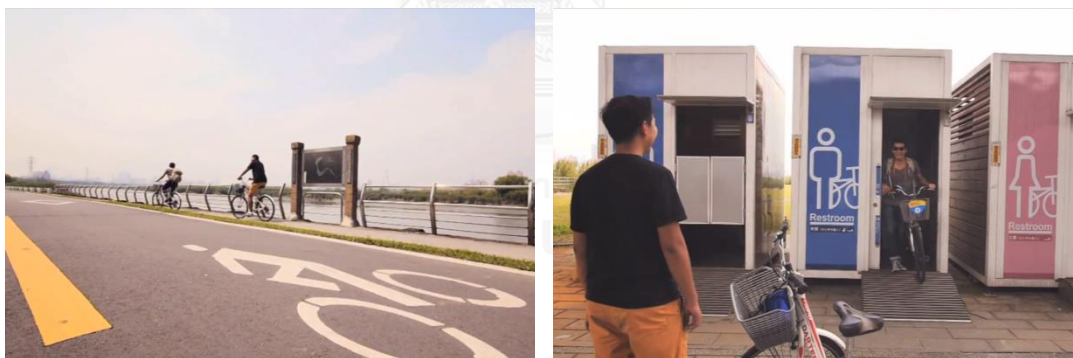
■ ตอนไทเปเมืองน่ารักของนักปั่น

การพัฒนาระบบการใช้จักรยานของเมืองไทเป ประเทศไต้หวัน เห็นได้จากฉากที่ผู้ดำเนินรายการและธีรพันธ์ (ทีมงานที่เก็บข้อมูลเรื่องจักรยาน) เดินทางไปสำรวจระบบอำนวยความสะดวกโดยเริ่มต้นตั้งแต่เช่าจักรยานเพื่อใช้สำหรับปั่นจักรยานสำรวจเส้นทางจักรยานริมแม่น้ำซึ่งสามารถปั่นได้โดยรอบ ทดลองใช้ห้องน้ำสาธารณะที่สามารถนำจักรยานเข้าห้องน้ำได้เพื่อป้องกันจักรยานหาย ในขณะที่จอดไว้หน้าห้องน้ำ จากนั้นพาผู้ชมไปดูระบบจักรยานสาธารณะเรียกว่า “ยูไบค์” ที่ทำขึ้นเพื่อส่งเสริมให้คนในไทเปได้ใช้จักรยานจึงมีการสร้างจุดจอดจักรยานยูไบค์ซึ่งเชื่อมต่อกับสถานีรถไฟเพื่อให้ความสะดวกแก่ผู้ใช้งาน โดยปรากฏภาพของผู้ดำเนินรายการและธีรพันธ์สาธิตวิธีการใช้จักรยานยูไบค์

นอกจากนี้ในช่วงท้ายของรายการ ผู้ดำเนินรายการได้กล่าวสรุปถึงภาพรวมในการพัฒนาเมืองไทเปให้เป็นเมืองหนึ่งที่มีผู้คนใช้จักรยานเป็นจำนวนมากไว้ว่า

“สิ่งหนึ่งที่เราสามารถเรียนรู้ได้จากไต้หวันก็คือการวางเป้าหมายของประเทศว่าเราจะไปที่ไหนและไปอย่างไร จะเห็นว่าไต้หวันวางตัวเองไว้ว่าอยากจะเป็นโรงงานผลิตจักรยานของโลก ซึ่งผลิตจักรยานพรีเมียม เขาก็ทำได้สำเร็จ หลังจากนั้นเขาก็รู้สึกว่าเขาอยากจะทำให้เมืองของเขาไม่ใช่เป็นแค่เมืองผู้ผลิตจักรยาน แต่เขาอยากจะทำให้เป็นเมืองที่มีคนใช้จักรยานด้วย เขาก็เลยมีการทำนโยบายต่าง ๆ ออกมาเพื่อให้นักเปลี่ยนพฤติกรรมมาใช้จักรยานแล้วก็สำเร็จด้วย ดังนั้นถ้าเรารู้ว่าเราจะไปไหนและรู้ว่าจะไปอย่างไรบางครั้งการไปถึงเป้าหมายปลายทางก็อาจจะไม่ใช่เรื่องยากเกินไปครับ”

จากการสรุปของผู้ดำเนินรายการสะท้อนให้เห็นได้ว่าไต้หวันตั้งเป้าหมายของประเทศไว้ทีละขั้นตอนแล้วค่อย ๆ พัฒนาเมืองอย่างเป็นลำดับจนกระทั่งสามารถทำให้ผู้คนหันมาใช้จักรยานได้ ทั้งนี้เป็นเพราะบทบาทของรัฐที่กระตุ้นให้ผู้คนใช้จักรยานด้วยการส่งเสริมนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่สร้างความสะดวกสบายและความปลอดภัยจึงทำให้ผู้คนในไทเปหันมานิยมใช้จักรยาน

รูปที่ 5.35 เส้นทางจักรยานริมแม่น้ำและห้องน้ำสำหรับผู้ใช้จักรยาน

รูปที่ 5.36 บรรยากาศผู้ใช้บริการจักรยานสาธารณะ “ยูไบค์”

■ ตอนทางจักรยานสายใต้หัวน

เส้นทางจักรยานที่เชื่อมต่อแต่ละเมืองทั่วประเทศใต้หัวนถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อเป็นเส้นทางท่องเที่ยวสำหรับนักปั่นจักรยาน โดยแต่ละเมืองจะร่วมมือกันสร้างจุดเด่นสำคัญเพื่อดึงดูดให้ทุกคนสามารถมาท่องเที่ยวด้วยการใช้จักรยานได้ เห็นได้จากตัวอย่างที่ผู้ดำเนินรายการเดินทางด้วยรถไฟจากเมืองไทเปไปพบกับศิวะภาคยังสถานีรถไฟผูลงเพื่อไปชมเส้นทางท่องเที่ยวของเมืองซึ่งปรับเปลี่ยนอุโมงค์ลอดใต้ทางรถไฟเก่าให้เป็นเส้นทางปั่นจักรยาน หลังจากการนั้นจึงเดินทางต่อไปยังสถานที่ท่องเที่ยวชื่อว่า “ทะเลสาบสุริยันจันทรา” ซึ่งมีการสร้างเส้นทางจักรยานรอบทะเลสาบเพื่อให้ นักท่องเที่ยวสามารถปั่นจักรยานได้

“การเป็นเมืองจักรยานของใต้หัวนนั้นไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เกิดขึ้นอย่างตั้งใจและการร่วมมือกันของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดต่าง ๆ จังหวัดไหนมีอะไรดีเขาก็พยายามหยิบยกขึ้นมาชูกันแล้วก็พยายามปรับเปลี่ยนการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับจักรยาน ส่วนหน่วยงานกลางก็พยายามทำการสร้างทาง สร้างระบบต่าง ๆ เพื่อเชื่อมต่อเมืองทุกเมืองเข้าด้วยกันด้วยจักรยานให้ได้ และเมื่อระบบทุกอย่างพร้อมก็มีนักปั่นจักรยานเดินทางมาใช้”

ข้อสรุปของผู้ดำเนินรายการเป็นการชี้ให้เห็นถึงความร่วมมือของรัฐบาลและองค์กรต่าง ๆ ภายในประเทศใต้หัวนซึ่งช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศด้วยการสร้างเส้นทางจักรยานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อรองรับนักปั่นจักรยานและนักท่องเที่ยวที่สนใจปั่นจักรยาน

รูปที่ 5.37 เส้นทางจักรยานลอดใต้อุโมงค์รถไฟและเส้นทางจักรยานที่ทะเลสาบสุริยันจันทรา

■ ตอนทางรถไฟสายจักรยาน

พื้นที่ของเมืองเกาสงบริเวณรางรถไฟเก่าถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับให้ผู้คนออกมาใช้จักรยานกันมากขึ้นเห็นได้จากคำบอกเล่าของศิวะภาคที่กล่าวว่า

“รางรถไฟเก่าที่สมัยก่อนตัดผ่านในเมืองเกาสง ทุกวันนี้มันมีชุมชนหรือบ้านคนเกิดขึ้นอยู่บริเวณรางรถไฟมากมาย ซึ่งถ้าเกิดว่าเราทิ้งบริเวณรางรถไฟนี้ไว้เฉย ๆ มันก็จะกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรม พอทางการเมืองเกาสงเขาพัฒนาให้เป็นทางจักรยานเขาก็เลยปลูกต้นไม้แล้วก็พยายามทำให้มันเป็นสวนย่อย ๆ ที่อยู่หลังบ้านของคนเมืองเกาสง จากหลังบ้านก็กลายเป็นหน้าบ้านแห่งใหม่ซึ่งเต็มไปด้วยพื้นที่สีเขียวแล้วก็ทางจักรยาน”

ถ้อยคำของศิวัชภาคสะท้อนให้เห็นการพัฒนาเมืองเกาสงซึ่งมีการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อสร้างประโยชน์ให้กับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวด้วยการเปลี่ยนพื้นที่รางรถไฟเก่าถูกทิ้งร้างให้กลายเป็นพื้นที่สวนสาธารณะขนาดใหญ่ ซึ่งเห็นได้จากการปรากฏให้เห็นภาพลานขนาดกว้างที่ประดับประดาไปด้วยต้นไม้จำนวนมาก พื้นที่หลังชุมชนที่เต็มไปด้วยตึกแถวเก่าก็ถูกดัดแปลงให้เป็นเส้นทางจักรยานซึ่งทำให้มีผู้คนจำนวนมากออกมาเดินเล่นหรือขี่จักรยานกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเมืองเกาสงด้วยการสร้างพื้นที่สาธารณะทำให้ผู้คนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

รูปที่ 5.38 ผู้คนออกมาเดินเล่นและขี่จักรยานที่สวนสาธารณะ

รูปที่ 5.39 ผู้คนใช้เส้นทางจักรยานหลังย่านชุมชนในการสัญจร

จากการวิเคราะห์ตัวบทในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดลใจทั้งหมด 27 ตอน โดยพิจารณาผ่านองค์ประกอบในการเล่าเรื่อง 5 ประการ ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร จุดยืนของผู้เล่า เรื่อง การสื่อความหมายด้วยภาพ และการสื่อความหมายด้วยเสียง อาจกล่าวสรุปได้ว่าผู้ผลิตรายการ ประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานได้ใน 2 แง่มุม กล่าวคือ ในแง่มุมแรกนั้นผู้ผลิตรายการได้ สร้างความหมายไว้ว่าผู้ใช้จักรยานประกอบไปด้วยผู้คนที่หลากหลายในสังคม ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการลด ข้อจำกัดทางด้านประเภทผู้ใช้จักรยานที่ไม่ได้มีแค่เฉพาะผู้ใช้งานบางกลุ่มเท่านั้น เช่น กลุ่มนักกีฬา จักรยาน กลุ่มเด็กที่ขี่จักรยานร่วมกับครอบครัว หรือกลุ่มคนทั่วไปที่ขี่จักรยานในระยะสั้น หากแต่ผู้ใช้ จักรยานสามารถเป็นใครก็ได้ นอกเหนือไปจากประเภทของผู้ใช้จักรยานดังที่กล่าวมา เพราะผู้ผลิต รายการได้นำเสนอออกมาให้เห็นแล้วว่าคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น และทุกสถานที่ ก็ล้วนแล้วแต่ใช้ จักรยานได้แทบทั้งสิ้น

สำหรับในอีกแง่มุมหนึ่งก็คือ ผู้ผลิตรายการได้คลี่คลายเป้าหมายในการใช้จักรยานว่าการใช้ จักรยานนั้นที่ไม่ได้มีไว้เพื่อแข่งขัน เพื่อใช้งานทั่วไป หรือเพื่อครอบครองเหมือนดังเช่นเกณฑ์ที่ ประพัทธ์ อุปลา (2555) ได้ระบุไว้เพียงเท่านั้น เพราะผู้ผลิตรายการได้ขยายเป้าหมายและประโยชน์ ของการใช้จักรยานซึ่งสามารถนำไปสู่การสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานได้ตามลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องแข่งขันกับตัวเอง
- 2) ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม
- 3) ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง
- 4) ผู้ใช้จักรยานคือคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ ของผู้อื่นและส่วนรวม
- 5) ผู้ใช้จักรยานคือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน
- 6) ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ใส่ใจ ต่อสิ่งแวดล้อม
- 7) ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีวิถีในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสามารถพึ่งพาตนเอง ได้
- 8) ผู้ใช้จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน

ความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าลักษณะการประกอบสร้าง ความหมายที่เกิดขึ้นนั้นมีความแตกต่างไปจากการรับรู้โดยทั่วไปในสังคมอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งเหตุผล สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ความหมายของผู้ใช้จักรยานปรากฏออกมาให้เห็นได้หลายลักษณะนั้น เนื่องมาจากผู้ผลิตรายการต้องการนิยามความหมายรูปแบบใหม่ ๆ ให้กับผู้ใช้จักรยานจึงทำให้มีการ ขยายความหมายของผู้ใช้จักรยานออกไปให้กว้างขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการชี้แนะทิศทางความหมายด้วย การนำเสนอเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานผ่านเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นไปยังผู้รับชมให้เกิดการรับรู้

บทที่ 6

การรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร

ในบทนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาวิเคราะห์การรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดาลัย ทั้งหมด 27 ตอน จากกลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน และกลุ่มผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยาน โดยพิจารณาประกอบกับคุณลักษณะประชากรตามเกณฑ์ด้านอายุ เพศ อาชีพ และภูมิลำเนา เพื่อตรวจสอบการรับรู้และการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารที่มีมุมมองที่แตกต่างกัน โดยใช้แนวคิดการเข้ารหัสและการถอดรหัส (Encoding and Decoding) มาเป็นกรอบในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่ 2 ว่าผู้รับสารมีจุดยืนในการถอดรหัสความหมายได้ตรงกับที่ลงรหัสจากตัวบทไว้หรือไม่

ผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้รับสาร 2 จำนวนกลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยานจำนวน 7 คน และกลุ่มผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยานจำนวน 6 คน ที่มีความแตกต่างกันเพื่อมาทำการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) โดยมีรายละเอียดข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มผู้รับสารที่เป็นผู้ใช้จักรยาน จำนวนทั้งหมด 7 คน ประกอบไปด้วยรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ดังตารางต่อไปนี้

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	เพศ	อายุ	อาชีพ	ภูมิลำเนา
1	กิตติภูมิ กฤตยพิสิฐ	ชาย	25	ครู	กทม.
2	อภิรักษ์ กันไพเราะห์	ชาย	41	ธุรกิจส่วนตัว	กทม.
3	อานนท์ โล่สถาพรพิพิธ	ชาย	29	พนักงานธนาคาร	กทม.
4	วรรณวิมล พรสมพล	หญิง	37	ธุรกิจส่วนตัว	กทม.
5	ปิยะนุช ตระกูลส์จาว์ตร	หญิง	38	พนักงานบริษัท	กทม.
6	สิริพันธ์ พรสมพล	หญิง	38	ธุรกิจส่วนตัว	กทม.
7	จินตนา แสนศรี	หญิง	36	พนักงานบริษัท	กาฬสินธุ์

ตารางที่ 6.1 แสดงข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

2. กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ได้เป็นผู้ใช้จักรยาน จำนวนทั้งหมด 6 คน ประกอบไปด้วยรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ดังตารางต่อไปนี้

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	เพศ	อายุ	อาชีพ	ภูมิลำเนา
1	นรเศรษฐ์ สิทธิบุศย์	ชาย	17	นักเรียน	อุบลราชธานี
2	ยศพัทธ์ ประสงค์ธรรม	ชาย	20	นักศึกษา	กทม.
3	สุชีพ อิศราธิบัติ	ชาย	65	ข้าราชการบำนาญ	กทม.
4	จิณภัทร ภูริคุปต์	ชาย	23	นักศึกษา	กทม.
5	โสภิตา ค่าย่อย	หญิง	24	นักศึกษา	นครราชสีมา
6	ศุภารมย์ รอนยุทธ์	หญิง	26	พนักงานบริษัท	นนทบุรี

ตารางที่ 6.2 แสดงข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยาน

6.1 การรับรู้และการถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร

สำหรับการศึกษาผู้รับสารเพื่อวิเคราะห์การรับรู้และถอดรหัสความหมาย ผู้วิจัยจะนำความหมายของผู้ใช้จักรยานตามประเด็นต่าง ๆ ที่ได้วิเคราะห์มาจากบทที่ 5 มาตรวจสอบกับกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารทั้งสองกลุ่มว่าผู้รับสารสามารถตีความหมายได้ตรงกัน แตกต่างกัน หรือตรงกันข้ามกับความหมายที่ถูกบรรจุไว้ในตัวบทหรือไม่

ผู้วิจัยจะทำการคัดเลือกตัวอย่างผู้รับสารอย่างเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้วิธีการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นถึงความถี่ในการรับชมรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลใจเพื่อค้นหาตัวอย่างผู้รับสารที่เคยรับชมรายการอย่างน้อย 3 ตอนในแต่ละสัปดาห์ เมื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารได้เรียบร้อยแล้วจึงทำการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยจะนำผลจากการวิเคราะห์ความหมายมาสร้างเป็นแนวคำถามเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นจากแนวคำถามตามประเด็นต่าง ๆ ที่เตรียมไว้ หลังจากนั้นจึงนำคำตอบที่ได้มาจัดเรียงเป็น 2 ชุด คือชุดคำตอบของกลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยานและชุดคำตอบของกลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยาน แล้วทำการวิเคราะห์เพื่อสรุปเป็นภาพรวมของการถอดรหัสความหมายที่ได้ตามประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ผู้ใช้จักรยานประกอบไปด้วยผู้คนที่มีความหลากหลายในสังคม
2. ผู้ใช้จักรยานคือผู้ที่แข่งขันกับตัวเอง
3. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการการยอมรับทางสังคม

4. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง
5. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม
6. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน
7. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม
8. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีวิถีในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสามารถพึ่งพาตนเองได้
9. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน

ประเด็นที่ 1 ผู้ใช้จักรยานประกอบไปด้วยผู้คนที่มีความหลากหลายในสังคม

ในการวิเคราะห์ความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์ จักรยานบันดลใจสามารถพบได้ว่า ผู้ผลิตรายการมีการนำเสนอให้เห็นความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานในหลายลักษณะทั้งมิติทางด้านเพศ วัย ชนชั้น และพื้นที่ของผู้ใช้จักรยาน อย่างไรก็ตามความหลากหลายของมิติต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นได้ถูกขับเคลื่อนออกมาให้เห็นเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากจะเห็นได้ว่าผู้ใช้จักรยานส่วนใหญ่ยังคงเป็นเพศชาย วัยของผู้ใช้จักรยานส่วนใหญ่ยังคงเป็นวัยทำงาน ชนชั้นของผู้ใช้จักรยานส่วนใหญ่เป็นคนชนชั้นกลาง และพื้นที่ของผู้ใช้จักรยานส่วนใหญ่ก็แสดงออกถึงความเป็นสังคมเมือง ซึ่งผลจากการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารในแต่ละมิติสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1) มิติทางด้านเพศ

จากการนำเสนอบทบาทของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจทั้งหมดจำนวน 27 ตอน ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานที่แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้จักรยานสามารถเป็นได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วในรายการจะแสดงภาพของผู้ใช้จักรยานที่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ซึ่งผลของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายจากจุดยืนแบบเดียวกับที่ผู้ผลิตเข้ารหัสมา (Preferred Code) ดังที่เห็นได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6.3 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานที่มีความหลากหลายทางสังคมในมิติด้านเพศ

ผู้รับสาร \	แบบแผนการถอดรหัส	Preferred Code	Negotiated Code	Opposition Code
ผู้ใช้จักรยาน		7	-	-
ไม่ใช้จักรยาน		6	-	-
รวม		13	-	-

■ กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

จากตารางแสดงผลดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้รับสารที่เป็นผู้ใช้จักรยานทั้งหมดได้แสดงความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันโดยจะยอมรับว่าภาพของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏอยู่ในรายการโทรทัศน์ส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์นี้

“มันก็มีทั้งผู้ชายและผู้หญิงนะแต่พี่คิดว่าคนปั่นจะเป็นผู้ชายซะส่วนใหญ่อยู่แล้ว (ปิยะนุช ตระกูลสัจจาวัตร)

“ผู้ชายจะเยอะกว่า เพราะว่าจักรยานมันเหมาะกับสมรรถนะของผู้ชายมากกว่า” (อานนท์ โล่สถาพรพิพิธ)

“ที่เห็นส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ชาย พี่คิดว่ามันอยู่ประเด็นของเรื่องด้วยแหละ ก็คนนั้นมันเป็นผู้ชายเขาก็ต้องเข้าไปถาม พี่ว่าถ้าเป็นผู้หญิงเขาก็คงทำ” (อภิรักษ์ กันไพบเราะห์)

■ กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยาน

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยานก็มีการแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้แบบจุดยืนเดียวกันกับการลงรหัส (Preferred Code) โดยมองว่าส่วนใหญ่แล้วมักจะพบผู้ชายใช้จักรยานมากกว่าผู้หญิง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ในรายการนี้ผู้ชายมันเยอะกว่านะ เพราะจักรยานมันเป็นเรื่องของผู้ชาย ถ้ามองในเรื่องรสนิยมของเพศผู้หญิงน่าจะชอบนั่งรถมากกว่า” (โสภิตา คำย่อ)

“ในรายการผู้หญิงจะเจอน้อย เพราะคิดว่าผู้หญิงคงไม่ถูกจริตกับจักรยานเท่าไร เพราะบางทีมันอาจจะลำบากถ้าผู้หญิงมาขี่” (ศุภารมย์ รอนยุทธ์)

ผลจากตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์จะเห็นได้ว่าการตีความหมายของผู้รับสารทั้งสองกลุ่มนี้ สอดคล้องกับที่ได้ลงรหัสไว้ เนื่องจากผู้รับสารต่างก็ยอมรับบทบาทของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการว่ามีปริมาณการนำเสนอผู้ใช้จักรยานที่เป็นเพศชายมากกว่าผู้ใช้จักรยานที่เป็นเพศหญิง ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้พิจารณาว่าบทบาทของผู้ชายเห็นได้ชัดเจนกว่าเกิดขึ้นจากความเกี่ยวข้องของเนื้อหาหรือประเด็นในการนำเสนอซึ่งสอดคล้องกับผู้ใช้จักรยานที่มีสถานภาพเป็นเพศชาย นอกจากนี้ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในการตีความของผู้รับสารจะพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างการใช้จักรยานด้วย กล่าวคือ ผู้รับสารเห็นว่าการใช้จักรยานยังคงเป็นกิจกรรมสำหรับผู้ชาย

อย่างไรก็ตามในกรณีนี้ ถ้าหากเราพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบันก็จะเห็นได้ว่าจำนวนของผู้หญิงที่ใช้จักรยานมีเยอะขึ้นกว่าเดิม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้ผลิตรายการก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของประเด็นดังกล่าวและหาแนวทางในการต่อยอดภาพลักษณ์ของผู้ใช้จักรยานเพศหญิงว่ามีอยู่จริงจึงมีการนำเสนอเรื่องราวตัวละครหลักที่เป็นเพศหญิงเพิ่มเข้ามาในซีซั่นที่ 3 มาด้วย เช่น นนลนีย์ อึ้งวิวัฒน์กุล และดร.สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิช ซึ่งทั้งสองคนก็มีบทบาทสำคัญในการพัฒนางานจักรยานในสังคม

2) มิติด้านอายุ

ในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลใจ มีการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในมิติด้านอายุซึ่งสะท้อนผ่านการนำเสนอเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานที่มีความแตกต่างทางอายุ กล่าวคือ ประกอบไปด้วยผู้ใช้จักรยานที่อยู่ในวัยเรียน วัยทำงาน และวัยผู้สูงอายุ แต่จะปรากฏภาพของผู้ใช้จักรยานในช่วงวัยทำงานมากที่สุด ซึ่งผลการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารเห็นได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6.4 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานที่มีความหลากหลายทางสังคมในมิติด้านอายุ

ผู้รับสาร \	แบบแผนการถอดรหัส	Preferred Code	Negotiated Code	Opposition Code
ใช้จักรยาน		7	-	-
ไม่ใช้จักรยาน		6	-	-
รวม		13	-	-

■ กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

การรับชมรายการของกลุ่มผู้รับสารที่เป็นผู้ใช้จักรยานทั้งหมดมีการถอดรหัสความหมายไปในทิศทางเดียวกันซึ่งเป็นจุดยืนแบบเดียวกับที่ลงรหัสไว้ (Preferred Code) โดยได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่าภาพของผู้ใช้จักรยานส่วนใหญ่ที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์มักจะเป็นบุคคลที่อยู่ในช่วงวัยของคนทำงาน ซึ่งเห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“มันอาจจะมึนตึ๊งไปเลยบ้างอย่างลุงที่ปั่นไกล ๆ นั้นเขาก็เกษียณแล้ว แต่โดยรวมมันจะกระจุกอยู่แค่คนวัยทำงานแล้วมากกว่า” (สิริพันธ์ พรสมพล)

“ไม่ค่อยต่างนะ ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่มึนงานทำกันหมดแล้ว” (วรรณวิมล พรสมพล)

“ดูแล้วมันก็จะมึนแค่คนอายุประมาณสามสิบถึงห้าสิบขึ้นไปเท่านั้น เพราะพวกนี้เขาเป็นแบบมึนงานทำมีความรับผิดชอบมากพอที่จะขี่ไปไหนมาไหนได้เอง” (อภิรักษ์ กันไพบเราะห์)

■ กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยาน

สำหรับกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ไม่ได้เป็นผู้ใช้จักรยานก็มีการแสดงจุดยืนไปในทิศทางเดียวกับการลงรหัส (Preferred Code) ซึ่งการแสดงความคิดเห็นของผู้รับสารจะพิจารณาจากภาพรวมของรายการที่แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้จักรยานส่วนใหญ่ที่ปรากฏในรายการนั้นจะมีอายุอยู่ในช่วงวัยทำงาน ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คนพวกนี้คือคนที่ทำงานแล้วทั้งนั้นแหละ” (สุชีพ อิศราธิบัติ)

“เท่าที่ผมดูก็ไม่เห็นว่าอายุมันจะต่างกันเท่าไร ส่วนใหญ่ก็มีแต่พวกผู้ใหญ่ ทั้งนั้น”

(นรเศรษฐ์ สิทธิบุศย์)

“คุณแล้วก็มีแต่วัยรุ่นน วัยทำงาน แล้วก็มีเด็กโผล่มาด้วยนิดเดียว”(จิณภัทร ภูริคุปต์)

ผลจากตัวอย่างการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่า ทั้งกลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยานและผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยานมีการถอดรหัสความหมายไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ผู้รับสารพิจารณาว่าภาพรวมของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการไม่ได้มีความแตกต่างทางด้านอายุมากนัก ซึ่งส่วนใหญ่จะเห็นว่าเป็นจำนวนกลุ่มคนที่ใช้จักรยานมักเป็นเพียงกลุ่มคนในช่วงวัยทำงานเท่านั้น ดังนั้นการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารจึงสะท้อนให้เห็นว่าในมิติทางด้านวัยของผู้ใช้จักรยานไม่ได้มีความหลากหลายดังที่ได้มีการลงรหัสไว้

3) มิติด้านสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

ในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลัย ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในมิติด้านสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจผ่านระดับการศึกษาและอาชีพ โดยที่ตัวแปรทั้งสองนี้จะทำหน้าที่เป็นตัวชี้วัดถึงระดับชนชั้นทางสังคมของผู้ใช้จักรยาน ซึ่งจากการวิเคราะห์ทำให้เห็นว่าผู้ผลิตรายการมีการนำเสนอภาพผู้ใช้จักรยานซึ่งเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจากหลากหลายอาชีพ แต่เมื่อพิจารณาถึงภาพรวมจากลักษณะพื้นฐานอาชีพก็จะพบว่าผู้ใช้จักรยานส่วนใหญ่เป็นคนระดับชนชั้นกลางทางสังคมมากที่สุด ซึ่งจากผลการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.5 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานที่มีความหลากหลายทางสังคมในมิติด้านสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

ผู้รับสาร \	แบบแผนการถอดรหัส	Preferred Code	Negotiated Code	Opposition Code
ใช้จักรยาน		6	1	-
ไม่ใช้จักรยาน		4	2	-
รวม		10	3	-

■ กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ใช้จักรยานปรากฏว่าส่วนใหญ่จำนวน 6 คน มีการรับรู้และถอดรหัสความหมายจากจุดยืนแบบเดียวกับที่ได้ลงรหัสไว้ (Preferred Code) โดยมองว่าผู้ใช้จักรยานคือคนที่อยู่ในระดับชนชั้นกลางของสังคม ซึ่งการอ่านความหมายนี้เกิดขึ้นจากการพิจารณาถึงรูปลักษณะของจักรยานที่ใช้ซึ่งแสดงถึงอำนาจทางการเงินในการเลือกซื้อจักรยานราคาแพง รวมถึงอาชีพทางสังคมของผู้ใช้จักรยานซึ่งเป็นตัวชี้วัดถึงชนชั้นของผู้ใช้จักรยานได้ ดังที่จะเห็นจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“วิถีของคนใช้จักรยานในรายการมันเป็นคนมีเงินนะ อย่างน้อยจักรยานที่ใช้มันก็ต้องดูดีนิดนึง” (กิตติภูมิ กฤตยพิสิฐ)

“แต่ละคนนี้เป็นหมอ เป็นอาจารย์ กันทั้งนั้น เรียนจบก็ดี ๆ มีความรู้กันหมด มันเป็นจักรยานของชนชั้นกลางเลยแหละ” (จินตนา แสนศรี)

ในขณะที่ผู้รับสารบางคนมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายจากจุดยืนแบบต่อรองความหมาย (Negotiated Code) โดยแสดงความคิดเห็นว่าการนำเสนอในรายการยังคงสะท้อนถึงชนชั้นทางสังคมของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการได้ทุกระดับชั้นแต่ส่วนใหญ่แล้วจะต้องเป็นคนที่ใช้จักรยานเพื่อก่อให้เกิดเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นด้วย

“ที่ว่าคนมันก็หลากหลายอยู่นะ เพราะรายการนี้เขาคงไม่ได้เอาคนรวยคนจนมาเป็นตัวตั้งหรอกเพียงแต่ว่าส่วนใหญ่มันก็ต้องจะเป็นคนที่ทำประโยชน์ต่อสังคม” (อภิรักษ์ กันไพเราะห์)

■ กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยาน

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยานปรากฏว่าส่วนใหญ่ (4 ใน 6 คน) มีการรับรู้และถอดรหัสความหมายจากจุดยืนแบบเดียวกับที่การลงรหัส (Preferred Code) ซึ่งเป็นการตีความหมายว่าผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการเป็นคนระดับชนชั้นกลางโดยจะนำฐานะทางเศรษฐกิจและระดับความรู้ของตัวละครมาเป็นตัวชี้วัด กล่าวคือ ผู้รับสารมองเห็นว่าผู้ใช้จักรยานจะต้องมีฐานะทางการเงินเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการเลือกซื้อจักรยาน นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้มี

ความรู้ ความสามารถ และใช้สติปัญญาในการสร้างสรรค์อุปกรณ์จักรยานเพื่อนำจักรยานมาใช้ได้จริง
ปัจจัยทั้งสองนี้จึงสะท้อนการให้นิยามความเป็นคนชนชั้นกลางให้แก่ผู้ใช้จักรยาน

“คนพวกนี้ดูแล้วใช้จักรยานราคาแพงนะ ต้องมีสตางค์ซื้อถึงจะขี่ได้”
(สุชีพ อิศราธิปติ)

“จริง ๆ เขาก็ไม่ได้ดูร่ำรวยแต่ก็ไม่ได้ถึงกับจนมากเพราะจักรยานที่เขาใช้ราคามันก็
ค่อนข้างสูงนะ” (จิณภัทร ภูริคุปต์)

“ต่อให้เขาเป็นแค่พ่อค้าแต่เบื้องหลังเขาเป็นปัญญาชน แม้กระทั่งคนขับรถส่งของที่
ทำจักรยานดัดแปลงสารพัด นั่นเขาก็มีพื้นฐานความรู้มาก่อนเขาถึงทำได้” (โสภิตา
คำย่อย)

นอกจากนี้ยังมีการตีความหมายของผู้รับสารบางคนที่มีการรับรู้และถอดรหัสความหมายจาก
จุดยืนแบบต่อรองความหมายใหม่ (Negotiated Code) ซึ่งแสดงให้เห็นจากมุมมองความคิดไว้ว่า

“จากที่ดูรายการนี้ผมว่าเป็นคนระดับไหนก็ขี่จักรยานหมดเลยครับ แต่ว่าขึ้นอยู่กับ
ความชอบของแต่ละคนแล้วก็หน้าที่การงานเขาด้วย” (นรเศรษฐ์ สิทธิบุศย์)

“เรารู้สึกว่ารายการนี้เขาพยายามจะบอกว่าจักรยานมันคืออีกสิ่งที่อยู่ใน
ชีวิตประจำวันของเราที่ทุกคนสามารถหยิบขึ้นมาใช้ได้ และไม่จำเป็นว่าจะต้องมี
ยี่ห้อราคาแพง เพราะฉะนั้นจะคนแบบไหนก็ขี่จักรยานได้ ให้เอาที่เข้ากับตัวเอง”
(ศุภารมย์ รอนยุทธ์)

จากการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารสะท้อนให้เห็นว่าผู้รับสารมีมุมมอง
ความคิดต่อประเด็นนี้ว่าการใช้จักรยานสามารถเกิดขึ้นกับคนทุกชนชั้นในสังคม เนื่องจากจักรยาน
ไม่ได้เป็นตัวกำหนดความเป็นชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกัน หากแต่การใช้จักรยานขึ้นอยู่กับ
ดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลที่ใช้จักรยานได้อย่างเหมาะสมกับตนเองมากกว่า

กล่าวโดยสรุป การถอดรหัสความหมายของผู้รับสารที่เป็นผู้ใช้จักรยานและไม่ได้เป็นผู้ใช้
จักรยานเกี่ยวกับประเด็นความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานในมิติทางสังคมและเศรษฐกิจจะเห็นได้ว่า

ทิศทางการตีความจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ ผู้รับสารทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่จะมีจุดยืนแบบเห็นด้วยกับที่ได้ลงรหัสไว้ว่าผู้ใช้จักรยานมักเป็นคนชนชั้นกลางในสังคม ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ผู้รับสารเห็นพ้องต้องกันกับประเด็นนี้มาจากการเห็นรูปลักษณ์ภายนอกของจักรยานที่สะท้อนถึงการมีอำนาจในการซื้อจักรยานราคาสูง อีกทั้งอาชีพของผู้ใช้จักรยานแต่ละคนก็เป็นสิ่งหนึ่งที่สะท้อนถึงความเป็นคนชนชั้นกลางได้เป็นอย่างดี ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งยังมีผู้รับสารบางคนจากทั้งสองกลุ่มที่ทำการต่อรองความหมายโดยเห็นว่าการนำเสนอภาพของผู้ใช้จักรยานแสดงให้เห็นความหลากหลายของทุกคนในสังคม เนื่องจากจักรยานมิได้เป็นตัวกำหนดความเป็นชนชั้นทางสังคมของผู้ใช้จักรยาน หากแต่เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความเป็นส่วนตัวของแต่ละบุคคลมากกว่า

4) มิติด้านพื้นที่

ในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจ ทั้งหมด 27 ตอน ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานในมิติด้านพื้นที่โดยสะท้อนให้เห็นจากการนำเสนอเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานที่กระจายออกไปในแต่ละจังหวัดหรือแต่ละประเทศ ซึ่งการแสดงออกทางพื้นที่ของผู้ใช้จักรยานอย่างหลากหลายนั้นก็เป็นที่น่าสังเกตได้ว่าพื้นที่เหล่านี้ได้สะท้อนถึงความเป็นสังคมเมืองเข้าไว้ด้วย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.6 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานที่มีความหลากหลายทางสังคมในมิติด้านพื้นที่

ผู้รับสาร \ แบบแผนการถอดรหัส	Preferred Code	Negotiated Code	Opposition Code
ผู้ใช้จักรยาน	-	7	-
ไม่ใช้จักรยาน	-	4	2
รวม		11	2

■ กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

ผู้รับสารส่วนใหญ่ที่เป็นผู้ใช้จักรยานมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายแบบมีการต่อรองความหมายของผู้ผลิตรายการ (Negotiated Code) โดยที่มุมมองของผู้รับสารนั้นมีความเห็นว่าการนำเสนอของรายการได้สะท้อนให้เห็นถึงพื้นที่ของผู้ใช้จักรยานอย่างหลากหลาย แต่ก็ยังมี

ส่วนที่สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่เหล่านั้นเป็นไปในลักษณะที่จำกัดเฉพาะบางกลุ่มอยู่ ดังที่เห็นได้จาก ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ในรายการมันก็มีคนไทย แต่ส่วนใหญ่ที่เห็นจะออกต่างประเทศมากกว่า” (กิตติภูมิ กฤตยพิสิฐ)

“มันก็อาจจะหลากหลาย แต่พี่ก็มองว่ามันก็ยังจำกัดเฉพาะบางแห่งอยู่ดี แล้วเขาก็เน้นไปต่างประเทศ” (สิริพันธ์ พรสมพล)

“เขาก็ไปหลายทีนะ ต่างจังหวัดก็มี แต่มันไม่ได้ดูเป็นชนบทไกลๆ มันอยู่ในเมืองใหญ่ๆ ที่มีคนซีเอยะเป็นกลุ่มเป็นชมรม” (ปิยะนุช ตระกูลสัจจาวัตร)

“เราว่าเขาเน้นหนักออกไปต่างจังหวัดหรือไม่ก็ไปต่างประเทศ” (อานนท์ โล่สถาพรพิพิธ)

“ด้วยตัวรายการมันเน้นเที่ยวด้วยมั้ง เราก็เลยรู้สึกว่าเขาเน้นต่างประเทศมากเพื่อให้คนดูรู้ว่าเหยียบบ้านเมืองเขาเป็นอย่งนั้นอย่างนี้นะ” (วรณวิมล พรสมพล)

ผลของการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารที่ใช้จักรยานแสดงให้เห็นว่า ผู้รับสารตีความเรื่องพื้นที่ของผู้ใช้จักรยานได้ว่า การนำเสนอในรายการได้แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของพื้นที่ในการใช้จักรยาน แต่ก็ยังแสดงให้เห็นแนวโน้มของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นสำคัญ ซึ่งการตีความหมายของผู้รับสารบางคนจะเห็นว่ามีการนำเสนอพื้นที่ในต่างจังหวัดมากกว่า ในขณะที่ผู้รับสารบางคนอาจจะเห็นการนำเสนอในพื้นที่ต่างประเทศมากกว่า ทั้งนี้อาจสาเหตุมาจากปัจจัยภายในของผู้รับสาร แต่แต่ละคนที่เลือกเปิดรับชมรายการแต่ละตอนอย่างแตกต่างกัน

■ กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยาน

ผู้รับสารจะมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายแบบต่อรองความหมาย (Negotiated Code) ซึ่งมีมุมมองต่อประเด็นนี้ว่าการนำเสนอของรายการยังคงแสดงถึงความหลากหลายของพื้นที่ แต่ก็ยังมีความโดดเด่นของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ก็หลากหลายนะ แต่รู้สึกว่าต่างจังหวัดอาจจะมีเยอะกว่าในกรุงเทพ อย่างบางตอน
นี่มีพูดถึงเลยว่าแต่ละจังหวัดมีชมรมของเขา” (จิณภัทร ภูริคุปต์)

“ที่เห็นในไทยก็มี ต่างประเทศก็มีเยอะ แต่บางทีมันดูเยอะเกินไป อย่างได้วันก็มีตั้ง
สองสามตอนซึ่งมันก็จะเล่าคล้าย ๆ กัน” (ยศพัทธ์ ประสงค์ธรรม)

“เท่าที่ดูก็ปน ๆ กันไปมีทั้งในไทยแล้วก็เมืองนอก เพราะเราว่าบางทีมันอาจจะมา
จากที่เขาทำหนังสือไปปั่นจักรยานที่เมืองนอกก็ฟุ้งทำรายการไปด้วย” (ศุภารมย์
รอนยุทธ์)

ผลของการตีความหมายของผู้รับสารจะเห็นได้ว่า ผู้ผลิตรายการสามารถทำให้ผู้รับสารรับรู้ได้
ว่ามีผู้คนที่ใช้จักรยานกระจายออกไปได้ในหลากหลายพื้นที่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ แต่ก็ยัง
แสดงออกให้เห็นว่ามีผู้ใช้จักรยานในพื้นที่ต่างจังหวัดหรือต่างประเทศมากกว่า

ในขณะที่ผู้รับสารจำนวน 2 คน มีการคัดค้านความหมายของผู้ผลิตรายการ (Oppositional
Code) ในมิติด้านพื้นที่ของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโดยจะพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ
วิถีการใช้จักรยานซึ่งได้สะท้อนออกมาให้เห็นว่าเป็นการใช้จักรยานของคนในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง
โดยเฉพาะทั้งพื้นที่ในประเทศซึ่งผู้ใช้จักรยานจะมีรูปแบบการใช้ชีวิตแบบคนเมืองหรือพื้นที่ใน
ต่างประเทศซึ่งมีวัฒนธรรมการใช้จักรยานอย่างชัดเจน

“ไม่เลย มันปั่นจักรยานของคนในเมือง แล้วสังเกตว่าวิถีการใช้จักรยานทั้งหมดมัน
ไม่ได้ออกไปต่างจังหวัดเลยนะ” (โสภิตา คำย่อ)

“เมืองนอกจะมีเยอะ เพราะที่บ้านเขาสวยกว่าบ้านเรา บ้านเขาชื่อกันเป็นเรื่องปกติ
มันเป็นวัฒนธรรมของเขา” (สุชีพ อิศราธิปติ)

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าการตีความหมายในมิติความหลากหลายพื้นที่ที่ใช้จักรยานของ
ผู้รับสารทั้งสองกลุ่มจะแบ่งออกเป็นได้ 2 ทิศทาง ซึ่งผู้รับสารส่วนใหญ่จะให้น้ำหนักกับการถอดรหัส
ความหมายไปในแบบมีการต่อรองความหมาย ซึ่งเกณฑ์ที่นำมาต่อรองอาจมาจากปัจจัยภายในของ
ผู้รับสารที่เลือกเปิดรับชมรายการในแต่ละตอนซึ่งต่างกันออกไป ในขณะที่ผู้รับสารบางส่วน
โดยเฉพาะผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยานมีความเห็นต่างไปจากการเข้ารหัสของผู้ผลิตรายการ ซึ่งเหตุ

สำคัญอาจมาจากการสังเกตถึงตัวตนของผู้ผลิตรายการที่สะท้อนให้เห็นว่าเป็นรายการเฉพาะสำหรับคนในเมือง

นอกจากนี้ เมื่อวิเคราะห์การถอดรหัสความหมายทางด้านความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานใน 4 มิติอย่างครบถ้วนแล้วจะพบได้ว่า ผู้รับสารมีการตีความหมายในมิติด้านพื้นที่ขัดแย้งกับมิติอื่น ๆ มากที่สุด กล่าวคือ ในมิติด้านพื้นที่นั้นจะไม่มีผู้รับสารคนใดตีความหมายไปในทิศทางที่เห็นด้วยกับการลงรหัส ในขณะที่การตีความหมายในมิติอื่นนั้นผู้รับสารส่วนใหญ่จะมีทิศทางการตีความหมายแบบเห็นดีกับการลงรหัส ทั้งนี้อาจมีสาเหตุสำคัญมาจากการเลือกเปิดรับชมรายการแต่ละตอนที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจทำให้เห็นภาพรวมของรายการในมุมมองที่หลากหลาย ดังนั้นผู้รับสารก็จะตีความหมายต่างกันไปด้วย

ประเด็นที่ 2 ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องแข่งขันกับตัวเอง

ผู้ผลิตรายการมีการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานว่าเป็นคนที่ต้องแข่งขันกับตนเอง ซึ่งถ่ายทอดให้เห็นได้จากลักษณะการกระทำและจิตใจของตัวละครที่พยายามท้าทายความสามารถของตนเอง มีบทบาทที่ต้องดิ้นรนต่อสู้กับตนเอง ทำตามความใฝ่ฝันที่ตั้งใจไว้และเอาชนะอุปสรรคในการดำรงชีวิตไปได้ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีการถอดรหัสความหมายจากจุดเดียวกับที่ผู้ผลิตรายการส่งสารมา (Preferred Code) ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.7 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องแข่งขันกับตัวเอง

ผู้รับสาร \ แบบแผนการถอดรหัส	Preferred Code	Negotiated Code	Opposition Code
ใช้จักรยาน	7	-	-
ไม่ใช้จักรยาน	6	-	-
รวม	13	-	-

- กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

ผลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างผู้รับสารทั้งหมดสามารถถอดรหัสความหมายได้ตรงตามที่ลงรหัสไว้ (Preferred Code) ซึ่งผู้รับสารส่วนใหญ่จะตีความหมายจากการพิจารณาว่าการใช้จักรยานมีลักษณะเป็นกีฬาในรูปแบบหนึ่งที่ต้องมีการแข่งขัน ซึ่งในการแข่งขันจะต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการทำตามเป้าหมายที่วางไว้และเมื่อทำสำเร็จก็จะเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งเห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“มันเป็นความภูมิใจ ลูกับตัวเอง มันไม่เหมือนกับกีฬาอื่น เพราะกีฬาอื่นมันลูกับคนอื่น” (กิตติภูมิ กฤตยพิสิฐ)

“พวกนี้มันไม่แข่งกับคนอื่นหรอก มันแข่งกับตัวเองมากกว่า กว่าจะไปถึงเป้าหมายที่วางไว้มันก็ต้องอดทนต้องพยายามเพราะมันแข่งกันทีก็เป็นร้อยสองร้อยกิโล ถ้าทำได้มันก็ภูมิใจ” (อานนท์ โล่สถาพรพิพิธ)

“อย่างน้อยเราก็ต้องไปให้ถึงจุดหมาย มันก็เหมือนกับว่าเรากลูกับตัวเราเองเหมือนกัน” (วรรณวิมล พรสมพล)

จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้รับสารที่ใช้จักรยานแสดงให้เห็นว่า ผู้รับสารในกลุ่มนี้จะแสดงจุดยืนแบบเห็นด้วยกับผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ว่าในการปั่นจักรยานนั้นจะต้องใช้ความพยายามของตนเองเพื่อไปให้ถึงจุดหมายปลายทางให้สำเร็จ โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้รับสารเชื่อตามที่ได้ลงรหัสไว้เกิดขึ้นจากการวางบทบาทของตนเองซึ่งอยู่ในตำแหน่งเดียวกันกับผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการซึ่งจะเห็นได้จากการเรียกแทนว่า “พวกนี้” หรือ “เรา” เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงตัวตนของผู้รับสารว่าเป็นพวกเดียวกันกับผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการ

- กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยาน

ผู้รับสารทั้งหมดมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายได้ตามเจตนารมณ์ของผู้ผลิตรายการที่เข้ารหัสมาให้ (Preferred Code) ซึ่งผู้รับสารยอมรับบทบาทของผู้ใช้จักรยานในรายการว่าเป็นบุคคลที่มีจิตใจแข็งแกร่งในการดำเนินชีวิตของตนเอง โดยพิจารณาจากการเห็นความพยายาม

ของตัวละครที่ต้องต่อสู้กับอุปสรรคของตนเองหรือมุ่งทำตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ ดังจะเห็นได้จาก คำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ขนาดเขาซาซาซาใจเขายังสู้ ไม่นั่นก็ทำไม่ได้ขนาดนี้หรอก” (โสภิตา ค่าย่อย)

“เขาล้มแล้ว แล้วเขาก็พยายามมากจนเขาสามารถลุกขึ้นมาปั่นจักรยานต่อได้ มันก็คือสู้กับตัวเองได้ สู้กับร่างกายตัวเองที่ซาเสียไปแล้ว” (ยศพัทธ์ ประสงค์ธรรม)

“มันก็ทำให้เราต้องมองย้อนตัวเองว่าเขาจริงจังกับความฝันมากแค่ไหน เพราะคนจะสำเร็จมันก็ต้องทุ่มเท ไม่วอกแวก” (จิณภัทร ภูริคุปต์)

“เขาพิชิตความเจ็บป่วยของร่างกายตัวเองให้กลับมาเป็นปกติได้ มันก็ทำให้เข้าใจว่าการหิบบั๊กจักรยานมาปั่นไม่ใช่แค่เรามีแรงมากแค่ไหนแต่ว่าต้องใช้ใจในการลงมือทำคู่ไปด้วยมันถึงจะทำได้” (ศุภารมย์ รอนยุทธ)

มุมมองคำตอบของผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยานทั้งหมดมีทิศทางในการอ่านความหมายที่ได้จากการลงรหัสไปในลักษณะเดียวกัน โดยจะเห็นได้ว่าผู้รับสารมีความเชื่อว่าผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องพยายามต่อสู้กับอุปสรรคของตนเอง ทั้งนี้ถึงแม้ผู้รับสารในกลุ่มนี้จะยอมรับความหมายในประเด็นนี้ เช่นเดียวกับผู้รับสารที่เป็นผู้ใช้จักรยาน อย่างไรก็ตามก็มีความแตกต่างกันในบทบาทของผู้รับสารเอง กล่าวคือ ในขณะที่ผู้รับสารที่เป็นผู้ใช้จักรยานเปรียบเทียบกับตนเองให้อยู่ในระดับเดียวกันกับผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการ แต่ผู้รับสารที่ไม่ได้เป็นผู้ใช้จักรยานกลับเรียกผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการแทนว่า “เขา” ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้รับสารในกลุ่มนี้มีฐานะเป็นเพียงคนวงนอกที่มองเห็นความสามารถของผู้ใช้จักรยานเท่านั้น นั่นจึงทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกชื่นชมและนำภาพของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการที่ได้เห็นมาเป็นแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตของตนเอง

ประเด็นที่ 3 ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม

ในประเด็นเรื่องความต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม ผู้ผลิตรายการมีการประกอบสร้างความหมายของกลุ่มผู้ใช้จักรยานออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มคนชายขอบในสังคม

ในรายการโทรทัศน์ฮีวเมนไรด์จักรยานบันดลใจมีการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานที่เป็นกลุ่มคนชายขอบในสังคมจำนวน 2 ตอน ซึ่งประกอบไปด้วยตอนพลังหลังเกษียณ และตอนแลกลัมผัส โดยแสดงให้เห็นภาพของคนวัยสูงอายุและคนพิการที่ยังสามารถใช้จักรยานเป็นพาหนะสำหรับการเดินทางระยะไกลได้ถึงแม้ว่าบทบาทของกลุ่มคนดังกล่าวจะถูกจำกัดออกไปจากคนในสังคมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผลจากการวิเคราะห์การรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารปรากฏให้เห็นดังที่แสดงไว้ตามตารางด้านล่างนี้

ตารางที่ 6.8 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม

ผู้รับสาร \	แบบแผนการถอดรหัส	Preferred Code	Negotiated Code	Opposition Code
ผู้ใช้จักรยาน		-	-	7
ไม่ใช้จักรยาน		-	1	5
รวม		-	1	12

■ กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

ผู้รับสารทั้งหมดมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายแบบต่อต้านความหมาย (Oppositional Code) ซึ่งผู้รับสารไม่ได้มองว่าการกระทำของตัวละครนั้นคือความต้องการยอมรับในสังคม หากแต่เป็นสิ่งที่น่าเคารพยกย่องมากกว่า ดังนั้นความคิดเห็นของผู้รับสารจึงมีทิศทางในลักษณะตรงกันข้ามกับการถอดรหัสความหมายไว้ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้รับสารต่อไปนี้

“ไม่แปลกเลยนะที่ลุงมาใช้จักรยาน พี่ก็ยังเห็นคนแก่ปั่นจักรยานกันเยอะแยะ มันก็ช่วยทำให้ร่างกายของเขาแข็งแรงขึ้นด้วยซ้ำ” (อานนท์ โล่สถาพรพิพิธ)

“คุณลุงคนนั้นที่ปั่นแปดพันกว่ากิโลแก่งนะ จริง ๆ ยิ่งแก่เขาก็ยิ่งอยากที่จะแข็งแรง เขาไม่มีอะไรทำ เขาเกษียณ แล้วเขาก็อยากแข็งแรงอยากดูแลตัวเองได้ด้วยอายุเยอะๆ ก็ทิ้งไป มันก็แบบก็โอเคเนอะ” (สิริพันธ์ พรสมพล)

“เรามองว่าดีด้วยซ้ำ เอาเข้าจริง ๆ มันก็เหมือนแบบว่าดูเขาสิเขายังปั่นเลยมันก็ทำให้คนเห็นว่าเขายังมีความพยายามขนาดเขามองไม่เห็น” (อภิรักษ์ กันไพเราะห์)

ผลจากตัวอย่างการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่า มีผู้รับสารบางคนจะนำประสบการณ์ตรงที่เคยพบเห็นผู้สูงอายุปั่นจักรยานมาเป็นเครื่องมือในการถอดรหัสความหมาย ในขณะที่ผู้รับสารบางคนจะพิจารณาการถอดรหัสความหมายจากสิ่งที่เห็นได้ในรายการโทรทัศน์ ทั้งนี้ถึงแม้ว่าผู้รับสารแต่ละคนได้นำประสบการณ์ที่ต่างกันมาตีความหมายแต่อย่างไรการถอดรหัสความหมายก็ยังคงแสดงให้เห็นว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

■ กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยาน

ผู้รับสารส่วนใหญ่มีการรับรู้และถอดรหัสความหมายแบบต่อต้านความหมายที่ผู้ผลิตรายการเข้ารหัสมา (Oppositional Code) ซึ่งผู้รับสารปฏิเสธว่าเหตุผลของผู้ใช้จักรยานคือการต้องการยอมรับในสังคม แต่กลับแสดงความรู้สึกเห็นดีด้วยมากกว่าเพราะผู้ใช้จักรยานจะได้รับประโยชน์ต่อตนเอง

“เป็นเรื่องที่ดีเหมือนกันนะครับที่คุณตาปั่นจักรยาน แม้ว่าจะอายุเยอะแล้ว แต่ก็ยังออกกำลังกายด้วยการปั่นจักรยานอยู่” (นรเศรษฐ์ สิทธิบุศย์)

“ตามประสาคนแก่เวลาว่าง ๆ เค้าจะเครียด รู้สึกชีวิตไร้ค่า ถ้าเขาขี่จักรยานได้มันก็ดีเลย นอกจากเขาจะได้แข็งแรงมันก็จะได้ไม่พียงซ่านด้วย” (จิณภัทร ภูริคุปต์)

นอกจากนี้ยังมีผู้รับสารจำนวน 1 คน มีการรับรู้และถอดรหัสความหมายจากจุดยืนแบบต่อรองความหมายใหม่ (Negotiated Code) ซึ่งผู้รับสารได้แสดงความคิดเห็นว่าคนวัยสูงอายุสามารถปั่นจักรยานได้เช่นเดียวกับคนอื่นแต่ต้องขึ้นอยู่กับความพร้อมของสภาพร่างกายของผู้สูงอายุด้วยจึงจะสามารถมีกำลังมากพอที่จะปั่นจักรยานได้

“อันนี้เขาซีประจํา แสดงว่าเขามีความพร้อมแล้ว อยู่ ๆ จะให้มาซีเป็นร้อยโลตอนแก่ แล้วมันก็ไม่ไหวหรอก” (สุชีพ อิศราธิบัติ)

คำตอบของผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยานในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่จะมีการตีความหมายในทิศทางตรงกันข้ามกับการลงรหัส ทั้งนี้เนื่องจากช่วงวัยของผู้รับสารกลุ่มนี้มีความต่างไปจากผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการจึงทำให้เกิดการยกย่องต่อการกระทำของผู้สูงอายุมากกว่า ในขณะที่เดียวกันก็มีผู้รับสารที่ต่อรองความหมายซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่อยู่ในช่วงวัยเดียวกับผู้สูงอายุที่ปรากฏในรายการ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าอายุของผู้รับสารเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้การถอดรหัสความหมายนั้นมีความแตกต่างกัน

2) กลุ่มคนที่ต้องการเปลี่ยนภาพลักษณ์

ในรายการโทรทัศน์ฮีวเมินไรด์จักรยานบันดาลัย ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายของกลุ่มผู้ใช้จักรยานที่มีความแปลกใหม่หรือมีความคาดหวังที่เกินออกไปจากการรับรู้ของคนในสังคม จำนวน 2 ตอน ได้แก่ ตอนวงล้อนำธรรม และตอนสายตรวจจักรยาน โดยแสดงให้เห็นภาพของพระสงฆ์ที่ใช้จักรยานเป็นยานพาหนะในการเผยแพร่ศาสนาซึ่งอาจเป็นการลดทอนภาพลักษณ์ที่น่าเลื่อมใสของพระสงฆ์ และภาพตำรวจที่ใช้จักรยานเพื่อตรวจตราความเรียบร้อยในเขตพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบซึ่งอาจช่วยสร้างภาพลักษณ์ให้ดีขึ้น โดยในกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายตามตารางที่ได้แสดงไว้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.9 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม

ผู้รับสาร \	แบบแผนการถอดรหัส	Preferred Code	Negotiated Code	Opposition Code
ใช้จักรยาน		-	2	5
ไม่ใช้จักรยาน		1	-	5
รวม		1	2	10

■ กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

การรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารในกลุ่มนี้แสดงให้เห็นว่ามีการคัดค้านความหมายที่ได้ลงทะเบียนไว้ (Oppositional Code) ซึ่งผู้รับสารปฏิเสธว่าการใช้จักรยานจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะของบุคคลเหล่านั้นได้ดังที่จะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ตำรวจกรู้นั้น พี่ว่าเขาก็ทำมาเฉพาะกลุ่ม เอาเข้าจริง ๆ มันเป็นเหมือนกับการโปรโมทอะไรมากกว่า” (อภิรักษ์ กันไพบเราะห์)

“มันก็แค่ปั่นสำรวจ ดูแลความเรียบร้อย เขาก็แค่ปั่นรอบ ๆ เป็นลีลัน” (ปิยะนุช ตระกูลสีจาวัตร)

“ขี่จักรยานเหมือนเป็นแค่หน้าที่ของเขาอยู่แล้ว เรากลับมองว่าตำรวจขี่มอเตอร์ไซด์ตรวจเออะ ถ้าขี่จักรยานแล้วเดียวโจรวิ่งราวกระเป๋ามันจะปั่นทันเธอ” (อานนท์ โล่สถาพรพิพิธ)

“พี่คิดว่าด้วยวิชาชีพของเขา สมมติมีเหตุด่วนเหตุร้ายพี่ว่าปั่นจักรยานไปมันก็ไม่เหมาะ” (สิริพันธ์ พรสมพล)

“พระก็คือมนุษย์คนนึง เราต้องมองความเป็นมนุษย์มากกว่าว่าเขาชุดงค์หรืออะไรอย่างนี้หรือเปล่า สุดท้ายแล้วเขาก็คือมนุษย์ มันก็ต้องหยวน ๆ หน่อย เพราะเขาเสียสละเขาปฏิบัติธรรมเพื่อดำรงศาสนาไว้” (อานนท์ โล่สถาพรพิพิธ)

กล่าวโดยสรุป ผู้รับสารจะปฏิเสธความหมายที่ได้ลงทะเบียนไว้โดยพิจารณาจากอาชีพและสถานะของตัวละครเป็นสำคัญ เนื่องจากมีความเห็นว่าการใช้จักรยานของตำรวจไม่ได้ช่วยเปลี่ยนแปลงลักษณะให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นเพราะมีเพียงตำรวจบางกลุ่มเท่านั้นที่ใช้จักรยานและเป็นเพียงการสร้างภาพใหม่ให้กับผู้พบเห็น แต่สิ่งสำคัญที่ช่วยทำให้ภาพลักษณ์ของตำรวจดีขึ้นก็คือการดูแลรักษาประชาชนซึ่งเป็นหน้าที่ของอาชีพตำรวจที่จะต้องปฏิบัติอยู่แล้ว สำหรับภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ใช้จักรยานนั้น ผู้รับสารก็มีการปฏิเสธความหมายว่าภาพลักษณ์ของพระสงฆ์จะถูกลดทอนลงไปถ้าพระสงฆ์ใช้จักรยาน แต่กลับแสดงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจและยอมรับได้หากพระสงฆ์มีความจำเป็นต้องใช้จักรยานและยังคงปฏิบัติตนตามหลักศาสนาได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ยังมีผู้รับสารบางส่วนทำการต่อรองความหมาย (Negotiated Code) โดยจะพิจารณาจากเกณฑ์ด้านสังคมเมืองและสังคมชนบทมาเป็นตัวกำหนดข้อยกเว้นว่าพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในสังคมชนบทสามารถใช้จักรยานได้ แต่ถ้าหากพระสงฆ์ในสังคมเมืองใช้จักรยานอาจทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีขึ้นได้ ดังที่ผู้รับสารได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“เรามองพระในกรุงเทพมหานครประดับประดาประเดิดนิดหน่อย แต่ว่าถ้าเป็นต่างจังหวัดเราไม่ติด” (อภิรักษ์ ก้นไผ่เราะห์)

“มันอาจจะเป็นชนบทธรรมเนียมของคนไทยด้วย เขาเป็นพระบางที่มันก็อาจจะรู้สึกว่ามันไม่สำรวม แต่พ่อก็มีความรู้สึกที่ว่าถ้าพระไปอยู่ในหมู่บ้านชนบทแล้วใช้จักรยานอันนี้เราเข้าใจ เพราะมันหารยาก” (จินตนา แสนศรี)

■ กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยาน

ผู้รับสารมีการคัดค้านความหมายของผู้ผลิตรายการที่เข้ารหัสมาให้ (Oppositional Code) ซึ่งได้แสดงความคิดเห็นคล้ายกับผู้รับสารกลุ่มที่ใช้จักรยานว่าการที่ตำรวจใช้จักรยานคือหน้าที่อย่างหนึ่งที่จะต้องรับผิดชอบ นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่าตำรวจใช้จักรยานถือเป็นเรื่องปกติเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารได้ใช้ประสบการณ์จริงของตนเองที่เคยพบเห็นมาช่วยในการตีความหมาย ดังนั้นการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารจึงสะท้อนให้เห็นว่าการนำเสนอเรื่องราวของตำรวจที่ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์นั้นไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของบุคคลอาชีพตำรวจให้ดีขึ้น เห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ตำรวจมันก็มีจักรยานนานแล้วนะ สมัยก่อนตำรวจก็ขี่จักรยานจับผู้ร้าย แต่สมัยนี้นะถ้ามีขโมยแล้วมาใช้จักรยานมันก็ไม่ทันแล้ว” (สุชีพ อิศราธิติ)

“ผมว่ามันก็เป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของตำรวจที่ต้องคอยดูแลประชาชนอยู่แล้ว” (ยศพัทธ์ ประสงค์ธรรม)

นอกจากนี้ยังมีผู้รับสารจำนวน 1 คน ที่มีการรับรู้และถอดรหัสความหมายแบบเดียวกับที่ผู้ผลิตรายการเข้ารหัสมาให้ (Preferred Code) ซึ่งผู้รับสารจะพิจารณาจากความสามารถในการ

เข้าถึงพื้นที่ปฏิบัติงานโดยยืนยันว่าเมื่อตำรวจใช้จักรยานเป็นพาหนะในการทำหน้าที่ดูแลประชาชน ช่วยเพิ่มภาพลักษณ์ให้ดีขึ้นได้ดังที่แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

“สำหรับผมเปลี่ยนนะ อย่างน้อยในสายตามผมก็ทำให้รู้สึกว่ามันดีขึ้น แล้วถนน ข้างสารมันน่ารำคาญถ้ามีรถเข้ามา ก็เลยมองว่าจักรยานมันลดความลำบากเรื่อง จราจรตรงนี้ได้อีกด้วย” (จิณภัทร ภูริคุปต์)

สำหรับการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของพระสงฆ์นั้น ผู้รับสารก็มีการคัดค้านความหมายที่ได้ ลงรหัสไว้ (Oppositional Code) โดยจะเห็นจากคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ไม่มีปัญหาเลย ขึ้นอยู่กับกาลและเวลา อยู่ที่เจตนาของเขามากกว่า จะให้เดิน จกรมจากบุรีรัมย์เข้ากรุงเทพมันก็ไม่ใช่” (โสภิตา คำย่อ)

“ต้องดูสถานการณ์ตอนนั้น ต้องดูพื้นที่โดยรอบมากกว่า ทุกอย่างถ้าพระเดินลำบาก มีจักรยานก็ใช้จักรยานมันก็ดีดีกว่า มันก็ไม่ได้เสียหายอะไร” (ยศพัทธ์ ประสงค์ธรรม)

“มันไม่แปลกนะ เพราะว่าสภาพแวดล้อมเขา ระยะทางมันไกลมันไกลอย่างนี้ มันก็ ต้องมีจักรยาน ต้องไปเยี่ยมญาติโยม ต้องไปรดตุงค์ พระก็ได้ออกกำลังกายด้วย” (สุ ชีพ อีสราธิบัติ)

“ในบัญญัติคงไม่มีข้อห้ามอะไร สำหรับผมมันไม่ใช่เรื่องผิดร้ายแรง มันต้องดูที่ จุดประสงค์มากกว่า ถ้าพระยังเดินตามคำสอนพระพุทธเจ้าอยู่ ต่อให้ขี่จักรยานหรือ ใช้รถก็มันก็เป็นสิ่งที่น่าเลื่อมใสเพราะมันคือการทำความคิด” (จิณภัทร ภูริคุปต์)

จากคำสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ผู้รับสารไม่เชื่อว่าการใช้จักรยานจะเป็นการลดทอน ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ลงได้ โดยจะพิจารณาการใช้จักรยานตามความเหมาะสม ความจำเป็นของ สถานการณ์ และจุดประสงค์ของการใช้จักรยานที่ยังคงแสดงออกให้เห็นว่าพระสงฆ์นั้นได้ปฏิบัติตาม หลักศาสนา ซึ่งเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้รับสารเห็นพ้องต้องกันว่าการใช้จักรยานเพื่อเผยแพร่ธรรมะเป็น หน้าที่อย่างหนึ่งของพระสงฆ์และเป็นสิ่งที่น่าเลื่อมใสศรัทธา

ประเด็นที่ 4 ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง

ประเด็นของการรักษาความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกนำเสนอผ่านการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานให้เป็นผู้ที่ต้องการเชิดชูสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมท้องถิ่นเอาไว้ โดยความหมายที่เกิดขึ้นถูกถ่ายทอดให้เห็นจากภาพการเดินทางด้วยจักรยานไปยังสถานที่สำคัญเพื่อชิมช๊อปและศึกษาประวัติความเป็นมาในการก่อสร้างสิ่งเหล่านั้นที่อยู่ในท้องถิ่น ซึ่งผลจากการตีความหมายของผู้รับสารมีให้เห็นดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6.10 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง

ผู้รับสาร \	แบบแผนการถอดรหัส	Preferred Code	Negotiated Code	Opposition Code
ผู้ใช้จักรยาน		-	-	7
ไม่ใช้จักรยาน		-	-	6
รวม		-	-	13

■ กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

ผู้รับสารทั้งหมดมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายในประเด็นนี้แบบคัดค้านความหมายที่ได้จากการลงรหัส (Oppositional Code) โดยผู้รับสารมีความเห็นว่าภาพของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์นั้นไม่ได้สื่อความหมายถึงการเป็นคนที่มีจิตสำนึกในการดูแลรักษาความเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นของตนเองไว้ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“พี่ว่าเขาก็แค่ปั่นชมเมืองกันเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับว่าเขาอยากจะรักษาดูแลบ้านเมืองเพิ่มขึ้น” (จินตนา แสนศรี)

“สมมตินะ ถ้าคนอยู่แถวบ้านตัวเอง ก็มันโตมาจากแถวนี้แล้วเราจะอยากรู้อะไรอีก เราคงไม่ซีในละแวกของตัวเองหรอก” (อานนท์ โล่สถาพรพิพิธ)

“มันจะเป็นแค่ของแถมระหว่างทางว่ามีอะไรที่มันซ่อนอยู่ มันอาจจะไปเจอประวัติศาสตร์หรือความงดงามของสถานที่นั้น เพราะพี่ว่าใช้รถอื่นมันก็ได้เหมือนกัน” (วรรณวิมล พรสมพล)

ผลจากตัวอย่างคำสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่าผู้รับสารจะปฏิเสธความหมายนี้โดยมองว่าผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการไม่ได้มีความตั้งใจใช้จักรยานเพื่อเป็นการเข้าไปศึกษาประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นของตนเอง แต่การนำเสนอเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานกลับเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการใช้จักรยานในเชิงการท่องเที่ยวมากกว่า ซึ่งผลของผู้ใช้จักรยานเข้าไปศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวตามจุดต่าง ๆ อาจทำให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในแต่ละแห่งเพิ่มเติมเข้ามาด้วย

■ กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยาน

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยานมีความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับกลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน ซึ่งเป็นการรับรู้และถอดรหัสความหมายตรงข้ามกับการลงรหัส (Oppositional Code) ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เขาเอาจักรยานไปแค่ปั่นชมเมืองเองนะ มันเหมือนกับว่าก็แค่ใช้จักรยานเป็นตัวกลางพาไปเท่านั้น” (โสภิตา คำย่อย)

“ผมมองว่าเขามีเวลาว่างก็เลยปั่นจักรยานไปเที่ยวกันมากกว่า” (ยศพัทธ์ ประสงค์ธรรม)

“เขาก็แค่ขี่จักรยานพากันไปเที่ยว แล้วก็ถ่ายรูปเก็บเอาไว้ดูว่าตรงนี้สวยเคยไปมาแล้ว คงไม่สนใจเท่าไรหรือดีกว่าตรงนี้เคยเป็นอะไรมาก่อน” (สุชีพ อิศราธิบติ)

“มันเป็นการแนะนำสถานที่เที่ยวโดยเอาจักรยานเป็นตัวที่จะพาไปให้ถึงปลายทางที่เขาอยากจะไป เหมือนเป็นการไกด์ไลน์ให้เรา” (ศุภารมย์ รอนยุทธ์)

ผู้รับสารส่วนใหญ่จะมองว่าตัวละครที่ปรากฏอยู่ในรายการโทรทัศน์เป็นเพียงการเดินทางท่องเที่ยวโดยใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเข้าไปถึงจุดหมายเพียงเท่านั้น นอกจากนี้การเรียกแทนตัวละครว่า “เขา” ก็เป็นการแยกบทบาทของตนเองออกจากตัวละครอย่างชัดเจน นั่นคือ ผู้รับสารจะ

ไม่ได้มีวิถีในการดำเนินชีวิตรูปแบบเดียวกับผู้ใช้จักรยานในรายการ ดังนั้นเมื่อผู้รับสารรับรู้เรื่องราวที่ถูกถ่ายทอดมาจากการนำเสนอของรายการจึงทำให้ผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะแนวทางหรือแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจให้แก่ผู้รับสารได้เท่านั้น

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่าผู้ผลิตรายการไม่สามารถเข้ารหัสความหมายในประเด็นผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตนเองได้ เนื่องจากความเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่เป็นผู้ใช้จักรยานและไม่ได้เป็นผู้ใช้จักรยานไม่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้รับสารทั้งสองกลุ่มคัดค้านความหมายดังกล่าว ทั้งนี้อาจมีสาเหตุสำคัญมาจากความเกี่ยวเนื่องของการใช้จักรยานกับเรื่องของการรักษาเอกลักษณ์ประจำถิ่นยังไม่สอดคล้องกันมากนัก เพราะในเชิงการรับรู้ของคนโดยทั่วไปจะเห็นว่าจักรยานมีใช้ต้นเหตุแห่งการมีจิตสำนึกรักท้องถิ่น ดังนั้นจึงทำให้สื่อยังไม่สามารถต่อยอดความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นนี้ได้

ประเด็นที่ 5 ผู้ใช้จักรยานคือคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม

ในเรื่องการคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในลักษณะดังกล่าวซึ่งนำเสนอให้เห็นได้จากตอนมากกว่าโค้ช ตอนแลกเปลี่ยน สัมผัส ตอนสายตรวจจักรยาน ตอนจักรยานอาจารย์ยักษ์ และตอนนักกรีฑาหัวใจ โดยสะท้อนผ่านภาพที่ตัวละครดำเนินเรื่องมีน้ำใจ มีจิตอาสาช่วยเหลือบุคคลอื่นที่มีโอกาสทางสังคมน้อยกว่าตนเอง ผลจากการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารมีปรากฏให้เห็นดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6.11 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้จักรยานคือคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม

ผู้รับสาร \ แบบแผนการถอดรหัส	Preferred Code	Negotiated Code	Opposition Code
ผู้ใช้จักรยาน	2	5	-
ไม่ใช่จักรยาน	4	2	-
รวม	6	7	-

■ กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

ผู้รับสารส่วนใหญ่ (จำนวน 5 คน) มีการรับรู้และถอดรหัสความหมายแบบต่อรองความหมายของผู้ผลิตรายการ (Negotiated Code) ในประเด็นเรื่องผู้ใช้จักรยานคือคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวมด้วยการพิจารณาถึงเรื่องการสร้างจิตสำนึกของคนในสังคมเป็นสำคัญ โดยผู้รับสารมีมุมมองว่าผู้ใช้จักรยานทุกคนไม่ได้แสดงออกถึงการมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นเสมอไป แต่ในบางครั้งที่การแสดงออกถึงความมีน้ำใจของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏให้เห็นนั้นอาจมีสาเหตุมาจากพื้นฐานจิตใจอันดีของแต่ละคนมากกว่า

“สำหรับพี่ พี่ว่ามันไม่ใช่เหตุผลสำคัญ คือถ้าคนมันจะอยากช่วยมันก็ไม่จำเป็นต้องปั่นจักรยาน คนชื้ออะไรก็ช่วยเหลือคนอื่นได้ถ้าจิตใจมันดี” (วรรณวิมล พรสมพล)

“มันอยู่ที่คน ถ้าพื้นฐานจิตใจดี ทำอะไรมันก็ดี” (ปิยะนุช ตระกูลสัจจาวัตร)

“ไม่ใช่ทุกคนหรอกที่จะทำได้อย่างเขา อันนี้มันเป็นกิจกรรมที่เขาสนใจที่จะทำ เพราะว่าเขาอยากที่จะช่วยคนอื่น” (จินตนา แสนศรี)

ในขณะที่ผู้รับสารอีกส่วนหนึ่งมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายในประเด็นนี้ด้วยจุดยืนแบบเดียวกับการลงรหัส (Preferred Code) โดยมีมุมมองต่อประเด็นนี้จากการพิจารณาพฤติกรรมของตัวละครที่ส่งผลประโยชน์ต่อผู้อื่นอย่างเป็นวงกว้าง ซึ่งผู้รับสารจะตีความหมายจากตอนจักรยาน อาจารย์ยักษ์และตอนนักรักษาหัวใจที่มีการช่วยเหลือสังคมของอาจารย์วิวัฒน์ (อาจารย์ยักษ์) และการเสริมสร้างทักษะชีวิตเด็กของนายแพทย์รังสฤษฎ์ (หมอม่อม) ผ่านการใช้จักรยาน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คุณหมอที่เชียงใหม่ที่เขาพาเด็กมาปั่นทุกเช้าวันเสาร์เพื่อไปศึกษาธรรมชาติในป่า เขาก็ดูเป็นห่วงเป็นใยเด็กนะ” (กิตติภูมิ กฤตยพิสิฐ)

“อย่างอาจารย์ยักษ์เขาทำเกษตรด้วยตัวเองนะ คนนี้เขาอยู่อย่างพอเพียง ซึ่งมันไม่ได้หยุดอยู่แค่ว่าตัวเขา แต่ว่าเขาทำเพื่อสังคมเพื่อช่วยโลก” (อภิรักษ์ กันไพบเราะห์)

การแสดงความคิดเห็นของผู้รับสารที่สอดคล้องไปในทางเดียวกันกับการลงรหัสทำให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้รับสารเกิดการยอมรับนั้นมาจากการเห็นการกระทำของตัวละครที่ได้แสดงออก

ถึงควมมีจิตสาธารณะและการคำนึงถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าการใช้จักรยานเพื่อเป็นประโยชน์เฉพาะตนเอง

■ กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยาน

ในประเด็นเรื่องผู้ใช้จักรยานคือคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวมนี้ กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยานส่วนใหญ่ (จำนวน 4 คน) มีการรับรู้และถอดรหัสความหมายตามจุดยืนแบบเดียวกับที่ผู้ผลิตรายการเข้ารหัสไว้ให้ (Preferred Code) ซึ่งมุ่งมองในการตีความหมายของผู้รับสารมาจากการเห็นว่าสิ่งที่ตัวละครกระทำนั้นส่งผลที่ดีและเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เห็นได้จากตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“เราสามารถชักชวนเด็กให้ออกกำลังกายทางอ้อมได้ แล้วเด็กมันก็สนุกด้วย”

(สุชีพ อีสราธิบัติ)

“การที่เราทำด้วยใจเพื่อคนอื่น มันก็น่าประทับใจ” (ยศพัทธ์ ประสงค์ธรรม)

“เด็กคงอยากขี่จักรยานเพราะมันสนุก แต่นี่คือสิ่งที่เด็กจะได้ความรู้แบบไม่รู้ตัว ซึ่งเราว่ามันเป็นประโยชน์กับเด็กสมัยนี้มาก ๆ ที่โตมาพ่อแม่ก็โยนไอแพดให้ลูก” (ศุภารมย์ รอนยุทธ์)

ผลการตีความหมายจะเห็นได้ว่าผู้รับสารเรียกผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการว่า “เขา” ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนบทบาทของผู้รับสารที่ต่างออกไปจากตัวละคร และการกระทำของตัวละครก็เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกยกย่องชื่นชมจิตใจที่สามารถสร้างประโยชน์ให้กับเด็ก ๆ ได้

ในขณะที่ผู้รับสารบางคนมีการต่อรองหมายใหม่จากจุดยืนของผู้ผลิตรายการ (Negotiated Code) โดยดูจากปัจจัยเรื่องคุณลักษณะของตัวละครเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“มันเป็นแค่บางคน พื้นฐานน้ำใจไม่ได้ถูกวัดจากจักรยาน มันเป็นส่วนหนึ่งของเขามากกว่า มันเป็นการเลี้ยงดูที่เขาถูกบ่มเพาะมา” (โสภิตา คำย่อย)

“ทุกคนไม่จำเป็นต้องดีเสมอไป แต่อันนี้มันเป็นเหมือนตัวตนของเขา เป็นนิสัยส่วนตัวของเขามากกว่าที่มีจิตใจชอบช่วยเหลือคนอื่น” (ฉันทพร ภูริคุปต์)

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารจะพิจารณาจากพื้นฐานจิตใจของแต่ละบุคคลมาเป็นการต่อรองความหมาย เนื่องจากผู้รับสารมีความเห็นว่าการแสดงออกถึงความมีน้ำใจนั้นไม่ได้เป็นไปโดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนรวมถึงผู้ใช้จักรยานด้วย แต่การมีน้ำใจของแต่ละบุคคลนั้นเกิดจากการถูกปลูกฝังให้รู้จักกับความรับผิดชอบและการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมมากกว่า ซึ่งพฤติกรรมของตัวละครส่วนหนึ่งก็มีการสะท้อนถึงการช่วยเหลือผู้อื่นปรากฏให้เห็นอยู่ด้วยเช่นกัน

ประเด็นที่ 6 ผู้ใช้จักรยานคือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน

ประเด็นเรื่องการสร้างมิตรภาพที่ดีระหว่างผู้ใช้จักรยานด้วยกัน ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานจากตอนเก่าเมืองตรัง ตอนแลกลัมผัส ตอนเกาะจักรยาน ตอนชุมชนสองล้อ ตอนมหาวิทยาลัยจักรยาน โดยสะท้อนให้เห็นได้จากภาพการพูดคุยอย่างใกล้ชิดระหว่างตัวละคร การปั่นจักรยานออกนอกสถานที่เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันซึ่งก่อให้เกิดการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้จักรยานด้วยกัน ผลจากการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารมีปรากฏให้เห็นดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6.12 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้จักรยานคือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน

ผู้รับสาร \ แบบแผนการถอดรหัส	Preferred Code	Negotiated Code	Opposition Code
ใช้จักรยาน	7	-	-
ไม่ใช้จักรยาน	5	1	-
รวม	12	1	-

■ กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

ในประเด็นเรื่องการสร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารทั้งหมดมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายจากจุดยืนแบบเดียวกับที่ได้ลงรหัสไว้ (Preferred Code) เห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ดังนี้

“มันได้จริง ๆ นะ พี่เคยจอดติดไฟแดงอยู่ แล้วมีลุงคนนึงขี่ตามมา ลุงก็ทักคุยกันนุ่น นี๋ ไป ๆ มา ๆ รู้จักกับลุง หลังจากนั้นเจอหน้าเราก็อทักทายกัน” (อานนท์ โส่สถาพร พิพิธ)

“สังคมจักรยานมันดีตรงที่สมมติแยงแตกก็ปะให้ ไปไหนรอกัน ซึ่งมันง่ายครับ แต่คนขับรถบนท้องถนนมันไม่ได้เห็นอะไรเลย มันไม่ได้พูดคุยมันไม่ได้อะไรเลย” (กิตติภูมิ กฤตยพิสิฐ)

“แค่ขี่ผ่านกันก็ทักทายกันแล้ว อยู่กันคนละเลนเลยนะ กดกระดิ่งหรือพยักหน้าให้กัน ซึ่งมันก็โอเคนะทั้งที่ไม่รู้จักกันเลย” (ปิยะนุช ตระกูลสัจจาวัตร)

คำตอบของผู้รับสารจะอาศัยเกณฑ์จากการใช้ประสบการณ์ตรงของตนเองในฐานะที่ตนเป็นผู้ใช้จักรยานมาเป็นพื้นฐานในการถอดรหัสความหมาย ซึ่งมุมมองของผู้รับสารในประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้รับสารต่างก็เคยเจอกับเหตุการณ์ในขณะที่ปั่นจักรยานแล้วสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นร่วมกันระหว่างทางได้จริง จึงได้นำประสบการณ์จริงของตนเองมาช่วยในการถอดรหัสความหมายนี้ด้วย ดังนั้นเมื่อสื่อทำหน้าที่ในการนิยามความหมายของผู้ใช้จักรยานได้ตรงกับความจริงที่เคยได้สัมผัสจึงทำให้ผู้รับสารเกิดการยอมรับในตัวตนและแสดงความเป็นพวกเดียวกันกับผู้จักรยานที่ปรากฏในรายการไปโดยปริยาย

■ กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยาน

ผู้รับสารส่วนใหญ่พิจารณาประเด็นการสร้างมิตรภาพของผู้ใช้จักรยานที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของผู้ส่งสารเช่นเดียวกัน (Preferred Code) แต่มุมมองในการยอมรับนี้มาจากการเห็นภาพของผู้ใช้จักรยานที่สามารถทำกิจกรรมเป็นกลุ่มผ่านการใช้จักรยานดังที่เห็นจากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“มันทำให้ไม่เครียด เพราะว่าเขาได้ออกมาพบปะผู้คน ได้เข้าสังคมได้ เขาก็อาจจะได้เพื่อนใหม่จากตรงนี้” (สุชีพ อิศราธิบัติ)

“มันเป็นสังคม คนชอบที่อะไรเหมือน ๆ กัน มารวมกันมันก็เป็นเพื่อนกันง่าย” (จิณภัทร ภูริคุปต์)

“ผมว่ามหาวิทยาลัยเขาเน้นกิจกรรมเยอะ อย่างเขามีปั่นจักรยานด้วยกัน เพื่อนมันก็ชวนเพื่อนมา มันก็กลายเป็นรู้จักกันไป มันก็จะได้สังคมใหญ่ขึ้น ” (ยศพัทธ์ ประสงค์ธรรม)

“ดูกว้างดีมีทั้งอาจารย์ ทั้งนักศึกษา มีโครงการให้ทำด้วยกันมันสามารถต่อยอดไปได้หลายอย่าง พอเป็นแบบนี้มันก็ได้มิตรภาพใหม่” (ศุภารมย์ รอนยุทธ์)

ลักษณะการถอดรหัสความหมายดังกล่าวนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้รับสารมีทิศทางการตีความหมายไปในทางบวกโดยจะพิจารณาจากการสร้างความสัมพันธ์ที่ร่วมกันระหว่างคนในกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งเป็นเปิดโอกาสให้ได้ทำความรู้จักกันและขยายไปสู่การเป็นสังคมของผู้ใช้จักรยานที่กว้างขึ้น

นอกจากนี้ยังมีผู้รับสารจำนวน 1 คน ที่มีการรับรู้และถอดรหัสความหมายที่มีจุดยืนแบบต่อรองความหมายที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Negotiated Code) โดยจะพิจารณาจากความแตกต่างระหว่างผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการกับผู้ใช้จักรยานโดยทั่วไปในสังคม ดังที่ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

“คนที่ขี่ในรายการนี้มันก็มีสังคมของมันอยู่ มันก็จะพัฒนาสายสัมพันธ์ขึ้นไป แต่ต่างจังหวัดไม่ได้เป็นแบบนี้ เรา mong เรื่องการใช้งานมากกว่าที่จะสร้างเครือข่ายขึ้นมา” (โสภิตา ค่าย่อย)

จากคำตอบของผู้รับสารจะเห็นได้ว่า ผู้รับสารพิจารณาประเด็นการสร้างมิตรภาพโดยอาศัยปัจจัยด้านภูมิภานามาเป็นกรอบในการต่อรองความหมายของผู้ใช้จักรยาน โดยจะมองว่าผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการนั้นสามารถสื่อให้เห็นถึงการสร้างมิตรภาพได้เนื่องจากอยู่ในสังคมที่รายล้อมไปด้วยคนใช้จักรยานรูปแบบเดียวกัน ซึ่งต่างออกไปจากสังคมการใช้จักรยานของคนชนบท ทั้งนี้ผู้รับสารที่มีภูมิภานาอยู่ในต่างจังหวัดจะใช้สรรพนามว่า “เรา” ซึ่งเป็นการวางบทบาทตนเองให้เป็นตัวแทนของผู้คนในต่างจังหวัดเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าการใช้จักรยานของคนโดยทั่วไปในสังคมอาจคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยมากกว่าการสร้างเป็นเครือข่ายผู้ใช้จักรยานดังเช่นที่ปรากฏในรายการ

ประเด็นที่ 7 ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม

การนำเสนอในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจ จำนวน 3 ตอน ได้แก่ตอนวิชา ตอนจักรยานอาจารย์ยักษ์ ตอนหมอดันไม้ และตอนรากไม้ รากเมือง รากเรา มีการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นคนที่เอาใจใส่ต่อเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยสะท้อนผ่านมุมมองของตัวละครที่ใช้จักรยานเป็นพาหนะสำคัญในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายต่อประเด็นนี้ไว้ดังนี้

ตารางที่ 6.13 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้จักรยานคือคนที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม

ผู้รับสาร \	แบบแผนการถอดรหัส	Preferred Code	Negotiated Code	Opposition Code
ผู้ใช้จักรยาน		-	7	-
ไม่ใช้จักรยาน		3	3	-
รวม		3	10	-

■ กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้รับสารทั้งหมดมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายในลักษณะต่อรองความหมายใหม่ของผู้ผลิตรายการ (Negotiated Code) ซึ่งได้แสดงความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการใช้จักรยานสามารถช่วยเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมได้แต่ยังเป็นเพียงผลประโยชน์ทางอ้อมเท่านั้น

“พี่ก็ขี่จักรยานนะ แต่พี่ก็ไม่ได้มองว่ารักษโลกขนาดนั้น” (อานนท์ โล่สถาพรพิพิธ)

“มันอยู่ที่การปั่นด้วยนะ ถ้าถามคนที่ปั่นไปทำงานอันนั้นเราเชื่อว่าเขารักษโลกกัน”
(อภิรักษ์ กันไพเราะห์)

“มันก็มีส่วนนะ แต่ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ มันเป็นผลพลอยได้มากกว่าจากการที่เขาปั่นจักรยาน” (จินตนา แสนศรี)

“คิดว่าเขาคงไม่ได้ตั้งใจรักษโลกหรอก เพียงแต่ว่าการใช้จักรยานมันช่วยให้ได้ประโยชน์ทางอ้อมเรื่องสิ่งแวดล้อมมากกว่า” (กิตติภูมิ กฤตยพิสิฐ)

การอ่านความหมายของผู้รับสารในกลุ่มที่ใช้จักรยานทำให้เห็นว่า ผู้รับสารยอมรับในประเด็นนี้ว่าการใช้จักรยานมีส่วนช่วยเรื่องรักษาสิ่งแวดล้อมได้ แต่ภายใต้การยอมรับนี้ยังคงมีการสร้างเงื่อนไขด้านวัตถุประสงค์ของการปั่นจักรยานและผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้จักรยานมาเป็นเครื่องมือในการต่อรองความหมายด้วย

■ กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยาน

ผู้รับสารจำนวนครึ่งหนึ่งมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายจากจุดยืนแบบเดียวกับที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมาให้ (Preferred Code) ซึ่งมุมมองคำตอบของผู้รับสารนั้นสะท้อนให้เห็นว่าผู้รับสารเห็นด้วยกับการสื่อความหมายว่าผู้ใช้จักรยานคือคนที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ช่วยได้สิ แค่คนขี่จักรยานคนนึงมันก็ทำให้อากาศดีขึ้นไป แล้วถ้าคนขี่เยอะมันก็ยิ่งทำให้อากาศมันบริสุทธิ์ไง” (สุชีพ อิศราธิบติ)

“ใช่ครับ เพราะว่าขี่จักรยานมันมีประโยชน์ มันไม่เปลืองน้ำมัน ลีนเปลืองเชื้อเพลิงแบบรถยนต์หรือมอเตอร์ไซด์ด้วย” (นรเศรษฐ์ สิทธิบุศย์)

“ใช่ มันได้เรื่องสิ่งแวดล้อมด้วยเพราะขี่จักรยานมันได้ลดมลพิษ ได้ประหยัดพลังงาน” (ศุภารมย์ รอนยุทธ)

จากลักษณะคำตอบของผู้รับสารที่มีมุมมองต่อประเด็นดังกล่าวในเชิงเห็นด้วยกับการลงรหัส แสดงให้เห็นว่าผู้รับสารจะพิจารณาการถอดรหัสความหมายโดยอาศัยเกณฑ์จากการเห็นคุณประโยชน์ของการใช้จักรยานซึ่งเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งที่ช่วยรักษาสุขภาพแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้น

ในขณะที่ผู้รับสารอีกจำนวนครึ่งหนึ่งมีการแสดงจุดยืนแบบต่อรองความหมายของผู้ผลิตรายการ (Negotiated Code) โดยจะมีความเห็นว่าการรักษาสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถทำได้โดยอาศัยปัจจัยสำคัญหลายประการซึ่งการใช้จักรยานเป็นเพียงเหตุผลส่วนย่อยอย่างหนึ่งที่บ่งบอกถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้

“มันมีแค่ส่วนหนึ่งที่เท่านั้นที่เขาจะสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม ผมคิดว่ามันเป็นเพราะเขาซีกันประจำอยู่แล้วมันก็เลยได้เรื่องลดโลกร้อนไปในตัว” (ยศพัทธ์ ประสงค์ธรรม)

“เราว่าส่วนหนึ่งก็เป็นนะ แต่มันมีเงื่อนไขหลายอย่างโดยเฉพาะถ้าเป็นคนเมือง เรื่องรักษ์โลกจะมาเป็นเหตุผลท้าย ๆ ที่มาประกอบรวมเหตุผลทั้งหมดของคนใช้จักรยานให้มันดูดี” (โสภิตา คำย่อ)

“น่าจะใช่ แต่ส่วนใหญ่คิดว่าปัจจัยหลักก็คือปัญหาโรคติดหรือว่าเรื่องสุขภาพมากกว่า มันมีวิธีอื่นอีกเยอะแยะที่จะช่วยโลกได้ ไม่จำเป็นต้องขี่จักรยานอย่างเดียวหรอก” (จิณภัทร ภูริคุปต์)

ผลจากตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์นี้แสดงให้เห็นว่าทิศทางการถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร มี 2 ลักษณะ กล่าวคือ ผู้รับสารมีปฏิกิริยาไปในทางบวกต่อประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมเนื่องมาจากการรับรู้ตามความเป็นจริงว่าการใช้จักรยานสามารถช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมได้ สำหรับผู้รับสารอีกส่วนหนึ่งก็มีท่าทีในเชิงเห็นด้วยแต่ก็มีการสร้างข้อยกเว้นอื่นมาต่อรองความหมายด้วย

ประเด็นที่ 8 ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีวิถีในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสามารถพึ่งตนเองได้

การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรด์จักรยานบันดอลใจมีปรากฏให้เห็นลักษณะของตัวละครที่ดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระ โดยสะท้อนให้เห็นจากตอนวิชานอกบทเรียน ตอนวงล้อนำธรรม ตอนคนพึ่งตนเอง และตอนพาหนะมหานคร ซึ่งแสดงให้เห็นภาพการใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทางไปยังจุดหมายได้อย่างสะดวกสบายรวมทั้งสามารถดำเนินชีวิตอย่างสมถะเรียบง่าย ซึ่งผลจากการรับรู้และถอดรหัสความหมายของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6.14 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีวิถีในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสามารถพึ่งตนเองได้

ผู้รับสาร \ แบบแผนการถอดรหัส	Preferred Code	Negotiated Code	Opposition Code
ใช้จักรยาน	-	7	-
ไม่ใช้จักรยาน	2	4	-
รวม	2	11	-

- กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

จากตารางจะเห็นได้ว่าผู้รับสารทั้งหมดมีการต่อรองความหมายใหม่ของผู้ผลิตรายการ (Negotiated Code) ซึ่งการตีความหมายของผู้รับสารนั้นแสดงให้เห็นว่าการใช้จักรยานเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความสะดวกสบาย แต่ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านเวลาและความเคยชินของผู้ใช้จักรยานแต่ละคนที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบวิถีชีวิตอย่างเป็นอิสระของผู้ใช้จักรยาน ซึ่งเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“มันก็สะดวกดีนะ แล้วยิ่งขี่จักรยานในตัวเมืองแล้วมันก็คล่องกว่าการโดยสารประเภทอื่น แต่มันก็ค่อนข้างไม่ปลอดภัย” (อานนท์ โล่สถาพรพิพิธ)

“เราว่ามันแล้วแต่คนด้วยนะ เราว่าสำหรับบางคนมันก็ทำให้สะดวกมากขึ้น แต่จะให้ทุกคนมาชนของใหญ่ ๆ ใส่จักรยานมันก็ไม่ใช่ บางครั้งมันก็ทำไม่ได้ขนาดนั้น” (อภิรักษ์ กันไพเราะห์)

“ถ้าเป็นคนต่างจังหวัดที่เชื่อว่าเขาคงจะอยู่กันอย่างเรียบง่าย แต่ถ้าเป็นคนในเมืองจะให้เขามารับเรื่อย ๆ เอาบรรยากาศมันไม่ได้หรอก” (จินตนา แสนศรี)

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารจะแสดงความคิดเห็นในเชิงเห็นดีกับการลงรหัส แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีการต่อรองความหมายโดยการใช้เกณฑ์ด้านความปลอดภัยของสถานีกาลเวลา และรูปแบบวิถีการใช้จักรยานของแต่ละบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกันเข้ามาผสมผสานด้วย

- กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยาน

ผู้รับสารส่วนใหญ่มีการรับรู้และถอดรหัสความหมายในลักษณะของการต่อรองความหมายจากผู้ผลิตรายการ (Negotiated Code) โดยมีความเห็นว่าการใช้จักรยานได้สะท้อนให้เห็นการดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระเนื่องจากผู้ใช้จักรยานสามารถเดินทางได้ด้วยตนเองอย่างสะดวกสบาย อย่างไรก็ตามความเป็นอิสระนั้นต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางด้านสภาพภูมิอากาศและรูปแบบการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลว่าสอดคล้องกันด้วยหรือไม่

“สะดวก ซึ่จักรยานไปไหนมาไหนมันง่าย แต่มันไม่เหมาะสมกับสภาพอากาศบ้านเรา” (สุชีพ อิศราธิบัติ)

“เราว่าใช่ แต่ไม่ใช่สำหรับทุกคน เพราะเขาคือคนในเมืองที่พาจักรยานไปไหนมาไหนได้ แต่ถ้าเป็นคนต่างจังหวัดความสะดวกมันเป็นเรื่องของการเงินแล้วละ” (โสภิตา คำย่อ)

“แล้วแต่คนนะ คนในเมืองชีวิตเขาขึ้นอยู่กับเวลา ทำอะไรก็ต้องเร่งจักรยานมันก็ต้องเร่งไปด้วยมันเป็นไลฟ์สไตล์แบบนี้มากกว่า” (ยศพัทธ์ ประสงค์ธรรม)

“สะดวกเฉพาะบางคน เขาสะดวกเพราะเขาคงจักรยานแบบนี้จนชินแล้ว มันเป็นความชอบและความแข็งแรงของเขามากกว่า” (จิณภัทร ภูริคุปต์)

สำหรับผู้รับสารอีก 2 คน มีการรับรู้และถอดรหัสความหมายจากจุดยืนแบบเดียวกับที่ผู้ผลิตรายการเข้ารหัสมาให้ (Preferred Code) ซึ่งจะพิจารณาจากรูปแบบวิถีชีวิตของผู้ใช้จักรยานที่ไม่จำเป็นต้องเร่งรีบ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์นี้

“ก็เป็นอิสระดีครับ เพราะสามารถปั่นไปไหนมาไหนก็ได้แล้วแต่เรา เราเป็นคนกำหนดเอง เราก็สามารถเห็นอะไรได้มากขึ้น มีเวลาได้สังเกตข้างทาง” (นรเศรษฐ์ สิทธิบุศย์)

“เป็นอิสระดี ชีวิตไม่ต้องรีบร้อนมาก มีเวลาเหลือก็พักผ่อนข้างทางบ้างก็ได้” (ศุภารมย์ รอนยุทธ)

มุมมองของผู้รับสารในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า การสื่อความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการทำให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจว่าการใช้จักรยานเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนที่รักอิสระ เนื่องจากผู้ใช้จักรยานสามารถกำหนดจุดหมายปลายทางได้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังเป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ด้วยเพราะผู้ใช้จักรยานจะสามารถพบเจอรายละเอียดต่าง ๆ และบรรยากาศริมทางที่ไม่เคยเห็นมาก่อนได้

ประเด็นที่ 9 ผู้ใช้จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน

ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานที่อาศัยอยู่ในบริบทสังคมที่เอื้อประโยชน์ต่อการขี่จักรยานซึ่งเกิดจากการสนับสนุนของภาครัฐและภาคส่วนต่าง ๆ ในการอำนวยความสะดวกต่อผู้ใช้จักรยาน โดยปรากฏให้เห็นจากการนำเสนอเรื่องราวการใช้จักรยานในต่างประเทศทั้งหมดจำนวน 7 ตอน ซึ่งผลจากการรับรู้และถอดรหัสความหมายของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6.15 แสดงการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในประเด็นของผู้ใช้จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน

ผู้รับสาร \	แบบแผนการถอดรหัส	Preferred Code	Negotiated Code	Opposition Code
ผู้ใช้จักรยาน		7	-	-
ไม่ใช้จักรยาน		6	-	-
รวม		13	-	-

■ กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยาน

จากตารางจะเห็นว่าผู้รับสารทั้งหมดมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานจากจุดยืนแบบเดียวกับที่ได้ลงทะเบียนไว้ (Preferred Code) โดยเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของผู้รับสารดังต่อไปนี้

“บ้านเรามันเป็นการจราจรติดขัด ใช้รถยนต์เยอะ แต่จักรยานต่างประเทศคือเขาให้อิสระ เขาให้เกียรติกับจักรยานมาก” (กิตติภูมิ กฤตยพิสิฐ)

“เมืองเขาเป็นเมืองจักรยาน เขาเหมือนกับว่าเป็นตัวแทนเลยว่าจักรยานมันดีอย่างนี้แล้วทั้งเมืองจริง ๆ เลยนะเขาก็ปั่นจักรยาน” (จินตนา แสนศรี)

“อย่างทริปสวย ๆ ทางปั่นสวย ๆ บรรยากาศดี ๆ กิจกรรมดี ๆ มันน่าสนใจมากสำหรับเรา” (ปิยะนุช ตระกูลสัจจาวัตร)

“ต่างประเทศเขามีระบบอำนวยความสะดวกให้กับจักรยาน อย่างเนเธอร์แลนด์ ลิงคโปร์เนี่ยมันก็มีรูปปั่นจักรยานเยอะแยะ” (วรรณวิมล พรสมพล)

จากคำสัมภาษณ์ของผู้รับสารจะเห็นได้ว่า ผู้รับสารมีการเปรียบเทียบระหว่างการใช้จักรยานของสังคมไทยกับการใช้จักรยานในต่างประเทศ โดยจะเรียกสรรพนามแทนว่า “เขา” เพื่อเป็นตัวแทนของประเทศอื่นว่ามีการพัฒนาระบบจักรยานเพื่อรองรับผู้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการเคารพซึ่งกันและกันระหว่างผู้ใช้พาหนะอื่นกับผู้ใช้จักรยาน ในขณะที่เรียกประเทศตนเองแทนว่า “เรา” ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นจุดบกพร่องในการพัฒนาให้เกิดการใช้จักรยาน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าผู้รับสารสามารถตีความหมายได้ตรงกับที่มีการลงรหัสไว้ โดยที่เหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้รับสารเชื่อว่าสิ่งที่จะทำให้ผู้คนใช้จักรยานกันอย่างแพร่หลายก็คือการรองรับความพร้อมในทุกด้านของระบบจักรยาน

■ กลุ่มผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยาน

ผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยานทั้งหมดก็มีการรับรู้และถอดรหัสความหมายจากจุดยืนแบบเดียวกับที่ได้ลงรหัสไว้ (Preferred Code) ซึ่งผู้รับสารมีมุมมองต่อประเด็นนี้โดยใช้พิจารณาจากเรื่องการบริหารจัดการระบบจักรยานของประเทศต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพและรองรับการใช้งานได้อย่างทั่วถึง จึงทำให้ผู้คนในประเทศเหล่านั้นสามารถใช้จักรยานได้อย่างสะดวกและมีความปลอดภัยสูง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เขามีกาจัดการระบบที่ดี อย่างสิงคโปร์ที่เขาปั่นในสวนคือแค่ลงไปหน้าบ้านก็ถึงทางจักรยานแล้ว คือมันสะดวกมาก” (ยศพัทธ์ ประสงค์ธรรม)

“บ้านเขาน่าขี่ อากาศก็ดีไม่ร้อนเหมือนบ้านเรา สะดวก ปลอดภัยด้วย” (สุชีพร อิศราธิบัติ)

“สิงคโปร์มันเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มันเป็นการยกระดับการปั่นจักรยานขึ้นมา” (โสภิตา คำย่อย)

“หลัก ๆ เมืองนอกคนขี่เยอะเพราะมีการส่งเสริมพวกทางจักรยาน มีที่จอดคนขับรถก็ค่อนข้างเคารพกฎ มีอะไรพวกนั้น เพราะจริง ๆ จักรยานน่าขึ้นนะ แต่ให้ขี่ก็ไม่เอา กลัวโดนรถชน” (จิณภัทร ภูริคุปต์)

คำตอบของผู้รับสารกลุ่มนี้จะเห็นได้ว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกับผู้รับสารที่ใช้จักรยาน ซึ่งผู้รับสารได้ยอมรับว่าบทบาทของรัฐบาลมีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบจักรยานโดยเฉพาะใน

ต่างประเทศจึงทำให้เกิดการใช้จักรยานขึ้น โดยจะเห็นได้จากการเรียกแทนรัฐบาลหรือประเทศเหล่านั้นว่า “เขา” ในขณะที่เปรียบเทียบประเทศของตนเองว่า “เรา” ซึ่งเป็นการตอกย้ำภาพลักษณ์ของประเทศไทยว่ายังไม่เหมาะสมสำหรับการเดินทางด้วยการใช้จักรยาน

6.2 สรุปการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร

ผลจากการศึกษาการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารสามารถสรุปได้เป็นลักษณะดังต่อไปนี้

1. ในการถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ได้มาจากการวิเคราะห์ตัวบทนี้สามารถสรุปได้ว่าผู้รับสารมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานโดยมีมุมมองความคิดเห็นต่อความหมายของผู้ใช้จักรยานไปในทิศทางเดียวกับการลงรหัส (Preferred Code) มากที่สุดเป็นจำนวนทั้งหมด 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเด็นเรื่องผู้ใช้จักรยานมีลักษณะที่หลากหลายในสังคม 2) ประเด็นผู้ใช้จักรยานคือผู้ที่แข่งขันกับตัวเอง 3) ประเด็นผู้ใช้จักรยานคือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน และ 4) ประเด็นผู้ใช้จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน การถอดรหัสความหมายได้ตรงกับการลงรหัสไว้สะท้อนให้เห็นว่าอาจมีปัจจัยสำคัญจากอิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ในการประกอบสร้างภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับผู้ใช้จักรยานขึ้นมาด้วยการเลือกเอาแง่มุมของผู้ใช้จักรยานที่น่าสนใจมาถ่ายทอดไปยังผู้รับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานที่ถูกนำเสนอในรายการสามารถทำให้กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเชื่อได้จริงและคล้อยตามได้ว่าผู้ใช้จักรยานมีลักษณะเป็นไปตามประเด็นความหมายที่มีการลงรหัสไว้

รองลงมาคือการรับรู้และถอดรหัสความหมายในจุดยืนแบบต่อรองความหมายใหม่ (Negotiated Code) จำนวนทั้งหมด 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเด็นผู้ใช้จักรยานคือคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม 2) ประเด็นผู้ใช้จักรยานคือคนที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม และ 3) ประเด็นผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีวิถีในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสามารถพึ่งพาตนเองได้ถึงแม้ว่าประเด็นเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นว่าผู้รับสารสามารถอ่านความหมายหลักได้ในส่วนหนึ่ง ในขณะเดียวกันก็ทำการปรับเปลี่ยนความหมายบางอย่างด้วย ซึ่งเกณฑ์ส่วนใหญ่ที่ผู้รับสารจะนำเอามาเป็นกรอบเพื่อต่อรองความหมายของผู้ใช้จักรยานก็คือ “อุปนิสัยส่วนบุคคล” ที่อาจเกิดจากการถูกปลูกฝังหรือการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ของตัวละครที่เป็นผู้ใช้จักรยานในรายการได้เอง

สำหรับการรับรู้และถอดรหัสความหมายในจุดยืนแบบคัดค้านความหมาย (Oppositional Code) เป็นจำนวนน้อยที่สุดมีเพียง 2 ประเด็น คือ 1) ประเด็นผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการการยอมรับทางสังคม และ 2) ประเด็นผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีจิตสำนึกที่ท้อถอยของตนเอง ซึ่งสาเหตุที่ทำให้เกิดการต่อต้านความหมายนี้อาจเป็นเพราะผู้รับสารไม่เชื่อว่าความหมายนี้มีความเชื่อมโยงหรือเกี่ยวข้องกับการใช้จักรยานมากเท่าใดนัก จึงทำให้เกิดการปฏิเสธสิ่งที่ผู้ผลิตรายการชี้้นำความหมายได้โดยง่าย

2. การอ่านความหมายของผู้รับสารบางประเด็นจะนำภูมิหลังของผู้รับสารซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงของตนเอง (Direct Experience) มาใช้ในการถอดรหัสความหมายด้วย ซึ่งจะทำให้เห็นปฏิกิริยาที่แตกต่างกันของผู้รับสารทั้งสองกลุ่ม โดยส่วนใหญ่แล้วผู้วิจัยพบว่ากลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยานนั้นจะมีการถอดรหัสด้วยการยอมรับและการต่อรองความหมายในแต่ละประเด็นหากเรื่องราวเหล่านั้นตรงกับประสบการณ์ตรงที่ตนเองเคยพบเจอ ในขณะที่ผู้รับสารอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่ได้ใช้จักรยานจะใช้ประสบการณ์ผ่านสื่อ (Mass - Mediated Experience) ในการอ่านความหมายในมุมมองที่หลากหลายขึ้น

ยกตัวอย่างในประเด็นเรื่องผู้ใช้จักรยานคือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน ผู้รับสารในกลุ่มที่ใช้จักรยานจะเห็นด้วยกับความหมายดังกล่าวเนื่องจากพวกเขาได้เคยสัมผัสกับเหตุการณ์จริงในทำนองเดียวกันกับเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานในรายการที่ได้แสดงถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้จักรยานด้วยกัน

อีกตัวอย่างหนึ่งในประเด็นเรื่องผู้ใช้จักรยานคือคนที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม ในกรณีนี้ถึงแม้ว่าผู้รับสารจะอ่านความหมายหลักได้ว่าการใช้จักรยานเป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม แต่ผู้รับสารที่เป็นผู้ใช้จักรยานเองกลับมีการต่อรองความหมายในประเด็นดังกล่าวโดยการเปรียบเทียบตนเองในตำแหน่งเดียวกับผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการ แต่ความตั้งใจในการใช้จักรยานนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับการรักษาสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด ซึ่งประโยชน์ทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นเท่านั้น

สำหรับในกลุ่มผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยาน ผู้วิจัยพบว่าผู้รับสารส่วนใหญ่ก็มีการรับรู้และถอดรหัสความหมายอย่างหลากหลายโดยใช้ประสบการณ์ผ่านสื่อเป็นตัวแปรสำคัญในการตีความหมาย อย่างไรก็ตามในบางประเด็นก็มีการใช้ภูมิหลังของผู้รับสารเองมาเป็นตัวแปรในการตีความด้วยเช่นกัน เห็นได้จากการตีความหมายจากตอนพลังหลังเกษียณซึ่งผู้รับสารส่วนใหญ่มี

มุมมองต่อภาพของผู้ใช้จักรยานในวัยชราในทิศทางไปในทางบวก ซึ่งหมายความว่าผู้รับสารเห็นด้วยกับการที่ผู้สูงอายุหันมาใส่ใจต่อสุขภาพของตนเองด้วยการปั่นจักรยาน แต่มีเพียงผู้รับสารจำนวนหนึ่งคนที่มีการต่อรองความหมายโดยจะแสดงความรู้สึกเห็นด้วยว่าการปั่นจักรยานในวัยสูงอายุนั้นก็สามารถทำได้แต่จะต้องขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของร่างกายด้วยว่ามีความพร้อมหรือไม่ การถอดรหัสความหมายนี้เกิดขึ้นจากผู้รับสารที่มีอายุอยู่ในวัยชราเช่นเดียวกับผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏอยู่ในรายการ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าผู้รับสารที่อยู่ในวัยสูงอายุจะใช้ประสบการณ์ตรงมาอ่านความหมายได้มากกว่าผู้รับสารในช่วงวัยอื่น

3. การถอดรหัสความหมายของผู้รับสารอีกวิธีหนึ่งคือการใช้เกณฑ์แยก “เขา” แยก “เรา” เพื่อเป็นการแสดงจุดยืนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าผู้รับสารเป็นใครและแตกต่างไปจากคนอื่นอย่างไรบ้าง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างในหลายประเด็นที่คำตอบของผู้รับสารกลุ่มที่ใช้จักรยานมีการวางบทบาทของตนเองเช่นเดียวกับผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการ เช่น ประเด็นผู้ใช้จักรยานคือผู้ที่แข่งขันกับตัวเอง ทิศทางการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารในกลุ่มที่ใช้จักรยานจะมีแสดงออกถึงเอกลักษณ์ร่วมกับตัวละครที่เป็นผู้ใช้จักรยาน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้รับสารคนหนึ่งทีกล่าวไว้ว่า “อย่างน้อยเราก็ต้องไปไปถึงจุดหมาย มันก็เหมือนกับว่าเรารู้สึกกับตัวเราเองเหมือนกัน” จากคำกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าผู้รับสารจะเรียกแทนตนเองว่า “เรา” ซึ่งเป็นการแสดงความรู้สึกแบบเดียวกันและวางบทบาทของตนเองว่าเป็นผู้ใช้จักรยานเหมือนกัน เป็นต้น

ถึงแม้ว่ากลุ่มผู้รับสารที่เป็นผู้ใช้จักรยานจะมีการสร้างบทบาทให้เป็นพวกเดียวกันกับผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่ามีบางประเด็นที่ผู้รับสารในกลุ่มนี้มีการแยกบทบาทของตนเองให้ต่างออกไปจากผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าอาจมีสาเหตุมาจากแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่ต่างกันระหว่างผู้รับสารกับผู้ใช้จักรยานในรายการ โทรทัศน์จึงทำให้ผู้รับสารหลีกเลี่ยงการยอมรับตัวตนในแบบเดียวกัน ตัวอย่างเช่น ประเด็นผู้ใช้จักรยานคือผู้ที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนร่วม ผู้รับสารส่วนใหญ่มีมุมมองคำตอบทีกล่าวไว้ว่า “ไม่ใช่ทุกคนหรอกที่จะทำได้อย่างเขา อันนี้มันเป็นกิจกรรมที่เขาสนใจที่จะทำ เพราะว่าเขาอยากที่จะช่วยคนอื่น” หรือ “คนนี่เขาอยู่อย่างพอเพียง ซึ่งมันไม่ได้หยุดอยู่แค่ที่ตัวเขา แต่ว่าเขาทำเพื่อสังคมเพื่อช่วยโลก” จากการแสดงทัศนคติของผู้รับสารจะเห็นได้ว่าผู้รับสารเรียกแทนว่า “เขา” ดังนั้นจึงเป็นข้อแตกต่างที่สะท้อนให้เห็นว่าเป้าหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์คือการทำ

ประโยชน์เพื่อส่วนรวม ในขณะที่ผู้รับสารที่เป็นผู้ใช้จักรยานกลับมีเป้าหมายเป็นเพียงการทำประโยชน์เพื่อตนเองหรือเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

สำหรับในกลุ่มผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยานนั้นก็แบ่งแยกความเป็นคนอื่นได้อย่างชัดเจน เนื่องจากมีการแบ่งเกณฑ์เรื่อง “การเป็นผู้ใช้จักรยานหรือไม่ได้เป็นผู้ใช้จักรยาน” จึงทำให้ผู้รับสารไม่ได้มีความรู้สึกร่วมไปกับผู้ใช้จักรยานด้วย อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่ามีบางประเด็นที่ทำให้ผู้รับสารยอมรับถึงความเป็นพวกเดียวกันซึ่งเห็นได้จากตัวอย่างประเด็นผู้ใช้จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน ถึงแม้ว่าผู้รับสารจะไม่ได้เป็นผู้ใช้จักรยาน แต่การอ่านความหมายที่ระบุไว้ว่า “บ้านเขาน่าขี่ อากาศก็ดีไม่ร้อนเหมือนบ้านเรา” ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าผู้รับสารมีจุดร่วมเดียวกันกับผู้ใช้จักรยานในด้านโครงสร้างวัฒนธรรมการใช้จักรยานของคนในสังคมผ่านการเปรียบเทียบระหว่าง “บ้านเรา” ซึ่งหมายถึงการใช้จักรยานในสังคมไทยและ “บ้านเขา” ซึ่งเป็นสังคมจักรยานต่างประเทศ

4. สำหรับการวิเคราะห์ผู้รับสารอีกส่วนหนึ่ง ผู้วิจัยจะพิจารณาเกณฑ์ผู้รับสารโดยดูจากตัวแปรตามคุณลักษณะประชากร ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแปรทั้งหมด 4 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และภูมิลำเนาของผู้รับสารเพื่อค้นหาคำตอบว่าตัวแปรเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับการตีความหมายได้อย่างไรบ้าง ซึ่งผลจากการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อการรับรู้และถอดรหัสความหมายมากที่สุดคืออายุ ในขณะที่ตัวแปรด้านเพศ อาชีพ และภูมิลำเนาจะไม่มีผลต่อการรับรู้และถอดรหัสความหมายดังจะเห็นผลสรุปการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารตามตารางที่ 6.16 – 6.19

ตัวแปร	อายุ												เพศ		
	วัยเรียน			วัยทำงาน			วัยสูงอายุ			ชาย			หญิง		
	P	N	O	P	N	O	P	N	O	P	N	O	P	N	O
ประเด็น															
1. ผู้ใช้จักรยานประกอบไปด้วยผู้คนที่มีความหลากหลายในสังคม															
1.1 มิติด้านเพศ	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-
1.2 มิติด้านวัย	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-
1.3 มิติด้านสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	✓	-
1.4 มิติด้านพื้นที่	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓
2. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการแข่งขันกับตัวเอง	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-
3. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการยอมรับในสังคม															
3.1 กลุ่มคนชายขอบในสังคม	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓
3.2 กลุ่มคนที่ต้องการเปลี่ยนภาพลักษณ์	✓	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓

ตารางที่ 6.16 การถอดรหัสความหมายของผู้รับสารตามตัวแปรด้านอายุและเพศ

ตัวแปร	อายุ												เพศ					
	วัยเรียน			วัยทำงาน			วัยสูงอายุ			ชาย			หญิง					
	P	N	O	P	N	O	P	N	O	P	N	O	P	N	O			
ประเด็น																		
4. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีจิตสำนึกที่รักท้องถิ่นของตนเอง	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓
5. ผู้ใช้จักรยานคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม	✓			✓			✓			✓			✓				✓	
6. ผู้ใช้จักรยานคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน	✓			✓			✓			✓			✓				✓	
7. ผู้ใช้จักรยานคนที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม	✓			✓			✓			✓			✓				✓	
8. ผู้ใช้จักรยานคนที่มีวิถีในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย และสามารถพึ่งพาตนเองได้	✓			✓			✓			✓			✓				✓	
9. ผู้ใช้จักรยานคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการใช้จักรยาน	✓			✓			✓			✓			✓				✓	

ตารางที่ 6.17 การถอดรหัสความหมายของผู้รับสารตามตัวแปรด้านอายุและเพศ (ต่อ)

ตัวแปร	อาชีพ												ภูมิถิ่นนา					
	นร./นศ.			ข้าราชการ			พนักงาน			ธุรกิจส่วนตัว			กทม.			ต่างจังหวัด		
	P	N	O	P	N	O	P	N	O	P	N	O	P	N	O	P	N	O
ประเด็น																		
1. ผู้ใช้กรรยานประกอบไปด้วยผู้คนที่มีความหลากหลายในสังคม																		
1.1 มีที่ดินแพศ	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-
1.2 มีที่ดินวัย	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-
1.3 มีที่ดินสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ	✓			✓			✓			✓			✓			✓		
1.4 มีที่ดินพื้นที่	-	✓		-	✓		-	✓		-	✓		-	✓		-	✓	
2. ผู้ใช้กรรยานคือคนที่ต้องการแข่งขันกับตัวเอง	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-
3. ผู้ใช้กรรยานคือคนที่ต้องการการยอมรับในสังคม																		
3.1 กลุ่มคนชอบชอบในสังคม	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓
3.2 กลุ่มคนที่ต้องการเปลี่ยนภาพลักษณ์	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-

ตารางที่ 6.18 การถอดรหัสความหมายของผู้รับสารตามตัวแปรด้านอาชีพและภูมิถิ่นนา

ตัวแปร	อาชีพ												ภูมิสถาน								
	นร./นศ.			ข้าราชการ			พนักงาน			ธุรกิจส่วนตัว			กทม.			ต่างจังหวัด					
	P	N	O	P	N	O	P	N	O	P	N	O	P	N	O	P	N	O			
ประเด็น																					
4. ผู้ใช้กิจกรรมคือนคนที่มีความรู้ที่ถูกต้อง			✓			✓			✓			✓			✓			✓			✓
5. ผู้ใช้กิจกรรมคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของตัวเองและส่วนรวม	✓					✓			✓			✓			✓			✓			✓
6. ผู้ใช้กิจกรรมคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน	✓					✓			✓			✓			✓			✓			✓
7. ผู้ใช้กิจกรรมคนที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม	✓					✓			✓			✓			✓			✓			✓
8. ผู้ใช้กิจกรรมคนที่มีวิถีในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสามารถพึ่งพาตนเองได้	✓					✓			✓			✓			✓			✓			✓
9. ผู้ใช้กิจกรรมคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการใช้กิจกรรม	✓					✓			✓			✓			✓			✓			✓

ตารางที่ 6.19 การถอดรหัสความหมายของผู้รับสารตามตัวแปรด้านอาชีพและภูมิสถาน (ต่อ)

จากตารางที่ 6.16 และตารางที่ 6.17 เป็นการวิเคราะห์ผลการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารจากตัวแปรด้านอายุและเพศ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ตัวแปร “อายุ” เป็นตัวแปรที่มีผลต่อการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารมากที่สุด ซึ่งจะเห็นได้จากในบางประเด็นอย่างชัดเจน คือประเด็นที่ 3.1 ผู้ใช้จักรยานในกลุ่มคนชายขอบคือคนที่ต้องการการยอมรับจากสังคม ซึ่งผลคำตอบของผู้รับสารที่อยู่ในวัยต่างกันจะมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายได้ต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มผู้รับสารที่อยู่ในช่วงวัยเรียนและวัยทำงานจะมีการปฏิเสธความหมาย ในขณะที่ผู้รับสารในช่วงวัยสูงอายุกลับใช้ภูมิหลังของตนเองมาต่อรองความหมายในประเด็นนี้เนื่องจากผู้รับสารมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับตัวละครที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์จึงทำให้การอ่านความหมายนั้นแปรเปลี่ยนไปตามบริบทสังคมของผู้รับสารด้วย

ตัวแปร “เพศ” จะเห็นได้ว่าเพศไม่มีผลต่อการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร กล่าวคือการถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานในแต่ละประเด็นนั้น ผู้รับสารทั้งเพศชายและเพศหญิงจะมีทิศทางการตีความหมายในแบบเดียวกัน มีเพียงบางประเด็นเท่านั้นที่แสดงให้เห็นว่าผู้รับสารเพศชายและเพศหญิงมีการตีความหมายจากจุดยืนที่แตกต่างกัน ได้แก่ ประเด็นผู้ใช้จักรยานที่มีความหลากหลายในมิติของพื้นที่ ซึ่งผู้รับสารเพศหญิงจะมีการถอดรหัสจากจุดยืนทั้ง 3 แบบ ในขณะที่เพศชายไม่มีการแสดงจุดยืนแบบเห็นด้วยกับผู้ส่งสาร ในส่วนของประเด็นผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการการยอมรับในสังคมจะเห็นได้ว่าผู้รับสารที่เป็นเพศหญิงจะแสดงจุดยืนแบบต่อต้านความหมายของผู้ส่งสาร ในขณะที่ผู้รับสารเพศชายจะมีทิศทางการถอดรหัสความหมายอย่างหลากหลาย อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าการถอดรหัสความหมายจะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างเล็กน้อยแต่ผู้วิจัยพบว่าผู้รับสารทั้งหมดไม่ได้นำตัวแปรด้านเพศมาเป็นปัจจัยสำคัญในการถอดรหัสความหมายด้วย

สำหรับตารางที่ 6.18 และ 6.19 เป็นการวิเคราะห์ผลการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารจากตัวแปรด้านอาชีพและภูมิลำเนาซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ตัวแปร “อาชีพ” ผู้วิจัยทำการแบ่งกลุ่มอาชีพของผู้รับสารออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ กลุ่มนักเรียนและนักศึกษา กลุ่มข้าราชการ กลุ่มพนักงานบริษัท และกลุ่มเจ้าของธุรกิจส่วนตัว ซึ่งจากตารางนั้นแสดงให้เห็นว่าอาชีพของผู้รับสารไม่มีผลต่อการรับรู้และการถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยาน กล่าวคือ คำตอบของผู้รับสารส่วนใหญ่จะมีจุดยืนไปในทิศทางเดียวกันหมดทุกประเด็น ดังนั้นจึงอาจกล่าวสรุปได้ว่าถึงแม้ผู้รับสารจะมีอาชีพที่แตกต่างกันแต่ก็ไม่ได้นำปัจจัยด้านอาชีพของแต่ละบุคคลมาเป็นตัวแปรสำคัญในการถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยาน

ตัวแปร “ภูมิลำเนา” ผู้รับสารมีการถอดรหัสความหมายที่แตกต่างกันในประเด็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเด็นผู้ใช้จักรยานประกอบไปด้วยผู้คนที่หลากหลายในมิติด้านพื้นที่ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้รับสารสามารถถอดรหัสความหมายได้จากจุดยืนทั้ง 3 แบบ ยกเว้นผู้รับสารในกรุงเทพมหานครที่ไม่มี การแสดงจุดยืนแบบเดียวกับผู้ส่งสาร 2) ประเด็นผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการการยอมรับในสังคม การตีความหมายของผู้รับสารแบบคัดค้านจะปรากฏให้เห็นได้จากทั้งสองกลุ่ม แต่ผู้รับสารที่มี ภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานครจะมีการต่อรองความหมายด้วย 3) ประเด็นผู้ใช้จักรยานคือคนที่สร้าง มิตรภาพที่ดีต่อกันจะพบได้ว่าทั้งผู้รับสารในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดได้ยอมรับความหมายนี้ และผู้รับสารในต่างจังหวัดยังมีการต่อรองความหมายด้วย และ 4) ประเด็นผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสามารถพึ่งพาตนเองได้นั้น ผู้รับสารทั้งสองกลุ่มมีการต่อรอง ความหมายของผู้ใช้จักรยาน แต่ผู้รับสารที่มีภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัดจะมีการยอมรับความหมายนี้ ด้วย จากการตีความของผู้รับสารที่มีภูมิลำเนาต่างกัันนี้สามารถสรุปได้ว่า ถึงแม้คำตอบของผู้รับสาร จะมีลักษณะที่ต่างกันอยู่บ้างในบางประเด็นที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ผู้วิจัยพบว่าผู้รับสารไม่ได้นำ ตัวแปรภูมิลำเนาของผู้รับสารเองมาเป็นกรอบในการตีความหมายในแต่ละประเด็น หากแต่การ ถอดรหัสความหมายที่ต่างกัันนี้เกิดขึ้นมาจากการรับรู้ภาพของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการหรือ การรับรู้ตามสภาพความเป็นจริงในสังคมมากกว่า ยกตัวอย่างเช่นในประเด็นของผู้ใช้จักรยานคือคนที่ สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกันซึ่งผู้รับสารคนหนึ่งมีความเห็นในประเด็นนี้ว่า “คนที่ขี่ในรายการนี้มันมีสังคม ของมันอยู่...แต่ต่างจังหวัดไม่ได้เป็นแบบนี้ เรามองเรื่องการใช้งานมากกว่าที่จะสร้างเครือข่าย ขึ้นมา” คำตอบจากตัวอย่างผู้รับสารนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้รับสารจะนำภาพของผู้ใช้จักรยานที่ รับรู้ผ่านสื่อและการรับรู้จากความเป็นจริงมาอ่านความหมาย

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ “ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลใจ” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งศึกษาเนื้อหาในรายการด้วยวิธีการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) และศึกษาการถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร (Audience Analysis) โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลใจ จำนวน 2 ซีซั่น ซึ่งออกอากาศระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2556 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2557 และระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2557 รวมทั้งสิ้นจำนวน 27 ตอน นอกจากนี้ยังศึกษาการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กลุ่มผู้ใช้จักรยานและผู้ที่ไม่ได้ใช้จักรยานว่ามีการถอดรหัสได้ตรงตามที่วิเคราะห์ที่ได้จากตัวบทหรือไม่ โดยอาศัยแนวคิดการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) แนวคิดการเล่าเรื่องในรายการสารคดี (Narration for Documentary) แนวคิดการเข้ารหัสและถอดรหัสของผู้รับสาร (Encoding and Decoding) และแนวคิดเกี่ยวกับการใช้จักรยานมาเป็นแนวทางในการศึกษา

สำหรับในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อค้นพบเกี่ยวกับการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลใจทั้งหมด 27 ตอน รวมถึงผลการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารมาสรุปผลเพื่อนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากนั้นจึงทำการอภิปรายผลจากข้อค้นพบที่ได้รับโดยอาศัยกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้พร้อมทั้งเสนอแนะประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจต่อไป โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 7.1 สรุปผลการศึกษา
- 7.2 อภิปรายผลการศึกษา
- 7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ผลิตรายการ
- 7.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

7.1 สรุปผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานตามองค์ประกอบในการเล่าเรื่อง

ผลจากการวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ ฮิวเมนิไรต์จักรยานบันดลใจตามองค์ประกอบการเล่าเรื่องทั้งหมด 5 ประการ ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร จุดยืนของผู้เล่าเรื่อง การสื่อความหมายด้วยภาพ และการสื่อความหมายด้วยเสียง สามารถสรุปได้ดังนี้

1. โครงเรื่อง (Plot)

ขั้นการเริ่มเรื่อง (Exposition) จะเปิดรายการด้วยภาพบรรยากาศของสถานที่ในเหตุการณ์ โดยมีผู้ดำเนินรายการปั่นจักรยานผ่านสถานที่เหล่านั้นเพื่อเป็นการนำผู้ชมเข้าสู่เรื่องราว จากนั้นจึงเกริ่นนำถึงตัวละครด้วยการเล่าประวัติความเป็นมาของตัวละคร กล่าวถึงตัวละครที่ผู้ชมอาจคาดไม่ถึง ด้วยการตั้งคำถามกับผู้ชม และการกล่าวเปรียบเทียบลักษณะของตัวละครเพื่อสร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วมให้ผู้ชมสนใจที่จะติดตาม

ขั้นพัฒนาเหตุการณ์ (Rising Action) จะเป็นช่วงที่ผู้ดำเนินรายการเดินทางด้วยจักรยานเพื่อไปพบกับตัวละครตามที่ได้นัดหมายกันไว้แล้ว หลังจากนั้นจึงเป็นการซักถามถึงจุดเริ่มต้นที่ทำให้ตัวละครสนใจใช้จักรยานหรือซักถามถึงความโดดเด่นของแต่ละสถานที่เพื่อพาผู้ชมไปติดตาม

ขั้นภาวะวิกฤติสูงสุด (Climax) คือช่วงที่ตัวละครตัดสินใจใช้จักรยานเพื่อทำกิจกรรมตามที่ตนปรารถนา ซึ่งในรายการจะแบ่งเป็นการให้ตัวละครเล่าถึงเหตุการณ์ที่เคยใช้จักรยานในการทำกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งสลับตัดกับภาพเหตุการณ์เพื่อให้ผู้ชมได้รับรู้ ในอีกส่วนหนึ่งจะนำเสนอโดยให้ผู้ดำเนินรายการเข้าไปมีส่วนร่วมกับตัวละครด้วยการทำกิจกรรมปั่นจักรยานไปพร้อมกันเพื่อเป็นการสำรวจเหตุการณ์และแสดงความรู้สึกหลังจากที่ได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์ปั่นจักรยานมาแล้ว

ขั้นภาวะคลี่คลาย (Falling Action) เป็นการจบลงของเหตุการณ์อย่างมีความสุขโดยจะนำเสนอถึงความเปลี่ยนแปลงและผลที่ตัวละครได้รับหลังจากใช้จักรยานทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ตนเองปรารถนา

ชั้นยุติเรื่องราว (Ending) เป็นการกล่าวสรุปทั้งท้ายเรื่องราวทั้งหมดของผู้ดำเนินรายการเพื่อเป็นการต่อยอดเหตุการณ์และยกย่องคุณค่าของตัวละครเพื่อให้ผู้ชมนำเอาข้อคิดของตัวละครมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้ชมเอง และเพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้ชมเริ่มต้นใช้จักรยาน

2. ตัวละคร

ลักษณะของตัวละครหลักทั้งหมดจะมีบทบาทเป็นผู้กระทำ (Active) ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะของตัวละครหลักที่เป็นผู้ใช้จักรยานเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) ตัวละครหลักที่มีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล 2) ตัวละครหลักที่มีลักษณะเป็นกลุ่มคนหรือองค์กร และ 3) ไม่มีตัวละครหลักที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งจะมีผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวของการใช้จักรยานแทน ซึ่งตัวละครที่ถูกนำเสนอจะมีวัตถุประสงค์ในการใช้จักรยานที่แตกต่างกันออกไปโดยปรากฏให้เห็นได้เป็น 7 ลักษณะ คือ 1) เพื่อการแข่งขันกับตัวเอง 2) เพื่อความต้องการการยอมรับทางสังคม 3) เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ 4) เพื่อสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น 5) เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6) เพื่อการพึ่งพาตนเองหรือการมีอิสระในการดำรงชีวิต และ 7) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตัวอย่างการใช้จักรยานจากต่างประเทศ

3. จุดยืนการเล่าเรื่อง

จุดยืนในการเล่าเรื่องปรากฏให้เห็น 2 ลักษณะ คือ การเล่าเรื่องแบบผู้เล่าเรื่องเป็นบุรุษที่สาม (The Third – Person Narrator) ซึ่งผู้ดำเนินรายการจะทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่องของตัวละครและเหตุการณ์ที่ตนเองพบเจอเพื่อสื่อความหมายให้ผู้ชมได้เข้าใจ ในอีกส่วนหนึ่งคือจุดยืนการเล่าเรื่องแบบผู้เล่าเรื่องที่เป็นบุรุษที่ 1 (The First – Person Narrator) นั่นคือเป็นคำบอกเล่าของผู้ดำเนินรายการที่ผ่านประสบการณ์ของตนเองที่ได้สัมผัสบรรยากาศจริงมานำเสนอ

ผู้ดำเนินรายการมีหน้าที่เป็นคนกลางที่จะเชื่อมโยงระหว่างผู้รับชมกับตัวละครของรายการเพื่อสื่อความเข้าใจระหว่างกัน นอกจากนี้ผู้ดำเนินรายการยังมีบทบาทอยู่ในฐานะเป็น “คนนอก” ในการทำหน้าที่เข้าไปสำรวจวิถีการใช้จักรยานของตัวละครด้วยการมีส่วนร่วมในการปั่นจักรยานไปพร้อมกับตัวละคร และการสรุปทั้งท้ายเรื่องนี้ยังเป็นการนิยามความหมายให้กับตัวละครที่เป็นผู้ใช้จักรยานผ่านมุมมองความคิดและความรู้สึกของผู้ดำเนินรายการเองที่ได้เข้าไปใกล้ชิดกับเรื่องราวเหล่านั้น ลักษณะดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นอำนาจของผู้ผลิตรายการในการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานไปสู่การรับรู้ของคนในสังคม

4. การสื่อความหมายด้วยภาพ

การใช้ภาพระยะไกลมาก (Extreme Long Shot) และภาพระยะไกล (Long Shot) เป็นการเกริ่นเปิดเรื่องเพื่อให้ผู้ชมเห็นถึงบรรยากาศของสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ และในการดำเนินเรื่องราวตลอดทั้งรายการจะมีการใช้ภาพระยะไกลสลับกับภาพระยะอื่น ๆ เพื่อให้เห็นบรรยากาศโดยรอบและเน้นให้เห็นถึงท่าทางหรือปฏิกริยาการเคลื่อนไหวของตัวละครมากกว่าอารมณ์หรือสีหน้า

การใช้ภาพระยะปานกลาง (Medium Shot: MS) มักจะปรากฏให้เห็นในช่วงบทสนทนา ระหว่างผู้ดำเนินรายการและตัวละครเพื่อเป็นการพาผู้ชมให้เข้าไปใกล้ชิดกับตัวละครพร้อมทั้งแสดงให้เห็นอกาภิกริยาท่าทางและการแสดงออกของตัวละครไปพร้อม ๆ กันให้มากยิ่งขึ้น

การใช้ภาพเชิงสัญลักษณ์ เป็นภาพระยะไกลหรือภาพระยะใกล้ที่การถ่ายทอดให้เห็นวัตถุหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับตัวละครเพื่อแสดงถึงนัยสำคัญหรือใช้เพื่อแสดงควมหมาย

ภาพย้อนเหตุการณ์ในอดีต (Flashback) คือ ภาพย้อนกลับไปสู่อดีตของเหตุการณ์หรือสถานการณ์นั้น ๆ เพื่อเป็นการบอกเล่าความเป็นมาของสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวซึ่งเป็นการช่วยเสริมบริบทของเหตุการณ์ให้มีความหมายมากขึ้นด้วยการนำเสนอข้อมูลความเป็นจริงของเหตุการณ์

ภาพการเน้นย้ำคำพูดของตัวละคร เป็นการนำคำพูดสำคัญของตัวละครที่ได้เคยกล่าวเอาไว้แล้วในเรื่องมาขึ้นเป็นคำบรรยายให้ผู้ชมได้รับรู้อีกครั้งหนึ่งเพื่อต่อย้ำแนวคิดหลักของแต่ละตอนให้ผู้ชมได้รับรู้ นอกจากนี้การใช้ภาพในลักษณะดังกล่าวยังเป็นการช่วยสร้างความรู้สึกผ่อนคลายอารมณ์ได้อีกด้วย

5. การสื่อความหมายด้วยเสียง

เสียงบรรยาย เป็นเสียงของผู้ดำเนินรายการพูดเกริ่นนำในช่วงต้นรายการและกล่าวสรุปปิดท้ายรายการ นอกจากนี้ในระหว่างการดำเนินเรื่องยังปรากฏเสียงผู้ดำเนินรายการพูดบรรยายอยู่นอกจอแทรกเข้ามาเป็นระยะเพื่อบอกเล่าข้อมูลความเป็นจริงและเป็นการแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ที่ได้พบเจอ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการควบคุมควมหมายให้เป็นไปตามที่ผู้ผลิตรายการต้องการ

เสียงสัมภาษณ์ คือ เสียงพูดคุยระหว่างผู้ดำเนินรายการและตัวละครรวมถึงตัวละครอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อบอกเล่าเรื่องราวและทัศนคติต่าง ๆ ของตัวละครซึ่งจะช่วยในการสร้างความน่าเชื่อถือและความสมจริงให้แก่รายการ

เสียงประกอบ เป็นเสียงที่มักจะคลอไปกับเสียงดนตรีและเสียงสนทนา โดยจะทำหน้าที่ช่วยสร้างบรรยากาศให้แก่ฉากนั้น ๆ ให้รู้สึกมีความสมจริงของเรื่องราว ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเสียง

ธรรมชาติรอบตัว เช่น เสียงนกร้องยามเช้า เสียงบีบแตรรถยนต์ เป็นต้น ซึ่งทำให้ผู้ชมคุ้นเคยกับบรรยากาศจากสถานที่จริงของเหตุการณ์

เสียงดนตรี จะใช้สำหรับในการกระตุ้นการตอบสนองอารมณ์ของผู้รับชม ซึ่งในรายการจะมีทั้งเสียงดนตรีที่เป็นเพลงประจำของรายการ (Theme Song) ที่ถูกใช้เพื่อสื่อความหมายให้ผู้ชมเกิดแรงบันดาลใจ เสียงดนตรีประกอบซึ่งมีจังหวะปานกลางเพื่อช่วยสร้างอารมณ์ให้รู้สึกผ่อนคลาย สนุกสนานไปกับภาพบรรยากาศของเรื่องราวที่ได้นำเสนอ รวมทั้งเสียงดนตรีอื่น ๆ ที่ถูกแทรกเข้ามาให้ระหว่างบทสนทนาเพื่อเป็นการสร้างสีสันไม่ให้เกิดความน่าเบื่อจนเกินไป

จากการพิจารณาผ่านองค์ประกอบในการเล่าเรื่อง 5 ประการ ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร จุดยืนของผู้เล่าเรื่อง การสื่อความหมายด้วยภาพ และการสื่อความหมายด้วยเสียง อาจกล่าวสรุปได้ว่า ผู้ผลิตรายการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ใช้จักรยานที่ไม่ได้มีจำกัดแค่เฉพาะผู้ใช้จักรยานบางกลุ่มเท่านั้น นอกจากนี้ยังเป็นขยายให้เห็นวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการใช้จักรยานที่สามารถนำไปสู่การนิยามความหมายของผู้ใช้จักรยานในลักษณะต่าง ๆ ให้ผู้ชมได้รับรู้ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของรายการที่ต้องการชี้ให้เห็นว่าทุกคนในสังคมก็ล้วนสามารถใช้จักรยานได้แทบทั้งสิ้นเพื่อสร้างเป็นแรงบันดาลใจในการใช้จักรยานให้กับผู้ชม

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการ

จากการพิจารณาการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ ฮิวเมนิไรด์จักรยานบันเทิงใจทั้งหมด 27 ตอน ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์ด้วยบท (Textual Analysis) ตามองค์ประกอบในการเล่าเรื่องนั้นสามารถสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานได้ทั้งหมด 9 ลักษณะดังต่อไปนี้

1. ผู้ใช้จักรยานประกอบไปด้วยผู้คนที่มีความหลากหลายในสังคม

ความหมายของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการสะท้อนถึงลักษณะของผู้คนที่มีความหลากหลายมิติในสังคม อย่างไรก็ตามก็ได้มีการนำเสนอให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันมากขึ้น โดยจะปรากฏสัดส่วนของลักษณะใดลักษณะหนึ่งโดดเด่นขึ้นมามากกว่าลักษณะอื่นๆ ซึ่งจะเห็นรายละเอียดตามแต่ละมิติได้ดังนี้

1.1 มิติด้านเพศ ผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นตัวละครหลักที่เป็นเพศชาย ในขณะที่สัดส่วนของผู้ใช้จักรยานที่เป็นเพศหญิงนั้นมีปรากฏน้อยมากและเป็นเพียงตัวละครเสริมที่ทำหน้าที่สนับสนุนการใช้จักรยานของตัวละครหลักที่เป็นเพศชายเท่านั้น

1.2 มิติด้านวัย ผู้ผลิตรายการได้นำเสนอให้เห็นได้ทั้งวัยเรียน วัยทำงาน และวัยสูงอายุ แต่จะมีผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏให้เห็นมากที่สุดคือช่วงวัยทำงาน

1.3 มิติด้านสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ผู้ใช้จักรยานประกอบไปด้วยผู้คนที่มีการศึกษาและอาชีพที่แตกต่างกันออกไป แต่ความแตกต่างเหล่านั้นกลับสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้จักรยานส่วนใหญ่มักจะเป็นคนชนชั้นกลางทางสังคม

1.4 มิติด้านพื้นที่ การนำเสนอของการได้แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้จักรยานมีอยู่ในหลากหลายพื้นที่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ แต่ส่วนใหญ่พื้นที่ที่ถูกนำเสนอขึ้นได้แสดงถึงลักษณะเป็นสังคมเมืองมากกว่าสังคมชนบท

2. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องแข่งขันกับตัวเอง

การนำเสนอของรายการสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีกำหนดเป้าหมายชีวิตไว้ล่วงหน้าและพยายามทำตามเป้าหมายได้สำเร็จเพื่อเป็นการพิสูจน์ความสามารถของตนเอง ซึ่งการสะท้อนความสำเร็จของผู้ใช้จักรยานเห็นได้จากบทสนทนาของผู้ใช้จักรยานที่เล่าถึงประสบการณ์การเข้าแข่งขันรายการจักรยานเป็นจำนวนหลายครั้ง การแสดงให้เห็นภาพถ้วยและเหรียญรางวัลต่าง ๆ ที่ผู้ใช้จักรยานเคยได้รับเป็นจำนวนมาก รวมถึงภาพกิจกรรมการปั่นจักรยานระยะทางไกลที่สามารถไปถึงจุดหมายปลายทางได้สำเร็จก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้ใช้จักรยานต้องใช้ความพยายาม ความอดทน เอาชนะกับจิตใจของตนเองจนกระทั่งสามารถทำตามเป้าหมาย

3. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม

การประกอบสร้างความหมายของผู้ผลิตรายการในประเด็นของผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคมถูกนำเสนอผ่านเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการด้วยกลุ่มคน 2 ประเภท ได้แก่ กลุ่มคนชายขอบในสังคมซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพของคนวัยชราและคนพิการซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มักจะได้รับเลือกปฏิบัติจากคนส่วนใหญ่ในสังคม สำหรับอีกกลุ่มหนึ่งคือคนที่ต้องการเปลี่ยนภาพลักษณ์ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภาพของพระสงฆ์ที่ใช้จักรยานเพื่อเป็นหนทางการเผยแพร่ศาสนาและภาพของตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยการใช้จักรยาน

4. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง

ลักษณะดังกล่าวถูกถ่ายทอดให้เห็นได้จากภาพของตัวละครที่ใช้จักรยานเป็นยานพาหนะสำคัญในการเดินทางเข้าไปสำรวจสถานที่ต่าง ๆ ที่อยู่ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อที่จะได้เรียนรู้เข้าใจวิถีวัฒนธรรมซึ่งเป็นรากเหง้าของแต่ละแห่งได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและเชิดชูความเป็นท้องถิ่นนั้นได้ ตัวอย่างเช่น ชมรมจักรยานวันอาทิตย์จัดกิจกรรมปั่นจักรยานชมโบราณสถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับสร้างเมืองเชียงใหม่เพื่อพาผู้คนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ได้เห็นประวัติศาสตร์ของการก่อตั้งจังหวัดเชียงใหม่ขึ้นมาและกระตุ้นจิตสำนึกของการอนุรักษ์บ้านเมืองของตนเอาไว้ เป็นต้น

5. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม

ลักษณะของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏจะแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเสียสละ เต็มใจและสมัครใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนโดยซึ่งจะเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของการใช้จักรยานด้วย ตัวอย่างเช่น ความทุ่มเทของโค้ชฝึกจักรยานในการฝึกสอนทักษะกีฬาจักรยานและพยายามหารายได้มาเป็นค่าใช้จ่ายภายในศูนย์ฝึก หรือการเสียสละเวลาส่วนตัวมาทำจิตอาสาด้วยการพาผู้อื่นออกไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยการปั่นจักรยาน เป็นต้น

6. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน

ภาพของผู้ใช้จักรยานที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างมิตรภาพที่ดีต่อกันถูกนำเสนอผ่านเรื่องราวของกลุ่มคนที่ทำกิจกรรมการปั่นจักรยานเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกันภายในกลุ่ม เช่น ชาวบ้านปั่นจักรยานร่วมกันรอบหมู่บ้าน อาจารย์และนักศึกษานปั่นจักรยานรอบมหาวิทยาลัย เป็นต้น ซึ่งผลจากการทำกิจกรรมร่วมกันนี้เป็นการเปิดโอกาสในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของเหล่าสมาชิกภายในกลุ่มซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้สร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน

7. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม

ผู้ผลิตรายการได้นำเสนอลักษณะของผู้ใช้จักรยานที่มีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งบทบาทของผู้ใช้จักรยานจะแสดงออกถึงความห่วงแหนธรรมชาติ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และพยายามรักษาสภาพแวดล้อมให้กลับมามีความสมบูรณ์ ดังนั้นจึงเลือกใช้จักรยานเพื่อเป็นทางเลือกในการรักษาสิ่งแวดล้อมพร้อมทั้งกระตุ้นให้ผู้อื่นได้ตระหนักประโยชน์สำคัญของการใช้จักรยานด้วย

8. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีวิถีในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสามารถพึ่งพาตนเองได้

การนำเสนอภาพของผู้ใช้จักรยานในรายการปรากฏให้เห็นถึงลักษณะของบุคคลที่ดำเนินวิถีชีวิตอย่างเรียบง่ายด้วยการใช้จักรยานเป็นยานพาหนะหลักในการเดินทางทุกวันเป็นประจำโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพียงานพาหนะประเภทอื่น เนื่องจากจากจักรยานสามารถลดข้อจำกัดการเดินทางได้เพราะจักรยานสามารถเข้าไปได้ถึงทุกจุดหมายปลายทางได้โดยง่ายและเพิ่มความมีอิสระในการดำรงชีวิต

9. ผู้ใช้จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน

การถ่ายทอดเรื่องราวการใช้จักรยานในต่างประเทศได้สะท้อนให้เห็นถึงความสะดวกสบายในการใช้จักรยานเพื่อการสัญจรและการท่องเที่ยวพักผ่อน เนื่องจากได้รับการสนับสนุนของรัฐบาลแต่ละประเทศในการพัฒนาระบบทางจักรยานและขับเคลื่อนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการใช้จักรยานเพื่อสร้างความอำนวยความสะดวกและสร้างความปลอดภัย ดังนั้นจึงทำให้มีผู้คนส่วนใหญ่นิยมใช้จักรยาน ตัวอย่างเช่น การตีเส้นแบ่งทางจักรยาน บริการจุดจอดและที่พักรจักรยาน การทำแผนที่เส้นทางจักรยาน การเชื่อมต่อบริการจักรยานกับระบบขนส่งมวลชนอื่น ๆ บริการเช่าจักรยาน เป็นต้น

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์การรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร

ผลจากการศึกษาการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารสามารถสรุปได้เป็นลักษณะดังต่อไปนี้

1. ผู้รับสารมีการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้ใช้จักรยานโดยมีมุมมองความคิดเห็นต่อความหมายของผู้ใช้จักรยานไปในทางบวก (Preferred Code) มากที่สุดเป็นจำนวนทั้งหมด 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ผู้ใช้จักรยานมีลักษณะที่หลากหลายในสังคม 2) ผู้ใช้จักรยานคือผู้ที่แข่งขันกับตัวเอง 3) ผู้ใช้จักรยานคือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน และ 4) ผู้ใช้จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน ทั้งนี้การถอดรหัสความหมายของผู้รับสารจากจุดยืนดังกล่าวอาจมีปัจจัยมาจากอิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ที่สามารถประกอบสร้างภาพของผู้ใช้จักรยานขึ้นมาด้วยการถ่ายทอดเรื่องราวจากความเป็นจริงไปยังผู้รับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานที่ถูกนำเสนอในรายการสามารถทำให้กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเชื่อได้จริงและคล้อยตามได้ว่าผู้ใช้จักรยานมีลักษณะเป็นไปตามประเด็นความหมายที่มีการลงรหัสไว้

2. การอ่านความหมายของผู้รับสารบางประเด็นจะนำภูมิหลังของผู้รับสารซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงของตนเอง (Direct Experience) มาใช้ในการถอดรหัสความหมายด้วย ซึ่งจะทำให้เห็นปฏิกริยาที่แตกต่างกันของผู้รับสารทั้งสองกลุ่ม โดยส่วนใหญ่แล้วผู้วิจัยพบว่ากลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยานนั้นจะมีการถอดรหัสด้วยการยอมรับและการต่อรองความหมายในแต่ละประเด็นหากเรื่องราวเหล่านั้นตรงกับประสบการณ์ตรงที่ตนเองเคยพบเจอ ในขณะที่ผู้รับสารอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่ได้ใช้จักรยานจะใช้ประสบการณ์ผ่านสื่อ (Mass – Mediated Experience) ในการอ่านความหมายในมุมมองที่หลากหลายขึ้น

3. การถอดรหัสของผู้รับสารจะมีการใช้เกณฑ์แยก “เขา” แยก “เรา” เพื่อเป็นการแสดงจุดยืนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าผู้รับสารเป็นใครและแตกต่างไปจากคนอื่นอย่างไร ซึ่งผู้รับสารในกลุ่มที่ใช้จักรยานส่วนใหญ่จะมีการวางบทบาทของตนเองไว้ในตำแหน่งเดียวกับผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการ แต่บางประเด็นผู้รับสารในกลุ่มนี้ก็มีการแยกบทบาทของตนเองให้ต่างออกไปจากผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าอาจมีสาเหตุมาแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่ต่างกันระหว่างผู้รับสารกับผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์จึงทำให้ผู้รับสารหลีกเลี่ยงการยอมรับตัวตนในแบบเดียวกัน

สำหรับในกลุ่มผู้รับสารที่ไม่ได้ใช้จักรยานนั้นก็แบ่งแยกความเป็นคนอื่นได้อย่างชัดเจนเนื่องจากผู้รับสารเหล่านี้มีบทบาทที่แตกต่างไปจากผู้ใช้จักรยานจึงทำให้การถอดรหัสความหมายไม่ได้อาศัยความรู้สึกร่วมว่าเป็นพวกเดียวกับผู้ใช้จักรยานด้วย ยกเว้นประเด็นเรื่องผู้ใช้จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยานที่ผู้รับสารมียอมรับถึงความเป็นพวกเดียวกันซึ่งเกิดขึ้นจากการพิจารณาเกณฑ์เรื่องโครงสร้างวัฒนธรรมการใช้จักรยานที่ต่างกันระหว่างบริบทสังคมไทยและสังคมในต่างประเทศ

4. สำหรับการพิจารณาการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารโดยใช้เกณฑ์ตัวแปรตามคุณลักษณะประชากร ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแปรทั้งหมด 4 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และพบว่า ตัวแปรด้านประชากรไม่มีผลต่อการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารเท่าใดนัก แต่ตัวแปรที่มีผลมากที่สุดคือตัวแปรด้านอายุเนื่องจากบางประเด็นผู้รับสารจะนำช่วงอายุของตนเองมาพิจารณาร่วมกับการอ่านความหมายด้วย

7.2 อภิปรายผลการศึกษา

1 การประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์

จากการวิจัยเรื่อง การประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ “ฮิวเมนไรต์จักรยานบันดาลใจ” ผู้วิจัยพบว่า วัตถุประสงค์ของผู้ผลิตรายการคือการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการใช้จักรยานซึ่งจะนำเสนอถึงเรื่องราววิถีชีวิต ระบบความคิด ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนโดยใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันเพื่อสะท้อนให้เห็นแง่มุมที่แตกต่างหลากหลายของผู้ใช้จักรยานแต่ละประเภท ซึ่งสอดคล้องกับที่ธงชัย พรรณสวัสดิ์ (2556) ได้แบ่งประเภทของผู้ใช้จักรยานออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ กลุ่มคนใช้จักรยานทั่วไป กลุ่มนักจักรยาน กลุ่มนักแข่งจักรยาน และกลุ่มผู้ชื่นชอบจักรยาน การปรากฏลักษณะของกลุ่มผู้ใช้งานดังกล่าวในรายการนี้สะท้อนให้เห็นถึงการเลือกหยิบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมมาถ่ายทอดผ่านรายการรูปแบบสารคดี ซึ่งมีคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งก็คือ การนำเสนอเหตุการณ์และเรื่องราวความเป็นจริงโดยไม่จำเป็นต้องเล่าเรื่องตามลำดับช่วงเวลาอย่างต่อเนื่องได้ อย่างไรก็ตามเรื่องราวความเป็นจริงของผู้ใช้ดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นเองจากธรรมชาติ (Given) หากแต่เกิดจากการถูกประกอบสร้าง (Constructed) ความหมายขึ้นมาใหม่โดยผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการนิยามว่า “ผู้ใช้จักรยานคือใคร” ได้บ้างตามที่ตนเองต้องการ

จากการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานผ่านองค์ประกอบของการเล่าเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร จุดยืนของผู้เล่าเรื่อง การสื่อความหมายของภาพ และการสื่อความหมายของเสียง ได้สะท้อนให้เห็นความหลากหลายของผู้ใช้จักรยาน โดยการถ่ายทอดเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานนั้นจะถูกนำเสนอให้เห็นถึงรูปแบบวิถีชีวิตของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับด้านความเป็นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ซึ่งมีจักรยานเป็นตัวเชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นเข้าไว้อย่างกลมกลืน เรื่องราวดังกล่าวนี้เองได้ก่อให้เกิดความหมายใหม่ขึ้นมา ได้แก่ ผู้ใช้จักรยานประกอบไปด้วยลักษณะที่หลากหลายในสังคม ผู้ใช้จักรยานคือคนที่แข่งขันกับตัวเอง ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม ผู้ใช้จักรยานคือคนที่มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง ผู้ใช้จักรยานคือคนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม ผู้ใช้จักรยานคือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม ผู้ใช้จักรยานคือคนที่ดำเนินวิถีชีวิตอย่างเรียบง่าย และสามารถพึ่งพาตนเองได้ และผู้ใช้จักรยานคือคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เอื้อต่อการขี่จักรยาน

จากความหมายที่ผู้ผลิตรายประกอบสร้างขึ้นมาที่สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ผลิตรายการได้ทำการ รื้อสร้าง (Deconstruction) ความหมายเดิมของผู้ใช้จักรยาน กล่าวคือ ตั้งแต่ในยุคเริ่มแรกที่ถูกร ีประกอบสร้างความหมายจากบรรดาเหล่าเจ้านายชั้นสูงให้จักรยานเป็นยานพาหนะสำหรับคนฐานะ ร่ำรวย จากนั้นก็ถูกเปลี่ยนแปลงให้กลายเป็นพาหนะของคนชนชั้นล่างทางสังคมโดยผ่านอำนาจ ของสื่อมวลชนในการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานที่เป็นภาพแบบฉบับตายตัว (Stereotype) ในเชิงลบ จนกระทั่งความหมายที่ถูกเปลี่ยนแปลงอีกครั้งในปัจจุบันให้ดูเหมือนว่าผู้ใช้ จักรยานเป็นคนที่ใส่ใจต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมเพื่อพยายามลบมายาคติแบบเดิม ๆ ภาพลักษณ์ เหล่านี้จึงถูกผู้ผลิตรายการนำมาประกอบสร้างความหมายใหม่ (Reconstruction) ของผู้ใช้จักรยาน อย่างหลากหลายมากขึ้นเพื่อสร้างคุณค่าในตัวเอง (Self-Esteem) ให้เห็นถึงความเป็นคนดีของ ตัวละครและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากได้ใช้จักรยาน กระบวนการสร้างคุณลักษณะต่าง ๆ ของ ผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏขึ้นในรายการจึงเกิดขึ้นเพื่อให้ความหมายของ “ผู้ใช้จักรยาน” ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งกลวิธีที่สำคัญในการสร้างความหมายคือการสร้างความแปลกใหม่ (Novelty) ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ เรื่องขนบ (Convention) และความแปลกใหม่ (Invention) ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการที่แสดงให้เห็นการนิยามความหมายของผู้ใช้จักรยานผ่านการสร้างสรรค์ผลงานในรายการว่า “เราดีกรอบคร่าว ๆ โดยประเด็นที่เลือกก็มีตั้งแต่ใหม่บ้าง แปลกบ้าง ผลกระทบยิ่งใหญ่มาก” (วินัย สัตตะรุจาวงษ์, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ สิ่งที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งในการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานคือ อำนาจในการเล่าเรื่องของผู้ผลิตรายการซึ่งมีอิทธิพลต่อการประกอบสร้างความหมายของสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา สำหรับรายการโทรทัศน์ฮิวแมนไรต์จักรยานบันดลใจนี้มีรูปแบบรายการเป็นประเภทรายการ สารคดีซึ่งคุณลักษณะรายการสารคดีโดยทั่วไปก็คือต้องเป็นรายการที่น่าเสนอเรื่องจริงโดยที่ผู้สร้าง จะต้องเล่าเรื่องที่ทำให้เกิดความเป็นกลางและปราศจากอคติในการนำเสนอ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ผู้วิจัย ได้ค้นพบจากการวิเคราะห์องค์ประกอบในการเล่าเรื่องก็คืออำนาจในการเล่าเรื่องจากมุมมองของ ผู้ผลิตรายการที่ไม่ได้มีความเป็นกลางหากแต่เป็นการหยิบยื่นความเป็นตัวตนของผู้ผลิตรายการเพื่อ ทำหน้าที่ประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในแบบที่ผู้ผลิตต้องการอันนำไปสู่การสร้าง ผลลัพธ์ทางด้านอารมณ์ให้กับผู้รับสาร กล่าวคือ การนำเสนอเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานในรายการ โทรทัศน์ฮิวแมนไรต์จักรยานบันดลใจถูกต่อยอดมาจากนิตยสารอะเดย์ ซึ่งนิธินา ศรีประเสริฐ (2545, อ้างถึงในการณิก ยัมพัฒน์, 2548) ได้ชี้ให้เห็นว่านิตยสารอะเดย์เกิดขึ้นและเติบโตมาพร้อมกับกระแส

วัฒนธรรมยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodernity) ซึ่งเป็นวิถีทางที่เน้นแง่มุมเชิงสุนทรียะ (Aesthetic) ที่ให้ความสำคัญต่อมโนทัศน์ด้านศิลปวัฒนธรรมมากกว่าวิถีของการดำเนินชีวิตอย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นว่าเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ที่ยึดภาพลักษณ์มากกว่าคุณภาพและมีวิถีหลายอย่างเป็นไปเพื่อความทันสมัย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าผู้ผลิตรายการนี้คือตัวแทนของคนรุ่นใหม่ที่มีมุมมองในการถ่ายทอดเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานเพื่อติดตั้งอุปกรณ์หรือกรอบความคิดในการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานซึ่งมาจากตัวตนของผู้ผลิตรายการที่อยู่ในฐานะของหน่วยงานภาคเอกชนที่มีบทบาทสำคัญในการพยายามผลักดันให้เกิดการใช้จักรยานขึ้นในสังคม

2. อิทธิพลของรายการโทรทัศน์ “ฮิวเมนิไรต์จักรยานบันตาลใจ” กับการสร้างวัฒนธรรมการใช้จักรยาน

ดังที่เห็นจากคำสัมภาษณ์ของผู้ผลิตรายการที่กล่าวมาแล้วในประเด็นการประกอบสร้างความจริงทางสังคมของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นวิธีการเลือกนำเสนอตัวละครที่มีความแปลกใหม่ออกไปจากการรับรู้ของคนทั่วไปในสังคม ความแปลกใหม่นี้สามารถอธิบายได้ตามแนวคิดเรื่องขนบและความแปลกใหม่/ สร้างสรรค์ (Convention and Invention) ของ J.Cawelti (1970, อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, 2553) ซึ่งระบุว่าผลผลิตด้านวัฒนธรรม (Cultural Product) จะต้องมีส่วนประกอบที่เหมือนและคล้ายคลึงกับของเดิมเรียกว่า “ขนบ” (Convention) และมีส่วนที่ “แปลกใหม่” (Invention) ปรากฏอยู่ด้วยเสมอ

เมื่อภาพลักษณ์ของผู้ใช้จักรยานถูกจำกัดความหมายให้อยู่ในเฉพาะกลุ่มผู้คนที่ใช้จักรยานเพื่อเดินทางไปทำงานระยะสั้น หรือเพื่อสุขภาพ ดังนั้นหากต้องการขยายการรับรู้ให้แก่คนในสังคมจึงจำเป็นต้องอาศัยสื่อในการเข้ามามีบทบาทในการเสริมพลัง (Empower) ในการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานให้มีความหลากหลายมากขึ้นกว่าที่รับรู้ได้โดยทั่วไป ซึ่งการทำซ้ำความหมายแบบเดิมอาจไม่สามารถเปลี่ยนแปลงให้เกิดการใช้จักรยานได้ ด้วยเหตุนี้ผู้ผลิตรายการจึงมีการผสมผสานเรื่องราวที่แปลกใหม่สอดแทรกเข้าไปซึ่งอาจมีส่วนช่วยขยายความหมายและเป็นที่น่าจดจำมากมากยิ่งขึ้น

ยกตัวอย่างกรณีของการนำเสนอเรื่องราวการใช้จักรยานในต่างประเทศซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นพื้นที่ซึ่งห่างไกลสำหรับผู้รับสารเป็นอย่างมาก เป็นพื้นที่ที่ผู้ชมอาจไม่เคยไปเยือนมาก่อน แต่เมื่อผู้ผลิตรายการย้อนย่อเรื่องราวเหล่านั้นไว้ในจอโทรทัศน์แล้วก็อาจจะทำการติดตั้งรหัสความหมายผ่านการเล่า

เรื่องรวมถึงภาพที่ปรากฏให้เห็นได้ เช่น การรับรู้ภาพของผู้คนจำนวนมากที่ดูเหมือนว่าทุกคนใช้จักรยานกันเป็นประจำทุกวัน การเห็นภาพทิวทัศน์ที่สวยงามซึ่งเหมาะกับการปั่นจักรยาน การได้รับรู้เรื่องสวัสดิการขั้นพื้นฐานสำหรับการใช้จักรยานของประชาชนในต่างประเทศ เป็นต้น การเล่าเรื่องราวลักษณะนี้เป็นการนำพาผู้ชมไปพบกับตัวอย่างความสำเร็จของการใช้จักรยานในบริบทสังคมอื่น ๆ ซึ่งการรับชมผ่านสื่อเปรียบเสมือนหน้าต่างในการเปิดโลกกว้างให้กับผู้รับชมโดยที่ผู้ชมไม่จำเป็นต้องเข้าไปสัมผัสกับวิถีการใช้จักรยานแบบที่ไม่เคยเห็นมาก่อนด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตได้ว่า การพยายามชี้ให้เห็นต้นแบบความสำเร็จของการใช้จักรยานดังเช่นที่ได้นำเสนอเนื้อหาจากหลายประเทศเพื่อทำให้ผู้ชมได้ดูคิดว่าการใช้จักรยานในสังคมไทยนั้นก็สามารรถเดินหน้าความสำเร็จได้ด้วยเช่นเดียวกันนั้นก็กลับเป็นสิ่งที่ยังห่างไกลออกจากความเป็นจริงของสังคมไทยอยู่มาก ซึ่งเห็นตัวอย่างคำตอบของผู้รับสารที่กล่าวว่า “จริง ๆ จักรยานน่าขึ้นนะ แต่ให้ขี่ก็ไม่เอากลัวโดนรถชน” ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าบทบาทของสื่อยังไม่สามารถโน้มน้าวผู้ชมได้ ทั้งนี้เนื่องจากบริบททางสังคมไทยและสังคมต่างประเทศที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงทั้งทางด้านสภาพแวดล้อม การปฏิบัติต่อกันของคนในสังคม หรือแม้กระทั่งการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ซึ่งทำให้เห็นว่าการนำเสนอเรื่องราวเหล่านั้นยังไม่สามารถประยุกต์ใช้กับสังคมไทยได้และเป็นเพียงการชวนให้เพื่อฝันเท่านั้น ดังนั้นจึงถือได้ว่าประสิทธิภาพของสื่อในการเข้ารหัสความหมายเพื่อทำหน้าที่ในการเปลี่ยนแปลงความคิดของผู้ชมให้สนใจจะใช้จักรยานอาจยังไม่เพียงพอ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หรือหากพิจารณาจากประเด็นเรื่องลักษณะความหลากหลายของผู้ใช้สังคมในมิติต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่า ผู้ผลิตรายการมีการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานที่มีความหลากหลายทั้งทางเพศ อายุ ชนชั้นทางสังคม และพื้นที่ของผู้ใช้จักรยาน ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นการเพิ่มช่องทางการรับรู้ของผู้ชมได้ว่าผู้ใช้จักรยานไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่กลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่งเพียงเท่านั้น หากแต่เป็นทุกคนในสังคมที่สามารถเป็นผู้ใช้จักรยานได้แทบทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้ผลิตรายการที่พยายามโน้มน้าวใจของผู้รับสารให้เชื่อว่าทุกคนในสังคมสามารถขี่จักรยานได้ โดยจะเห็นได้จากคอนเซ็ปต์ของชื่อรายการ นั่นคือ “ฮิวแมนไรด์” (Human Ride) ที่สื่อความหมายอย่างตรงตัวว่า “มนุษย์ขี่จักรยานได้” หรืออีกความหมายหนึ่งก็เป็นการเล่นกับความหมายเพื่อจะสื่อได้ว่า “มนุษย์มีสิทธิที่จะขี่จักรยาน” ได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าท่ามกลางความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานที่ได้นำเสนอนั้น ไม่ได้มีการนำเสนอให้เห็นอย่างเสมอภาค ตัวอย่างเช่น มีการนำเสนอให้เห็นผู้ใช้จักรยานส่วนใหญ่ที่เป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ลักษณะนี้อาจทำให้ค่านิยมของการใช้จักรยานยังคงยึดติดอยู่กับว่ากิจกรรมการใช้จักรยานจะเกิดขึ้นกับเฉพาะผู้ชายเท่านั้น หรือถ้าหากมองจากลักษณะชนชั้นของผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการก็จะพบได้ว่า ถึงแม้ผู้ผลิตรายการจะเลือกนำเสนออาชีพของผู้ใช้จักรยานที่หลากหลายแล้วก็ตาม แต่ส่วนใหญ่ก็ยังสะท้อนให้เห็นว่าเป็นคนที่อยู่ในระดับชนชั้นกลางทางสังคม ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าผู้ผลิตรายการยังไม่ได้มีการสร้างความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานอย่างแท้จริง เพราะมีเพียงกลุ่มคนส่วนหนึ่งในสังคมเท่านั้นที่ถูกผลักดันออกมาให้เห็นเพื่อทำหน้าที่ในการเป็นรากฐานความคิดเบื้องต้นและแรงบันดาลใจให้กับผู้รับชม ด้วยเหตุนี้ผู้ผลิตรายการจึงควรขยายความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานให้มากขึ้นกว่าเดิม เช่น เพิ่มเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานที่เป็นเพศหญิง หรือนำเสนอเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานซึ่งอาจเป็นบุคคลที่อยู่ในระดับสูงหรือต่ำกว่าชนชั้นกลางเพื่อแสดงให้เห็นว่าจักรยานเป็นยานพาหนะสำหรับคนทุกระดับชั้นในสังคม เป็นต้น

3. การรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร

แนวทางวัฒนธรรมศึกษาของสำนักเบอร์มิงแฮมนั้นมิได้เพียงแต่ดูเฉพาะแต่ผลผลิตทางวัฒนธรรม (cultural Product) เท่านั้น หากแต่จะให้ความสนใจกับปฏิบัติการทางวัฒนธรรม (Cultural Process) ซึ่งเป็นกระบวนการผลิต (Production) การกระจาย (Distribution) และการบริโภค (Consumption) ซึ่งตามจุดยืนของ S. Hall จะให้ความสำคัญระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารในฐานะของผู้สร้างความหมายอย่างเท่าเทียมกัน เนื่องจากความหมายไม่ได้ถูกสร้างขึ้นในกระบวนการของผู้ผลิตเท่านั้น หากแต่ยังได้ถูกสร้างในกระบวนการถอดรหัสของผู้รับสารด้วย

Hall มีแนวคิดว่าการตีความของผู้รับสารมีกรอบของความรู้ที่แตกต่างไปจากผู้ผลิตสื่อ ดังนั้นการถอดรหัสหรือตีความหมายจากตัวบทหรือเนื้อหาสารนั้นอาจมิได้เป็นไปตามที่ผู้ผลิตได้เข้ารหัสไว้ ซึ่ง Hall ก็ได้เสนอว่ามีแบบแผนการถอดรหัสความหมายใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การอ่านความหมายได้สอดคล้อง 2) การอ่านความหมายได้แตกต่าง และ 3) การอ่านความหมายได้ตรงกันข้ามกับความหมายที่ผู้ผลิตรายการได้ส่งมาให้ ด้วยเหตุนี้ในการศึกษาเรื่องการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานในรายการโทรทัศน์ “ฮิวเมนิไรด์จักรยานบันดาลใจ” จึงจำเป็นต้องศึกษาขั้นตอนการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารด้วยว่ามีลักษณะอย่างไรบ้าง

ผลจากการวิเคราะห์การถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร ผู้วิจัยพบว่าตัวแปรสำคัญที่ใช้ในการถอดรหัสความหมายก็คือการใช้ประสบการณ์ของผู้รับสารมาพิจารณาร่วมกับเกณฑ์ต่าง ๆ ประสบการณ์ในที่นี้หมายถึง ประสบการณ์ตรง (Direct Experience) ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ผู้รับสารได้สัมผัสกับโลกความเป็นจริงภายนอกด้วยตนเอง และประสบการณ์ผ่านสื่อ (Mass – Mediated Experience) ซึ่งเป็นโลกที่เกิดขึ้นในจอโทรทัศน์เพื่อทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงความหมายระหว่างผู้รับสังคมกับโลกภายนอกเข้าไว้ด้วยกัน

การพบเจอเรื่องราวจากโลกในจอมักจะมีโอกาสโน้มน้าวให้ผู้รับสารสามารถตีความหมายไปตามประสบการณ์ผ่านสื่อได้ซึ่งเห็นได้จากตัวอย่างการรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสารจากประเด็นเรื่องผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องแข่งขันกับตัวเอง การตีความหมายของผู้รับสารทั้งกลุ่มที่ใช้จักรยานและผู้รับสารที่ไม่ใช้จักรยานนั้นเห็นด้วยกับความหมายที่ผู้ผลิตได้ประกอบสร้างขึ้นมา (Preferred Code) โดยผู้รับสารมีความเชื่อว่านิโคลัสซึ่งเป็นตัวละครที่ปรากฏในตอนผู้เขาต้องใช้ความพยายามในการดำเนินชีวิตอย่างมากเนื่องจากผู้ชมรายการได้รับรู้ภาพของชายคนหนึ่งที่ได้รับบาดเจ็บจนเกือบสูญเสียขาเพราะเหตุจากสงคราม รูปลักษณ์ภายนอกที่บ่งบอกถึงความไม่สมบูรณ์ของร่างกายเหมือนคนอื่นในสังคมแต่กลับสามารถใช้จักรยานได้ราวกับคนปกติทั่วไปจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้รับสารหยิบเอาเรื่องราวของเขามาเปรียบเทียบกับตนเองพร้อมกับนำความแข็งแกร่งทางจิตใจของนิโคลัสมาเป็นพลังในการใช้ชีวิต

ถึงแม้ว่าประสบการณ์ผ่านสื่อจะทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการติดตั้งความหมาย แต่อย่างไรก็ตามหากผู้ผลิตรายการไม่ประสบความสำเร็จในการเข้ารหัสก็จะทำให้ผู้รับสารตีความต่างออกไปได้อย่างอิสระ ตัวอย่างเช่นในกรณีของพระสงฆ์ใช้จักรยานจากตอนวงล้อนำธรรม ซึ่งในบทบัญญัติพระวินัยไม่ได้มีข้อห้ามไว้อย่างชัดเจน แต่เมื่อผู้ผลิตรายการได้หยิบยกเรื่องราวของพระสงฆ์มานำเสนอ ก็ทำให้ผู้รับสารบางคนมีการอ่านความหมายที่แตกต่างออกไป (Negotiated Code) เนื่องจากเรื่องของพระสงฆ์กับการใช้จักรยานเป็นประเด็นที่แปลกใหม่ เพราะสำหรับสังคมไทยนั้นศาสนาพุทธคือความศรัทธาและเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในสังคม แต่การติดตั้งรหัสว่าพระสงฆ์เป็นผู้ใช้จักรยานก็อาจจะทำให้เกิดความคลางแคลงใจของผู้รับสารว่าในความเป็นจริงแล้วพระสงฆ์สามารถปั่นจักรยานได้หรือไม่ เป็นสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่ ซึ่งผลตัวอย่างคำตอบในการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารคนหนึ่งก็คือว่า “เรามองพระในกรุงเทพฯ มันดูประดักประเดิดนิดหน่อย แต่ว่าถ้าเป็นต่างจังหวัดเราไม่ติด” ก็แสดงให้เห็นว่าการตีความหมายจากการรับรู้เรื่องราวผ่านสื่อมิได้สอดคล้องกับ

ผู้ผลิตรายการเสมอไป เพราะสื่อสามารถทำให้ผู้รับสารยอมรับว่าภาพของพระสงฆ์ใช้จักรยานนั้นมีได้ เป็นสิ่งที่ขัดต่อหลักพุทธศาสนา อย่างไรก็ตามยังมีเงื่อนไขเพิ่มเติมเข้ามาด้วย นั่นคือ ความแตกต่างระหว่างพระสงฆ์ในสังคมเมืองและสังคมชนบทได้ ซึ่งผู้รับสารเห็นว่าหากพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในแถบเมืองใช้จักรยานอาจจะมีความไม่เหมาะสมแก่สมณะเพศ ในขณะที่พระสงฆ์ในชนบทสมควรได้ใช้จักรยานเป็นอย่างยิ่ง เหตุผลดังกล่าวอาจมีสาเหตุมาจากการมองเห็นความยากลำบากในการเดินทางของพระสงฆ์ซึ่งต่างออกไปจากพระสงฆ์ในเมือง

ข้อค้นพบที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือการนำประสบการณ์ตรง (Direct Experience) ของผู้รับสารมาใช้เป็นกรอบการอ้างอิงในการถอดรหัสความหมาย เห็นได้ในตัวอย่างประเด็นเรื่องผู้ใช้จักรยาน คือคนที่สร้างมิตรภาพที่ดีระหว่างกัน ซึ่งผลจากการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารในประเด็นนี้ พบว่าผู้รับสารส่วนใหญ่จะแสดงจุดยืนไปในทิศทางเดียวกับการลงรหัส (Preferred Code) แต่การยอมรับความหมายนี้จะแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของผู้รับสารแต่ละกลุ่ม กล่าวคือ หลังจากที่ผู้ผลิตรายการติดตั้งความหมายเอาไว้ว่า “เมื่อใช้จักรยานแล้วเราจะได้พบเจอเพื่อนใหม่” กลุ่มผู้รับสารส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ใช้จักรยานจะตีความหมายได้ตรงตามที่ได้เห็นจากสื่อเพียงเท่านั้นว่าการใช้จักรยานสะท้อนให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันและช่วยเหลือกันภายในสังคม ในขณะที่กลุ่มผู้รับสารที่ใช้จักรยานก็ยอมรับความหมายนี้ด้วยเช่นกัน แต่แตกต่างกันที่ผู้รับสารในกลุ่มนี้จะอ่านความหมายการสร้างมิตรภาพของผู้ใช้จักรยานได้ตั้งแต่ระดับระหว่างปัจเจกบุคคลไปจนกระทั่งเป็นระดับสังคมของผู้ใช้จักรยาน ซึ่งผู้รับสารในกลุ่มนี้จะนำประสบการณ์ตรงซึ่งพวกเขาเคยได้พบเจอความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ใช้จักรยานคนอื่นกับตนเองมาเป็นเกณฑ์ในการถอดรหัสความหมาย ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเมื่อมีประสบการณ์ตรงที่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่ปรากฏในสื่อก็ย่อมมีแนวโน้มว่าผู้รับสารจะคล้อยตามได้ง่ายและเป็นการยืนยันความหมายของผู้ผลิตรายการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หรือตัวอย่างในตอนพลังหลังเกษียณ ผู้รับสารส่วนใหญ่จะมีการถอดรหัสความหมายแบบคัดค้านผู้ส่งสาร (Oppositional Code) โดยจะเห็นจากทัศนคติของผู้รับสารจะมีทิศทางตรงข้ามกับความหมายที่ระบุว่าผู้ใช้จักรยานคือคนที่ต้องการการยอมรับทางสังคม เนื่องจากการได้รับรู้และเห็นภาพของลุงสมพลซึ่งเป็นคนในวัยชราสามารถปั่นจักรยานได้นั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความแข็งแรงของร่างกายและเป็นสิ่งที่คนวัยชราสามารถกระทำไม่ได้ไม่ต่างจากคนวัยเด็กหรือวัยหนุ่มสาว ภาพของลุงสมพลที่ถูกถ่ายทอดออกมาไม่ได้ทำให้มุมมองของผู้รับสารในวัยที่แตกต่างออกไปจากลุงสมพลเกิดความรู้สึกว่าคนวัยชรากลายเป็นคนชายขอบที่ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับในตัวตน หากแต่เป็น

สิ่งที่ควรยกย่องเชิดชูต่อการกระทำของผู้สูงอายุ ในขณะที่ผู้รับสารคนหนึ่งซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงวัยชรา เช่นเดียวกับกลุ่มสมพลจะมีการต่อรองความหมายว่าคนวัยสูงอายุสามารถปั่นจักรยานได้แต่ต้องการมีความชำนาญและมีความพร้อมทางร่างกายจึงจะสามารถทำได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าประสบการณ์ตรงมีส่วนช่วยในการอ่านความหมายของผู้รับสารได้ โดยจะเห็นได้ว่าเมื่อผู้รับสารมีภูมิหลังประชากรที่อยู่ในช่วงวัยเดียวกันกับตัวละครก็จะสามารถถอดรหัสความหมายได้มากกว่าผู้รับสารที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยอื่น ๆ

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ผลิตรายการ

1. เนื่องจากการนำเสนอของรายการยังคงสะท้อนให้เห็นถึงผู้ใช้จักรยานที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่ม กล่าวคือ ผู้ใช้จักรยานที่ถูกถ่ายทอดผ่านทางรายการโทรทัศน์นั้นเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รู้จักคุ้นเคยกับผู้ผลิตรายการกันเป็นอย่างดี ดังนั้นภาพลักษณ์ของผู้ใช้จักรยานจึงสะท้อนให้เห็นว่าเป็นกลุ่มคนในแวดวงเฉพาะกลุ่มที่ใช้จักรยาน นอกจากนี้หากพิจารณาถึงความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานจะเห็นได้ว่า การปรากฏภาพของผู้ใช้จักรยานไม่ได้สะท้อนให้เห็นความหลากหลายมากนักเนื่องจากไม่ได้มีการกระจายตัวของผู้ใช้จักรยานอย่างเท่าเทียม แต่มีเพียงความหลากหลายในระดับหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นหากต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ผู้คนในสังคมให้หันมาใช้จักรยานกันมากขึ้น ผู้ผลิตรายการควรมีวิธีคัดเลือกผู้ใช้จักรยานและนำเสนอเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นว่ามีความหลากหลายมากขึ้นกว่าเดิมเพื่อโน้มน้าวใจของผู้รับสาร เช่น นำเสนอเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานที่เป็นเพศหญิงมากขึ้นเพื่อดึงดูดให้ผู้รับสารเห็นว่าผู้หญิงก็สามารถใช้จักรยานได้ เป็นต้น
2. ผลจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ฐานผู้ชมรายการนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่เป็นผู้ใช้จักรยานกันอยู่แล้วซึ่งการผลิตรายการที่เกี่ยวข้องกับจักรยานทำให้เกิดความสนใจในการรับชมได้ง่าย แต่สำหรับผู้ชมกลุ่มอื่นอาจยังมีไม่มากเท่าที่ควร ดังนั้นหากต้องการขยายกลุ่มเป้าหมายของรายการให้เป็นคนที่ยังไม่ได้ใช้จักรยานเพื่อทำให้เกิดความสนใจในการใช้จักรยานด้วยจึงควรกระตุ้นความน่าสนใจของรายการให้เพิ่มขึ้นด้วย เช่น อาจนำเสนอเรื่องราวของผู้ใช้จักรยานที่มีชื่อเสียงในสังคม หรือปรับเปลี่ยนวิธีการนำเสนอให้มีความน่าตื่นเต้นเพื่อสร้างอรรถรสให้แก่ผู้ชม เป็นต้น

3. ผู้ผลิตรายการควรระมัดระวังการนำเสนอในประเด็นที่อาจจะส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้รับชมได้ เช่น ประเด็นภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ใช้จักรยานซึ่งอาจทำให้ผู้รับชมเกิดข้อถกเถียงกันในประเด็นนี้ขึ้นมาได้ว่าตามความเป็นจริงแล้วพระสงฆ์สามารถปั่นจักรยานได้หรือไม่ ด้วยเหตุนี้ผู้ผลิตรายการอาจจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลและแทรกข้อเท็จจริงของประเด็นดังกล่าวเพิ่มเข้าไปในรายการด้วยเพื่อคลายความสงสัยของผู้รับชม
4. จากการวิเคราะห์เนื้อหาของรายการผู้วิจัยเห็นว่าบางช่วงตอนที่ออกอากาศมีวิธีการดำเนินเหตุการณ์อย่างเชื่องช้า ประกอบกับการนำเสนอวิธีการใช้ชีวิตของตัวละครบางส่วนอาจไม่สอดคล้องกับการใช้จักรยานมากนัก ดังนั้นหากต้องการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ชมต่อไป ผู้ผลิตรายการควรลำดับการเล่าเรื่องให้มีความกระชับมากขึ้น

7.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะรายการฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจเพียงรายการเดียว ดังนั้นจึงควรศึกษารายการจักรยานที่ถูกนำเสนอผ่านทางสื่อโทรทัศน์จากช่องอื่น ๆ เพื่อทำการเปรียบเทียบลักษณะการประกอบสร้างความหมายของผู้ใช้จักรยานว่ามีลักษณะเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง
2. การศึกษาเนื้อหาในรายการฮิวแมนไรด์จักรยานบันดลใจ มีขอบเขตการศึกษาเฉพาะซีซั่นที่ 1 และซีซั่นที่ 2 ซึ่งในช่วงระยะเวลาระหว่างที่ผู้วิจัยทำการศึกษาอยู่นั้นมีการออกอากาศซีซั่นที่ 3 ดังนั้นจึงควรศึกษาเนื้อหาเพิ่มเติมด้วยเพื่อให้เห็นภาพรวมของรายการได้ดียิ่งขึ้น
3. เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการวิเคราะห์ผู้รับสารที่มีคุณลักษณะแตกต่างกันออกไป ดังนั้นจึงควรทำการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นของผู้รับสารโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากพื้นฐานอาชีพที่มีคุณลักษณะเดียวกับผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการ เช่น ตำรวจ พระสงฆ์ หรืออาจารย์ เพื่อศึกษาการถอดรหัสความของหมายของกลุ่มผู้รับสารในกลุ่มนี้ว่าจะมีการตีความหมายได้สอดคล้องกับการเข้ารหัสของผู้ส่งสารหรือไม่
4. ควรทำการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจักรยานในสื่อมวลชนอื่นๆ เพื่อเป็นการขยายมิติของการศึกษาวิจัยด้านการสื่อสารซึ่งจะทำให้เห็นแง่มุมที่หลากหลายมากขึ้น

รายการอ้างอิง

- Ana Penalosa. (2011). *Representation of urban cycling in media: A case study of London before and after the launch of the Cycle Hire*. London School of Economics.
- Chris Rissel, Catriona Bonfiglioli, Adrian Emilsen and Smith, B. J. (2010). Representations of cycling in metropolitan newspapers - changes over time and differences between Sydney and Melbourne, Australia *BMC Public Health*, 10(June 25).
- Pucher, J. and Buehler, R. (2008). Making Cycling Irresistible: Lessons from The Netherlands, Denmark and Germany. *Transport Reviews*, 28(July).
- The Gallup Organization. (2011). Future of transport *Flash Eurobarometer* 312. Hungary.
- World Health Organization. (2013). Global status report on road safety 2013: supporting a decade of action. Switzerland.
- กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน. (2556). สถิติพลังงานของประเทศไทยปี 2556. กรุงเทพมหานคร.
- กฤษฎา บานชื่น. (2534). คู่มือจักรยานเพื่อสุขภาพ. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). แนวพินิจใหม่ในสื่อสารศึกษา. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2557). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์.
- กาญจนา แก้วเทพ and ศรีธรรม โรจนสุพจน์. (2556). สื่อสารสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- การนิคม ยิ้มพัฒน์. (2548). นิตยสาร *a day* กับภาพสะท้อนของกลุ่มวัฒนธรรมย่อยแบบโพสต์โมเดิร์น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ขจิตขวัญ กิจวิสาละ. (2553). ความหมายของการขจัดขึ้นอำนาจของสังคมผ่านการเล่าเรื่องในภาพยนตร์ไทย ระหว่าง พ.ศ. 2513 – 2550. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- จินตนา เวชสวัสดิ์. (2553). การขนส่งรักโลก. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2554). การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรัฐ เผ่าจิระศิลป์ชัย. (2548). การนำเสนอภาพการก่อการร้ายและตัวละครผู้ก่อการร้ายมุสลิมในภาพยนตร์อเมริกันช่วงปี 1994-1998. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- เจตต์จ คุชฤทธิ์. (2556). ความยากจนในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง: มุมมองและข้อสังเกตบางประการ. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์.

- ชยุต รัตนพงษ์. (2555). ยุคการใช้จักรยานในประเทศไทย Retrieved 20 กันยายน 2557, from <http://www.thaicyclingclub.org/content/general/bicycle-knowledge/detail/1426>
- ฐิตินันท์ บ.คอมมอน. (2555). เพลงและอัตลักษณ์วัฒนธรรมชุมชน:จรัล มโนเพ็ชรกับบทบาทของนักรบทางวัฒนธรรมดนตรีล้านนา. วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต.
- ณัฐกฤต ดิฐวิรุฬห์. (2557). ภาพตัวแทนครูชายขอบในรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน". มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ณัฐกฤต ดิฐวิรุฬห์ andสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ. (2549). เอกสารการสอนชุดวิชาการผลิตรายการโทรทัศน์ชั้นสูง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ทัศน์พร วิศาลสุวรรณกร. (2549). ผลกระทบของวิกฤตการณ์น้ำมันต่อสังคมไทย (พ.ศ. 2516 - 2543). (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ธงชัย พรรณสวัสดิ์. (2556). ชุมชนไทย หัวใจจักรยาน. กรุงเทพฯ: ชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทย.
- ธงชัย พรรณสวัสดิ์ andพรชัย สีสานภาพ. (2536). จักรยานกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อม'36 ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.
- ธีรภาพ โลหิตกุล. (2552). กว่าจะเป็นสารคดี. กรุงเทพฯ: อ่านเอาเรื่อง.
- น.รินี เรื่องหนู. (2553). ขึ้นฝั่งทางจักรยาน...บทเรียนจากยุโรป เมื่อปลาน้ำจืดกินดาว 10. นนทบุรี: โรงพิมพ์ดิชนแวกเกอร์.
- ประพัทธ์พงษ์ อุปลา. (2555). แนวทางการพัฒนาเมืองจักรยาน. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประวิทย์ แต่งอักษร. (2551). มาทำหนังสือกันเถอะ (ฉบับตัดต่อใหม่). กรุงเทพฯ: ไบโอสโคปพลัส.
- พรพรรณ สมบูรณ์บัติ. (2549). หญิงชรา : ภาพตัวแทนในรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน". (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- พาฝัน สิทธิสงวน. (2543). ภาพลักษณ์ตำรวจที่นำเสนอทางหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพ.
- ไพลิน ศศิธนากรแก้ว. (2537). การเปิดรับข่าวสารสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. (นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- มยุรี ภัทรชัยคุปต์. (2542). การยอมรับการใช้จักรยานในวิถีชีวิตประจำวันของประชาชน กรณีศึกษา : อำเภอเมืองจังหวัดนครนายก. มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- รัตนภรณ์ อาณาประโยชน์. (2556). การเดินทางด้วยจักรยาน...เครื่องมือสู่สังคมคาร์บอนต่ำ สิ่งแวดล้อมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ราวีวัฒน์ รัตนโกเศศ. (2551). การฝึกจักรยานเบื้องต้น กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

- วิติยา ปิตตังนาโพธิ์ และคณะ. (2554). แรงจูงใจและอุปสรรคในการใช้จักรยานสำหรับคนเดินทางด้วยจักรยานในประเทศไทย. การประชุมวิชาการการส่งเสริมการเดินทางและการใช้จักรยานในชีวิตประจำวัน.
- วิภา อุดมฉันท. (2544). การผลิตสื่อโทรทัศน์และสื่อคอมพิวเตอร์ : กระบวนการสร้างสรรค์และเทคนิคการผลิต. กรุงเทพฯ: บริษัทบู๊ค พอยท์.
- ศศิวิมล สันติราษฎร์ภักดี. (2547). ฉากชีวิตสี่แผ่นดิน : ชีวิตจริงหลังฉากนิยายของสาวชาววัง ชาวบ้าน และแพชั้นฝรั่ง. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ศิริพร ยอดกมลศาสตร์. (2548). การนิยามชนชั้นกลางในสังคมไทย คนชั้นกลางไทยในกระแสทุนนิยม. กรุงเทพฯ: บริษัทเอ็ดลิชั่นเพรส โปรดักส์ จำกัด.
- สมฤทัย ทศานนท์. (2547). การใช้น้ำมันรถยนต์ของบุคลากรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- อรทัย รุจิราธร. (2541). พัฒนาการของรายการสารคดีโทรทัศน์ไทยจากปี พ.ศ.2530 ถึง 2541. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- อุษณีย์ ระหา. (2553). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการส่งเสริมการใช้จักรยานในเขตกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, กรุงเทพฯ.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แนวคำถามการสัมภาษณ์ผู้รับสาร

ส่วนที่ 1 พฤติกรรมการรับชมรายการ

1. ท่านเคยรับชมรายการจำนวนทั้งหมดกี่ตอน
2. เหตุผลใดที่ทำให้ท่านติดตามรายการ
3. ท่านประทับใจเนื้อหารายการในตอนไหนมากที่สุด เพราะเหตุใด

ส่วนที่ 2 การรับรู้และถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร

1. ท่านคิดว่าการนำเสนอเนื้อหาในรายการแสดงให้เห็นลักษณะความหลากหลายของผู้ใช้จักรยานหรือไม่ อย่างไรบ้าง
2. ท่านคิดเห็นอย่างไรกับภาพพระสงฆ์ขี่จักรยาน/ ท่านเห็นว่ามีความเหมาะสมหรือไม่
3. ท่านคิดว่าการปรากฏภาพตำรวจขี่จักรยานในรายการช่วยทำให้ภาพลักษณ์ของตำรวจเกิดการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่
4. ท่านคิดเห็นอย่างไรกับคำว่าคนใช้จักรยานคือคนที่ช่วยประหยัดพลังงานหรือเป็นคนที่ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม
5. ท่านคิดว่าการใช้จักรยานในประเทศไทยกับต่างประเทศมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
6. ท่านคิดว่าเหตุผลที่คนในต่างประเทศใช้จักรยานกันเป็นจำนวนมากสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการสนับสนุนของรัฐบาลหรือไม่ การนำเสนอของรายการได้ปรากฏให้เห็นถึงประเด็นนี้หรือไม่
7. ท่านคิดอย่างไรกับภาพความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้จักรยานที่ปรากฏในรายการ
8. ท่านคิดว่าการปรากฏภาพของผู้ใช้จักรยานในรายการมีการแสดงออกถึงความเป็นคนดี มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือสังคมหรือไม่
9. ท่านคิดว่าการนำเสนอในรายการทำให้เห็นว่าผู้ใช้จักรยานสามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวจุฑากานต์ ทองทั้งสาย เกิดที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2533 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีจากคณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สาขานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. 2554 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทคณะนิเทศศาสตร์ กลุ่มการสื่อสารเชิงสังคมและวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2556

